INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE,
ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ,
ACADEMIA ROMÂNĂ

PROVOCĂRI ȘI POLITICI ECONOMICE ÎN CADRUL PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

DORINA CLICHICI
ANGELA TIMUȘ
TATIANA COVALSCHI
NICU ȘARGU
CORINA CHIRONACHI

CHIȘINĂU, 2026

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE,
ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ,
ACADEMIA ROMÂNĂ

PROVOCĂRI ȘI POLITICI ECONOMICE ÎN CADRUL PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Dorina CLICHICI
Angela TIMUȘ
Tatiana COVALSCHI
Nicu ȘARGU
Corina CHIRONACHI

CHIȘINĂU, 2026

CZU 339.922(478):061.1EU
P 95

Monografia a fost recomandată pentru publicare de către:
Consiliul Științific al Institutului de Economie Mondială al Academiei Române
(proces-verbal din 26 martie 2026).
Senatul Academiei de Studii Economice din Moldova
(proces-verbal nr. 9 din 29 aprilie 2026).

Această cercetare a fost susținută printr-un grant al Ministerului Cercetării, Inovării și Digitalizării, CNCS-UEFISCDI, proiectul cu numărul PN-IV-P8-8.3-ROMD-2023-0052, în cadrul PNCDI IV.

Redactor științific:
Dr. habil. Mihai Nițoi, Institutului de Economie Mondială al Academiei Române, București

Recenzenți:
Dr. Victoria Cociug, Academia de Studii Economice din Moldova
Dr. habil. Maria-Miruna Pochea, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
Dr. Angela Casian, Academia de Studii Economice din Moldova

Autori:
Dorina Clichici
Angela Timuș
Tatiana Covalschi
Nicu Șargu
Corina Chironachi

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Provocări și politici economice în cadrul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova / Dorina Clichici, Angela Timuș, Tatiana Covalschi [et al.] ; redactor științific: Mihai Nițoi ; Institutul Național de Cercetări Economice, Academia de Studii Economice din Moldova, Institutul de Economice Mondială, Academia Română. – Chișinău : [S. n.], 2026 (SEP ASEM). – 243 p. : fig., tab. color.
Ref. bibliogr.: p. 220-236 (175 tit.).
ISBN 978-9975-182-25-6 (PDF). – Text : electronic.
339.922(478):061.1EU
P 95

ISBN 978-9975-182-25-6 (PDF). DOI: https://doi.org/10.36004/nier.ccd.2026.ieurm

© INCE ASEM, 2026,
© Institutul de Economie Mondială, Academia Română
© Editura ASEM

CUPRINS:

PREFAȚĂ 5
1. FUNDAMENTAREA CONCEPTUALĂ ȘI METODOLOGICĂ PRIVIND PROVOCĂRILE PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA 9
2. EVOLUȚIA DISCURSULUI POLITIC PRIVIND INTEGRAREA EUROPEANĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ANALIZĂ ÎN CORESPONDENȚĂ CU CICLURILE ELECTORALE 22
2.1. Ciclul electoral 1990-1994 22
2.2. Ciclul electoral 1994-1998 25
2.3. Ciclul electoral 1998-2001 27
2.4. Ciclul electoral 2001-2005 37
2.5. Ciclul electoral 2005-2009 40
2.6. Ciclul electoral 2009-2010 42
2.7. Ciclul electoral 2010-2014 45
2.8. Ciclul electoral 2014-2019 46
2.9. Ciclul electoral 2019-2021 50
2.10. Ciclul electoral 2021-2025 52
2.11. Concluzii 54
3. MODIFICĂRI STRUCTURALE ALE ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA ȘI FACTORII CREȘTERII ECONOMICE 56
3.1. Contracția economică și ruperea legăturilor cu blocul sovietic (1991-1994) 56
3.2. Emergența modelului economic dependent de remiteri și consum (1995-2005) 63
3.3. Reorientarea fluxurilor comerciale și provocările diversificării structurale (2006-2014) 68
3.4. Dinamica economică în contextul șocurilor sistemice (2015-2024) 72
3.5. Concluzii 79
4. MODIFICĂRI ÎN POLITICA BUGETARĂ ȘI FISCALĂ 82
4.1. Modificări în politica bugetară 82
4.1.1. Crearea cadrului legal de funcționare a sistemului finanțelor publice (1991 – 1999) 82
4.1.2. Stabilizarea bugetară și elaborarea cadrului de cheltuieli pe termen mediu (2000-2008) 91
4.1.3. Ajustările bugetare în condițiile crizelor economice și demersului de asociere la UE (2009-2014) 100
4.1.4. Sustenabilitatea finanțelor publice și provocările convergenței cu regulile bugetare europene (2015-2024) 109

4.2. Modificări în legislația și politica fiscală 123
4.2.1. Instituirea cadrului fiscal primar și eforturile de colectare în condiții de hiperinflație (1991-1994) 125
4.2.2. Maturizarea sistemului fiscal și schimbarea de paradigmă în favoarea impozitării indirecte (1995-2005) 129
4.2.3. Liberalizarea fiscală și demararea procesului de armonizare cu acquis-ul comunitar (2006-2014) 137
4.2.4. Consolidarea administrării fiscale și accelerarea convergenței la normele europene (2015-2024) 147
4.3. Concluzii 179
5. MODIFICĂRI ÎN POLITICA MONETARĂ ȘI A CURSULUI DE SCHIMB 181
5.1. Liberalizarea prețurilor și provocările hiperinflației galopante (1991-1994) 182
5.2. Crearea cadrului instituțional al politicii monetare și gestionarea crizelor financiare regionale (1995-1999) 184
5.3. Consolidarea stabilității monetare și acumularea rezervelor valutare pe fondul creșterii economice (2000-2007) 187
5.4. Reacția politicii monetare la undele de șoc ale crizei financiare internaționale (2008-2009) 190
5.5. Reforma regimului monetar și tranziția de la țintirea agregatelor către noi instrumente de intervenție (2010-2012) 193
5.6. Implementarea strategiei de țintire a inflației în condiții de instabilitate financiară (2013-2015) 195
5.7. Relaxarea politicii monetare și eforturile de ancorare a anticipațiilor inflaționiste (2016-2019) 202
5.8. Reziliența monetară în fața crizelor suprapuse și a șocurilor inflaționiste externe (2020-2024) 203
5.9. Gradul de convergență cu criteriile europene privind stabilitatea prețurilor și a cursului de schimb 206
5.10. Concluzii 210
ÎNCHEIERE 213
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE 220
ANEXE 238

PREFAȚĂ

Parcursul de democratizare a Republicii Moldova și de creare a unei economii funcționale de piață a fost marcat de o aspirație fundamentală, cea de integrare în spațiul european. De la primele discursuri politice până la obținerea statutului de țară candidată în 2022, vectorul european a servit drept principalul catalizator pentru reformele instituționale și economice. Dincolo de dimensiunea sa geopolitică și instituțională, apropierea de Uniunea Europeană (UE) a constituit un reper esențial pentru modernizarea cadrului normativ, consolidarea mecanismelor economiei de piață și orientarea reformelor economice spre standardele europene.

Demersul studiului pornește de la premisa că integrarea europeană reprezintă nu doar un proces de armonizare legislativă și instituțională, ci și un proces complex de convergență economică și structurală, care presupune consolidarea unei economii de piață funcționale, sporirea competitivității externe și creșterea rezilienței economice în fața șocurilor externe.

Parcursul european al Republicii Moldova nu a avut însă un caracter constant și uniform. Evoluția acestuia a fost influențată de alternanța orientărilor politice interne, de capacitatea instituțională de implementare a reformelor, precum și de un context economic și geopolitic marcat de vulnerabilități persistente și șocuri externe repetate. Economia Republicii Moldova continuă să fie afectată de un set de constrângeri structurale care limitează ritmul convergenței economice și reduc capacitatea de absorbție a șocurilor externe. Printre acestea se evidențiază dependența energetică ridicată, expunerea accentuată la volatilitatea externă a prețurilor, deficitul comercial persistent, dependența de remiterile lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare, nivelul relativ ridicat al dolarizării și fragilitatea modelului structural de creștere economică. Totodată, transformările structurale ale economiei naționale au fost marcate de diminuarea ponderii sectoarelor productive, în special a industriei și agriculturii, concomitent cu consolidarea unui model economic orientat

preponderent spre consum și servicii, cu implicații directe asupra competitivității externe și sustenabilității creșterii economice.

Evenimentele recente au accentuat și mai mult aceste vulnerabilități. Crizele suprapuse generate de pandemia de Covid-19 și cele determinate de războiul din Ucraina au evidențiat limitele creșterii economiei moldovenești și necesitatea accelerării reformelor structurale. În același timp, obținerea statutului de țară candidată și avansarea procesului de negociere au creat un nou context strategic, în care convergența economică și consolidarea politicilor publice devin condiții esențiale ale procesului de integrare.

Prezenta monografie își propune să examineze multidimensional evoluția procesului de integrare europeană a Republicii Moldova, prin corelarea dinamicii politice interne cu transformările economice și adaptarea principalelor politici macroeconomice la exigențele apropierii de UE.

Obiectivul central al lucrării este de a evalua modul în care politicile economice – fiscală, bugetară și monetară – au răspuns provocărilor tranziției și în ce măsură acestea au reușit să apropie Republica Moldova de UE. Cercetarea a fost aprofundată prin analiza gradului de apropiere bugetară, fiscală și monetară a economiei naționale de cea europeană, după semnarea Acordului de Asociere între Republica Moldova și UE. Lucrarea este structurată în patru capitole fundamentale, care acoperă peste trei decenii de evoluție a transformărilor economice prin care a trecut economia moldovenească.

Primul capitol înglobează cadrul metodologic și conceptual generic al demersului științific.

Cel de-al doilea capitol analizează modificarea discursului politic privind integrarea europeană, pentru a identifica modul în care s-au raportat autoritățile la acest proces și în care au reușit să faciliteze sau, dimpotrivă, să blocheze demersul de apropiere de UE. În acest context, a fost realizată o cercetare cronologică a ciclurilor electorale și a principalelor obiective și direcții strategice ale partidelor și fracțiunilor politice care au fost reprezentate în Parlamentul Republicii Moldova începând din momentul obținerii independenței până în prezent. Această parte a lucrării dezvăluie

modul în care opțiunea europeană a evoluat de la o aspirație declarativă la un obiectiv constituțional și strategic ireversibil, reconfirmat prin votul popular de la finele anului 2024.

În capitolul trei, sunt evidențiate cele mai importante modificări structurale ale economiei moldovenești începând din primii ani de independență până în momentul obținerii statutului de țară candidată. Analiza evidențiază o schimbare de paradigmă economică, de la o economie bazată pe producție industrială și agricolă către un model dominat de servicii și consum. Mai mult decât atât, sunt examinați factorii care au condus la reducerea ponderii industriei și agriculturii în formarea valorii adăugate brute, precum și la dependența critică de importuri și remiterile lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare, elemente care definesc reziliența economică limitată a țării în fața șocurilor externe.

Capitolul patru investighează evoluția politicii bugetar-fiscale, care a cunoscut câteva etape importante, de la dezechilibre majore ale finanțelor publice din anii 1990 la eforturile recente de asigurare a sustenabilității fiscale în contextul celor mai recente crize (pandemia de Covid-19, criza energetică și a refugiaților declanșată de războiul din Ucraina). Analiza oferă o perspectivă comparativă cu statele membre ale UE, subliniind necesitatea eficientizării cheltuielilor publice și a consolidării bazei de venituri.

În capitolul cinci, studiul abordează politica monetară și a cursului de schimb, fiind urmărită tranziția de la inflația galopantă din primii ani de independență până la adoptarea regimului de țintire directă a inflației de către Banca Națională a Moldovei. De asemenea, este analizat gradul de convergență a Republicii Moldova cu criteriile europene privind stabilitatea prețurilor și modul în care volatilitatea cursului de schimb a influențat capacitatea economiei de a absorbi șocurile.

Lucrarea argumentează că, deși Republica Moldova a înregistrat progrese remarcabile privind demersul de integrare europeană, care a culminat cu obținerea statutului de țară candidată în 2022 și cu deschiderea de către UE a negocierilor de aderare în 2023, decalajul economic rămâne o provocare majoră. Rezultatele arată că integrarea europeană nu presupune

doar un exercițiu de voință politică și de armonizare legislativă, fiind necesare eforturi de promovare a unor politici economice coerente care să stimuleze reindustrializarea, să reducă dependența energetică și să sporească competitivitatea externă, asigurând astfel o convergență reală și durabilă cu UE.

Lucrarea se adresează specialiștilor, cercetătorilor, factorilor de decizie, studenților și tuturor celor preocupați de înțelegerea provocărilor legate de procesul de integrare europeană și a politicilor economice menite să faciliteze acest demers prin apropierea de criteriile europene de convergență. Invităm cititorii să parcurgă această lucrare, analizele și perspectivele oferite de autori, construind o interpretare informată cu privire la evoluția procesului de integrare europeană în Republica Moldova, începând din primii ani de la obținerea independenței până în prezent.

Dorina CLICHICI

1. FUNDAMENTAREA CONCEPTUALĂ ȘI METODOLOGICĂ PRIVIND PROVOCĂRILE PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Angela TIMUȘ, Dorina CLICHICI

Procesul de integrare europeană a Republicii Moldova reprezintă una dintre cele mai complexe și definitorii transformări politice și economice de la obținerea independenței. Începând din primii ani ai tranziției, apropierea de UE a fost percepută nu doar ca un obiectiv de politică externă, ci și ca un cadru strategic de modernizare instituțională, consolidare democratică și restructurare economică. În pofida alternanței orientării geopolitice a guvernelor, dezideratul de integrare europeană s-a manifestat întotdeauna ca principalul catalizator al transformărilor legislative, instituționale și macroeconomice și a contribuit la apropierea graduală de standardele europene și la consolidarea economiei de piață funcționale.

Deși integrarea europeană a avut rolul de catalizator al reformelor, evoluția social-economică a Republicii Moldova a fost determinată de o serie de vulnerabilități structurale ale economiei naționale și de capacitatea instituțională limitată de implementare a reformelor, continuând să limiteze apropierea de UE.

Una dintre cele mai importante vulnerabilități ale economiei Republicii Moldova este dependența energetică, în condițiile în care gradul de autosuficiență energetică este unul dintre cele mai scăzute la nivel mondial, doar aproximativ 20% din consumul anual de energie fiind acoperit de producția locală (ITA, 2024). Invazia Ucrainei de către Federația Rusă în anul 2022 a evidențiat, o dată în plus, fragilitatea sectorului energetic național, declanșând cea mai severă criză energetică de la obținerea independenței și generând cel mai ridicat nivel al inflației din ultimele două decenii. Deși, începând cu anul 2022, dependența de gazul rusesc s-a redus semnificativ prin diversificarea surselor de aprovizionare, creșterea bruscă a prețurilor la resursele energetice a propagat unde de șoc în întreaga economie.

Totodată, structura sectorială actuală a economiei moldovenești reprezintă un factor determinant al vulnerabilității la șocuri. Mai exact, pe măsură ce contribuția agriculturii și industriei la formarea valorii adăugate brute au cunoscut o scădere severă în ultimii ani[1], se conturează un proces de terțiarizare a economiei, cu o repoziționare vizibilă către sectorul serviciilor comerciale, sociale și profesionale[2]. Deși există dovezi empirice în literatura de specialitate că sectorul serviciilor poate fi un motor de creștere la fel de puternic ca industria (Asian Development Bank, 2012; Nordås and Kim, 2013; Ghani and O'Connell, 2014), scăderea industriei sub 12% este considerată îngrijorătoare (Rodrik, 2015; Expert-Grup, 2023), deoarece limitează capacitatea țării de a genera creștere economică sustenabilă și locuri de muncă stabile pe termen lung.

În plus, economia Republicii Moldova este marcată de un deficit comercial cronic și de o dependență sistemică de remiterile lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare, elemente care periclitează stabilitatea cursului de schimb și, implicit, stabilitatea prețurilor. Potrivit celor mai recente date, deficitul comercial s-a menținut la un nivel considerabil, de 25% din PIB, în timp ce fluxul de remiteri a atins 12% din PIB în 2024 (World Bank, 2025). O altă particularitate a sistemului economic național este nivelul ridicat de dolarizare, care accentuează vulnerabilitatea la fluctuațiile cursului de schimb[3]. Pentru o economie de mici dimensiuni, volatilitatea valutară periclitează menținerea stabilității prețurilor, în timp ce gradul ridicat de deschidere a țării face ca variațiile prețurilor bunurilor tranzacționate internațional să declanșeze modificări ale prețurilor interne, îngreunând astfel controlul inflației (Bini-Smaghi, 2018).

[1] Contribuția industriei la formarea valorii adăugate brute a scăzut de la 17,9% în 2014 la doar 11,3% în 2024, în timp ce contribuția agriculturii a scăzut de la 15,5% în 2014 la doar 8,2% în 2024 (BNS, 2025).

[2] Contribuția comerțului la formarea valorii adăugate brute a cunoscut o creștere de la 23,4% în 2014 la 24,6% în 2024, iar cea a administrației publice, de la 16,6% în 2014 la 18,6% în 2024 (BNS, 2025).

[3] Deși acest fenomen a cunoscut un trend descendent, în prezent dolarizarea se situează la 22% în cazul creditelor bancare și la 36% în cazul depozitelor (BNM, 2025).

Revizuirea literaturii de specialitate. Procesul de integrare europeană a Republicii Moldova și transformările economice asociate acestuia au fost abordate în literatura de specialitate din perspective complementare, care vizează integrarea regională, convergența economică, transformările structurale ale economiilor aflate în tranziție, precum și rolul politicilor macroeconomice în susținerea stabilității și dezvoltării economice.

Fundamentele teoretice ale cercetării au la bază literatura de specialitate consacrată în domeniul integrării europene și convergenței economice, care evidențiază faptul că apropierea de UE presupune nu doar armonizare instituțională și legislativă, ci și capacitatea economiilor candidate de a dezvolta mecanisme funcționale de piață, de a menține stabilitatea macroeconomică și de a spori competitivitatea economică. În acest sens, criteriile de la Copenhaga și criteriile de convergență nominală stabilite prin Tratatul de la Maastricht constituie repere conceptuale esențiale pentru evaluarea procesului de apropiere de UE.

O direcție importantă a literaturii analizate vizează transformările structurale ale economiilor în tranziție și impactul acestora asupra potențialului de convergență economică. Studiile elaborate de Asian Development Bank (2012), Nordås și Kim (2013), precum și Ghani și O'Connell (2014) evidențiază rolul crescând al sectorului serviciilor în susținerea competitivității economice, în timp ce Rodrik (2015) atrage atenția asupra riscurilor dezindustrializării premature pentru economiile emergente. Aceste abordări oferă un cadru relevant pentru interpretarea transformărilor structurale ale economiei Republicii Moldova și evaluarea implicațiilor acestora asupra sustenabilității creșterii economice și convergenței reale cu UE.

Totodată, literatura de specialitate și documentele instituționale dedicate Republicii Moldova oferă perspective importante privind evoluția procesului de integrare europeană, reformele economice și provocările structurale asociate tranziției. În acest sens, lucrările lui Pop et al. (2005), Soroka și Stępniewski (2020), Expert-Grup (2023), precum și rapoartele elaborate de instituții internaționale precum Fondul Monetar Internațional,

Banca Mondială, Comisia Europeană și alte organizații relevante, contribuie la fundamentarea analizei contextului economic și instituțional al Republicii Moldova.

În domeniul politicilor bugetar-fiscale și armonizării instituționale cu standardele europene, cercetarea valorifică lucrări privind modernizarea administrației fiscale, convergența cadrului normativ și sustenabilitatea finanțelor publice (Afonso și Coelho, 2025; Fernandez-Gallardo și Paya, 2025; Juznic Rotar, 2025), inclusiv lucrări cu referire la Republica Moldova (Sirețeanu, 2019), precum și documente oficiale ale Ministerului Finanțelor din Republica Moldova și instituțiilor financiare internaționale.

Totodată, literatura de specialitate subliniază importanța convergenței monetare, prin menținerea stabilității prețurilor și a stabilității cursului de schimb pentru economiile candidate la aderare. În acest sens, contribuțiile lui Bini-Smaghi (2018), Dierks (2023) și Kiley (2024) evidențiază relația dintre stabilitatea macroeconomică, reducerea incertitudinii economice și crearea unui mediu favorabil investițiilor și dezvoltării economice pe termen lung.

În același timp, analiza literaturii evidențiază că majoritatea cercetărilor existente examinează separat fie dimensiunea politică a integrării europene, fie transformările economice sectoriale sau politicile macroeconomice, în timp ce abordările integrate, care corelează evoluția discursului politic, transformările structurale ale economiei și convergența macroeconomică în contextul procesului de integrare europeană, rămân relativ limitate în cazul Republicii Moldova. În acest context, prezenta cercetare urmărește să contribuie la completarea acestui cadru analitic printr-o abordare multidimensională, care examinează interdependențele dintre dinamica politică internă, reformele economice și apropierea de standardele UE. Astfel, lucrarea integrează analiza discursului politic privind orientarea europeană de la obținerea independenței Republicii Moldova până în prezent, deoarece acesta funcționează ca un instrument fundamental care trasează direcțiile strategice ale statului, oferind legitimitate procesului de integrare și asigurând coeziunea socială necesară

implementării schimbărilor structurale (Schmidt, 2008; Börzel și Risse, 2018; Schmidt, 2020). **Metodologia cercetării** are un caracter interdisciplinar și combină metode de analiză calitativă și cantitativă, utilizate pentru evaluarea procesului de integrare europeană și a transformărilor economice ale Republicii Moldova. Complexitatea tematicii investigate a impus utilizarea unei abordări multidimensionale, care să permită examinarea simultană a evoluțiilor politice, instituționale, macroeconomice și structurale asociate parcursului european al Republicii Moldova. În acest context, cercetarea este fundamentată pe analiza relației dintre procesele de integrare europeană și capacitatea economiei moldovenești de adaptare la criteriile și standardele UE.

Metoda analizei documentare ocupă un loc central în cercetare și este utilizată pentru examinarea principalelor documente strategice, juridice și instituționale relevante pentru procesul de integrare europeană. În acest context, sunt analizate Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Republica Moldova și UE, Planul de Acțiuni Republica Moldova – UE, Strategia Politicii Europene de Vecinătate, Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și UE, documentele privind Parteneriatul Estic, precum și cadrul conceptual și normativ al integrării europene prin raportare la criteriile de la Copenhaga și criteriile de convergență de la Maastricht. Totodată, cercetarea examinează cele mai relevante politici publice în domeniul bugetar, fiscal și monetar pentru asigurarea apropierii Republicii Moldova de standardele europene.

Analiza acestor documente a permis evaluarea cadrului instituțional și normativ al procesului de integrare europeană, a cerințelor economice și instituționale asociate apropierii de UE, precum și a mecanismelor de armonizare legislativă, reformă structurală și convergență macroeconomică necesare pentru alinierea Republicii Moldova la standardele europene. Totodată, aceste documente au constituit repere metodologice esențiale pentru evaluarea angajamentelor asumate de Republica Moldova în raport cu procesul de integrare europeană și pentru analiza modului în care acestea s-au reflectat în transformările economice și instituționale investigate în cadrul cercetării empirice.

Pentru a reflecta într-o manieră mai clară relația dintre cadrul instituțional al procesului de integrare europeană și evoluțiile economice analizate în lucrare, precum și pentru a evidenția modul în care prevederile și cerințele acestor documente s-au regăsit în analiza empirică, în tabelul de mai jos este prezentată corespondența dintre principalele documente de politică europeană examinate, referințele acestora și domeniile concrete de aplicare în cadrul studiului. Acest demers consolidează fundamentarea metodologică a cercetării și evidențiază coerența dintre cadrul conceptual al integrării europene și analiza empirică realizată.

Tabelul 1.1: Cadrul normativ și strategic al relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană utilizat în analiza empirică a studiului

Nr.	Document/ cadru analizat	Reperele documentare și strategice	Utilizare în analiza empirică
1	**Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană**	Uniunea Europeană. (1998). *Acord de parteneriat și cooperare de instituire a unui parteneriat între Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte*. Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, L 181.	Utilizat pentru analiza etapelor inițiale ale instituționalizării relațiilor Republica Moldova–UE și a angajamentelor asumate privind tranziția la economia de piață, consolidarea democrației și reformele economice. A fundamentat analiza istorico-instituțională a procesului de integrare europeană.
2	**Politica Europeană de Vecinătate (PEV)**	European Commission. (2004). *European Neighbourhood Policy Strategy Paper*. Brussels: Commission of the European Communities.	Utilizată pentru analiza cadrului instituțional de apropiere a Republicii Moldova de UE după extinderea din 2004, în special privind mecanismele de cooperare economică, instituțională și de armonizare legislativă.

3	**Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană**	Comisia Europeană & Republica Moldova. (2005). *EU–Moldova Action Plan*. Brussels.	Utilizat pentru evaluarea priorităților de reformă economică, instituțională și administrativă asumate de Republica Moldova în etapa pre-asociere și pentru analiza evoluției angajamentelor de convergență economică.
4	**Parteneriatul Estic**	European Commission. (2009). *Eastern Partnership Communication*. Brussels.	Utilizat pentru analiza aprofundării relațiilor economice și instituționale dintre Republica Moldova și UE și a instrumentelor de sprijin pentru apropierea economică și integrarea graduală în piața europeană.
5	**Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană (inclusiv DCFTA)**	Uniunea Europeană. (2014). *Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part*. Official Journal of the European Union, L 260.	Document central al cercetării, utilizat pentru analiza armonizării cadrului legislativ, reformelor economice, liberalizării comerciale, convergenței fiscale și instituționale, precum și a transformărilor structurale generate de apropierea de acquis-ul comunitar.
6	**Criteriile de la Copenhaga**	European Council. (1993). *Conclusions of the Presidency. Copenhagen European Council, 21–22 June 1993*. Copenhagen.	Utilizate ca reper metodologic pentru evaluarea gradului de pregătire a Republicii Moldova pentru aderarea la UE, în special în ceea ce privește economia de piață funcțională, stabilitatea macroeconomică și capacitatea instituțională de asumare a obligațiilor de membru.
7	**Tratatul privind Uniunea Europeană (criteriile de la Maastricht)**	European Union. (1992). *Treaty on European Union (Maastricht Treaty)*. Official Journal of the European Communities.	Utilizat în analiza convergenței macroeconomice, în special pentru evaluarea criteriilor privind stabilitatea prețurilor, disciplina fiscală, sustenabilitatea finanțelor publice și stabilitatea cursului de schimb.

8	**Directive și cadrul normativ fiscal european (acquis comunitar)**	Council of the European Union. (2006). *Council Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax*. Official Journal of the European Union. 134–136	Utilizat în analiza armonizării politicii fiscale, în special pentru evaluarea conformității sistemului TVA al Republicii Moldova cu standardele europene și identificarea decalajelor instituționale și normative.

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza analizei literaturii de specialitate și a cadrului normativ.*

Analiza cadrului instituțional al procesului de integrare europeană a fost completată cu abordarea evolutivă a parcursului european al Republicii Moldova și a transformărilor economice și instituționale produse în perioada 1991–2024. Aplicarea acestei metode permite observarea unor fenomene care au avut loc în anumite etape de timp delimitate de autori, înțelegerea procesului de integrare europeană în dinamică, prin raportare la schimbările de context politic intern și extern, precum și la etapele succesive de apropiere de UE.

Prin intermediul acestei abordări au fost identificate principalele etape ale parcursului european al Republicii Moldova, de la perioada tranziției post-independență și primele forme de cooperare instituțională cu UE, până la obținerea statutului de țară candidată și lansarea negocierilor de aderare. Totodată, metoda a permis evidențierea modului în care orientarea geopolitică a autorităților naționale a oscilat între diferite opțiuni strategice, influențând ritmul reformelor economice, coerența politicilor publice și gradul de apropiere de standardele europene.

În acest context, analiza evoluției economice a fost realizată prin prisma ciclurilor electorale, programelor electorale și principalelor obiective strategice asumate de partidele politice reprezentate în Parlamentul Republicii Moldova, în vederea examinării modului în care discursul politic privind integrarea europeană a evoluat în timp și s-a reflectat în orientările de politică economică și instituțională. Această abordare a permis nu doar identificarea etapelor de accelerare sau stagnare a procesului de integrare

europeană, ci și înțelegerea relației dintre schimbările politice interne și implementarea reformelor structurale necesare convergenței cu UE.

Criteriile de la Copenhaga, formulate de Consiliul European în anul 1993, constituie unul dintre reperele metodologice fundamentale ale cercetării, deoarece stabilesc condițiile principale care trebuie îndeplinite de statele candidate pentru aderarea la Uniunea Europeană. Acestea presupun existența unor instituții stabile care să garanteze democrația, statul de drept și respectarea drepturilor omului, existența unei economii de piață funcționale și capacitatea de asumare a obligațiilor ce derivă din calitatea de membru al UE. În monografie este subliniat faptul că „progresul negocierilor de aderare depinde în mare măsură de rezultatele privind îndeplinirea condițiilor de aderare, și anume criteriile de la Copenhaga", unul dintre acestea făcând referire la „asigurarea unei economii de piață funcționale prin menținerea unui nivel ridicat de stabilitate macroeconomică".

În același timp, cercetarea utilizează drept cadru metodologic criteriile de convergență nominală prevăzute prin Tratatul de la Maastricht, care reprezintă criteriile de post-aderare necesare pentru participarea la Uniunea Economică și Monetară și adoptarea monedei euro. Aceste criterii vizează stabilitatea prețurilor, sustenabilitatea finanțelor publice, stabilitatea cursului de schimb și convergența ratelor dobânzilor pe termen lung. În cadrul monografiei se evidențiază faptul că „creșterea prețurilor ar trebui să fie sustenabilă", iar „rata medie a inflației nu ar trebui să o depășească pe cea a primelor trei state cu cea mai bună performanță privind stabilitatea prețurilor cu mai mult de 1,5 puncte procentuale", în timp ce criteriul privind stabilitatea cursului de schimb presupune menținerea fluctuației monedei naționale în intervalul de ±15% timp de cel puțin doi ani.

În elaborarea cadrului teoretico-metodologic au fost valorificate și contribuțiile literaturii de specialitate privind integrarea economică, convergența și dezvoltarea structurală. Astfel, analiza transformărilor structurale ale economiei moldovenești este fundamentată pe abordările privind rolul sectorului serviciilor în creșterea economică și asupra riscurilor asociate dezindustrializării premature. În prefața monografiei sunt invocate

cercetările realizate de Asian Development Bank (2012), Nordås and Kim (2013), Ghani and O'Connell (2014), precum și Rodrik (2015), care argumentează că, deși sectorul serviciilor poate constitui un motor important al creșterii economice, reducerea excesivă a ponderii industriei limitează capacitatea economiei de a genera creștere economică sustenabilă și locuri de muncă stabile pe termen lung.

Totodată, cercetarea utilizează metoda analizei structurale și macroeconomice pentru evaluarea modificărilor structurale ale economiei Republicii Moldova și a gradului de convergență cu statele membre ale UE. Sunt analizate evoluțiile privind structura valorii adăugate brute, procesul de terțiarizare a economiei, dependența energetică, deficitul comercial, evoluția remiterilor lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare, nivelul de dolarizare și vulnerabilitatea economiei naționale la șocurile externe. În acest sens, în prefața lucrării se menționează că una dintre cele mai importante vulnerabilități ale economiei Republicii Moldova este dependența energetică, în condițiile în care „doar aproximativ 20% din consumul anual de energie este acoperit de producția locală" (ITA, 2024).

Metoda analizei macroeconomice este utilizată și pentru evaluarea sustenabilității finanțelor publice, a politicii fiscale, dar și a stabilității monetare. Mai exact, sunt valorificate criterii care trebuie îndeplinite pentru a garanta sustenabilitatea finanțelor publice, precum menținerea unei poveri efective a datoriei la un nivel gestionabil, condiție ce implică ca ritmul de creștere economică să depășească rata dobânzii datoria de stat (Fernandez-Gallardo și Paya, 2025) sau asigurarea unui nivel al datoriei care nu depășește pragurile la care aceasta începe să afecteze negativ creșterea economică, limitele fiind însă diferite în funcție de nivelul de dezvoltare al statului (Juznic Rotar, 2025). În plus, cercetarea valorifică abordările teoretice privind relația dintre stabilitatea prețurilor și creșterea economică, fiind invocate studiile realizate de Bini-Smaghi (2018), Dierks (2023) și Kiley (2024), care evidențiază faptul că stabilitatea prețurilor și stabilitatea cursului de schimb contribuie la reducerea incertitudinii economice și la crearea unui mediu favorabil investițiilor și comerțului exterior.

Metoda comparativă este aplicată pentru analiza diferențelor și decalajelor dintre Republica Moldova și statele membre ale UE în ceea ce privește convergența economică și instituțională. Cercetarea urmărește evaluarea progreselor realizate de Republica Moldova în apropierea de criteriile europene privind stabilitatea macroeconomică, disciplina fiscală și armonizarea cadrului legislativ și instituțional. Totodată, analiza comparativă este utilizată pentru identificarea principalelor vulnerabilități persistente și a domeniilor în care sunt necesare reforme suplimentare pentru facilitarea convergenței reale cu UE.

De asemenea, cercetarea utilizează metoda analizei de conținut pentru examinarea discursului politic privind integrarea europeană și identificarea principalelor narative geopolitice promovate de partidele politice reprezentate în Parlamentul Republicii Moldova. Analiza este realizată prin examinarea programelor electorale, strategiilor politice și documentelor oficiale elaborate de principalele formațiuni politice din perioada analizată. Metoda permite evidențierea modului în care discursul privind integrarea europeană a evoluat de la o orientare geopolitică oscilantă la asumarea unui obiectiv strategic și constituțional ireversibil. Având în vedere că parcursul european al țării nu a fost unul liniar, cercetarea cronologică a ciclurilor electorale permite identificarea momentelor de accelerare sau de blocaj ale reformelor, în funcție de viziunile adesea divergente ale forțelor politice aflate la guvernare. Înțelegerea acestui context politic oferă cheia necesară pentru a evalua modul în care politicile fiscale, bugetare și monetare au răspuns direct mandatelor politice și angajamentelor externe asumate. Importanța acestei analize este susținută de cercetările recente care subliniază că succesul integrării depinde de un „discurs comunicativ" eficient și care demonstrează că ideile și discursul politic sunt forțe capabile să transforme structurile instituționale (Schmidt, 2020). Mai mult decât atât, în statele aflate în tranziție, narațiunile elitelor politice interne determină ritmul în care normele europene sunt internalizate sau respinse (Börzel și Risse, 2018), fapt ce justifică necesitatea de abordare cronologică a ciclurilor electorale în lucrare.

Din punct de vedere informațional, cercetarea se bazează pe date statistice și documente oficiale elaborate de Biroul Național de Statistică, Banca Națională a Moldovei, Comisia Europeană, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional și alte instituții internaționale relevante. Sunt utilizate serii de date privind produsul intern brut, structura valorii adăugate brute, inflația, cursul de schimb, remiterile lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare, deficitul comercial, finanțele publice și indicatorii de convergență macroeconomică. De asemenea, cercetarea valorifică literatura de specialitate națională și internațională privind integrarea europeană, convergența economică și transformările economiilor aflate în tranziție.

Limitele studiului. Având în vedere obiectivul cercetării, orientat spre analiza multidimensională a procesului de integrare europeană a Republicii Moldova prin prisma transformărilor politice, economice și instituționale, este necesară evidențierea unor limite inerente ale studiului.

În primul rând, cercetarea este concentrată asupra principalelor dimensiuni economice și instituționale ale procesului de integrare europeană, cu accent asupra transformărilor structurale ale economiei, politicilor bugetar-fiscale și politicii monetare, considerate relevante pentru evaluarea convergenței economice cu UE. În consecință, alte dimensiuni importante ale procesului de aderare, precum reforma justiției, administrația publică, politica concurențială, piața muncii, politica socială sau capacitatea administrativă de implementare a acquis-ului comunitar, nu sunt analizate exhaustiv, acestea depășind aria tematică a prezentei cercetări.

În al doilea rând, analiza este realizată la nivel macroeconomic și instituțional, ceea ce permite evidențierea tendințelor generale și a transformărilor sistemice, însă nu surprinde în profunzime efectele microeconomice ale procesului de integrare europeană asupra întreprinderilor, sectoarelor economice individuale sau comportamentului agenților economici.

Totodată, evaluarea relației dintre schimbările politice și evoluțiile economice este realizată prin raportare la ciclurile electorale și schimbările de guvernare, abordare care facilitează înțelegerea dinamicii procesului de

integrare europeană, însă nu permite izolarea completă a efectelor generate exclusiv de factorii politici interni, în condițiile în care evoluțiile economice ale Republicii Moldova au fost influențate și de factori externi majori, inclusiv crize regionale și internaționale. De asemenea, analiza convergenței economice este concentrată asupra principalilor indicatori macroeconomici și a dimensiunilor relevante pentru apropierea de criteriile europene, fără a acoperi exhaustiv toate componentele convergenței reale și instituționale asociate procesului de aderare.

În pofida acestor limite, monografia prezintă o evaluare coerentă și relevantă a principalelor transformări economice și instituționale asociate procesului de integrare europeană a Republicii Moldova și oferă un cadru analitic util pentru înțelegerea provocărilor și politicilor asociate procesului de apropiere de UE.

2. EVOLUȚIA DISCURSULUI POLITIC PRIVIND INTEGRAREA EUROPEANĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ANALIZĂ ÎN CORESPONDENȚĂ CU CICLURILE ELECTORALE

Dorina CLICHICI

Democratizarea și trecerea la economia de piață a Republicii Moldova a demarat acum 35 de ani și s-a materializat printr-o multitudine de reforme democratice și economice, inclusiv prin inițierea demersului de integrare europeană. Printre cei mai importanți pași de apropiere de UE, realizați până în prezent, se numără aderarea la Parteneriatul Estic în 2009, semnarea Acordului de Asociere între Republica Moldova și UE a în 2014 (în continuare, Acord de Asociere), inclusiv prin crearea Zonei de liber schimb aprofundat și cuprinzător (ZLSAC), și obținerea statutului de țară candidată la aderarea la UE în 2022. În continuare vom analiza principalele narative politice ale țării față de integrarea europeană, pentru a identifica modul în care s-au raportat autoritățile la acest proces și în care au reușit să faciliteze sau, dimpotrivă, să blocheze demersul de apropiere de UE. În acest context, vom analiza cronologic ciclurile electorale și principalele obiective și direcții strategice ale partidelor și fracțiunilor politice care au fost reprezentate în Parlamentul Republicii Moldova, începând din momentul obținerii independenței până la cel al obținerii statutului de țară candidată.

2.1. Ciclul electoral 1990-1994

Procesul de democratizare și de trecere la economia de piață a fost inițiat de către Republica Moldova având la bază demersurile favorabile inițiate în 1986 de către Mihail Gorbaciov, secretarul partidului comunist al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS). În acest context, țara a început să se îndrepte spre independență, fiind creată, în 1988, Mișcarea Democratică din Moldova, care a fost succedată, în 1989, de Frontul Popular din Moldova (Frontul Popular). Această formațiune politică a reușit să treacă pragul electoral la **alegerile parlamentare din februarie 1990** pentru

Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM) (instituție predecesoare Parlamentului Republicii Moldova) (Mîndru, 2019), reprezentanții partidului ocupând funcții cheie în stat[4].

Urmărind renașterea națională și promovarea valorilor democratice, Frontul Popular a facilitat adoptarea Declarației de suveranitate a RSSM, în iunie 1990[5], și a Declarației de independență a Republicii Moldova, în august 1991[6]. Odată cu dizolvarea URSS, fosta republică unională a fost redenumită în Republica Moldova, iar Sovietul Suprem a fost transformat în Parlamentul Republicii Moldova[7], fiind organizate primele alegeri prezidențiale exprimate prin vot direct de către cetățeni, în decembrie 1991[8].

În pofida demersurilor de democratizare a țării, inițiate în primii ani de independență, parcursul către o economie de piață funcțională și către UE nu a fost deloc ușor. Mai mult decât atât, proximitatea geografică a Republicii Moldova de Federația Rusă și dimensiunea semnificativă a pieței estice au determinat orientarea către această regiune, până în momentul în care decizia de integrare europeană a fost luată la nivel politic. Poziționarea

---

[4] În funcția de președinte al Sovietului Suprem al RSSM a fost numit fondatorul Frontului Popular, Alexandru Moșanu, iar în funcția de prim-ministru, Mircea Druc. În plus, în octombrie 1990, Mircea Snegur, deputat al fracțiunii Frontului Popular din Moldova, a fost numit președinte al RSSM.

[5]Legea nr. 148-XII din 23.06.1990 privind Declarația suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova. https://www.constcourt.md/pageview.php?l=ro&idc=11&id=275&t=/Prezentare-generala/Premise-istorice/Declaratia-suveranitatii/

[6] Legea nr. 691-XII din 27.08.1991 privind Declarația de independență a Republicii Moldova. https://www.constcourt.md/pageview.php?l=ro&idc=11&id=276&t=/Prezentare-generala/Premise-istorice/Declaratia-de-independenta-a-Republicii-Moldova/

[7] În semn de protest față de reformele promovate de către Frontul Popular din Moldova de introducere a limbii române și a grafiei latine, deputații din regiunea Găgăuzia și din Transnistria s-au retras din Parlamentul de la Chișinău. În același timp, în septembrie 1990, orașele din partea stângă a Nistrului, i.e., Tiraspol, Tighina și Râbnița, au respins legea privind limba de stat și au refuzat arborarea tricolorului, adoptate odată cu Declarația de independență a Republicii Moldova. În septembrie 1990, regiunea transnistreană organizează Congresul al II-lea extraordinar al deputaților poporului din Transnistria, care proclamă așa-numita „Republica Moldovenească Sovietică Socialistă Nistreană".

[8] Mircea Snegur, care fusese numit președinte al RSSM de către Sovietul Suprem în septembrie 1990, a obținut 98,22% din voturi la scrutinul electoral din decembrie 1991, fiind singurul candidat (independent). Acesta a deținut funcția de șef al statului până în ianuarie 1997.

Republicii Moldova în „străinătatea apropiată" a Federației Ruse[9], dar și în „vecinătatea imediată" a UE[10] a determinat oscilarea autorităților de la Chișinău în perioada tranziției între doi vectori geostrategici. Pe de o parte, autoritățile au optat pentru intensificarea cooperării economice cu fostele state sovietice și pentru aderarea la Comunitatea Statelor Independente (CSI) în 1994, care a condus la încheierea unor acorduri comerciale bilaterale între fostele state sovietice și Federația Rusă, în condiții preferențiale. Pe de altă parte, apropierea de piața unică europeană s-a materializat în 1994, odată cu semnarea **Acordului de parteneriat și cooperare cu UE**[11]. Prin încheierea acestui acord, Republica Moldova s-a angajat să realizeze o serie de reforme economice, care ar permite consolidarea democrației şi a statului de drept, dezvoltarea durabilă a economiei şi finalizarea procesului de tranziţie la economia de piaţă. Toate aceste reforme urmau să fie evaluate, conducând spre deschiderea negocierilor privind stabilirea unei zone de liber schimb cu UE, în cazul în care Republica Moldova înregistra progrese privind angajamentele asumate.

[9] Termenul de „străinătate apropiată" a apărut la începutul anilor '90, după destrămarea URSS, pentru a desemna spațiul geografic al fostelor republici sovietice, care deveniseră state independente și care erau văzute de către Federația Rusă ca făcând parte din sfera exclusivă de influență a acesteia. Mai exact, termenul marca spațiul vital de securitate al Federației Ruse, o zonă în care aceasta consideră că are drepturi speciale de intervenție politică, economică sau chiar militară (Soroka și Stępniewski, 2020).

[10] Termenul de „vecinătate imediată" a fost folosit în Strategia Politicii Europene de Vecinătate, care a fost elaborată pentru a stabili o zonă de prosperitate și bună vecinătate, având la bază valorile UE și caracterizată de relații strânse și pașnice de cooperare (Pop et al., 2005)

[11] Uniunea Europeană (1998). Acord de parteneriat și cooperare între Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. *Jurnalul Oficial al Comunităților Europene*, L 181/3. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0624(01)&from=EN

2.2. Ciclul electoral 1994-1998

Criza politică din Republica Moldova din 1993[12], generată de lipsa de consens între coaliția de guvernare și opoziție pe subiectul ratificării Tratatului de aderare la CSI[13], a condus la autodizolvarea parlamentului. În timp ce coaliția de guvernare susținea că CSI este unica soluție pentru dinamizarea economiei moldovenești, opoziția considera că aceasta va afecta în mod negativ independența țării. În consecință**, în februarie 1994,** în calitate de stat independent, Republica Moldova a organizat **primele alegeri parlamentare** (Tabelul 1.1). Noul legislativ a fost reprezentat de o majoritate parlamentară de stânga (95 dintre cele 104 de mandate parlamentare), i.e., Partidul Democrat Agrar din Moldova (56 mandate), Partidul Socialist şi Mişcarea „Unitate-Edinstvo" (28 mandate), Blocul Ţăranilor şi Intelectualilor (11 mandate) și o singură formațiune de dreapta, Frontul Popular Creştin Democrat (9 mandate)[14].

Dintre cele patru formațiuni politice care au intrat în parlament, Frontul Popular Creştin Democrat a fost singura care și-a exprimat oficial obiectivul de apropiere a Republicii Moldova de spațiul european. În programul său electoral, acesta menționa necesitatea de „reorientare a Republicii Moldova de la Est spre Vest". Mai mult decât atât, potrivit programului, integrarea în sistemul economic european putea fi realizată, în primul rând, prin crearea spaţiului economic unic dintre Republica Moldova şi România, fiind asigurată astfel libera circulaţie a forţei de muncă, a capitalurilor, mărfurilor şi serviciilor, prin unificarea sistemelor monetare, fiscale, bancare, de preţuri şi tarife. Partidul menționa că, prin atingerea acestor obiective, urmează a fi reduse costurile tranziţiei la economia de piaţă

[12] AGORA (2021, iulie). *Calendarul Independenței: 1993, anul care ne-a adus LEUL și a reabilitat foștii comuniști în viața politică de la Chișinău*. https://agora.md/stiri/91428/calendarul-independentei-1993-anul-care-ne-a-adus-leul-si-a-reabilitat-fostii-comunisti-in-viata-politica-de-la-chisinau

[13] Tratatul de aderare a Republicii Moldova la Comunitatea Statelor Independente a fost semnat de șeful statului, Mircea Snegur, în decembrie 1991.

[14] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1994). *Alegerile parlamentare anticipate în Moldova din 27 februarie 1994*. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/1994/

și ale includerii în sistemul economic european, fiind create condiţii pentru dezvoltarea economică a țării[15].

Celelalte trei partide de stânga nu se aliniau ideii de apropiere de spațiul european, obiectivele electorale ale acestora ținând de extinderea relaţiilor externe cu CSI. Mai exact, Partidul Democrat Agrar din Moldova menționa că Republica Moldova nu trebuie să fie „nici gubernie rusească, nici judeţ românesc", menționând că aceasta ar trebui „să se asocieze, cu drepturi egale, la familia statelor democratice din Europa", și să dezvolte relaţii reciproc avantajoase cu Ucraina şi Federația Rusă, cît şi cu România și Belarus[16]. În același timp, Partidul Socialist şi Mişcarea „Unitate-Edinstvo" pleda pentru ratificarea imediată a tratatelor cu privire la aderarea la CSI și crearea unei uniuni economice între fostele republici unionale[17]. Blocul Ţăranilor şi Intelectualilor se remarca printr-o abordare mai echilibrată, optând pentru menținerea relaţiilor avantajoase cu CSI și pentru necesitatea de dezvoltare a relațiilor economice cu statele din Vest, cu precădere cu România[18] (Tabelul 2.1).

[15] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1994). *Programul Electoral al Alianței Frontului Popular Creștin Democrat pentru alegerile parlamentare din 27 februarie 1994*. http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary1994/electoral-program-beafpcd-1994-ro.pdf

[16] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1994). *Apelul Partidului Democrat Agrar către alegători*. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/1994/docs/pdam/199401291/

[17] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1994). *Platforma electorală a Partidului Socialist și Mișcării „Unitate Edinstvo"(Alegeri parlamentare 1994)*. http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary1994/electoral-program-bepsmue-1994-ro.pdf

[18] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1994). *Platforma electorală a Blocului Țăranilor și Intelectualilor (Alegeri parlamentare 1994).* http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary1994/electoral-program-bti-1994-ro.pdf

2.3. Ciclul electoral 1998-2001

Având în vedere rezultatele următoarelor alegeri parlamentare, **organizate în martie 1998** și caracterizate de obținerea de către partidele proeuropene a 61 dintre cele 101 de mandate parlamentare[19], narativul de integrare europeană a devenit din ce în ce mai vocal. Astfel, Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a obținut un număr de 40 de mandate, în timp ce Blocul electoral Convenția Democrată din Moldova (26 de mandate), Blocul electoral Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă (24 de mandate) și Partidul Forțelor Democratice (11 mandate) au creat coaliția politică Alianța pentru Democrație și Reforme, reușind să investească primul guvern de coaliție în istoria țării. În timp ce Partidul Comuniștilor menționa în platforma sa preelectorală în calitate de obiectiv integrarea deplină şi eficienta a republicii cu ţările CSI într-o uniune economică şi politică a statelor independente şi suverane[20], programele celorlalte trei partide urmăreau demersul de orientare a Republicii Moldova spre UE.

Mai exact, Blocul electoral Convenția Democrată din Moldova avea o abordare mai pragmatică, menționând în programul său electoral realizarea măsurilor menite să contribuie la reorientarea spre Vest a țării, în perspectiva integrării în circuitul economic european, dar şi menţinerea legăturilor bilaterale cu ţările din spaţiul CSI. Totodată, în domeniul securității economice şi naţionale, acesta stipula necesitatea integrării țării în circuitul economic mondial prin aderarea la structurile europene şi euroatlantice, promovarea unei politici regionale flexibile şi a „unui nou stil în relaţiile

---

[19] În urma alegerilor parlamentare din 22 martie 1998, Partidul Comuniștilor (40 mandate), Blocul electoral Convenția Democrată din Moldova (26 mandate), Blocul electoral Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă (24 mandate) și Partidul Forțelor Democratice (11 mandate) au depășit pragul electoral, formând noul legislativ (Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1998). *Alegerile parlamentare în Moldova din 22 martie 1998*. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/1998/).

[20] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1998). *Zece principii ale Platformei preelectorale a Partidului Comuniştilor din Republica Moldova (Alegeri parlamentare 1998)*. Asociația pentru http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary1998/electoral-program-pcrm-1998-ro.pdf

economice cu Estul, garantând schimbarea conceptului de politică externă, **axată pe reorientarea spre Europa"**[21].

În același timp, Blocul electoral Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă, sublinia că doar reformele structurale, integrarea în economia europeană şi integrarea în economia mondială sunt în stare să asigure supraviețuirea şi progresul țării. Această mișcare politică promova valorile europene, precum: democraţia şi toleranţa, supremaţia legii, respectarea drepturilor omului, a iniţiativei şi a responsabilităţii personale și solidaritatea socială[22].

Cel de-al treilea partid care a intrat în noul legislativ, Partidul Forțelor Democratice, menționa în programul electoral despre existența riscurilor la adresa securității naționale a Republicii Moldova, în contextul în care nu va fi realizată o schimbare de fond în politica internă a țării. De aceea, acesta sublinia necesitatea luării exemplului altor state ex-comuniste de integrare în structurile vest-europene[23]. Mai exact, blocul electoral și-a asumat să acționeze în direcția asigurării independenţei Republicii Moldova, pe calea consolidării relaţiilor bilaterale cu celelalte state, a extinderii cooperării şi a **integrării ireversibile în UE**, a aderării la blocul Nord-Atlantic, evitându-se, astfel, menținerea țării în zona post-sovietică. Acesta a stabilit în calitate de obiectiv „decolonizarea economică şi integrarea în sistemul vest-european, în vederea excluderii pe viitor a şantajului economic, politic sau militar din partea altor state, creând condiţii necesare pentru integrarea vest-europeană şi euroatlantică a Republicii Moldova".

[21] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1998). Program de guvernare (Alegeri parlamentare 1998). http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary1998/electoral-program-becdm-1998-ro.pdf

[22] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1997). *Programul Mișcării Social-Politice „Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă": Adoptat la Congresul de Constituire din 8 februarie 1997*. http://www.e-democracy.md/files/parties/mpmdp-program-1997-ro.pdf

[23] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (1998). *Program electoral* Partidul Forțelor Democratice *și rezultatele alegerilor parlamentare din 22 martie 1998*. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/1998/opponents/pfd/

Începând din 1999, discursul politic autohton a fost marcat de aspirația de integrare europeană, fiind materializată în programul de activitate a guvernului pentru anii 1999-2002, care stabilea **integrarea în UE ca principal obiectiv strategic al politicii externe a țării**[24]. Pentru realizarea acestui obiectiv, guvernul își asuma elaborarea strategiei naţionale de integrare în UE și executarea prevederilor Acordului de parteneriat şi cooperare. De asemenea, executivul urma să ia o serie de măsuri, precum:

1. constituirea unui Departament pentru integrare europeană cu atribuții de coordonare pe plan intern a procesului de integrare;
2. intensificarea demersurilor politice și diplomatice, pentru demararea negocierilor privind asocierea Republicii Moldova la UE;
3. încheierea unui Acord de liber schimb între Republica Moldova şi UE;
4. obținerea din partea UE a unui regim de vize favorabil pentru cetățeni.

Tabelul 2.1: Rezultatele alegerilor parlamentare organizate în Republica Moldova de la obținerea independenței până în prezent

Data organizării alegerilor	Partidele care au depăşit pragul electoral	Numărul de mandate obținute (din cele 101 de mandate)	Orientare geostrategică care reiese din programul electoral
27 februarie 1994	Partidul Democrat Agrar din Moldova	56 de mandate	„Să păstrăm Moldova — Moldovă — nici gubernie rusească, nici judeţ românesc". Moldova să se asocieze, cu drepturi egale, la familia statelor democratice din Europa, optând pentru o colaborare economică eficientă, pentru dezvoltarea unor relaţii reciproc avantajoase cu Ucraina şi Rusia, cît şi cu România, Belarus,

[24] *Programul de activitate a Guvernului Republicii Moldova pentru anii 1999-2002 „Supremația legii, revitalizare economică, integrare europeană"* (Hotărârea Guvernului nr. 270). https://www.legis.md/cautare/ru/46926

			cu alte ţări din zonă şi din lume (**abordare suveranistă**).
	Partidul Socialist şi Mişcarea „Unitate-Edinstvo”	28 de mandate	Obiectivul de ratificare imediată a tratatelor cu privire la aderarea la CSI și crearea unei uniuni economice între fostele republici unionale (**orientare spre CSI**).
	Blocul Ţăranilor şi Intelectualilor	11 mandate	Menținînd relaţiile economice convenabile cu statele din cadrul CSI, să fie stimulată colaborarea economică cu statele din Vest, în primul rând cu România (**abordare pragmatică**).
	Frontul Popular Creştin Democrat	9 mandate	Necesitatea de „reorientare a Republicii Moldova de la Est spre Vest”, urmărind obiectivul de apropiere a Republicii Moldova de spațiul european (**orientare proeuropeană**).
22 martie 1998	Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	40 de mandate	Integrarea deplină şi eficienta a republicii cu ţările CSI într-o uniune economică şi politică a statelor independente şi suverane (**orientare spre CSI**).
	Convenția Democrată din Moldova	26 de mandate	Reorientarea spre Vest a țării, în perspectiva integrării în circuitul economic european, dar şi menţinerea legăturilor bilaterale cu ţările din spaţiul CSI (**orientare proeuropeană**).
	Blocul electoral Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă	24 de mandate	Integrarea în economia europeană şi integrarea în economia mondială urmează să asigure „supravieţuirea şi progresul țării” (**orientare proeuropeană**).
	Partidul Forțelor Democratice	11 mandate	Extinderea cooperării şi a integrării ireversibile în UE, a aderării la blocul Nord-Atlantic, evitându-se, astfel, menținerea țării în zona post-sovietică (**orientare proeuropeană**).
25 februarie 2001	Partidul Comuniștilor din	71 de mandate	Consolidarea suveranității Republicii Moldova şi a autorității

(alegeri parlamentare anticipate)	Republica Moldova		ei internaționale, dezvoltarea relațiilor reciproc avantajoase cu toate țările lumii, în special, cu statele CSI și aderarea la Uniunea Federația Rusă – Belarus (**orientare spre CSI**).
	Blocul electoral „Alianța Bârghiș”	19 mandate	Necesitatea consolidării relațiilor economice de importantă strategică cu Federația Rusă și țările CSI (**orientare spre CSI**).
	Partidul Popular Creștin Democrat	11 mandate	Obiectivul strategic al politicii externe a țării este integrarea în UE, dar și promovarea strategiei de creare a spațiului economic comun cu Romania (**orientare proeuropeană**).
6 martie 2005	Partidul Comuniştilor din Republica Moldova	56 de mandate	Modificarea discursului față de mandatul anterior, stipulând integrarea europeană printre prioritățile strategice în programul electoral. Totodată, consolidarea bunelor relaţii cu Ucraina şi România, ca bază pentru dezvoltarea relațiilor cu CSI, dar şi întărirea parteneriatului strategic cu Federația Rusă (**abordare pragmatică**).
	Blocul electoral „Moldova Democrată”	34 de mandate	Obiectivul strategic al Republicii Moldova este integrarea în UE şi structurile euroatlantice. Mai mult decât atât, acesta a optat pentru retragerea țării din CSI (**orientare proeuropeană**).
	Partidul Popular Creştin Democrat	11 mandate	Obiectivul de elaborare şi implementare a strategiilor de preaderare a Republicii Moldova la UE şi NATO (**orientare proeuropeană**).
5 aprilie 2009	Partidul Comuniştilor din Republica Moldova	60 de mandate	Un nivel nou de relaţii între Republica Moldova şi UE, nivel ce ar permite cetăţenilor Moldovei accesul deschis în spaţiul european şi ar asigura accesul liber al mărfurilor moldoveneşti pe piaţa

			europeană comună. Valorificarea potenţialului integraţionist al Comunităţii Statelor Independente (**abordare pragmatică**)[25].
	Partidul Liberal	15 mandate	Aderarea Republicii Moldova la UE și semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană până în anul 2010[26]. Construirea unor relaţii bilaterale pragmatice cu Federaţia Rusă şi ieşirea din CSI (**orientare proeuropeană**).
	Partidul Liberal Democrat din Moldova	15 mandate	Obţinerea calităţii de stat asociat Uniunii Europene pînă în anul 2012, consolidarea relaţiilor cu statele membre ale UE în vederea sprijinirii procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. Dezvoltarea unor relaţii previzibile şi reciproc avantajoase cu Federaţia Rusă[27] (**orientare proeuropeană**).
	Alianţa „Moldova Noastră"	11 mandate	Negocierea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană şi semnarea lui până în anul 2013. Participarea activă în Parteneriatul Estic şi în Sinergia Mării Negre. Dinamizarea relaţiilor cu structurile euro-atlantice. Asumarea rolului de punte între Vest şi Est (**orientare proeuropeană**)[28].

[25] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2009). Programul Partidului Comuniștilor din Republica Moldova MOLDOVA EUROPEANĂ - O CONSTRUIM ÎMPREUNĂ! *(Alegeri parlamentare din 5 aprilie 2009)*. http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2009/electoral-program-pcrm-2009-ro.pdf

[26] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2009). *Programul electoral al Partidului Liberal: Schimbarea în bine cu Partidul Liberal vine! (Alegeri parlamentare din 5 aprilie 2009)*. http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2009/electoral-program-pl-2009-ro.pdf

[27] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2009). *Platforma electorală a Partidului Liberal Democrat din Moldova pentru alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009*. http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2009/electoral-program-pldm-2009-ro.pdf

[28] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2009). *Platforma electorală a Partidului Politic Alianța Moldova Noastră pentru alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009*:

29 iulie 2009 (alegeri parlamentare anticipate)	Partidul Comuniştilor din Republica Moldova	48 de mandate	Un nivel nou de relaţii între Republica Moldova şi UE, nivel ce ar permite cetăţenilor Moldovei accesul deschis în spaţiul european şi ar asigura accesul liber al mărfurilor moldoveneşti pe piaţa europeană comună. Valorificarea potenţialului integraţionist al CSI (**abordare pragmatică**).
	Partidul Liberal Democrat din Moldova	18 mandate	Formarea Alianţei pentru Integrare Europeană, în august 2009, constituită din Partidul Liberal Democrat din Moldova, Partidul Liberal, Partidul Democrat din Moldova și Alianţa „Moldova Noastră" (**orientare proeuropeană**).
	Partidul Liberal	15 mandate	
	Partidul Democrat din Moldova	13 mandate	
	Alianţa „Moldova Noastră"	11 mandate	
28 noiembrie 2010 (alegeri parlamentare anticipate)	Partidul Comuniştilor din Republica Moldova	42 de mandate	Aderare la proiectele integraţioniste în cadrul CSI. Asigurarea raporturilor juridice echitabile dintre Republica Moldova şi România, consolidarea parteneriatului cu Ucraina şi a parteneriatului strategic cu Federaţia Rusă ca sarcină primordială a politicii externe a Republicii Moldova[29] (**orientare spre CSI**).
	Partidul Liberal Democrat din Moldova	32 mandate	Reconstituirea Alianţei pentru Integrare Europeană, constituită de Partidul Liberal Democrat din Moldova, Partidul Democrat din Moldova și Partidul Liberal (**orientare proeuropeană**)**.**
	Partidul Democrat din Moldova	15 mandate	
	Partidul Liberal	12 mandate	

„Eurointegrare cu o nouă guvernare!". http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2009/electoral-program-amn-2009-ro.pdf

[29] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2014). Platforma electorală a Partidul Socialiștilor din Republica Moldova *pentru alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009*: Moldova are nevoie de Altceva! http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2010/electoral-program-pcrm-2010-ro.pdf

30 noiembrie 2014	Partidul Socialiştilor din Republica Moldova	25 de mandate	Obiectivul de anulare a Acordului cu UE şi demarare a procedura de aderare a Moldovei la Uniunea Vamală[30] (**orientare spre CSI/Uniunea Economică Eurasiatică[31]**).
	Partidul Comuniştilor din Republica Moldova	21 de mandate	Obiectivul de restabilire a relaţiilor cu Federația Rusă, de revenire la politica deschiderii bazate pe un dialog permanent şi eficient atît cu Vestul, cît şi cu Estul (**abordare pragmatică)**[32].
	Partidul Liberal Democrat din Moldova[33]	23 de mandate	Moldova va implementa majoritatea prevederilor Acordului de Asociere cu UE până în 2017 (**orientare proeuropeană**).
	Partidul Democrat din Moldova	19 mandate	Integrarea în Uniunea Europeană este o prioritate strategică, cea mai bună opţiune pentru interesul naţional, înseamnând mai multă bunăstare, stabilitate şi libertate pentru Republica Moldova (**orientare proeuropeană**).
	Partidul Liberal	13 mandate	Direcţia principală de politică externă este aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană şi NATO într-un orizont de timp mediu, prin implementarea rapidă a reformelor interne (**orientare proeuropeană**).

[30] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2014). Platforma electorală a Partidul Socialiștilor din Republica Moldova *pentru alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009*: Moldova are nevoie de Altceva! http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-psrm-2014-ro.pdf

[31] Uniunea Economică Eurasiatică (UEE) a fost creată oficial în anul 2014, dar a început să funcționeze efectiv de la 1 ianuarie 2015.

[32] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2014). *Programul electoral al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova pentru alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009: Doar PCRM! Doar Voronin!* http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-pcrm-2014-ro.pdf

[33] În ianuarie 2015 a fost formată coaliția de guvernare minoritară, Alianța Politică pentru Moldova Europeană (APME), constituită de Partidul Liberal Democrat din Moldova și Partidul Democrat din Moldova.

24 februarie 2019	Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	35 de mandate	Obiectivul de încheiere a parteneriatului strategic cu Federația Rusă și ratificarea Acordului dintre Republica Moldova și Uniunea Economică Eurasiatică (**orientare spre CSI/Uniunea Economică Eurasiatică**).
	Partidul Democrat din Moldova	30 de mandate	Susţine opţiunea prooccidentală a țării, inclusiv prin realizarea angajamentelor asumate în cadrul Acordului de Asociere, dar și dezvoltarea relațiilor comerciale cu România, Ucraina, Federația Rusă și CSI, şi cu parteneri internaţionali strategici (**orientare proeuropeană**).
	Blocul electoral „ACUM Platforma DA și PAS”	26 de mandate	Asumarea îndeplinirii tuturor condițiilor pentru a depune cererea de aderare a Republicii Moldova la UE până în 2023 (**orientare proeuropeană**).
	Partidul „Șor”	7 mandate	Republica Moldova a fost „o victimă a luptelor dintre marile puteri”, fiind urmărit obiectivul ca țara să nu mai aleagă tabere, ci interesul național (**ambiguitate geopolitică/suveranism**).
	Candidați independenți	3 mandate	-
11 iulie 2021 (alegeri parlamentare anticipate)	Partidul Acțiune și Solidaritate	63 de mandate	Urmează a fi întreprinși pași pentru integrarea europeană (**orientare proeuropeană**).
	Blocul electoral al Comuniștilor și Socialiștilor	32 de mandate	Formarea Blocului electoral al Comuniștilor și Socialiștilor, constituit de Partidul Comuniștilor și Partidul Socialiștilor, în mai 2021. Obiectivul de restabilire a relațiilor de parteneriat adevărat cu Federația Rusă prin deschiderea pieței ruse pentru produsele moldovenești (**orientare spre CSI/Uniunea Economică Eurasiatică**).

	Partidul „Sor”[34]	6 mandate	„Mesajul nostru către alegători este să opteze nu pentru promisiuni efemere, nu pentru geopolitică, ci pentru interesul lor personal” (**ambiguitate geopolitică/suveranism**).
28 septembrie 2025[35]	Partidul Acțiune și Solidaritate	55 de mandate	Obiectivul major pentru următorii patru ani „Republica Moldova va finaliza procesul de aderare la UE și va deveni țară membră cu drepturi depline în marea familie europeană” (**orientare proeuropeană**).
	Blocul electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei[36]	26 de mandate	Păstrarea suveranității și a neutralității ca pilon al independenței naționale. Promovarea unei politici externe pragmatice și suverane, bazată exclusiv pe interesele țării, colaborarea cu Vestul și Estul, dezvoltarea relațiilor cu UE, Federația Rusă, China și alți parteneri. În negocierile cu Uniunea Europeană vom apăra interesele naționale, protejând piața, producătorii și locurile de muncă[37] (**ambiguitate geopolitică/suveranism**).

[34] În iunie 2023, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a declarat Partidul ȘOR neconstituțional, având la bază argumente legate de finanțarea ilegală a partidului și acțiunile de destabilizare a țării. Cei 6 deputați aleși pe listele Partidului ȘOR au devenit deputați independenți/neafiliați, fără dreptul de a se afilia altor fracțiuni parlamentare, în timp ce partidul ca entitate juridică a fost radiat.

[35] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2026). *Alegeri în Republica Moldova*, https://alegeri.md/w/Pagina_principal%C4%83

[36] Blocul electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei a fost format în contextul alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025, fiind constituit din Partidul Socialiștilor din Republica Moldova, Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, Partidul Republican „Inima Moldovei” și Partidul pentru Viitorul Moldovei.

[37] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2025). PLATFORMA ELECTORALĂ. BLOCUL PATRIOTIC AL SOCIALIȘTILOR, COMUNIȘTILOR, INIMA ȘI VIITORUL MOLDOVEI. https://alegeri.md/images/5/57/Platforma-electorala-bep-2025.pdf

	Blocul electoral "Alternativa"	8 mandate	Integrarea europeană este principalul scenariu constructiv pentru păstrarea independenței moldovenești, modernizarea economiei și transformarea fundamentală a calității vieții[38] (**orientare proeuropeană**).
	Partidul Nostru	6 mandate	„Țara noastră trebuie să-și construiască o politică externă corectă, iar vectorul pe care trebuie să îl urmeze Republica Moldova trebuie să fie vectorul dezvoltării naționale"[39] (**ambiguitate geopolitică/suveranism**).
	Partidul "Democrația Acasă"	6 mandate	Susține integrarea europeană prin unirea cu România[40] (**orientare proeuropeană**).

Notă: *Alegerile parlamentare din 1994 s-au desfășurat în condițiile noii legi electorale, fiind micșorat numărul de mandate, de la 380 la 104. Numărul de mandate a fost redus ulterior la 101, în iulie 1994, când a fost adoptată Constituția Republicii Moldova.*

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza informației Asociaţiei pentru Democraţie Participativă ADEPT (2025).*

2.4. Ciclul electoral 2001-2005

Realizarea acestor demersuri însă a fost periclitată de o serie de evenimente politice care au condus la **alegeri parlamentare anticipate, organizate în februarie 2001**, ca urmare a blocării de către majoritatea deputaților parlamentului a alegerii șefului statului în decembrie 2000. Astfel, a rezultat un nou legislativ, în care Partidul Comuniștilor a obținut 71 de mandate, Blocul electoral „Alianța Braghiș" a obținut 19 mandate şi

[38] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2025). Programul electoral al Blocului ALTERNATIVA - 2025: Alternativa este! De la teritoriu al dezastrului la vis împlinit. https://alegeri.md/images/4/44/Program-electoral-bea-2025.pdf

[39] Partidul Nostru. (2025). *Programul politic al Partidului Politic "Partidul Nostru"*. https://partidulnostru.md/party-program

[40] https://www.facebook.com/photo.php?fbid=816375096525149&set=pb.100044579981320.-2207520000&type=3

Partidul Popular Creștin Democrat, 11 mandate[41] (Tabelul 2.1). Având în vedere victoria covârșitoare a Partidului Comuniștilor, la alegerile prezidențiale din aprilie 2001, Vladimir Voronin a fost ales șef al statului[42], deținând această funcție timp de două mandate consecutive[43].

Dintre aceste trei partide, doar cel Popular Creștin Democrat menționa în programul său despre obiectivul strategic al politicii externe a țării ca fiind integrarea în UE, dar și despre promovarea strategiei de creare a spațiului economic comun cu Romania[44]. În acest context, partidul își propunea armonizarea legislației Republicii Moldova cu cea a țărilor UE, potrivit prevederilor Acordului de parteneriat si cooperare, dar și demararea negocierilor privind asocierea Republicii Moldova la UE.

Pe de altă parte, programul electoral al Partidului Comuniștilor promova consolidarea suveranității Republicii Moldova şi ridicarea autorității ei internaționale, dezvoltarea relațiilor reciproc avantajoase cu toate țările lumii, în special, cu statele CSI. Mai mult decât atât, acesta își propunea să abordeze aderarea la Uniunea Federația Rusă - Belarus[45]. Același demers era urmărit și de Blocul electoral „Alianța Braghiș", care

[41] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2001). *Alegerile parlamentare anticipate în Republica Moldova din 25 februarie 2001*. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2001

[42] Vladimir Voronin a fost Președintele Republicii Moldova pentru o perioadă de opt ani (aprilie 2001 - septembrie 2009).

[43] În urma reformei constituționale din 2000, procedura de alegere a președintelui Republicii Moldova a fost modificată. S-a instituit alegerea șefului statului de către Parlament, prin vot secret, cu 3/5 (61) din voturile deputaților. Începând din martie 2016, prin Decizia Curții Constituționale, s-a revenit la alegerea președintelui prin vot direct de către populație, fără a modifica atribuțiile acestuia (Euronews România. (2025). *Cronologie: scurt istoric al alegerilor prezidențiale din Republica Moldova*. https://www.euronews.ro/articole/cronologie-scurt-istoric-alegeri-prezidentiale-republica-moldova).

[44] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2001). *Programul electoral al Partidului Popular Creștin Democrat pentru alegerile parlamentare din 2001*. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2001/opponents/ppcd/program/

[45] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2001). *Esența programului electoral al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova*. Alegeri parlamentare în Republica Moldova din 2001. Alegeri parlamentare în Republica Moldova din 2001. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2001/opponents/pcrm/program/

sublinia necesitatea consolidării relațiilor economice de importantă strategică cu Federația Rusă și țările CSI[46].

Deși demersul european nu era susținut de partidele majoritare din legislativ, o serie de evenimente politice conjuncturale au influențat orientarea geopolitică a liderilor comuniști în următoarea perioadă. Mai exact, în 2003, Federația Rusă a venit către autoritățile de la Chișinău cu propunerea de soluționare definitivă a conflictului dintre Republica Moldova și regimul separatist din Transnistria, prin intermediul Memorandumului Kozak[47]. Acest plan presupunea constituirea a unui stat moldovenesc federal asimetric, în care regiunea transnistreană urma să aibă statut egal cu restul țării[48]. În plus, memorandumul stipula faptul că trupele rusești urmau să se afle pe teritoriul Republicii Moldova pentru încă 20 de ani. Preşedintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, a refuzat să semneze memorandumul, declarând că acesta era în contradicție cu Constituția Republicii Moldova, care stipulează neutralitatea statului și care nu permite accesul trupelor străine pe teritoriul său.

Acest episod a dus la o deteriorare fără precedent a relaţiilor dintre Republica Moldova şi Federaţia Rusă, deteriorare amplificată de mișcările naționale ample din alte două state ale Parteneriatului estic, i.e., Revoluţia Trandafirilor din Georgia şi Revoluţia Portocalie din Ucraina, modificând vectorul extern al autorităților de la Chișinău. Mai mult decât atât, în contextul celui mai mare val de extindere a UE din 2004, Comisia Europeană a prezentat **Politica europeană de vecinătate (PEV)**, care viza intensificarea cooperării cu statele vecine ale UE, inclusiv cu Republica Moldova.

---

[46] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2001). *Platforma electorală al Blocului electoral „Alianța Braghiș"*. Alegeri parlamentare în Republica Moldova din 2001. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2001/opponents/beab/program/

[47] Boțan, I. (2003). *Efectele planului Kozak*. Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/200312031/

[48] Memorandumul Kozak propunea crearea unui parlament bicameral format dintr-o cameră inferioară, aleasă prin reprezentare proporțională. Toate legile trebuiau consimțite de senat, a cărui repartizare era disproporționată în raport cu repartizarea populației pe teritorii: 13 senatori aleși de camera inferioară federală, 9 senatori aleși de Transnistria și 4 senatori aleși de Găgăuzia.

Astfel, prin intermediul PEV a fost creat cadrul de cooperare dintre UE și Republica Moldova, menit să consolideze eforturile pentru apropierea de standardele europene. Pentru o cooperare mai eficientă în cadrul PEV, în februarie 2005, Vladimir Voronina a semnat **Planul de acțiuni Republica Moldova – UE**[49], care urma să consolideze considerabil procesul de armonizare a legislaţiei moldoveneşti cu cea europeană. Acesta era un document politic care stabilea programul, obiectivele strategice şi priorităţile relaţiilor dintre Republica Moldova și UE pentru perioada 2005 – 2007.

2.5. Ciclul electoral 2005-2009

Demersul politic de apropiere de UE și cel al implementării Planului de acțiuni a fost reluat de **următorul legislativ, constituit în martie 2005**. Acesta a fost reprezentat de Partidul Comuniştilor (cu 56 de mandate), Blocul electoral „Moldova Democrată" (cu 34 de mandate) şi Partidul Popular Creştin Democrat (cu 11 mandate)[50] (Tabelul 2.1). De această dată, Partidul Comuniştilor și-a modificat esențial discursul față de mandatul anterior, stipulând în programul său electoral patru priorităţi strategice, printre care și integrarea europeană, care presupunea atingerea următoarelor obiective[51]:

- transformarea Republicii Moldova într-un stat al standardelor europene şi al investiţiilor eficiente în economia ţării, deschiderea pieţelor occidentale pentru mărfurile moldoveneşti;
- circulaţia liberă, fără vize, a cetăţenilor în ţările Europei;
- realizarea programelor prioritare, a principiilor educaţiei europene deschise şi celor ale culturii europene.

---

[49] *Planul de Acțiuni UE-Moldova (Planul Nr. 402)*. Publicat în Tratate Internaționale, 2006, Nr. 38, art. 402. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116837&lang=ro

[50] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2005). *Alegerile parlamentare din 2005 în Republica Moldova*. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2005/

[51] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2005). *Programul electoral al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova la alegerile parlamentare din 2005.* http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2005/opponents/pcrm/program/

Totodată, Partidul Comuniştilor promova consolidarea bunelor relaţii cu Ucraina şi România, ca bază pentru dezvoltarea relațiilor cu CSI, dar şi întărirea parteneriatului strategic cu Federația Rusă.

În același timp, Partidul Popular Creştin Democrat a continuat să își asume obiectivul de elaborare şi implementare a strategiilor de preaderare a Republicii Moldova la UE şi NATO. Similar, a pledat și Blocul electoral „Moldova Democrată", care a stabilit în calitate de obiectiv strategic al Republicii Moldova integrarea în UE şi structurile euroatlantice. Mai mult decât atât, acesta a optat pentru retragerea țării din CSI și crearea de relaţii bilaterale reciproc avantajoase cu Federația Rusă, Ucraina şi alte state din spaţiul ex-sovietic. În plus, pentru prima dată de la declararea independenței, a fost solicitată „retragerea imediată, necondiţionată şi completă a armatelor străine aflate pe teritoriul țării, fiind consideră drept ilegală prezența acestora"[52].

Optând pentru un vector geostrategic comun și având la bază Planul de acțiuni, partidele politice au semnat în 24 martie 2005, **Declaraţia cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene**, care stipula faptul că „dezvoltarea de mai departe a Republicii Moldova nu poate fi asigurată decât prin promovarea consecventă şi ireversibilă a cursului strategic spre integrarea europeană"[53]. Astfel, implementarea Planului de acțiuni Republica Moldova – UE a demarat în condițiile unui consens politic fără precedent între principalele forțe politice. Doi ani mai târziu, în decembrie 2007, autoritățile au adoptat **Strategia de comunicare cu privire la integrarea europeană a Republicii Moldova**, cu scopul de a asigura informarea publicului cu privire la UE şi de a oferi posibilități cetățenilor de a participa mai activ la procesul de integrare europeană.

---

[52] Asociația pentru Democrația Participativă ADEPT. (2005). *Programul electoral al Blocului electoral „Moldova Democrată" la alegerile parlamentare din 2005*. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2005/opponents/bemd/program/

[53] Declarația Parlamentului Republicii Moldova cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene, 24 martie 2005, https://old1.parlament.md/news/25.03.2005/

Consensul politic cu privire la cursul integrării europene a facilitat avansarea relațiilor cu UE și implementarea Planului de acțiuni în următorii trei ani. Mai exact, a fost desemnat Reprezentantul special al UE pentru Republica Moldova și a fost instituită Delegația europeană la Chișinău, UE a fost inclusă cu statut de observator în procesul de negociere a conflictului transnistrean în formatul „5+2"[54], a fost lansată monitorizarea frontierei dintre Republica Moldova şi Ucraina[55], a fost acordat sistemul generalizat de preferințe comerciale începând din ianuarie 2006 și a fost semnat Acordul privind facilitarea regimului de vize, în octombrie 2007.

Acordarea sistemul generalizat de preferințe comerciale, începând din 2006, poate fi calificat ca fiind cel mai important progres în această perioadă pentru economia moldovenească, luând forma unui regim comercial preferențial asimetric, acordat de UE în mod unilateral. Acesta a permis Republicii Moldova să exporte pe piața europeană o gamă mai largă de produse moldovenești, aproximativ 7.200 de produse fără aplicarea taxelor vamale[56].

2.6. Ciclul electoral 2009-2010

Anul 2009 a fost caracterizat de o criză politică profundă, generată de protestele masive ale populației față de rezultatele **alegerilor parlamentare din aprilie 2009**, în cadrul cărora Partidul Comuniştilor a obținut majoritatea parlamentară (60 de mandate din 101 de mandate)[57]. Protestele

[54] Formatul de negociere a conflictului transnistrean „5+2" implică Ucraina, Federația Rusă, OSCE, în calitate de mediatori; UE și SUA, în calitate de observatori; dar și Republica Moldova și Transnistria.

[55] Urmărind scopul de securizare a frontierei moldo-ucrainene, în 2005, UE a lansat Misiunea de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM) și a aplicat regimul vamal unic la frontieră.

[56] Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015, Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. HG1288/2006 din 09.11.2006, https://www.legis.md/cautare/downloadpdf/61321

[57] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2009). *Alegerile parlamentare în Moldova din 5 aprilie 2009*. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2009/

anticomuniste[58] erau argumentate prin faptul că alegerile ar fi fost fraudate și că, timp de trei mandate electorale, comuniştii nu au reușit să redreseze economia, iar perspectiva perpetuării situației pentru următorii patru ani ar fi fost inacceptabilă.

Deși revolta anticomunistă nu a deturnat alegerile, criza politică nu a putut fi evitată, astfel încât, a urmat blocarea de către partidele de opoziție a două tentative de alegere a Președintelui Republicii Moldova. În consecință, au fost organizate **alegeri parlamentare anticipate în iulie 2009** (Tabelul 2.1). De această dată, Partidul Comuniştilor a obținut 48 de mandate, iar mandatele partidelor proeuropene au fost distribuite astfel: Partidul Liberal Democrat din Moldova - 18 mandate, Partidul Liberal - 15 mandate, Partidul Democrat din Moldova - 13 mandate şi Alianţa „Moldova Noastră" - 7 mandate.

Apropierea de UE era susținută deosebit de vocal de către cele patru partide proeuropene care au intrat în noul legislativ. Acestea au format, în august 2009, **Alianţa pentru Integrare Europeană** (AIE), creând astfel un raport de forțe de 53 de mandate față de cele 48 de mandate ale Partidului Comuniştilor. Totuși, acest raport continua să reflecte gradul de polarizare a spectrului politic, fiind amplificat de fragmentarea alianței nou create. Mai mult decât atât, criza politică a fost amplificată de alte două tentative eșuate de alegere a șefului statului la finalul anului 2009. În aceste condiții, Mihai Ghimpu, președintele Partidului Liberal, a asigurat interimatul funcției de șef al statului, până în decembrie 2010. Această criză instituțională a fost calificată drept sindrom al „democraţiei de boicot" (Boțan, 2010), fiind o expresie a polarizării politice şi a divizării societăţii moldoveneşti[59].

[58] În data de 7 aprilie 2009, peste 30 de mii de persoane, susținători ai opoziției, au ieșit în stradă pentru a contesta victoria Partidul Comuniștilor la alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009, scandând *„Jos comuniștii"*. Liderii Partidului Liberal Democrat din Moldova, Partidului Liberal și Alianța „Moldova Noastră" susțineau că alegerile au fost fraudate, solicitând organizarea unui nou scrutin.

[59] În 2009 au mai avut loc patru runde de alegeri prezidențiale (20 mai 2009, 3 iunie 2009, 10 noiembrie 2009, 7 decembrie 2009), însă candidații nu au întrunit numărul necesar de voturi pentru ca alegerile să fie validate. Potrivit constituției, pentru alegerea

Totuși, în pofida tensiunilor politice continue și a protestelor din 2009, Republica Moldova a devenit membră a **Parteneriatului estic**, un important proiect european care face parte din cadrul mai larg al PEV, urmărind scopul apropierii noilor vecini ai UE de valorile europene și consolidării relațiilor politice și economice cu statele din Europa de Est[60]. Mai mult decât atât, guvernul AIE a inițiat un şir de reforme în încercarea de a face pași concreți în direcția apropierii de UE. Mai exact, **în ianuarie 2010, a fost demarat procesul de negociere a Acordului de asociere dintre UE și Republica Moldova**, care urma să înlocuiască Acordul de parteneriat și cooperare, încheiat în 1994.

De asemenea, autoritățile au lansat oficial dialogul privind crearea zonei de comerţ liber dintre Republica Moldova şi UE, precum şi liberalizarea regimului de vize. Mai mult decât atât, în condițiile în care economia Republicii Moldova a fost puternic afectată de criza financiară internațională, guvernul AIE a lansat programul de dezvoltare a țării „Relansăm Moldova/ Rethink Moldova", solicitând ajutorul financiar al UE. În consecință, în august 2010, UE a aprobat acordarea unei asistențe macrofinanciare, sub forma unui grant, cu o valoare de 90 de milioane de euro în vederea stabilizării economiei naționale, a acoperirii nevoilor legate de balanța de plăți și a celor legate de finanțele publice[61].

președintelui Republicii Moldova era necesar votul a 3/5 din numărul deputaților aleși (61 de voturi).

[60] Parteneriatul Estic a fost lansat pe 7 mai 2009 în cadrul Summitului de la Praga și reprezintă o inițiativă de consolidare și aprofundare a cooperării UE cu șase țări partenere din Europa de Est și Caucazul de Sud: Armenia, Azerbaidjan, Belarus (participarea suspendată începând cu 28 iunie 2021), Georgia, Republica Moldova și Ucraina (Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova. (n.d.). Ce este Parteneriatul Estic? https://mfa.gov.md/ro/content/ce-este-parteneriatul-estic).

[61] *Raport referitor la propunerea de decizie a Parlamentului European și a Consiliului privind acordarea de asistență macrofinanciară Republicii Moldova* (Document de ședință A7-0242/2010, Procedura 2010/0162(COD)). Comisia pentru comerț internațional. Raportor: Iuliu Winkler. Europarl.europa.eu. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2010-0242_RO.html?redirect

2.7. Ciclul electoral 2010-2014

Anul politic 2010 s-a finalizat cu dizolvarea parlamentului și organizarea de alegeri parlamentare anticipate (**în 28 noiembrie 2010**), ca urmare a lipsei consensului politic legat de alegerea președintelui Republicii Moldova. Deși rolul Partidului Comuniştilor a continuat să scadă în cadrul noului legislativ, acesta a obținut în continuare cel mai mare număr de mandate (42). Totodată, partidele proeuropene au obținut împreună 59 de mandate, mai exact, Partidul Liberal Democrat din Moldova – 32 de mandate, Partidul Democrat din Moldova - 15 mandate şi Partidul Liberal – 12 mandate (Tabelul 2.1). Având în vedere aceste rezultate, Partidul Comuniștilor a intrat în opoziție, iar către finalul anului, după o lună de negocieri dificile, partidele proeuropene au reușit să reconstituie AIE.

Principala provocare, cea de alegere a șefului statului, a continuat să afecteze stabilitatea politică și, respectiv atingerea obiectivelor menite să apropie țara de UE. Pentru a soluționa această problemă, AIE a venit cu propunerea de modificare a constituţiei prin referendum, care să permită alegerea președintelui prin vot direct. Referendumul constituțional, organizat în **decembrie 2010,** a eșuat din lipsa prezenței la vot a unui număr suficient de persoane. În consecință, pentru a depăși criza instituțională, Marian Lupu a fost ales Președinte interimar al Republicii Moldova de către AIE (cu 57 de voturi)[62].

Criza instituțională a durat aproape trei ani, până în momentul în care partidele politice au ajuns la consensul de a numi în funcția de șef al statului un candidat care nu era membru de partid. Astfel, în martie 2012, cu 62 de voturi, Nicolae Timofti a fost numit președinte al țării[63]. Această decizie a determinat atingerea stabilității politice, favorizând accelerarea demersului

[62] Începând din 2005, Marian Lupu a fost membru al Partidului Comuniștilor, părăsind fracțiunea în 2009. Acesta s-a alăturat Partidului Democrat din Moldova și a devenit la scurt timp președinte al partidului. Iar în decembrie 2010, Marian Lupu a fost ales președinte interimar al Republicii Moldova de către Alianța pentru Integrare Europeană, până în martie 2012.

[63] Până la preluarea funcției de șef al statului, Nicolae Timofti a deținut funcția de Președinte al Consiliului Superior al Magistraturii. Acesta a deținut un singur mandat de președinte al Republicii Moldova, până în decembrie 2016.

European și a reformelor asumate. Mai mult decât atât, noul președinte a enunțat ferm decizia Republicii Moldova de a avansa în direcția integrării europene, punând accent pe reforma justiției și combaterea corupției.

Având în vedere susținerea demersului european de către șeful statului, dar și de către majoritatea parlamentară, negocierile privind Acordul de Asociere au avansat rapid în perioada care a urmat. În același timp, au avut loc șapte runde de negocieri legate de ZLSAC dintre Republica Moldova şi UE, ca parte a Acordului de Asociere, care au fost finalizate în iulie 2013. Încheierea oficială a negocierilor asupra acordului a fost marcată de parafarea acestuia în cadrul summitului Parteneriatului estic de la Vilnius, desfășurat în noiembrie 2013. A urmat ratificarea acordului de către Parlamentul Republicii Moldova, în iulie 2014, și de către Parlamentul European, în noiembrie 2014[64]. Intrând în vigoare în iulie 2016, acordul a recunoscut apartenenţa Republicii Moldova la spaţiul european, având drept finalitate obiectivul integrării europene.

2.8. Ciclul electoral 2014-2019

Lupta politică legată de continuarea procesului de apropiere de UE nu s-a oprit însă odată cu ratificarea Acordului de Asociere. Totodată, divizarea societății a fost reflectată de rezultatele **alegerilor parlamentare care au avut loc în noiembrie 2014**. Opțiunea de orientare spre est a unei părți consistente a societății a fost dezvăluită de numărul de 46 de mandate pe care le-au câștigat partidele antieuropene de stânga (Partidul Socialiştilor din Republica Moldova, cu 25 de mandate, și Partidul Comuniştilor din Republica Moldova, cu 21 de mandate). Fracțiunile proeuropene, Partidul Liberal Democrat din Moldova (23 de mandate), Partidul Democrat din Moldova (19 mandate) și Partidul Liberal (13 mandate), au luat împreună 55 de mandate în noul legislativ (Tabelul 2.1). Astfel, **nu se putea vorbi despre un suport popular larg în favoarea integrării europene**.

[64] Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova. (n.d.). *Negocierea unui nou acord*. https://mfa.gov.md/ro/content/negocierea-unui-nou-acord

Urmarea vectorului european era amenințată de socialişti prin organizarea unui referendum, anularea Acordul de Asociere şi demararea procedurii de aderare la Uniunea Vamală Eurasiatică. În viziunea lor, consecinţele semnării acordului cu UE ar fi avut un „impact catastrofal pentru economia ţării", astfel încât, apropierea de Federația Rusă şi aderarea la Uniunea Vamală Eurasiatică ar fi fost „singura garanţie pentru menținerea statalității Republicii Moldova şi asigurarea dezvoltării ei"[65]. O poziție similară o aveau și comuniștii, care menționau în programul său electoral că prin semnarea acordului cu UE, „guvernarea a trădat ţara şi a lipsit economia națională de perspective"[66], fiind necesară restabilirea imediată a relațiilor economice cu Federația Rusă și organizarea unui referendum privind aderarea la Uniunea Vamală Eurasiatică. Aceste demersuri erau susținute de argumente precum, existența beneficiilor economice evidente din participarea la procesele integraționiste în spațiul postsovietic, prețuri accesibile la resursele energetice, investiţii în economia moldovenească și piețe enorme de desfacere. Totuși, partidul urmărea să asigure un dialog permanent atât cu Vestul, cât şi cu Estul și elaborarea unui model echilibrat și durabil de dezvoltare a țării.

În același timp, declarațiile făcute de partidele proeuropene erau destul de ambițioase. Mai exact, Partidul Liberal Democrat din Moldova menționa că Republica Moldova va depune cererea de aderare la UE în 2015, va obține statutul de stat candidat pentru aderarea la UE în 2017, va implementa majoritatea prevederilor Acordului de Asociere până în 2017 și va deveni membră a UE în 2020[67]. În programul său electoral, Partidul

[65] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2014). *Platforma electorală a Partidului Socialiștilor din Republica Moldova pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014*: Moldova are nevoie de Altceva. http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-psrm-2014-ro.pdf

[66] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2014). *Programul electoral al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014: Doar PCRM! Doar pentru Moldova!* http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-pcrm-2014-ro.pdf

[67] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2014). *Platforma electorală a Partidului Liberal Democrat din Moldova pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014: Înainte spre*

Democrat susținea că integrarea europeană este „cea mai bună opţiune pentru interesul naţional” și că va asigura adoptarea în regim accelerat a reformelor instituţionale legate de acest demers. Totodată, fracțiunea opta pentru menţinerea bunelor relaţii cu Federaţia Rusă, deoarece aceasta reprezintă o piaţă importantă a produselor moldoveneşti și un factor semnificativ al dezvoltării economice. În acest context, fracțiunea va continua dialogul pentru a fi anulate restricţiile la importul produselor moldoveneşti şi pentru a îmbunătăţi colaborarea bilaterală[68]. Aderarea Republicii Moldova la UE şi la NATO, într-un orizont de timp mediu, prin implementarea rapidă a reformelor interne, era „prioritatea absolută” a Partidului Liberal[69]. Mai mult decât atât, Partidul Liberal menționa că va susține un dialog realist cu Federaţia Rusă, doar în condițiile respectării de către statul rus a independenţei, suveranităţii şi integrităţii teritoriale a Republicii Moldova. În acest sens, fracțiunea susținea că „retragerea completă a tuturor trupelor de ocupaţie, muniţiilor şi echipamentelor ruse din Republica Moldova este strict necesară”.

În pofida prezenței majoritare a partidelor proeuropene în parlament, relațiile cu UE au urmat o perioadă de deteriorare semnificativă, determinată de o serie de evenimente politice și economice perturbatoare, care au avut loc în perioada 2014-2018. Mai exact, Republica Moldova s-a confruntat cu o fraudă bancară majoră, care a condus la insolvența a trei bănci moldovenești și la o profundă criză politică și financiară. Pierderile totale generate de această fraudă au fost estimate la 1 miliard de dolari, reprezentând 12% din PIB (IMF, 2022). Frauda a exacerbat disensiunile în cadrul alianței de guvernare, determinând demisionarea mai multor deputați din cadrul Partidului Liberal Democrat, inclusiv a Prim-vicepreședintelui partidului,

un viitor european! http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-pldm-2014-ro.pdf

[68] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2014). *Platforma electorală a Partidului Democrat din Moldova pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014: Prosperitate pentru oamenii Moldovei – acum, aici, acasă*. http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-pdm-2014-ro.pdf

[69] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2014). *Programul Politic al Partidului Liberal*. http://www.e-democracy.md/files/parties/pl-program-2014-ro.pdf

Iurie Leancă, în februarie 2015. Aceste disensiuni au condus la preluarea guvernării de către Partidul Democrat din Moldova care și-a promovat propriile interese, consolidându-și puterea politică la nivel central și local. Scăderea încrederii populației în partidele proeuropene a cauzat câștigarea alegerilor prezidențiale, în noiembrie 2016, de către Igor Dodon, Președintele Partidului Socialiştilor. Sub sloganul electoral „Statalitate, neutralitate și identitate moldovenească", Igor Dodon declara că principalul său obiectiv este să iniţieze negocieri cu Federaţia Rusă privind încheierea unui parteneriat strategic de colaborare economică și de prietenie[70]. În plus, în iulie 2017, legislativul a decis schimbarea sistemului electoral proporțional cu cel mixt, împotriva recomandărilor autorităților europene de a anula această decizie, care ar fi subminat democrația.

Mai mult decât atât, Igor Dodon a făcut o serie de declarații antieuropene în perioada care a urmat semnării Acordului de Asociere. Mai exact, în cadrul vizitei sale la Moscova, în ianuarie 2017, acesta a menționat că acordul „nu a adus nimic bun Moldovei", că ar susține denunțarea acestuia și că ar iniția o cooperare activă cu Uniunea Economică Eurasiatică (Expert-Grup, 2017). Ulterior, în aprilie 2017, șeful statului a semnat Memorandumul de colaborare cu Uniunea Economică Eurasiatică, iar, o lună mai târziu, Republica Moldova a devenit observator în cadrul acestei structuri[71].

Astfel, având în vedere politica antieuropeană a șefului statului, derapajele antidemocratice ale guvernului, dar și lipsa unor progrese privind lupta împotriva corupţiei, inclusiv privind incriminarea pentru frauda bancară din 2014, autoritățile UE au suspendat sprijinul bugetar în 2015

[70] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2014). *Alegerile Președintelui Republicii Moldova din 30 octombrie și 13 noiembrie 2016*. http://www.e-democracy.md/elections/presidential/2016/

[71] Președinția Republicii Moldova. (2019, 20 decembrie). *Președintele Igor Dodon a ținut un discurs în cadrul ședinței Consiliului Suprem al Uniunii Economice Eurasiatice* [Comunicat de presă]. https://presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-igor-dodon-a-tinut-un-discurs-in-cadrul-sedintei-consiliului-suprem-al-uniunii-economice-eurasiatice

(Euractiv, 2015), au sistat finanțarea reformelor din sectorul justiției în 2017 (EEAS, 2017) și au înghețat asistența macrofinanciară în 2018 (Reuters, 2017).

2.9. Ciclul electoral 2019-2021

Relațiile Republicii Moldova cu UE s-au detensionat abia după **alegerile parlamentare din februarie 2019.** Acestea au rezultat cu câștigarea a unui număr suficient de mare de mandate de către două partide proeuropene, astfel încât să poată continua procesul de apropiere de UE, i.e., Partidul Democrat din Moldova (30 de mandate) și Blocul electoral „ACUM Platforma DA și PAS"[72] (26 de mandate). În legislativ au mai intrat Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (35 de mandate), Partidul „Șor" (7 mandate) și trei candidați independenți (Tabelul 2.1).

Unul dintre angajamentele electorale principale ale Platformei DA și PAS a fost „îndeplinirea tuturor condițiilor pentru a depune cererea de aderare a Republicii Moldova la UE până în 2023". În același timp, Partidul Democrat menționa că susţine categoric opţiunea prooccidentală a țării, inclusiv prin realizarea angajamentelor asumate în cadrul Acordului de Asociere. Totodată, fracțiunea sublinia că va dezvolta relaţiile comerciale, în primul rând, cu România, Ucraina, Federația Rusă și CSI, dar şi cu parteneri internaţionali strategici.

Pe de altă parte, Partidul Socialiștilor își asuma încheierea parteneriatului strategic cu Federația Rusă, promitea ratificarea Acordului dintre Republica Moldova și Uniunea Economică Eurasiatică, semnat de Președintele Igor Dodon în 2017, dar și utilizarea instrumentelor financiare ale Băncii Eurasiatice de Dezvoltare, pentru diverse proiecte de modernizare a infrastructurii transportului și a celei energetice[73]. În plus, acesta opta

[72] Blocul electoral „ACUM Platforma DA și PAS" a participat la aegerile parlamentare din 24 februarie 2019, fiind format din două fracțiuni, i.e., Partidul Acțiune și Solidaritate și Platforma Demnitate și Adevăr. Anunțul despre intenția constituirii unui bloc cu participarea celor două formațiuni a fost făcută în 20 noiembrie 2017.

[73] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2019). *Platforma electorală a Partidului Socialiștilor din Republica Moldova pentru alegerile parlamentare din 24 februarie 2019*. https://alegeri.md/images/8/85/Program-electoral-psrm-2019.pdf

pentru închiderea oficiului NATO în Republica Moldova. Relațiile cu UE erau privite de către socialiști din perspectiva menținerii regimului fără vize, promițând restabilirea acestora ținând cont de interesele naționale.

În pofida declarațiilor făcute de Partidul Socialiștilor, acestea nu au avut susținere parlamentară. Mai mult decât atât, noul guvern proeuropean, investit în **iunie 2019** și condus de Maia Sandu, a contribuit la restabilirea încrederii partenerilor europeni și reluarea asistenței bugetare și macrofinanciare de către UE, oferită ca sprijin pentru reformele lansate de legislativ. În acest context, înalții oficiali ai UE au asigurat că vor susține în continuare Republica Moldova, cu condiția ca aceasta să mențină cursul și ritmul în realizarea reformelor asumate[74].

Orientarea proeuropeană a Republicii Moldova a fost reconfirmată de rezultatele alegerilor prezidențiale din **noiembrie 2020**, care au fost câștigate de către candidatul Partidului Acțiune și Solidaritate, Maia Sandu, cu 57,7%. În același timp, Blocul Comuniștilor și Socialiștilor și-a etalat viziunea eurosceptică încă o dată, prin declarațiile făcute de către Vladimir Voronin în perioada preelectorală. Acesta a menționat că victoria Maiei Sandu la alegeri ar „duce la sfârșitul suveranității, identității și neutralității Republicii Moldova". Mai mult decât atât, cu o zi înainte de preluarea șefiei statului de către Maia Sandu, executivul votat de către Partidul Socialiștilor și Partidul Democrat[75] demisionat declarând că își dorește să declanșeze alegeri parlamentare anticipate. În aceste condiții, Maia Sandu a numit un prim-ministru interimar[76], până la alegerea unui nou guvern, care a avut loc în august 2021.

---

[74] Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova. (2019, 11 noiembrie). *Mai mult sprijin internațional, mai multă cooperare regională, mai aproape de cetățeni* [Comunicat de presă]. https://mfa.gov.md/en/node/1274

[75] În perioada noiembrie 2019 - decembrie 2020, Republica Moldova a fost condusă de guvernul Ion Chicu, fiind votat în parlament de Partidul Socialiștilor și Partidul Democrat.

[76] Aureliu Ciocoi, Ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, a fost numit prim-ministru interimar în decembrie 2020, deținând această funcție până în august 2021.

2.10. Ciclul electoral 2021-2025

Rezultatul **alegerilor parlamentare din 11 iulie 2021** au reconfirmat dorința populației Republicii Moldova de apropiere de UE, pentru prima dată în istoria țării, un partid proeuropean obținând majoritatea parlamentară. Mai exact, Partidul Acțiune și Solidaritate a fost reprezentat cu 63 de mandate în legislativ, în opoziție intrând Blocul Comuniștilor și Socialiștilor[77] (cu 32 de mandate) și Partidul „Sor" (6 mandate)[78]. În consecință, a fost format un nou guvern, condus de Natalia Gavrilița[79], în care fracțiunea proeuropeană deținea majoritatea absolută. În pofida atacului militar al Federației Ruse asupra Ucrainei în februarie 2022, guvernul proeuropean și-a demonstrat rezistența și angajamentul față de agenda Acordului de Asociere, luând în același timp măsuri pentru a atenua impactul războiului. Executivul a reușit să depășească o serie de provocări fără precedent, printre care fluxul mare de refugiați ucraineni[80], nivelul ridicat al inflației, amenințările semnificative la adresa securității energetice, interferențele străine și manipulările informaționale și cibernetice. Mai mult decât atât, cu sprijinul României și al Uniunii Europene, au fost realizați o serie de pași importanți meniți să sporească independența energetică a țării, prin punerea în funcțiune a gazoductului Iași-Ungheni-Chișinău[81], care a

[77] Blocul Comuniștilor și Socialiștilor este o coaliție politică între Partidul Socialiştilor și a Partidul Comuniştilor, formată cu scopul de a participa la alegerile parlamentare anticipate organizate în iulie 2021, avându-I în calitate de copreședinți pe Vladimir Voronin și Igor Dodon.

[78] Alegeri. md. (2026). *Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a XI-a*. https://alegeri.md/w/Parlamentul_Republicii_Moldova_de_legislatura_a_XI-a

[79] Guvernul condus de Natalia Gavrilița și-a desfășurat mandatul în perioada august 2021 până la februarie 2023. În februarie 2023, aceasta a demisionat împreună cu întreg cabinetul de miniștri.

[80] Moldova a primit cel mai mare număr de refugiați ucraineni care și-au părăsit țara din cauza războiului de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei pe de locuitor din Europa.

[81] Gazoductul Iasi-Ungheni-Chișinău a fost construit și finanțat de operatorul Transgaz din Romania cu sprijinul financiar al Uniunii Europene, prin intermediul Programului Operațional Comun Romania-Ucraina-Republica Moldova 2007-2013 (Expresul. (2021, 4 octombrie). *Gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău este pe deplin funcțional*. https://expresul.md/2021/10/gazoductul-iasi-ungheni-chisinau-este-pe-deplin-functional/).

reprezentat colacul de salvare în momentul în care statul rus a limitat în mod unilateral livrarea de gaze către Republica Moldova.

Sub conducerea acestui cabinet de miniștri, **în iunie 2022**, Republica Moldova a primit statutul de **țară candidată la UE**, iar în noiembrie 2023**,** liderii UE au decis să deschidă negocierile de aderare cu Republica Moldova. Potrivit raportului Comisiei Europene (2023), în perioada iunie 2022 - iunie 2023, autoritățile de la Chișinău au înregistrat progrese importante atât în domeniul politic, pentru consolidarea democrației și a statului de drept, cât și în domeniul economic, fiind menținut angajamentul de a asigura stabilitatea macroeconomică și reformele economice, într-un mediu economic și social dificil. Având în vedere statutul țară candidată, în iunie 2023, UE și Republica Moldova au convenit asupra unui Plan de acțiune cu obiectivul de a accelera implementarea DCFTA și a spori accesul produselor moldovenești la piața internă a UE. Pentru coordonarea întregului proces de aderare la UE, în noiembrie 2023, guvernul de la Chișinău a creat Biroul pentru integrare europeană[82]. În consecință, negocierile oficiale de aderare la UE au fost inițiate în **iunie 2024**[83], având loc **prima Conferință interguvernamentală dintre Republica Moldova și UE**[84].

Rezultatele **alegerilor prezidențiale de la finalul anului 2024** s-au soldat cu câștigarea celui de-al doilea mandat de către Maia Sandu, cu 55,35%[85]. Mai mult decât atât, în urma referendumului constituțional organizat concomitent cu primul tur al alegerilor prezidențiale, care a presupus ca cetățenii moldoveni să răspundă la întrebarea „Susțineți

---

[82] Biroul pentru integrare europeană (BIE) este o subdiviziune structurală din cadrul Cancelariei de Stat responsabilă de coordonarea procesului de integrare europeană la nivel național, fiind subordonat funcțional viceprim-ministrului pentru integrare europeană.

[83] Consiliul Uniunii Europene. (2025, 4 noiembrie). *Relațiile UE cu Republica Moldova*. Consilium. https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/moldova/

[84] Guvernul Republicii Moldova. (2024, 28 iunie). *Conferința Interguvernamentală Moldova - UE*. https://old.gov.md/ro/conferinta-interguvernamentala-moldova-ue

[85] Primul tur al alegerilor prezidențiale a fost organizat în data de 20 octombrie 2024, împreună cu referendumul republican constituțional, în timp ce turul al doilea a fost organizat pe 3 noiembrie 2024 (Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2024, 5 noiembrie). *Alegeri prezidențiale din 2024 în Republica Moldova*. https://alegeri.md/w/Alegeri_preziden%C8%9Biale_din_2024_%C3%AEn_Republica_Moldova).

modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?", 50,35% din populație și-a exprimat orientarea proeuropeană[86].

Având în vedere angajamentele asumate de către Republica Moldova în procesul de aderare la UE, în mai 2025, executivul a aprobat **Programul național de aderare a Republicii Moldova la UE pentru perioada 2025-2029**[87]. Acest program definește prioritățile de reformă și pașii concreți pe care trebuie să-i parcurgă Republica Moldova în procesul de pregătire pentru aderare, acoperind 33 de capitole de negociere[88].

2.11. Concluzii

Discursul politic nu reprezintă doar un exercițiu de retorică, ci constituie instrumentul fundamental prin care sunt trasează direcțiile strategice ale statului, oferind legitimitate procesului de integrare europeană și asigurând coeziunea socială necesară implementării reformelor. Prin intermediul unui narativ coerent și asumat, autoritățile transmit un semnal de predictibilitate și angajament ferm către partenerii externi, element esențial pentru succesul negocierilor de aderare.

Astfel, rezultatele remarcabile de apropiere a Republicii Moldova de UE, materializate prin obținerea statutului de țară candidată, au fost obținute

---

[86] Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. (2024, 20 octombrie). *Referendumul republican constituțional din 2024*. https://alegeri.md/w/Referendumul_republican_constitu%C8%9Bional_din_2024

[87] Guvernul Republicii Moldova. (2025). Hotărâre nr. 306 din 28-05-2025 cu privire la aprobarea Programului național de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii 2025-2029. Monitorul Oficial Nr. 269-288, art. 319. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148720&lang=ro

[88] Cele 33 de capitole de negociere incluse în Programul național de aderare a Republicii Moldova la UE pentru perioada 2025-2029 se referă la criteriul politic (funcționarea instituțiilor democratice, reforma administrației publice și managementul finanțelor publice) și criteriul economic, fiind structurate în șase grupuri de capitole (clustere) tematice. Documentul prevede transpunerea în legislația națională a peste 3.000 de acte ale UE, prin intermediul a 1.791 de măsuri legislative și 1.088 de acțiuni de implementare. Coordonarea implementării programului este asigurată de Biroul pentru Integrare Europeană, iar rezultatele urmează a fi reflectate într-un raport anual, prezentat guvernului și parlamentului (Guvernul Republicii Moldova. (2025, 28 mai). *Programul național de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii 2025–2029* (Hotărârea Guvernului Nr. 306). https://old.gov.md/ro/advanced-page-type/2025-2029-national-programme-accession-republic-moldova-eu).

doar în momentul în care contextul politic a favorizat acest demers, prin alinierea tuturor actorilor politici la obiectivul de integrare europeană. Mai exact, obținerea unei majorități parlamentare de către Partidul Acțiune și Solidaritate în cadrul alegerilor din iulie 2021 a susținut reformele inițiate de Președinta Maia Sandu și de executivul condus de către Natalia Gavrilița, astfel încât, au fost înregistrate progrese importante privind realizarea angajamentelor asumate în cadrul Acordului de Asociere. Totodată, evoluția discursului politic de la o simplă aspirație declarativă la un obiectiv ancorat constituțional prin referendumul din octombrie 2024 urmează să acționeze ca un mecanism de protecție împotriva volatilității politice, garantând ireversibilitatea parcursului european. De asemenea, cadrul instituțional solid, creat pentru realizarea tuturor reformelor în procesul de pregătire pentru aderarea la UE, reprezintă nu doar o punte importantă de dialog cu liderii europeni, dar și fundamentul predictibilității economice pentru investitori, mecanismul esențial pentru absorbția eficientă a fondurilor de preaderare și principala ancoră de stabilitate care asigură continuitatea reformelor structurale indiferent de fluctuațiile ciclurilor electorale. În pofida acestor rezultate remarcabile, mediul extern reprezintă un factor de risc major care poate periclita sau încetini ritmul integrării europene, războiul hibrid și dezinformarea fiind factori cu un puternic impact de erodare a suportului popular pentru integrarea europeană, de generare de instabilitate politică internă, dar și de fragmentare a consensului necesar pentru reformele asumate. Mai mult decât atât, vulnerabilitatea țării la orice nouă escaladare a conflictului din Ucraina și la volatilitatea prețurilor internaționale la resursele energetice poate determina redirecționarea efortului financiar dinspre investițiile de dezvoltare pentru aderare către gestionarea crizelor energetice. În plus, schimbările de priorități politice în rândul statelor membre ale UE în contextul internațional actual marcat de războiul de uzură din Uncraina și conflictul militar din Orientul Mijlociu, de politica americană față de securitatea europeană, dar și de riscul unei „oboseli a extinderii" UE pe fondul ascensiunii curentelor suveraniste au capacitatea de a influența calendarul negocierilor, indiferent de progresele tehnice realizate de Republica Moldova.

3. MODIFICĂRI STRUCTURALE ALE ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA ȘI FACTORII CREȘTERII ECONOMICE

Angela TIMUȘ, Nicu ȘARGU

Odată cu destrămarea URSS și obținerea independenței, Republica Moldova a inițiat procesul complex de tranziție la economia de piață. În primul deceniu al existenței sale, fosta republică unională a trecut prin una dintre cele mai profunde și de lungă durată recesiuni economice, cauzată de prăbușirea producției ca urmare a restructurării întreprinderilor industriale și a celor agricole colective, de reducerea drastică a exporturilor, ca urmare a pierderii legăturilor comerciale cu parteneri strategici din fostele țări ale URSS, de creșterea semnificativă a prețurilor la produsele energetice și alte materii prime importante, dar și de lipsa infrastructuri specifice economicii de piață. Abia în cel de-al doilea deceniu de la obținerea independenței, Republica Moldova a reușit să depășească recesiunea economică și să cunoască o înviorare a exporturilor și a producției. Structura economiei naționale a cunoscut modificări importante, economia agrară fiind înlocuită treptat cu una orientată spre comerț și servicii, în timp ce creșterea economică a continuat să fie alimentată de consum și de importuri. În continuare, vom identifica și analiza principalele modificări structurale ale economiei Republicii Moldova și factorii creșterii economice în perioada de tranziție.

3.1. Contracția economică și ruperea legăturilor cu blocul sovietic (1991-1994)

Până la obținerea independenței, economia moldovenească era profund integrată și dependentă de economia centralizată a URSS. Funcționând în cadrul unui sistem rigid de planificare economică, economia națională era specializată preponderant în domeniul agricol și al industriei prelucrătoare. Republica unională era renumită pentru viile și livezile sale de pomi fructiferi, fiind un furnizor important de vinuri și produse agricole proaspete și procesate pentru toate celelalte republici. În acest context, RSSM era numită „grădina sau livada URSS". De asemenea, aceasta dispunea de o industrie puternică de producție de utilaje agricole, dar și de alte bunuri

industriale diversificate, precum produse textile, produse chimice și metalice.

Este de remarcat faptul că regiunea RSSM aflată pe partea stângă a Nistrului reprezenta un important centru industrial, caracterizat de nivelul ridicat de dezvoltare a infrastructurii industriale. Fiind cea mai industrializată regiune din RSSM, regiunea transnistreană contribuia cu 40% la valoarea totală a producției naționale, inclusiv cu 35% la producția industrială, generând 90% din producția de energie electrică (World Bank, 1998; Cruc et al., 2009). Contribuția majoră a acestei regiuni la economia națională era determinată de prezența celei mai mari centrale electrice din republică, care, în perioada sovietică, avea o capacitate suficientă pentru a alimenta RSSM și a exporta energie electrică în alte republici unionale vecine. Mai mult decât atât, regiunea excela datorită prezenței singurei uzine metalurgice din țară și a celei mai mari fabrici de ciment, care asigura 50% din cererea internă (World Bank, 1998). În plus, în această regiune se aflau marile fabrici producătoare de bunuri de larg consum, inclusiv de încălțăminte, îmbrăcăminte și textile, dar și o parte importantă a industriei alimentare, precum fabricile de producere a coniacurilor, conservelor și zahărului. Regiunea era, de asemenea, un furnizor important de produse agricole, în special de cereale, culturi oleaginoase, legume și fructe, generând aproximativ 15% din producția agricolă a țării. Datorită poziționării sale strategice față de celelalte republici unionale, regiunea transnistreană era un important nod de conexiune cu URSS, facilitând comerțul cu republicile unionale.

Odată cu destrămarea URSS și obținerea independenței, Republica Moldova a inițiat procesul complex de tranziție de la sistemul centralizat la cel de piață. În încercarea de a facilita tranziția și a amortiza recesiunea economică, în 1991, executivul a aprobat Hotărârea cu privire la măsurile urgente pentru stabilizarea economiei și formarea infrastructurii de piață în RSSM[89]. Astfel, au fost inițiate o serie de reforme economice și elaborate peste

[89] Guvernul Republicii Moldova. (1991, mai 13). Hotărâre cu privire la măsurile urgente pentru stabilizarea economiei și formarea infrastructurii de piață în R.S.S. Moldova (Nr.

400 de acte legislative necesare pentru reglementarea procesului de tranziție (CSSR, 1998). Având la bază experiența altor state, executivul a demarat liberalizarea prețurilor și a comerțului exterior, transformarea proprietății de stat în proprietate privată, dar și anularea distribuirii centralizate a resurselor.

Având în vedere însă complexitatea acestui proces, în primul deceniu de la obținerea independenței, țara s-a confruntat cu o serie de șocuri sistemice, mai exact, cu prăbușirea producției, ca urmare a restructurării întreprinderilor industriale și a celor agricole colective, cu reducerea drastică a exporturilor, ca urmare a întreruperii legăturilor comerciale cu parteneri strategici din fostele republici ale URSS și pierderii piețelor tradiționale de desfacere, cu creșterea semnificativă a prețurilor la produsele energetice și alte materii prime importante, care a generat o severă criză energetică (Ronnas, P. și Orlova, N., 2000). Mai mult decât atât, progresul general al reformelor a fost împiedicat de nivelul ridicat al corupției și de implicarea excesivă a statului în sectorul real al economiei.

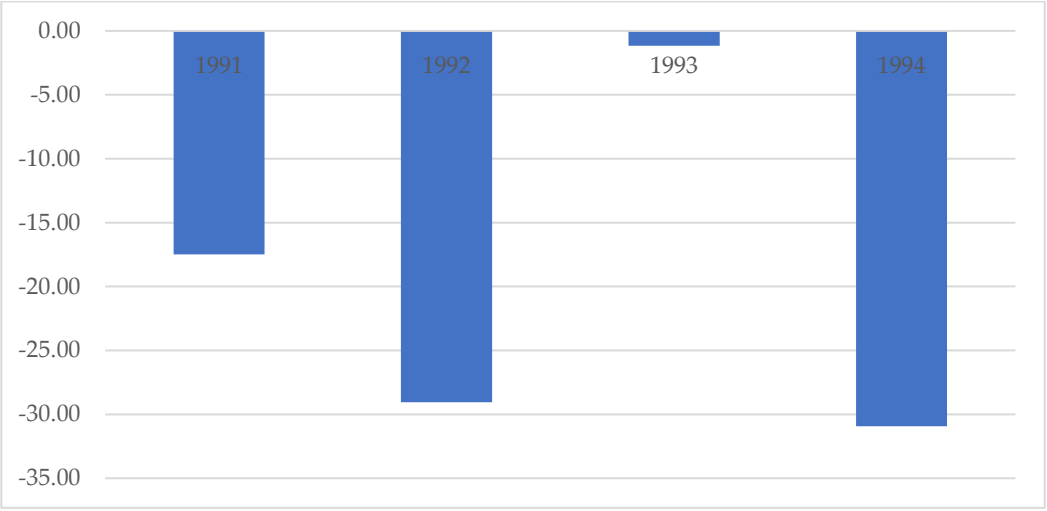
Pierderea piețelor tradiționale de desfacere și perturbarea plăților au generat un excedent semnificativ de stocuri și o criză de lichiditate la nivelul întreprinderilor, care nu au mai putut realiza plățile salariale. În aceste condiții, întreprinderile au recurs la schimbul direct de mărfuri (trocul), astfel încât, pentru o perioadă, salariații au fost remunerați cu diverse bunuri produse de întreprinderile respective (IMF, 1998; Beegle, 2004). În același timp, sistemul de plăți a intrat în criză, deficitul bugetar și datoria externă au crescut substanțial, moneda națională s-a devalorizat constant, în timp ce prețurile au crescut dramatic. În plus, procesul de restructurare a economiei, de privatizare și transformare a întreprinderilor de stat în societăți pe acțiuni a fost caracterizat de inconsecvență și fragmentare. Situația economică a fost afectată, de asemenea, de o serie de episoade meteorologice nefavorabile, mai exact, de înghețuri și inundații severe în 1991, și de episoadele de secetă

249). Registrul de Stat al Actelor Juridice al Republicii Moldova. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=83496&lang=ro

din 1992 și 1994, cauzând pierderi semnificative ale culturilor agricole (IMF, 1999). Aceste șocuri au fost amplificate de conflictul militar din regiunea transnistreană, care a izbucnit în decembrie 1991[90], alimentând economia informală în Republica Moldova și determinând pierderea unor importante capacități de producție din regiunea transnistreană (World Bank, 1998).

În aceste condiții, economia națională a intrat în colaps imediat după obținerea independenței, astfel încât, PIB a ajuns să reprezinte, în 1994, doar 48,2% din valoarea înregistrată în 1991. Declinul economic a durat nouă ani, cele mai dramatice scăderi ale PIB fiind înregistrate în 1991, 1992 și 1994, de -17,5%, de -29,1%, și, respectiv, de -30,9% (Figura 3.1).

Figura 3.1: Evoluția PIB în perioada 1991-1994
(%, modificare reală față de anul precedent)

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor IMF (2021).*

[90] După proclamarea independenței de către Republica Moldova, în august 1991, relațiile dintre Chișinău și Tiraspol s-au deteriorat considerabil, unul dintre factorii de disensiune fiind introducerea obligativității alfabetului latin în Republica Moldova. Regiunea transnistreană s-a opus schimbărilor clasei politice în Republica Moldova și oficializării limbii moldovenești, autoproclamându-se independentă și inițiind înlocuirea autorităților și instituțiilor subordonate executivului de la Chișinău localizate în partea stângă a Nistrului cu cele ale noii republici nistrene (Moldova 1. (2024, 2 martie). *Cum a început războiul de pe Nistru. Dovezile CtEDO despre implicarea Rusiei*. https://moldova1.md/p/25355/cum-a-inceput-razboiul-de-pe-nistru-dovezile-ctedo-despre-implicarea-rusiei).

În aceste condiții, în 1993, autoritățile au adoptat un program cuprinzător de stabilizare macroeconomică, beneficiind de primele programe de asistență tehnică și financiară ale FMI și Băncii Mondiale[91]. În aceeași perioadă, țara a aderat la Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare, care a finanțat primele proiecte de infrastructură, energie și dezvoltare a sectorului privat, contribuind astfel la modernizarea economiei și la conectarea la piețele și lanțurile de aprovizionare internaționale.

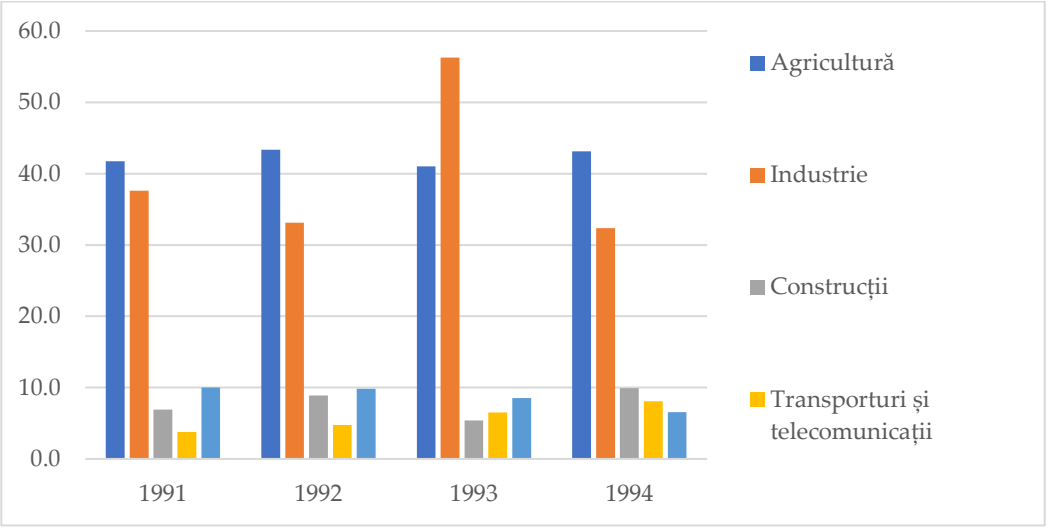
Analiza contribuției principalelor sectoare la formarea valorii adăugate brute (produsul material net, PMN[92]) în primii ani de tranziție, dezvăluie menținerea specializării moștenite de către Republica Moldova din perioada sovietică, i.e., în domeniul agricol și cei industrial. Mai exact, în 1991, agricultura genera 41,7% din PMN, în timp ce industria reprezenta 37,6%. Celelalte ramuri dețineau ponderi minore în primul an de independență, i.e., construcțiile – 6,9%, transporturile și telecomunicațiile – 3,8%, comerțul și alte ramuri – 10,1% (Figura 3.2). Este important de menționat faptul că, aproximativ 52% din producția industrială era generată de industria agroalimentară, în special, de industria vinurilor, conservelor, zahărului și cea a produselor din tutun. Rolul major al industriei agroalimentare în economia națională a determinat, de asemenea, structura comerțului exterior în această perioadă. Astfel, principalele produse exportate erau produsele agricole, inclusiv vinurile, produsele alimentare procesate și produsele din

[91] În 1993, a fost semnat primul angajament stand-by cu FMI și primul acord de împrumut de ajustarea structurală (engl. Structural Adjustment Loan) cu Banca Mondială (International Monetary Fund. (1999). *Republic of Moldova: Recent economic developments* (IMF Staff Country Reports, Vol. 1999, Nr. 110). https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/1999/110/article-A001-en.xml).

[92] Produsul material net este echivalentul valorii adăugate brute (VAB), care a fost utilizat până la adoptarea de către Republica Moldova a metodologiei internaționale de calcul a VAB. Acest indicator măsoară valoarea nou creată în ramurile producției materiale și constituie acea parte din produsul social global (PSG), care rămâne după excluderea mijloacelor de producție consumate în procesul de producție (a materiei prime, combustibilului, energiei electrice etc.).

tutun, produsele industriei ușoare, cum ar fi aparatele electrice[93], produsele textile și cele din piele, precum și produsele industriei constructoare de mașini (Libman, 2007).

Figura 3.2: Contribuția principalelor sectoare la formarea PMN, în perioada 1990-1994 (% în valoarea totală a PMN)

Notă: *Pentru perioada 1991-1994, datele legate de contribuția altor sectoare economice nu sunt disponibile.*

Sursa: *Reprezentarea autorilor pe baza datelor extrase din Anuarul statistic al Republicii Moldova (1995).*

În doar trei ani, structura economiei naționale a suferit o serie de modificări. În condițiile în care Republica Moldova a pierdut legăturile comerciale cu parteneri strategici și s-a confruntat cu creșterea semnificativă a prețurilor la produsele energetice și alte materii prime, numărul salariaților din sectorul industrial s-a redus cu 21% în perioada 1991-1993, iar capacitățile de producție ale întreprinderilor au ajuns să fie utilizate la o capacitate de doar 50% (Guvernul Republicii Moldova, 1994). Astfel, poate fi remarcată scăderea rolului industriei cu 5,2 puncte procentuale în 1994 față de 1991, al comerțului, cu 3,2 puncte procentuale, în timp ce celelalte sectoare

[93] Cele mai exportate aparate electrice era: radiourile, produsele electronice ușoare, frigiderele, fiarele de călcat, ceainicele electrice și aspiratoarele.

economice au cunoscut o ușoară creștere, agricultura sporindu-și contribuția cu 1,3 puncte procentuale, construcțiile, cu 3,0 puncte procentuale, și transporturile, cu 4,3 puncte procentuale.

În același timp, în perioada 1991-1994, formarea PIB a fost alimentată cu precădere de consumul final, mai exact de consumul populației, care în pofida scăderii cu 13,5 puncte procentuale în 1992, a avut o contribuție de 51,4% în PIB în 1994. Totodată, poate fi remarcată creșterea contribuției consumului guvernamental cu 2 puncte procentuale în 1994 față de 1991, atingând ponderea de 19,7% în PIB (Tabelul 3.1).

Tabelul 3.1: Contribuția consumului final și a formării brute de capital la formarea PIB, în perioada 1991-1994 (% în valoarea totală a PIB)

Indicator	1991	1992	1993	1994
Consumul final, inclusiv:	72,67	57,47	69,42	71,14
Consumul populației	55,0	41,5	46,3	51,4
Consumul administrației publice	17,67	15,99	23,07	19,75
Formarea brută de capital, inclusiv:	29,0	59,8	48,4	34,9
Formarea brută de capital fix	17,0	16,2	12,8	9,8
Variația stocurilor	12,0	43,6	33,2	25,5

Notă: *Pentru perioada 1991-1994, datele legate de contribuția exporturilor și importurilor nu sunt disponibile.*

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor extrase din Anuarul statistic al Republicii Moldova (1995).*

Datele dezvăluie o creștere a contribuției investițiilor de capital la formarea PIB în perioada respectivă, fapt care se datorează sporirii variației stocurilor și nu a formării brute de capital fix. Astfel, variația stocurilor a cunoscut o creștere cu 13,1 puncte procentuale, de la 12% în 1991 aceasta a urcat la 43,6% în 1992, atingând 25,5% în 1994. Această creștere a stocurilor a fost cauzată de colapsul lanțurilor comerciale și de pierderea relațiilor cu principalii parteneri comerciali. Pe de altă parte, contribuția formării brute de capital fix, care este componenta esențială pentru dezvoltarea infrastructurii și modernizarea capacităților de producție, a cunoscut un

declin semnificativ în această perioadă, de la 17% în 1991 la doar 9,8% în 1994.

Totodată, dezechilibrele majore dintre cerere și ofertă, care au caracterizat această perioadă, au determinat întreprinderile să reducă constant investițiile în utilaje și echipamente (de la un nivel de 31% în 1991 la doar 19% în 1994), limitând capacitatea de modernizare tehnologică a economiei (Tabelul 3.2).

Tabelul 3.2: Structura investițiilor de capital fix, în perioada 1991-1994 (în %)

Indicator	1991	1992	1993	1994
Structura tehnologică a investițiilor de capital fix, inclusiv:	100	100	100	100
Lucrări construcție și montaj	48	60	69	69
Utilaje, echipamente și inventar	31	17	18	19
Alte cheltuieli de capital fix	21	23	13	12

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor extrase din Anuarul statistic al Republicii Moldova (1995).*

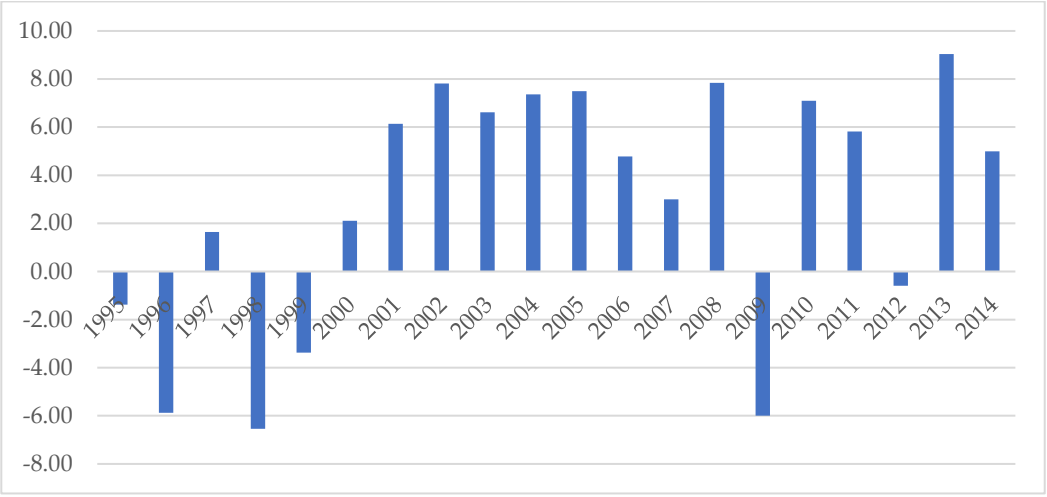
3.2. Emergența modelului economic dependent de remiteri și consum (1995-2005)

Recesiunea economică cauzată de multitudinea de șocuri prin care a trecut economia moldovenească a continuat în perioada 1995-1999, ritmul negativ de creștere a PIB reducându-se însă față de primii ani de tranziție, atingând valoarea de -1,4% în 1995, de -5,9% în 1996, de -6,5% în 1998 și de -3,4% în 1999. Mai mult decât atât, în 1997, economia a reușit să înregistreze un ritm pozitiv de creștere, de 1,7% față de anul precedent (Figura 3.3). În 1998, economia națională a fost afectată semnificativ de criza financiară din Federația Rusă, dat fiind faptul că Republica Moldova era în continuare dependență din punct de vedere comercial de această țară[94]. Astfel, odată cu intrarea în recesiune a Federației Ruse și cu anunțul privind incapacitatea de

[94] Mai exact, 53% dintre exporturile moldovenești erau direcționate către Federația Rusă, în timp ce 22% dintre importurile moldovenești proveneau din această țară.

plată a guvernului rus, veniturile exportatorilor moldoveni au scăzut dramatic, leul moldovenesc s-a depreciat semnificativ, afectând balanța de plăți a țării și reducând nivelul de trai (Clichici, 2021).

Figura 3.3: Evoluția PIB în perioada 1995-2014 (%, modificare reală față de anul precedent)

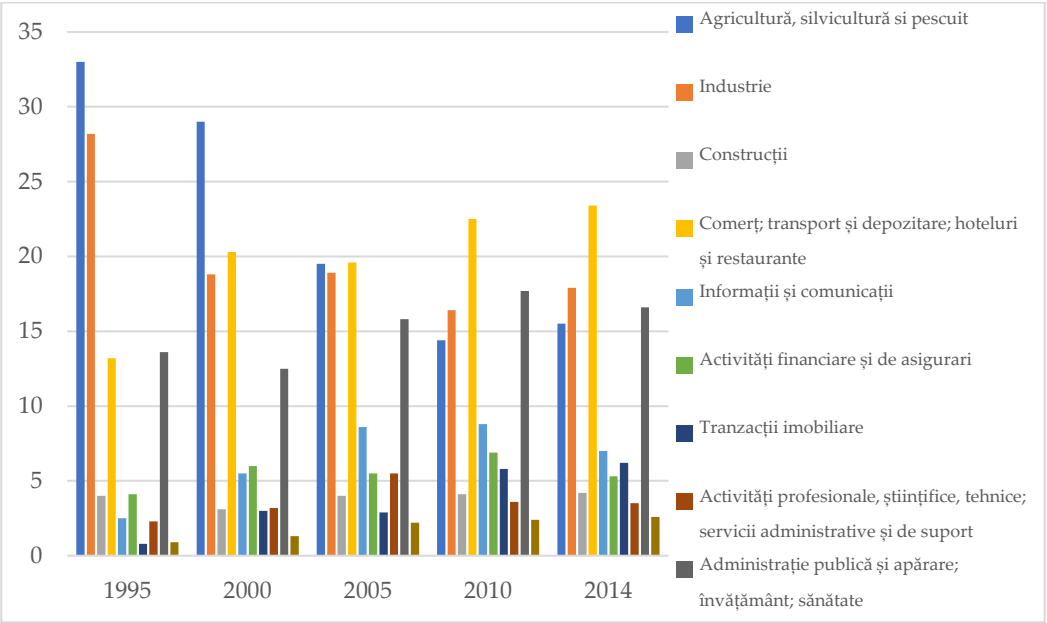
Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor IMF (2025).*

Declinul a luat sfârșit abia în anul 2000, fiind un semn că eforturile depuse de către Republica Moldova în perioada de transformări profunde s-au soldat cu succes. În consecință, în perioada 2000-2005, economia moldovenească a cunoscut un ritm mediu de creștere de 6,3%, cu un avans semnificativ înregistrat în 2002. În acest interval de timp, a fost redusă rata inflației și deficitul bugetar, a sporit semnificativ atractivitatea investițională a țării, a avut loc consolidarea sectorului financiar, în timp ce exporturile și importurile s-au redresat rapid.

Având în vedere șocurile prin care a trecut economia moldovenească, dar și multitudinea de reforme implementate în perioada 1995-2005, structura economiei Republicii Moldova a suferit modificări importante. În primul rând, poate fi remarcată reducerea semnificativă a rolului celor două sectoare care reprezentau scheletul economiei moldovenești în primii ani de tranziție, i.e., agricultura și industria. Astfel, contribuția agriculturii la

formarea VAB a scăzut în cei 10 ani cu 13,5 puncte procentuale, în timp ce industria a cunoscut o diminuare de 9,3 puncte procentuale (Figura 3.4). În al doilea rând, toate celelalte sectoare au înregistrat un avans în perioada respectivă. Cea mai mare creștere a contribuției la formarea VAB în această perioadă este observată în cazul comerțului, serviciilor de transport și depozitare, hoteluri și restaurante, de 6,4 puncte procentuale, dar și în cazul sectorul informației și comunicațiilor, de 6,1 puncte procentuale. În al treilea rând, rolul sectorului administrației publice, apărării, învățământului și sănătății a crescut cu 2,2 puncte procentuale în perioada analizată. În concluzie, dacă în 1995, cele mai mari sectoare ale economiei Republicii Moldova erau agricultura, industria, administrația publică și comerțul, în ordine descrescătoare, rolul acestora s-a modificat în 2005. Astfel, cele mai mari contribuții au ajuns să le aibă comerțul, agricultura, industria, administrația publică și sectorul informației și comunicațiilor, deținând ponderi de 19,6%, 19,5%, 18,9%, 15,8% și, respectiv, de 8,6%.

Figura 3.4: Contribuția principalelor sectoare la formarea VAB, în perioada 1995-2014 (% în valoarea totală a VAB)

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (2015).*

Totodată, analiza contribuției principalelor componente la formarea PIB în perioada 1995-2005, calculată prin metoda cheltuielilor, dezvăluie câteva aspecte importante. Mai exact, consumul final a cunoscut o evoluție puternic ascendentă, devenind principalul factor al creșterii economiei naționale. Contribuția acestuia la formarea PIB s-a majorat cu 27 puncte procentuale în 2005 față de 1995, ajungând la nivelul de 109,9% (Tabelul 3.3).

Tabelul 3.3: Contribuția principalelor componente la formarea PIB, calculată prin metoda cheltuielilor, în perioada 1991-1994 (% în valoarea totală a PIB)

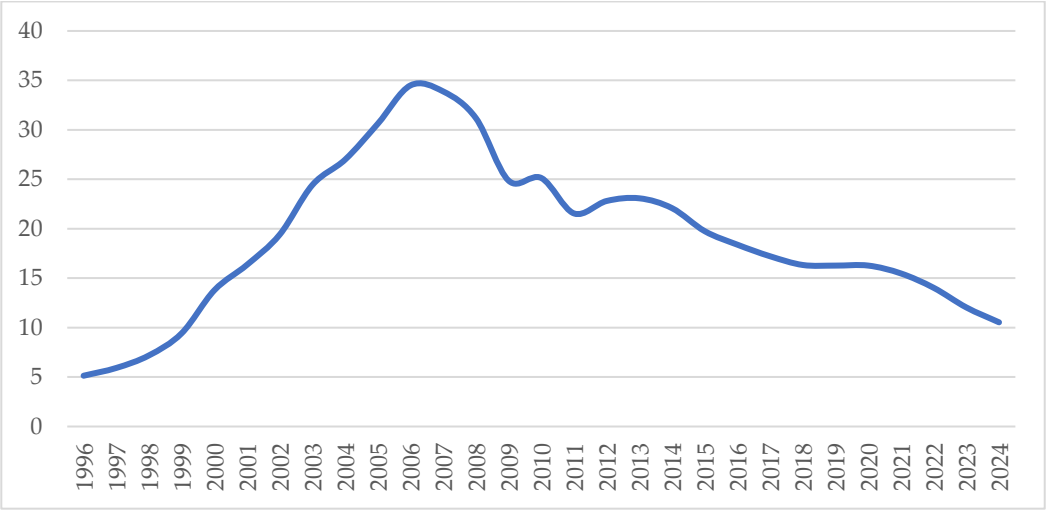
Indicator	1995	2000	2005	2010	2014
Consumul final, inclusiv:	82,9	103,1	109,9	115,8	110,9
Consumul populației	57,0	88,4	93,5	93,6	92,8
Consumul administrației publice	25,9	14,7	16,4	22,2	18,2
Formarea brută de capital, inclusiv:	24,9	23,9	30,8	23,5	26,1
Formarea brută de capital fix	16,0	15,4	24,6	22,6	24,7
Variația stocurilor	8,9	8,5	6,2	0,9	1,3
Exporturi	60,1	49,6	51,2	39,2	41,5
Importuri	67,9	76,6	91,9	78,5	78,5

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (2025).*

Totuși, poate fi remarcată evoluția distinctă a consumului populației față de cea a administrației publice, primul înregistrând o creștere constantă (de la 57,0% în 1995 la 93,5% în 2005), în timp ce al doilea, o scădere (de la 25,9% în 1995 la doar 16,4% în 2005). Sporirea rolului consumului populației în PIB poate fi atribuită creșterii veniturilor populației, alimentate cu precădere de ascensiunea semnificativă, în perioada 1996-2005, a remiterilor lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare. În doar zece ani, remiterile personale încasate au crescut constant, atingând ponderea de 34,5% în PIB în 2006 (Figura 3.5). În consecință, în 2006, Republica Moldova a devenit țara cu cel mai ridicat nivel al remiterilor raportate la PIB din lume

(World Bank, 2025). Deși, începând din 2007, aceste încasări au intrat pe o pantă descendentă, ele au continuat să reprezinte o sursă importantă de venituri ale populației.

Figura 3.5: Evoluția remiterilor personale în Republica Moldova, în perioada 1996-2024 (% în PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor World Bank (2025).*

În mod pozitiv poate fi remarcată contribuția formării brute de capital fix la formarea PIB (Tabelul 3.3), care, după declinul înregistrat în primii patru ani de tranziție, a cunoscut o ascensiune cu 8,6 puncte procentuale în 2005 față de 1995, în timp ce rolul variației stocurilor a scăzut cu 2,7 puncte procentuale. Această evoluție dezvăluie intensificarea procesului de modernizare tehnologică a întreprinderilor prin intermediul investițiilor în utilaje și echipamente, ponderea cărora a crescut cu 17,2 puncte procentuale în perioada analizată, de la doar 27,7% în 1995 la 44,9% în 2005 (Tabelul 3.4).

Tabelul 3.4: Structura investițiilor de capital fix, în perioada 1995-2014 (% din valoarea totală a investițiilor în capital fix)

Indicator	1995	2000	2005	2010	2014
Structura tehnologică a investițiilor de capital fix, inclusiv:	100	100	100	100	100
Lucrări construcție și montaj	64,1	43,4	50,2	51,3	52,5
Utilaje, echipamente și inventar	27,7	22,3	44,9	41,3	42,8
Alte cheltuieli de capital	8,3	6,4	4,9	7,4	4,7

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (2025).*

În plus, în această perioadă a avut loc procesul de modernizare a infrastructurii publice, prin demararea unor proiecte majore de reabilitare a drumurilor, dar și investiții în utilități, i.e., extinderea rețelelor de gaz, apă și canalizare în mediul rural, contribuind, de asemenea, la creșterea formării brute de capital fix.

În același timp, putem remarca faptul că importurile au ajuns să fie al doilea factor cu cel mai important rol în formarea PIB. Acesta și-a majorat contribuția cu 24 puncte procentuale, atingând nivelul de 91,9% în 2005, în timp ce rolul exporturilor s-a diminuat substanțial în cei zece ani, cu 8,9 puncte procentuale.

3.3. Reorientarea fluxurilor comerciale și provocările diversificării structurale (2006-2014)

Perioada 2006-2014 a cunoscut o serie de transformări economice profunde, determinate, pe de o parte, de șocuri externe, și, pe de altă parte, de reformele realizate în contextul demersului politic de apropiere de UE, culminând cu semnarea Acordului de Asociere. Din perspectiva dinamicii economice, această perioadă a fost marcată de o volatilitate ridicată, astfel încât, după vârful de creștere de 7,8% înregistrat în 2008, economia a suferit un regres sever în anul 2009, pe fondul crizei financiare internaționale, PIB-ul contractându-se cu -6,0% (Figura 3.3). Deteriorarea economiei mondiale a determinat scăderea dramatică a încasărilor din exporturi, reducerea

remiterilor lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare, scăderea fluxurilor de investiții străine, dar și a creditelor acordate de către băncile comerciale etc. Deși recuperarea a fost rapidă în 2010 și 2011[95], șocurile climatice (seceta din 2012) și fragilitatea conjuncturii regionale au menținut un ritm de creștere neuniform. Totuși, spre finalul perioadei, în anii 2013 și 2014, s-au înregistrat ritmuri remarcabile de creștere, de 9,0% și, respectiv, 5,0%, susținute de o revigorare a cererii externe.

Sub aspectul structurii VAB, intervalul 2005-2014 a consolidat procesul de terțiarizare a economiei naționale (Figura 3.4). Contribuția agriculturii la formarea VAB și-a continuat trendul descendent, de la 19,5% în 2005 la 15,5% în 2014, în timp ce sectorul industrial a înregistrat o scădere mai temperată, de la 18,9% la 17,9%. În același timp, sectorul serviciilor s-a afirmat drept principalul pilon de creștere, ramura comerțului, transporturilor și depozitării majorându-și ponderea de la 19,6% la 23,4%. Această reconfigurare structurală a fost însoțită de menținerea unui efort constant de modernizare a bazei tehnice, ponderea investițiilor în utilaje și echipamente în structura formării brute de capital fix menținându-se la un nivel ridicat pe tot parcursul deceniului, situându-se la 42,8% în 2014 (față de 44,9% în 2005) (Tabelul 3.4). Persistența investițiilor tehnologice, corelată cu o ușoară creștere a ponderii lucrărilor de construcții (de la 50,2% la 52,5%), reflectă adaptarea sectorului real la noile rigori de competitivitate impuse de intensificarea relațiilor economice cu UE.

În ceea ce privește factorii creșterii pe categorii de utilizări, modelul economic a rămas dependent de consumul final, care în 2014 a depășit valoarea PIB, atingând un nivel de 110,9% (Tabelul 3.3). Deși fluxul de remiteri ale lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare a început să scadă ca pondere în PIB după vârful de 34,5% din 2006, acesta a rămas la un nivel considerabil (de 25% în 2014), continuând să alimenteze consumul

[95] Evoluția pozitivă în perioada 2010-2011 a fost alimentată de revenirea pe o pantă ascendentă a cererii externe, de acordarea sprijinului financiar internațional consistent acordat de către partenerii internaționali, dar și de politicile macroeconomice adecvate promovate de executiv în perioada imediat următoare crizei, poziționând Republica Moldova în clasamentul statelor din regiune cu cel mai mare ritm de creștere.

gospodăriilor (Figura 3.5). Această dependență a generat un deficit comercial cronic, importurile ajungând să reprezinte 78,5% din PIB în 2014, în timp ce contribuția exporturilor s-a diminuat la 41,5%.

Contribuția redusă a exporturilor la formarea PIB în perioada 1995-2014 a fost cauzată de scăderea competitivității produselor autohtone și de adaptarea lentă a exportatorilor la cerințele piețelor europene și internaționale. În plus, exporturile au fost afectate grav de o serie de factori de risc specifici acestei perioade, printre care embargourile impuse de către Federația Rusă, criza financiară internațională din 2009, dar și de condițiile meteorologice și episoadele frecvente de secetă. Primul embargou instituit de către Federația Rusă a avut loc în 2006, imediat după semnarea Planului de acțiune Republica Moldova - UE și stabilirea de către guvernul Republicii Moldova a integrării europene ca prioritate cheie. În 2013, imediat după ce Republica Moldova și-a anunțat intenția de a semna Acordul de Asociere cu UE, a urmat un alt embargou impus de autoritățile ruse asupra importurilor tuturor produselor vinicole moldovenești[96]. Semnarea Acordului de Asociere în 2014 a determinat Federația Rusă să reprime importurile de carne procesată, fructe și conserve de fructe și legume. Mai mult decât atât, în același an, statul rus a aprobat aplicarea unor taxe la importul mai multor produse care au asigurat cea mai mare pondere a veniturilor din exporturile moldovenești, cum ar fi vinul, carnea, legumele, fructele și cerealele. Această măsură a fost aplicată în pofida faptului că Republica Moldova face parte din zona de liber schimb CSI din 2011, în cadrul căreia produsele moldovenești exportate în Federația Rusă erau scutite de taxe vamale.

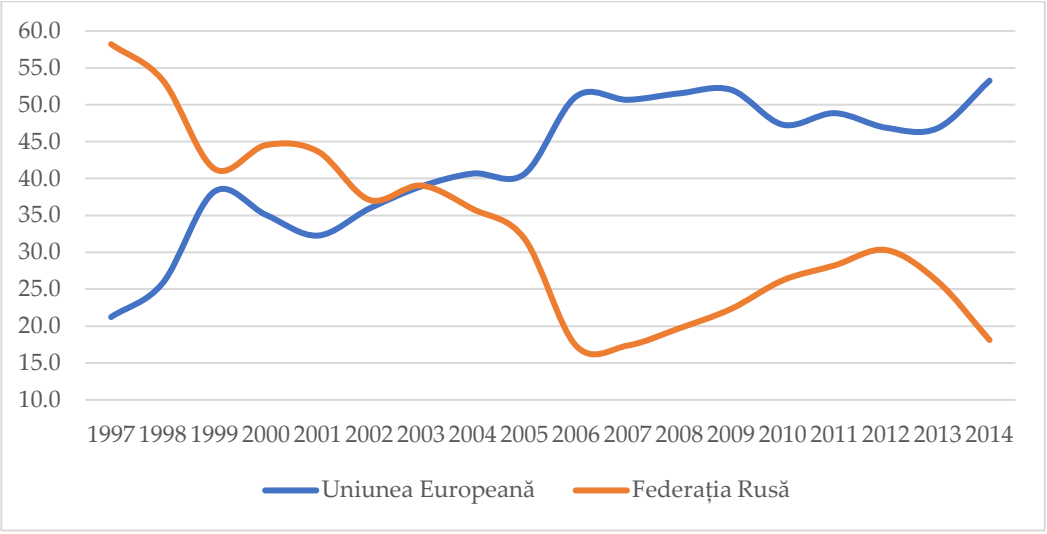
Colacul de salvare al exporturilor moldovenești a fost acordarea regimului comercial preferențial (SPG) produselor autohtone de către UE în 2006 și a regimului SPG+ în 2007[97]. În acest context, rolul Federației Ruse ca

[96] Consecințele acestor două embargouri s-au resimțit la nivelul întregului sector vitivinicol al Republicii Moldova. Peste 80 de crame din țară au dat faliment, suprafața podgoriilor din țară fiind redusă cu aproape 40% (AllMoldova, 2017).

[97] Prin acordarea regimului SPG și SPG+, aproximativ 7.200 de grupe de produse moldovenești au beneficiat de acces pe piața comunitară, fiind scutite de taxe vamale. În

piață de destinație pentru exporturile moldovenești a scăzut considerabil, de la 58,2% în 1997 la doar 18,1% în 2014 (Figura 3.6). Totodată, exporturile moldovenești direcționate către piața UE au cunoscut o ascensiune fără precedent în perioada respectivă, de la doar 21,2% în 1997 au ajuns la 53,3% din valoarea totala a exporturilor în anul în care a fost semnat Acordul de Asociere cu UE.

Figura 3.6: Exporturile Republicii Moldova către UE și Federația Rusă, în perioada 1997-2014 (% din valoarea totala a exporturilor)

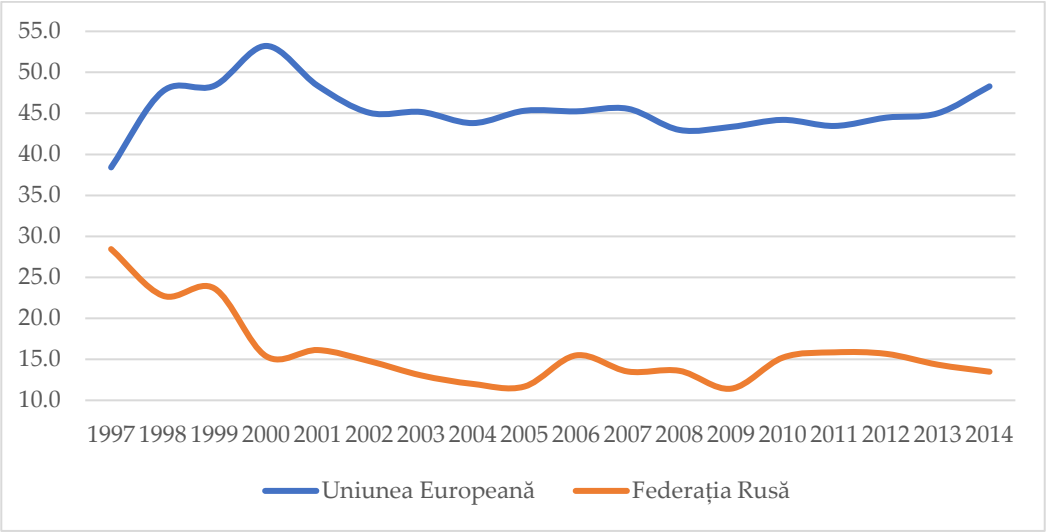

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (2025).*

Rolul comercial al UE pentru Republica Moldova poate fi remarcat și prin prisma importurilor, care a cunoscut o creștere constantă în perioada analizată. Astfel, poate fi remarcat avansul importurilor din statele europene de la 38,4% în 1997 la 48,3% în 2014 (Figura 3.7).

2008, lista produselor scutite de taxe vamale a fost extinsă la peste 12.000 de grupe prin preferințe comerciale autonome.

Figura 3.7: Importurile Republicii Moldova din UE și Federația Rusă, în perioada 1997-2014 (% din valoarea totala a importurilor)

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (2025).*

3.4. Dinamica economică în contextul șocurilor sistemice (2015-2024)

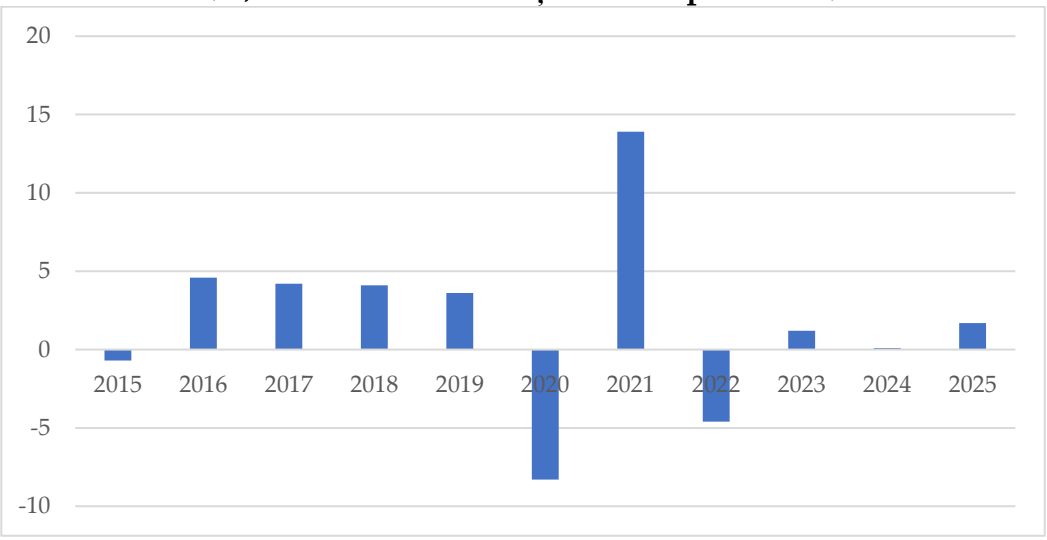
După doi ani în care Republica Moldova a înregistrat ritmuri remarcabile de creștere economică (de 9% în 2013 și de 5% în 2014), aceasta s-a confruntat cu o serie de evenimente perturbatoare, precum frauda bancară din 2014, care a avut efecte macrofinanciare severe, impunerea de restricții de către Federația Rusă la importurile de produse moldovenești după semnarea Acordului de Asociere cu UE în 2014 (European Parliament, 2016)[98], pandemia de Covid-19 din 2020 și războiul din Ucraina declanșat în 2022. Efectele fraudei bancare, care a dus la insolvența a trei bănci din Republica Moldova și la pierderi bugetare totale estimate la nivelul de 12% din PIB (World Bank, 2016)[99], s-au resimțit prin ieșirile masive de fonduri din

[98] În iulie 2014, Federația Rusă a impus interdicție la importurile de conserve de fructe și legume, precum și de carne procesată din Republica Moldova. Având în vedere că piața rusă era principala destinație pentru aceste categorii de produse, embargoul a cauzat o scădere semnificativă a exporturilor moldovenești (European Parliament, 2016).

[99] Pentru a atenua criza generată de frauda bancară, guvernul a garantat depozitele populației la cele trei bănci insolvente, atingând un cost total de 12% din PIB (World Bank, 2016).

băncile moldovenești în afara țării, prin deprecierea leului moldovenesc și prin creșterea presiunilor inflaționiste. Aceste efecte au fost amplificate de reducerea încasărilor valutare din exporturi ca urmare a embargoului rusesc, de scăderea remiterilor personale[100], dar și de seceta severă din vara anului 2015, generând o contracție a economiei naționale, de -0,7% în 2015 (Figura 3.8). Pentru a atenua impactul acestor factori, Banca Națională a majorat rata dobânzii la un nivel record de 19,5% și a realizat intervenții valutare importante, depășind valoarea intervențiilor realizate în contextul crizei financiare internaționale din 2009[101]. În plus, guvernul a ajustat cheltuielile publice, a înghețat achizițiile de bunuri și servicii și a redus cheltuielile de capital în 2015.

Figura 3.8: Evoluția PIB în perioada 2013-2025
(%, modificare reală față de anul precedent)

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor IMF (2025).*

[100] Remiterile personale raportate la PIB au cunoscut o scădere de la 23% în 2013 la o valoare de doar 19% în 2015. În anii care au urmat, acestea și-au continuat trendul descendent, atingând 11% în 2024 (World Bank, 2025).

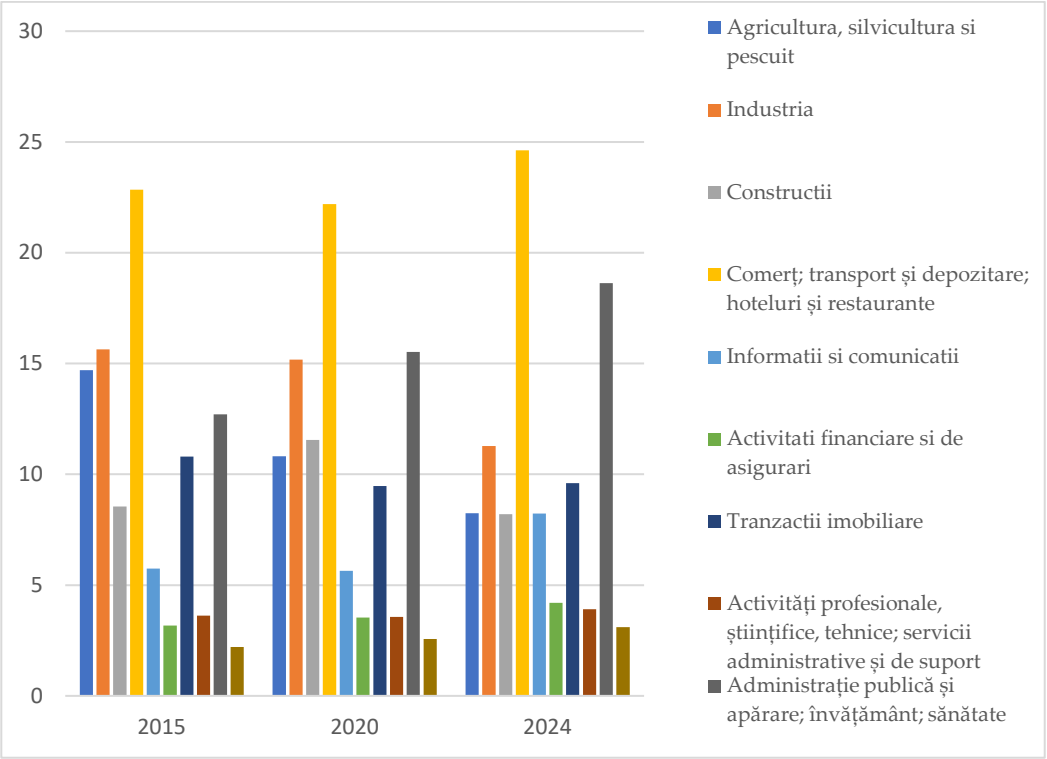
[101] Pentru mai multe detalii legate de efectele fraudei asupra pieței monetare și de măsurile de politică monetară luate în acest context a se consulta Capitolul 4.

După criza provocată de frauda bancară, economia moldovenească și-a revenit și a crescut constant cu o rată medie anuală de 4,1% în perioada 2016-2019. Evoluția favorabilă a fost însă întreruptă de pandemia de Covid-19, care a cauzat un colaps economic de -8,3%, dar și de consecințele crizelor multiple generate de războiul din Ucraina, care au determinat o altă prăbușire economică, de -4,6% în 2022.

Toate aceste crize au generat, de asemenea, o serie de schimbări structurale în economia moldovenească. În primul rând, se poate observa reducerea constantă a contribuției agriculturii și industriei la formarea VAB în perioada 2015-2024. Rolul agriculturii s-a redus cu 6,4 puncte procentuale, atingând nivelul de 8,3% în 2024 (Figura 3.9). Această dinamică reflectă gradul ridicat de vulnerabilitate a sectorului agricol moldovenesc la condițiile meteorologice și la schimbările climatice[102], dar și un nivel scăzut de productivitate, determinat de lipsa sistemelor moderne de irigații și de fragmentarea terenurilor agricole, împiedicând dezvoltarea agriculturii de înaltă valoare adăugată. Mai mult decât atât, acest sector se confruntă cu creșterea constantă a costurilor de producție (prețul fertilizanților și al pesticidelor a crescut semnificativ odată cu declanșarea războiului din Ucraina în 2022), reducând marja de profit și valoarea adăugată netă. În plus, exodul populației rurale spre zone urbane și peste hotare a condus la abandonarea unei părți semnificative a terenurilor agricole.

[102] În perioada 2015-2024, Republica Moldova a trecut prin mai multe episode severe de secetă (în 2015, 2020, 2022), care au compromis recoltele și au redus drastic valoarea adăugată în acest sector.

Figura 3.9: Contribuția principalelor sectoare la formarea VAB, în perioada 2015-2024 (% în valoarea totală a VAB)

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (2025).*

În același timp, poate fi remarcată scăderea rolului industriei la formarea VAB cu 4,3 puncte procentuale în perioada 2015-2024, ajungând să reprezinte doar 11,3% (Figura 3.9). Această dezindustrializare continuă este cauzată de o serie de probleme structurale interne, dar și de contextul geopolitic nefavorabil. Mai exact, nivelul redus al investițiilor în modernizarea procesului de producție și utilizarea unor tehnologii învechite generează costuri ridicate de producție și un nivel scăzut de competitivitate pe pieţele externe. Mai mult decât atât, o mare parte din industria moldovenească (e.g., industria textilă, industria cablajelor auto) funcționează în regim de lohn (de prelucrare), astfel încât valoarea adăugată obținută în țară este nesemnificativă (acoperind doar costurile cu forța de muncă). Totodată, industria a avut de suferit în contextul crizelor multiple provocate

de războiul din Ucraina, care a perturbat sever lanțurile de aprovizionare[103], dar și al crizelor energetice cu care s-a confruntat țara în perioada 2021-2023. În consecință, creșterea importantă a prețurilor la gazele naturale și la energia electrică a afectat direct industria procesatoare, care este energointensivă.

Rolul celorlalte sectoare, i.e., al comerțului, al informației și comunicațiilor, al activităților financiare, al tranzacțiilor imobiliare, al artei și activităților de agrement, dar și al administrației publice, a cunoscut o creștere continuă, totalizând 69,2% în VAB, în creștere cu 12 puncte procentuale față de 2015. Așadar, putem observa că structura economiei naționale a continuat să se modifice în ultimii zece ani, având loc consolidarea sectorului serviciilor, care a devenit principalul motor al economiei. Mai exact, **se conturează un proces de terțiarizare a economiei moldovenești,** cu o repoziționare vizibilă către serviciile comerciale, sociale și profesionale, în detrimentul sectorului primar și al celui secundar. Deși există dovezi empirice în literatura de specialitate că sectorul serviciilor poate fi un motor de creștere la fel de puternic ca industria (Asian Development Bank, 2012; Nordås and Kim, 2013; Ghani and O'Connell, 2014), scăderea industriei sub 12% este considerată îngrijorătoare (Rodrik, 2015; Expert-Grup, 2023), deoarece limitează capacitatea țării de a genera creștere economică sustenabilă și locuri de muncă stabile pe termen lung. Mai mult decât atât, potrivit Băncii Mondiale (World Bank, 2024), modernizarea potențialului industrial local, în special al industriei farmaceutice și al industriei cablajelor auto[104], și integrarea în lanțurile valorice globale sunt cruciale pentru creșterea sustenabilă a țării.

[103] Materia primă importată din Ucraina, dar și exporturile orientate către statele din est au fost blocate sau au devenit mult mai scumpe din cauza ocolirii zonelor de conflict.

[104] În ultimul deceniu, mica industrie auto din Republica Moldova a crescut constant, în principal prin producția de cablaje electrice cu valoare redusă. Această creștere a fost determinată de diferențele salariale mari față de locațiile din UE și de o ofertă suficientă de forță de muncă. În 2022, exporturile de cablaje electrice ale Republicii Moldova au atins 506 milioane de dolari, ocupând poziția 33 în lista celor mai mari exportatori din industria auto la nivel Mondial, având ca destinații cheie țări precum România, Cehia, Germania și Polonia (World Bank, 2024).

În plus, una dintre cele mai semnificative transformări structurale din ultimul deceniu este reprezentată de avansul sectorului administrației publice, apărării, educației și sănătății, de la 12,7% la 18,6%, confirmând rolul în creștere al cheltuielilor sociale și al sectorului bugetar la formarea VAB. La această evoluție au contribuit o serie de factori conjuncturali precum reformele salariale realizate în ultimii ani în sectorul bugetar[105], creșterea bugetului pentru apărare și securitate[106], dar și răspunsurile guvernului la crizele majore cu care s-a confruntat țara în această perioadă. Șocurile externe, precum pandemia de Covid-19, criza refugiaților determinată de războiul din Ucraina din 2022[107], dar și crizele energetice au sporit necesitatea de investiții publice și de cheltuieli operaționale. Astfel, asistăm la o creștere a rolului serviciilor publica la formarea VAB, evoluție care dezvăluie faptul că economia Republicii Moldova devine din ce în ce mai dependentă de cheltuielile statului. Pe termen lung, acest model este sustenabil doar dacă este însoțit de o creștere a calității serviciilor publice care să contribuie la dezvoltarea sectorului privat.

Analiza contribuției principalelor componente la formarea PIB în perioada 2015-2024 evidențiază principalele schimbări în factorii care au determinat economia națională să crească. Consumul gospodăriilor a cunoscut o tendință ascendentă puternică odată cu creșterea nivelului de trai. Acesta a devenit principalul factor al creșterii economice naționale, coborând ușor de la 90,2% în 2015 la 85% în 2024. În același timp, consumul administrației publice a crescut cu 4,1 puncte procentuale, în legătură cu extinderea cheltuielilor sociale și a măsurilor de sprijin în contextul crizelor

[105] Adoptarea Legii 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar a condus la creșteri periodice de salarii pentru profesori, medici și funcționari publici. În plus, creșterile salariale din sănătate, în special în perioada pandemiei și ulterior, au contribuit direct la VAB a acestui sector.

[106] În contextul războiului din țara vecină, bugetul pentru apărare a crescut semnificativ în perioada 2022-2024 (atingând praguri istorice raportate la PIB). Achizițiile de echipamente, antrenamentele și creșterea numărului de personal contribuie direct la creșterea acestui sector la VAB.

[107] Invazia neprovocată a Ucrainei de către Federația Rusă a determinat un flux masiv de refugiați spre Republica Moldova, cauzând o mobilizare fără precedent a resurselor administrative, de asistență socială și de ordine publică.

care au avut loc în această perioadă (Tabelul 3.5). În același timp, importurile au devenit al doilea factor în formarea PIB, urmate de exporturi, însă într-o măsură semnificativ mai mică. Decalajul dintre rolul pe care îl au importurile la formarea PIB și cel al exporturilor, i.e., de 57,3% în cazul importurilor și de 31,4% în cazul exporturilor, reflectă un dezechilibru structural profund, dezvăluind faptul că **economia moldovenească continuă să funcționeze pe modelul economiei de consum și nu al economiei de producție**. Mai mult decât atât, asistăm la un nivel extrem de ridicat de dependență a țării de piețele externe, sporind, astfel, vulnerabilitatea la riscurile geopolitice și economice.

Tabelul 3.5: Contribuția principalelor componente la formarea PIB, calculată prin metoda cheltuielilor, în perioada 2015-2024 (% în valoarea totală a PIB)

Indicator	2015	2020	2024
Consumul final, inclusiv:	105.6	102.9	104.7
Consumul populației	90.2	84.1	85.0
Consumul administrației publice	13.8	17.3	17.9
Formarea brută de capital, inclusiv:	22.9	23.8	21.1
Formarea brută de capital fix	24.9	26.9	20.0
Variația stocurilor	-2.0	-3.1	1.1
Exporturi	32.6	29.0	31.4
Importuri	61.0	55.7	57.3

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (2025).*

Mai mult, formarea brută de capital fix, care arată cât investește o țară în capacitățile sale viitoare de producție, a scăzut ușor la 20% în 2024. Totuși, putem observa o tendință pozitivă în structura investițiilor de capital fix, care evidențiază o reechilibrare treptată prin creșterea ponderii utilajelor și echipamentelor (Tabelul 3.6).

Tabelul 3.6: Structura investițiilor de capital fix, în perioada 2015-2024 (% din valoarea totală a investițiilor în capital fix)

Indicator	2015	2020	2024
Structura tehnologică a investițiilor de capital fix, inclusiv:	100	100	100
Lucrări construcție și montaj	50,9	53.9	45.6
Utilaje, echipamente și inventar	42,6	39.1	44.3
Alte cheltuieli de capital	6.4	6.9	10.1

Sursa: *Reprezentare a autorilor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (2025).*

Această dinamică a structurii investițiilor reflectă restructurarea treptată a investițiilor în capital fix, prin diminuarea ponderii construcțiilor și instalațiilor și menținerea investițiilor în mașini și echipamente pe un trend general de creștere, deși cu oscilații în perioada de referință. În același timp, se observă creșterea altor cheltuieli de capital până la 10,1% în 2024, consolidând investițiile productive și orientarea către active intangibile, esențiale pentru convergența structurală cu economiile UE. Aceste schimbări semnalează o intensificare a procesului de modernizare tehnologică și apropierea treptată de modelul investițional european, unde ponderea capitalului tehnologic și a activelor intangibile joacă un rol esențial în creșterea competitivității și susținerea convergenței reale.

3.5. Concluzii

Analiza evoluției structurale a economiei Republicii Moldova pe parcursul celor peste trei decenii de tranziție relevă un parcurs fluctuant, marcat de trecerea de la un sistem de planificare centralizat, profund integrat în complexul sovietic, către o economie de piață orientată spre standardele europene de competitivitate. Această transformare nu a fost una liniară, fiind puternic afectată de șocuri sistemice care au forțat reconfigurarea constantă a factorilor de creștere economică și a ponderii sectoarelor în formarea VAB.

Prima etapă a independenței (1991-1994) a fost definită de un colaps productiv fără precedent, determinat de ruperea legăturilor economice

tradiționale și de incapacitatea adaptării rapide la mecanismele prețurilor de piață. Deindustrializarea prematură a început atunci când Republica Moldova a pierdut nu doar pieţele de desfacere, ci și accesul la resurse energetice ieftine, generând o recesiune prelungită ce a redus PIB-ul la mai puțin de jumătate din nivelul anului 1991. Această perioadă a lăsat moștenire o structură economică fragilă, în care agricultura, deși în declin, a rămas pentru un timp principalul amortizor social.

În perioada 1995-2014, a avut loc emergența și consolidarea unui model economic alimentat de consumul gospodăriilor și susținut financiar de fluxurile masive de remiteri. Dacă perioada 1995-2005 a fost una de stabilizare fragilă, deceniul următor (2006-2014) a marcat o reorientare geoeconomică strategică. Embargourile comerciale impuse de Federația Rusă au acționat ca un catalizator pentru diversificarea pieţelor, conducând la o inversare istorică a fluxurilor comerciale în favoarea pieței europene. Cu toate acestea, creșterea economică a rămas vulnerabilă, fiind bazată pe o terțiarizare accentuată. Extinderea sectorului serviciilor și a comerțului în detrimentul industriei și agriculturii a creat o economie de consum, dependentă de importuri, unde baza productivă autohtonă nu a reușit să țină pasul cu cererea internă inflamată de veniturile provenite de peste hotare.

Ultimul deceniu (2015-2024) s-a remarcat prin reziliența în fața unor șocuri multiple și suprapuse:, i.e., frauda bancară din 2014, pandemia de Covid-19, criza energetică generate de războiul din Ucraina. Analiza acestui interval demonstrează o schimbare de paradigmă în structura VAB. Contribuția sectoarelor tradiționale a atins niveluri minime istorice, industria coborând sub pragul critic de 12%, iar agricultura la 8,2% în 2024. Această evoluție este considerată îngrijorătoare, indicând o capacitate limitată a economiei de a genera valoare adăugată înaltă în sectoarele materiale. În schimb, asistăm la o terțiarizare profundă a economiei, în care sectorul serviciilor (comerț, transport și depozitare, hoteluri și restaurante, IT, activități financiare, informații și comunicații, activități financiare și de asigurari) a ajuns să totalizeze aproape 70% din VAB. O trăsătură distinctivă a acestei ultime decade este creșterea rolului administrației publice și a

serviciilor sociale în structura economiei, reflectând o dependență sporită a creșterii economice de cheltuielile statului și de măsurile de sprijin social în contextul crizelor recente.

În ceea ce privește utilizarea PIB, decalajul structural dintre importuri (57,3% în 2024) și exporturi (31,4%) confirmă persistența unui deficit comercial cronic. Deși consumul final rămâne motorul principal, se observă o evoluție pozitivă în structura investițiilor. Creșterea ponderii formării brute de capital fix către 20% în 2024, cu un accent tot mai mare pe utilaje, echipamente și, esențial, pe active intangibile, semnalează un început de modernizare tehnologică. Această tendință este vitală pentru procesul de integrare europeană, deoarece activele intangibile și digitalizarea sunt pilonii care pot asigura convergența reală cu economiile UE, compensând declinul industriei grele.

În concluzie, Republica Moldova a parcurs drumul de la o republică agrar-industrială sovietică la o economie de servicii aflată în pragul negocierilor de aderare la UE. Provocarea majoră pentru următorul deceniu rămâne reechilibrarea acestui model structural. Pentru o integrare europeană sustenabilă, este imperativă trecerea de la un model alimentat de remiteri și consum către unul bazat pe producție și investiții. Reindustrializarea prin modernizare tehnologică, stimularea serviciilor cu valoare adăugată înaltă (precum IT și serviciile profesionale) și reducerea dependenței critice de importurile energetice sunt singurele căi prin care Republica Moldova poate asigura o creștere economică rezilientă, capabilă să genereze locuri de muncă stabile și să reducă decalajele economice față de blocul comunitar.

4. MODIFICĂRI ÎN POLITICA BUGETARĂ ȘI FISCALĂ

Tatiana COVALSCHI, Corina CHIRONACHI

Politica bugetar-fiscală reprezintă unul dintre pilonii de bază ai economiei de piață, având un rol important în asigurarea creșterii economice sustenabile, reducerea sărăciei și sporirea bunăstării populației. Prin intermediul celor două componente cheie, mai exact, veniturile și cheltuielile publice, politica bugetară oferă un cadru important de intervenție pentru corectarea deficiențelor pieței, gestionarea ciclurilor economice și finanțarea bunurilor și serviciilor publice pe care piața nu ar putea să le ofere în mod adecvat. Având în vedere procesul complex de tranziție către economia de piață în care s-a angrenat Republica Moldova începând din momentul proclamării independenței, dar și crizele economice mondiale și regionale care s-au repercutat asupra economiei moldovenești, evoluția politicii bugetar-fiscale a cunoscut o serie de modificări importante, fiind marcată de perioade dezechilibru a finanțelor publice, de stabilizare și reforme bugetare timpurii, de ajustări bugetare în contextul crizelor economice, dar și de reforme generate de perspectiva integrării europene.

4.1. Modificări în politica bugetară[108]

4.1.1. Crearea cadrului legal de funcționare a sistemului finanțelor publice (1991 – 1999)

Contextul în care a fost promovată politica bugetar-fiscală în perioada primilor ani de independență a Republicii Moldova a fost unul marcat de provocări majore. Criza economică profundă din perioada primilor ani de tranziție a avut un impact direct și sever asupra echilibrului finanțelor publice, în primul rând prin erodarea bazei fiscale, amplificată de incapacitatea contribuabililor de a-și onora obligațiile fiscale și de acumularea de restanțe la buget. Mai mult decât atât, Republica Moldova s-a confruntat încă din primii ani de independență cu o încasare neuniformă a veniturilor bugetare, ponderea acestora în PIB oscilând semnificativ în

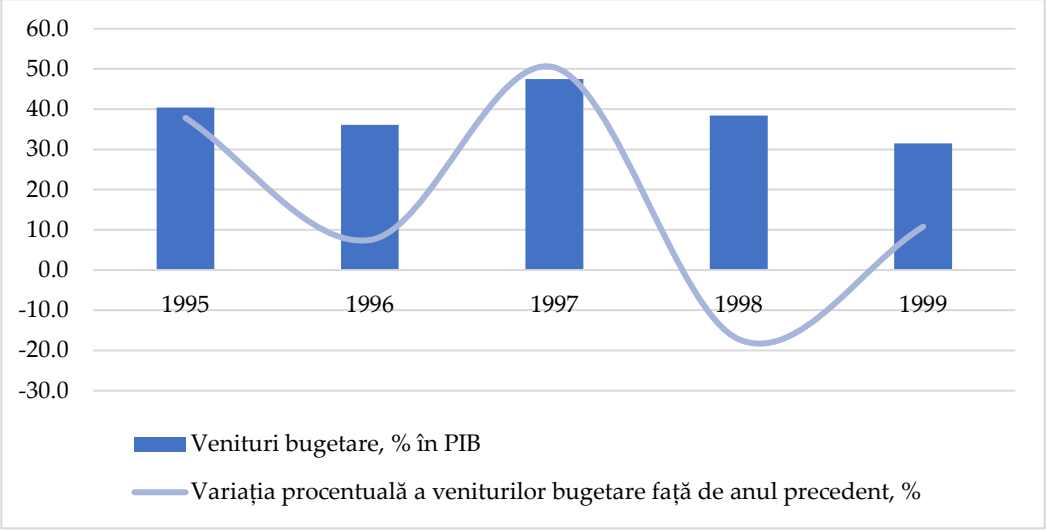
[108] Tatiana Covalschi a contribuit la elaborarea subcapitolului 4.1. Modificări în politica bugetară.

perioada 1995-1999, de la cel mai ridicat nivel de 47,5% în 1997, la cel mai redus nivel, de 31,5%, în anul 1999 (Figura 4.1).

Totodată, veniturile bugetare au crescut cu 37,9% în 1995 față de anul precedent, rata inflației, calculată în baza IPC, din acel an fiind de 23,7%, iar în 1996 creșterea veniturilor bugetare a fost mai temperată, acestea majorându-se cu 7,5%, rata inflației din acel an fiind de 15,1%. În anul 1997 veniturile bugetare s-au majorat cu 50,4%, în condițiile în care rata inflației din acel an a fost de 11,2%.

Criza economică din 1998 care a avut loc în Federația Rusă a afectat economia Republicii Moldova, amânând trendul de relansare economică pentru încă doi ani. În 1999, PIB a atins nivelul minim istoric din momentul constituirii Republicii Moldova ca stat independent, reprezentând ca volum fizic aproximativ 1/3 din nivelul PIB înregistrat în 1990.

Figura 4.1: Evoluția veniturilor bugetare[109] în Republica Moldova, în perioada 1995-1999

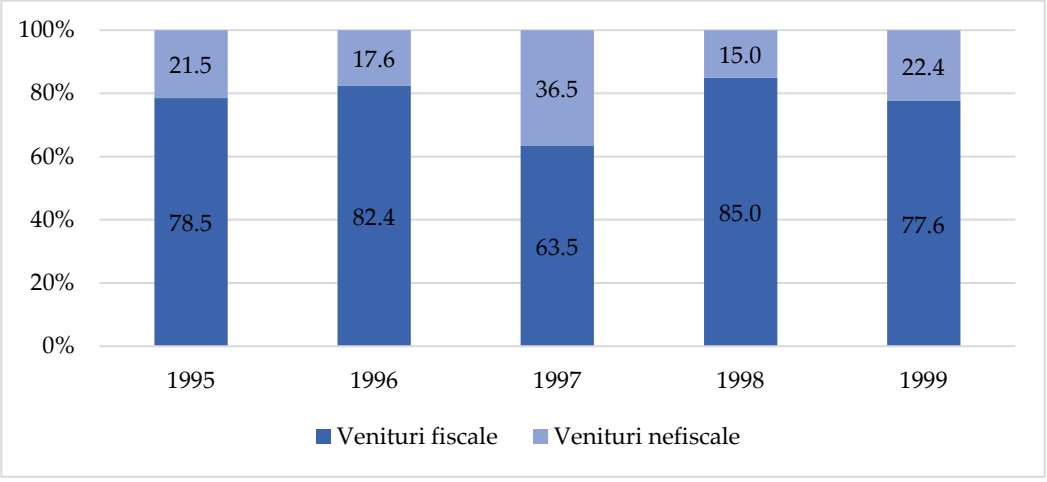
Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor extrase din Anuarele Statistice ale Republicii Moldova pentru anii 1996-2002.*

[109] Veniturile bugetare în acest caz se referă la veniturile bugetului consolidat (care cuprinde bugetul de stat și bugetele locale) la care au fost adăugate veniturile bugetului asigurărilor sociale de stat (fondul social), excluzând transferurile din bugetul de stat către bugetul asigurărilor sociale de stat (fondul social).

Comparativ cu anii anteriori, în 1998, veniturile bugetare s-au redus cu 17,2%. Deși în 1999 veniturile bugetare au crescut cu 10,8%, această creștere poate fi atribuită în totalitate factorului inflaționist, rata inflației de 43,7% depășind abaterea relativă a veniturilor bugetare, ceea ce înseamnă că, de fapt, în termeni reali, veniturile s-au redus.

Criza economică generată de tranziția la economia de piață nu a fost unicul factor care a determinat nivelul scăzut al veniturilor bugetare. Cadrul fiscal foarte fragmentat[110], nivelul scăzut de administrare fiscală, dar și dimensiunea considerabilă a economiei tenebre, care a oscilat între 43% și 49% (Medina și Schneider, 2018), au subminat capacitatea guvernului de a colecta venituri fiscale. În perioada respectivă, veniturile fiscale reprezentau, totuși, cea mai importantă componentă a bugetului public (Figura 4.2).

Figura 4.2: Structura veniturilor bugetare[111] în Republica Moldova, în perioada 1995-1999 (% în valoarea totală a veniturilor bugetare)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Parlamentului Republicii Moldova (2000) și Anuarului Statistic al Republicii Moldova (2002).*

[110] În 1996, erau în vigoare 41 de acte normative care reglementau impozitarea profiturilor societăților, incluzând 11 legi, o hotărâre a Parlamentului, trei decrete prezidențiale, 7 hotărâri ale Guvernului, 17 instrucțiuni și ghiduri practice emise de Ministerul Finanțelor și Inspectoratul Fiscal, precum și câteva instrucțiuni ale Departamentului de Statistică. (Criclivaia și Turcanu, 2015).

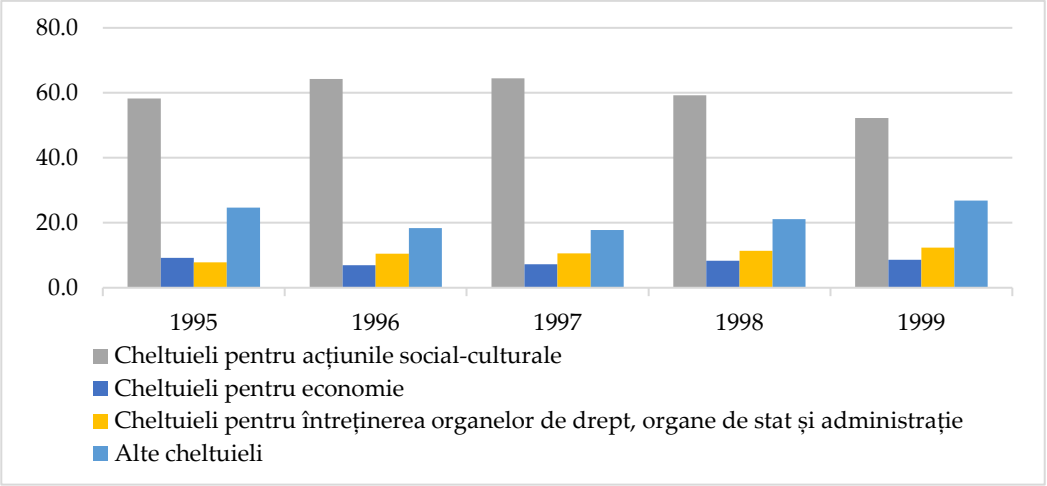
[111] Veniturile bugetare, în acest caz, se referă la veniturile bugetului consolidat (care cuprinde bugetul de stat și bugetele locale) la care s-au adăugat veniturile bugetului asigurărilor sociale de stat (fondului social), excluzând transferurile din bugetul de stat către bugetul asigurărilor sociale de stat (fondul social).

Contribuția impozitelor la formarea veniturilor bugetare a manifestat o dinamică neuniformă și o variație semnificativă pe parcursul perioadei 1995-1999. Această fluctuație indică o eterogenitate în evoluția capacității de mobilizare fiscală. O examinare detaliată a datelor relevă o disparitate semnificativă între exercițiile financiare consecutive: în 1997 ponderea veniturilor fiscale în valoarea totală a veniturilor bugetare a fost de 63,5%, iar în 1998 această pondere a fost de 85,0%.

Structura cheltuielilor bugetare denotă că în perioada analizată cheltuielile de ordin social au reprezentat principalul grup de cheltuieli, reprezentând mai mult de jumătate din cheltuielile bugetare, fiind urmate de cheltuielile de ordin economic, dar și de cele cu organele de drept, organele de stat și administrația publică (Figura 4.3).

Structura cheltuielilor bugetare în această perioadă a fost neuniformă, ponderile principalelor grupe oscilând semnificativ. De exemplu, în perioada 1996-1997, a avut loc o creștere a ponderii cheltuielilor de ordin social, de la 58,3% în 1995 la nivelul de 64,4% în 1997, pentru ca în următorii doi ani aceasta să scadă, ponderea cheltuielilor de ordin social fiind de 52,2% în 1999.

Figura 4.3: Structura cheltuielilor bugetare[112] în Republica Moldova, în perioada 1995-1999 (% din valoarea totală a cheltuielilor bugetare)

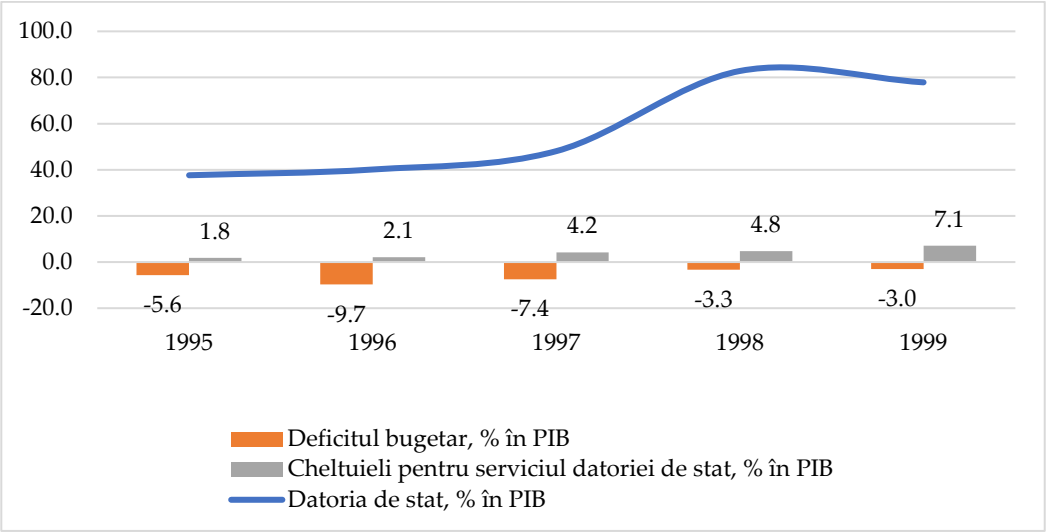

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Anuarului Statistic al Republicii Moldova (2002).*

Insuficiența de resurse financiare, în contrast cu necesitatea în creștere de a susține dezvoltarea economiei și a sferei sociale, au condus la deficite bugetare cronice, atingând nivelul maxim istoric de 9,7% în PIB în 1996 (Figura 4.4). Pentru acoperirea acestor deficite au fost contractate sume considerabile de împrumuturi, fapt care a contribuit la ascensiunea datoriei de stat raportată la PIB, cel mai înalt nivel al acestui indicator, de 82,8%, fiind înregistrat în 1998. Este de remarcat faptul că cea mai mare parte a acestei creșteri a fost cauzată de majorarea datoriei de stat interne, care a crescut cu aproximativ 60% comparativ cu nivelul din 1997, în principal din contul împrumuturilor contractate de la Banca Națională a Moldova (Parlamentul Republicii Moldova, 2000).

[112] Cheltuielile bugetare, în acest caz, se referă la cheltuielile bugetului consolidat (care cuprinde bugetul de stat și bugetele locale) la care au fost adăugate cheltuielile bugetului asigurărilor sociale de stat (fondul social), excluzând transferurile din bugetul de stat către bugetul asigurărilor sociale de stat (fondul social).

Figura 4.4: Deficitul BPN, datoria de stat și cheltuielile privind serviciul datoriei de stat în Republica Moldova, în perioada 1995-1999 (% din PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Parlamentului Republicii Moldova (2000), Anuarului Statistic al Republicii Moldova (2002) și Băncii Mondiale (2025).*

Creșterea nivelului datoriei de stat, în condițiile devalorizării leului moldovenesc, a afectat capacitatea Guvernului Republicii Moldova de onorare a plăților față de creditorii internaționali. În 1997, nivelul cheltuielilor privind serviciul datoriei de stat raportat la PIB s-a dublat, de la 2,1% în 1996 la 4,2% în 1997. Mai mult decât atât, în 1998, ponderea în PIB a acestor cheltuieli s-a majorat până la 4,8%, iar, în anul următor, acest indicator a înregistrat o creștere bruscă, atingând nivelul de 7,1%.

Totalizând cele expuse anterior, principala preocupare a guvernului în această perioadă privind politica bugetar-fiscală a constat în identificarea de resurse pentru finanțarea cheltuielilor bugetare de bază. Cu toate acestea, acumularea restanțelor la plățile salariale în sectorul public a reprezentat o situație frecvent întâlnită[113]. Totodată, guvernul a fost forțat să recurgă la forme nepopulare de finanțare a deficitului, cum ar fi creditarea directă de la

[113] În data de 1 ianuarie 1997, restanțele au fost înghețate și a fost întocmit un grafic de stingere a lor. Populația s-a aflat pe parcursul anului 1997 în calitate de creditor al Guvernului, acesta fiind un beneficiar de „credit preferențial", fără dobândă, fără termeni și fără surse reale de rambursare a acestui credit (CISR, 1998).

BNM, care până în anul 2000 a reprezentat cea mai importantă componentă a datoriei interne, cu o pondere de 68,8% în valoarea totală în 1999 (Parlamentul Republicii Moldova, 2000).

În pofida existenței unor dezechilibre financiare, această perioadă a fost caracterizată de crearea cadrului legal de funcționare a sistemului finanțelor publice, în 1994, fiind adoptată Legea privind procedura de examinare şi aprobare a bugetului de stat[114], care a fost înlocuită, în 1996, cu Legea privind sistemul bugetar și procesul bugetar[115], creând baza legală a sistemului bugetar al Republicii Moldova. Conform variantei originale a acestei legi, sistemul bugetar al Republicii Moldova era constituit din bugetul de stat, bugetele unităților administrativ-teritoriale (locale), bugetul asigurărilor sociale de stat (BASS) și fondurile extrabugetare. Ansamblul acestor componente forma bugetul public național (BPN). Ulterior, bugetul de stat și bugetele locale au format bugetul consolidat, fiind menținută această versiune și în prezent. În același an, a fost adoptată și Legea privind datoria de stat şi garanţiile de stat[116], care, pe lângă faptul că aducea mai multă claritate privind noțiunile de datorie de stat (internă, externă), garanțiile de stat, recreditarea, de asemenea, reglementa atribuțiile în gestionarea datoriei de stat, dar și stipula că limitele datoriei de stat (internă și externă) și ale garanțiilor de stat sunt stabilite anual prin legea bugetară anuală. Ministerul Finanţelor a fost autorizat să instituie şi să ţină Registrul datoriei de stat şi Registrul garanţiilor de stat pentru împrumuturi.

În iulie 1996, a fost adoptată clasificația bugetară[117] în conformitate cu standardele FMI și recomandările GFS (Government Finance Statistics, engl.). Clasificarea veniturilor și cheltuielilor bugetare utilizată până atunci era o moștenire sovietică, specifică planificării centralizate. Aceasta nu mai

---

[114] Legea nr. 250-XIII din 2 noiembrie 1994 privind procedura de examinare și aprobare a bugetului de stat, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=63564&lang=ro.

[115] Legea nr. 847-XIII din 24 mai 1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=88826&lang=ro#.

[116] Legea nr. 943-XIII din 18 iulie 1996 privind datoria de stat și garanțiile de stat, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64871&lang=ro#.

[117] Hotărârea Parlamentului nr. 969-III din 24 iulie 1996 privind clasificația bugetară, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=84846&lang=ro.

putea asigura o evidență analitică a bugetelor și a noilor categorii de venituri bugetare precum cele din privatizare sau granturile. Prin urmare, aprobarea unei noi clasificații bugetare a fost necesară pentru a spori transparența și a facilita colaborarea cu partenerii externi.

Deși crearea legală a Trezoreriei de Stat ca subdiviziune a Ministerului Finanțelor a avut loc în martie 1993, sistemul trezorerial a devenit funcțional abia începând din ianuarie 1998. Până atunci, în iulie 1994, Trezoreria de Stat și-a constituit un cont unic trezorerial (CUT) la BNM. Prin intermediul acestui cont centralizat, a avut loc finanțarea cheltuielilor bugetului de stat, utilizând ordinele de plată principale și respectând limitele alocațiilor bugetare trimestriale aprobate (Televca, 2016). Dezvoltarea sistemului CUT a fost finalizată abia în martie 2007, când toate bugetele, inclusiv întregul sistem de bugete la nivel local, precum și BASS și FAOAM, au fost executate prin intermediul CUT, deschis în cadrul BNM.

În 1999, parlamentul a adoptat de asemenea Legea privind finanțele publice locale[118], cu scopul de a crește gradul de autonomie financiară la nivel local, dar și pentru a reglementa relațiile dintre executiv și autoritățile locale. Astfel a fost creat cadrul de finanțare a diferitor funcții ale statului, dar și modul de calcul a transferurilor din bugetul de stat la bugetele locale.

În același an, a fost reformat sistemul de pensii în Republica Moldova, având la bază Strategia sistemului de pensii adoptată în septembrie 1998. Ulterior, pe baza acestei strategii, a fost aprobată Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat[119] (începând din ianuarie 2017 fiind redenumită Legea privind sistemul public de pensii) și Legea privind sistemul public de asigurări sociale de stat[120]. Aplicarea primei legi a facilitat crearea normelor și regulilor pentru stabilirea și acordarea pensiilor de stat, înlocuind sistemul

[118] Legea nr. 491-XIV din 9 iulie 1999 privind finanțele publice locale, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64017&lang=ro#.

[119] Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148342&lang=ro#.

[120] Legea nr. 489 din 8 iulie 1999 privind sistemul public de asigurări sociale de stat, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=151187&lang=ro#.

anterior de pensii[121] și marcând trecerea la principiul asigurării sociale. În baza Legii privind sistemul public de asigurări sociale de stat a fost înființată Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS), asigurând gestionarea BASS.

Această reformă legislativă a însemnat nu doar revizuirea modului de calcul a pensiilor, dar a contribuit la realizarea unor modificări importante în cadrul sistemului public de pensii (Rojco și Heghea, 2022), precum:

- extinderea numărului de persoane asigurate,
- majorarea vârstei de pensionare și a stagiului de cotizare,
- reducerea semnificativă a perioadelor necontributive incluse în stagiul de cotizare,
- excluderea treptată a unor categorii de pensii preferențiale,
- încetarea folosirii tuturor tipurilor de sporuri și adaosuri la pensii,
- introducerea indexării pensiilor,
- redistribuirea treptată a contribuțiilor de asigurări de la angajator către angajat,
- efectuarea unei distincții clare între sursele de finanțare pentru diferite categorii de pensii,
- reducerea cheltuielilor de administrare a sistemului.

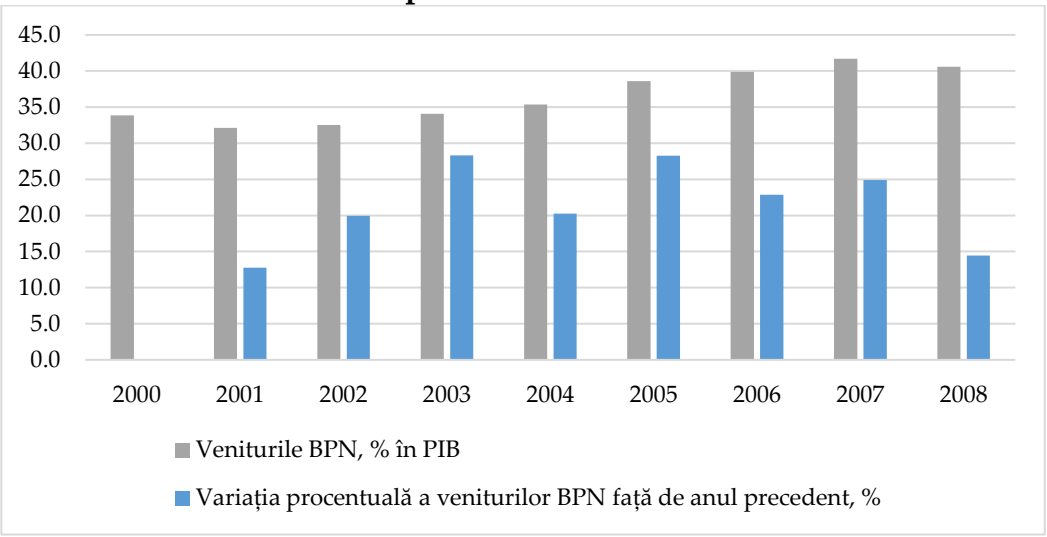
Deși ulterior, în 2017, sistemul public de pensii a fost consolidat și modernizat printr-o serie de modificări și completări ale Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat, totuși bazele sistemului public de pensii în Republica Moldova au fost puse anume prin reforma realizată în anul 1999.

[121] Sistemul anterior de pensii era reglementat de Legea 437-XII din 27 decembrie 1990 cu privire la asigurarea cu pensii de stat în Republica Moldova (Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldova, 1990, nr.12, art. .326; Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1992, nr. 4, art.. 89prim).

4.1.2. Stabilizarea bugetară și elaborarea cadrului de cheltuieli pe termen mediu (2000-2008)

Perioada anilor 2000-2008 a fost caracterizată de stabilizarea ritmului de creștere a PIB, dar și de crearea cadrului legal menit să reglementeze funcționarea sistemului finanțelor publice în Republica Moldova. Acești doi factori au contribuit la consolidarea capacității statului de a colecta venituri (Figura 4.5).

Figura 4.5: Evoluția veniturilor BPN în Republica Moldova, în perioada 2000-2008

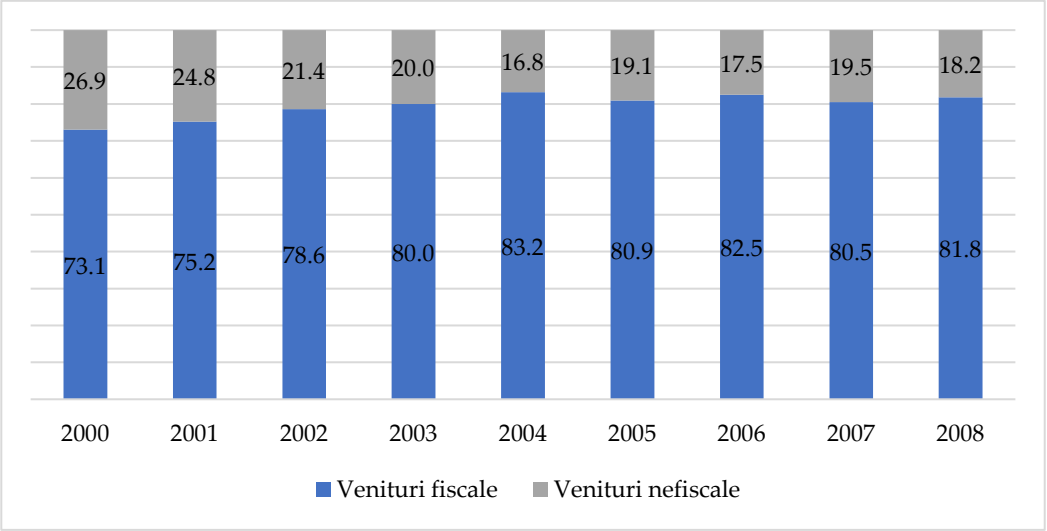
Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Biroului Național de Statistică (2025).*

Astfel, pe fundalul creșterii reale a PIB, a avut loc consolidarea veniturilor BPN, care au cunoscut o ascensiune. Mai mult ca atât, cu excepția lui 2008, ritmul de creștere al veniturilor BPN a devansat ritmul de creștere al PIB, datorită cărui fapt nivelul veniturilor, exprimat ca pondere în PIB a crescut constant de la 32,1% în PIB în 2001 la 41,7% în PIB în 2007.

La fel ca în perioada anterioară, cea mai importantă sursă a veniturilor BPN au fost veniturile fiscale, a căror contribuție s-a accentuat în această perioadă, de la 73,1% în valoarea totală a veniturilor în 2000 la 81,8% în 2008,

reprezentând un aspect pozitiv al politicii bugetar-fiscale promovate în acea perioadă (Figura 4.6).

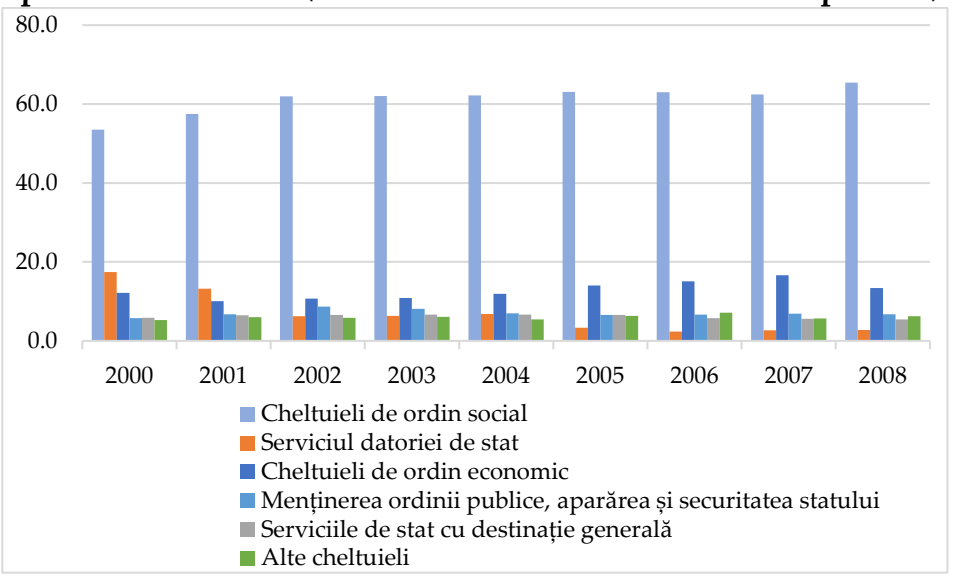
Figura 4.6: Structura veniturilor BPN în Republica Moldova, în perioada 2000-2008 (% în valoarea totală a veniturilor BPN)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Analiza structurii cheltuielilor BPN dezvăluie faptul că, la fel ca în perioada anilor 1995-1999, **bugetul public a continuat să fie orientat social** (Figura 4.7). Mai mult decât atât, ponderea cheltuielilor de ordin social a crescut semnificativ, de la 53,5% în 2000 la 63,1% în 2005, în următorii doi ani menținându-se în jurul acestui nivel, iar în 2008 majorându-se până la 65,5%. Accentul pus pe cheltuielile de ordin social a fost un pas important, în condițiile în care criza economică din perioada de tranziție a Republicii Moldova a afectat negativ nivel bunăstării populației, ponderea populației sub pragul absolut al sărăciei atingând valoarea de 67,8% în 2000.

Figura 4.7: Structura cheltuielilor BPN în Republica Moldova, în perioada 2000-2008 (% în valoarea totală a cheltuielilor publice)[122]

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).

Un alt moment important privind structura cheltuielilor BPN la începutul anilor 2000 se referă la ponderea mare a cheltuielilor privind serviciul datoriei de stat, cauzată de dezechilibrele bugetare din perioada anterioară. În anul 2000, cheltuielile privind serviciul datoriei de stat reprezentau cel de-al doilea grup de cheltuieli ca pondere în valoarea totală, de 17,5% (reprezentând 6,4% din PIB). Povara acestui grup de cheltuieli s-a redus, însă, în anii următori, atingând nivelul de 2,8% în 2008 (1,1% în PIB). Pe fundalul acestei evoluții, resursele disponibile au fost redirecționate către cheltuielile de ordin social, dar și spre cheltuielile de ordin economic.

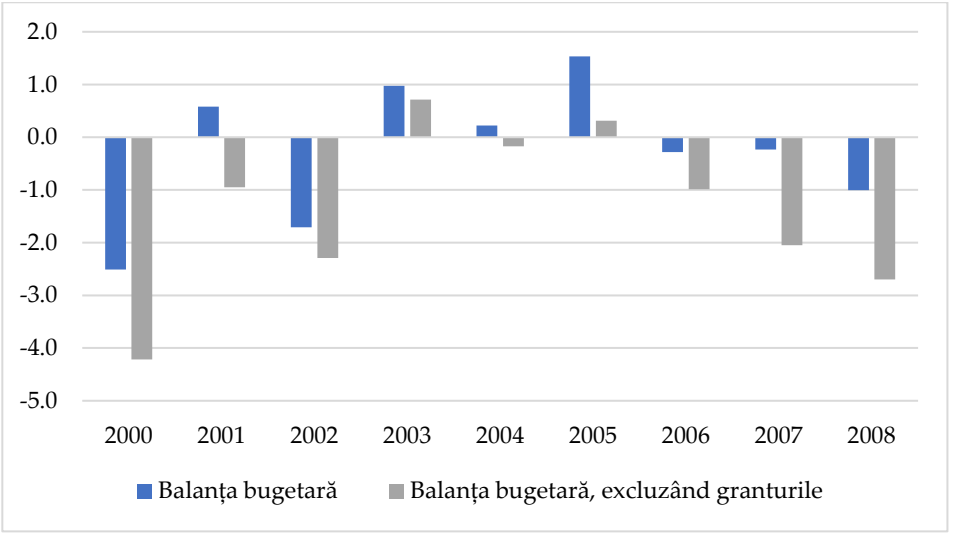
Comparativ cu perioada anterioară, bugetul public a fost unul mult mai echilibrat, mai mult ca atât, în perioada 2001-2005, în Republica Moldova s-au înregistrat excedente ale BPN, de, respectiv, 0,6%, 1,0%, 0,2% și, respectiv, de 1,5% din PIB (Figura 4.8). Totodată, dacă analizăm balanța bugetară, excluzând granturile, constatăm că, deși granturile reprezintă venituri ale bugetului și nu surse de finanțare a deficitului, acestea au avut o

[122] Ponderea cheltuielilor BPN în valoarea totală a cheltuielilor fără creditarea netă.

contribuție semnificativă în echilibrarea BPN. Acestea au facilitat echilibrarea bugetului în special în 2000, 2001, 2005 și 2007, când au constituit, respectiv, 1,7%, 1,5%, 1,2% și, respectiv, de 1,8% din PIB. Totuși, excluzând veniturile din granturi, BPN ar fi fost oricum excedentar în anii 2003-2005.

Deși în 2008, nivelul deficitului bugetar nu a fost unul alarmant, reprezentând 1% în PIB, mărimea lui a crescut semnificativ comparativ cu anul 2007, majorându-se de peste 5 ori. Nivelul acestui indicator avea să fie și mai ridicat, de 2,7% în PIB, dacă nu existau veniturile încasate din granturi. Este important de menționat că acest deficit a fost acoperit în mare parte din mijloacele obținute din privatizare, care au fost de 1,9% din PIB. Deci, putem deduce că în domeniul finanțelor publice primele semne ale crizei financiare internaționale au început să fie resimțite încă din 2008.

Figura 4.8: Balanța[123] BPN, în perioada 2000-2008 (% în PIB)

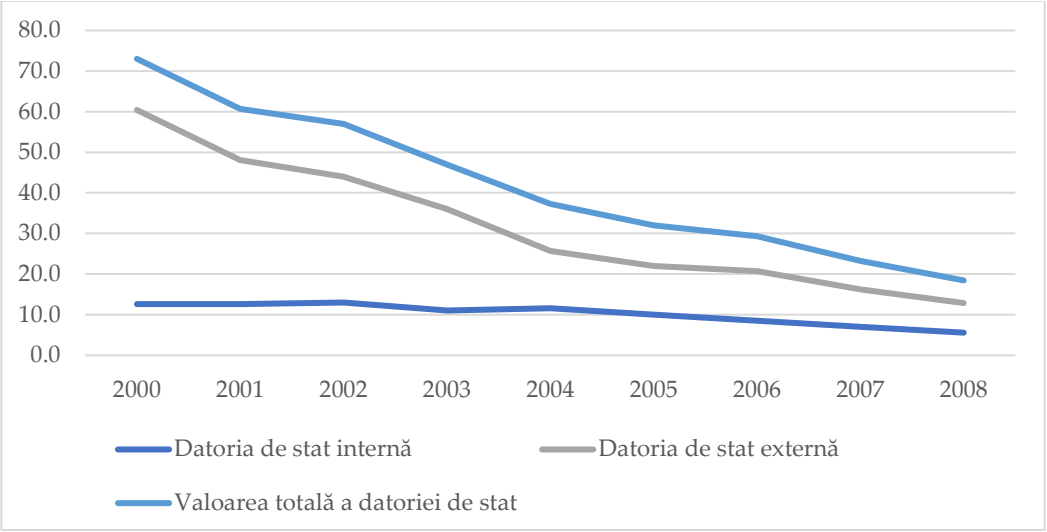

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).

[123] Din cauza faptului că în 2001, 2003, 2004 și 2005, în Republica Moldova s-au înregistrat excedente ale BPN pentru această figură se va utiliza termenul de „balanță bugetară" în loc de „deficit bugetar".

Excedentele bugetare nu au fost determinate doar de creșterea veniturilor publice și de încasarea granturilor, fiind condiționate, de asemenea, de necesitatea onorării angajamentelor cu privire la datoria externă. La începutul anilor 2000, Republica Moldova s-a confruntat cu întârzieri la plățile angajamentelor aferente serviciului datoriei externe și la plățile pentru energie către creditorii bilaterali oficiali, inclusiv către compania Gazprom. Astfel, prin intermediul politicii bugetar-fiscale, Guvernul Republicii Moldova a urmărit obiectivul de reducere a dimensiunii datoriei de stat (Figura 3.9). În consecință, poate fi observată o scădere constantă a datoriei de stat raportată la PIB, începând din anul 2000, de la 73,0% la 18,4% în 2008, în special datorită reducerii datoriei externe raportată la PIB, de la 60,4% în anul 2000 la 12,9% în 2008. Totodată, datoria de stat internă a înregistrat o reducere constantă, de la 11,6% în PIB în 2004 la 5,6% în 2008. Cele mai mari diminuări ale datoriei de stat au fost înregistrate în 2001 (12,3 puncte procentuale), 2003 (10,0 puncte procentuale) și 2004 (9,0 puncte procentuale), fiind înregistrate excedente bugetare.

Figura 4.9. Evoluția datoriei de stat a Republicii Moldova, în perioada 2000-2008 (% în PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2008).*

Analiza surselor de finanțare a deficitului bugetar (Tabelul 4.1), arată că rambursările de împrumuturi externe au depășit încasările de resurse externe în 2001 și în perioada 2003-2006, cele mai multe rambursări de împrumuturi externe fiind înregistrate în 2001 (603,7 milioane de lei), în 2004 (880 milioane de lei) și în 2006 (640,5 milioane de lei). Totodată, în 2001, 2002 și 2004, Guvernul Republicii Moldova a recurs la împrumuturi de la BNM, iar, în 2000, 2006, 2007 și în special în 2008 cele mai importante surse de finanțare a deficitului au fost mijloacele încasate din vânzarea și privatizarea bunurilor domeniului public. Acest fapt demonstrează că politica bugetar-fiscală, deși era promovată într-un context economic favorabil, era influențată de importante constrângeri, ca urmare a acumulării datoriei de stat în perioada anterioară. În aceste condiții guvernul a recurs și în această perioadă la surse mai puțin tradiționale pentru acoperirea deficitului bugetar, din împrumuturi contractate de la BNM și mijloace încasate din privatizarea bunurilor domeniului public.

Este important de menționat faptul că, pe lângă rambursarea împrumuturilor de stat, în această perioadă au avut loc răscumpărări și restructurări ale datoriei de stat. Primele restructurări ale datoriei de stat au avut loc în martie 2000, însă cele mai notabile acțiuni întreprinse în acest sens au fost restructurările din anii 2002 şi 2004, dar și răscumpărările datoriei de stat din 2004.

Tabelul 4.1: Surse de finanțare a deficitului BPN în Republica Moldova, în perioada 2000-2008 (în milioane de lei)

Indicatori	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1. Surse interne	**113,4**	**368,2**	**461,1**	**19,7**	**819,9**	**150,0**	**65,3**	**-144,9**	**-328,4**
Împrumuturi nete de la Banca Națională a Moldovei	0	191,9	237,0	0	594,0	-127,0	-118,8	-160,0	-118,8
Alte surse interne	1,7	-10,1	40,1	-79,5	26,2	76,9	62,1	-103,4	-135,9
Valori mobiliare de stat	111,7	186,4	184,0	99,2	199,7	200,1	122,0	118,5	-73,7
2. Surse externe	**302,1**	**-337,1**	**18,8**	**-134,6**	**-601,5**	**-53,4**	**-230,4**	**131,9**	**34,3**
Încasări de împrumuturi externe	578,7	266,6	479,1	341,1	278,5	327,0	410,1	577,6	442,4
Rambursări de împrumuturi externe	-276,6	-603,7	-460,3	-475,7	-880,0	-380,4	-640,5	-445,7	-408,1

Indicatori	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
3. Mijloace încasate din vânzarea și privatizarea bunurilor domeniului public	**457,7**	**88,7**	**182,5**	**111,3**	**100,6**	**176,2**	**394,4**	**406,3**	**1226, 0**
4. Modificarea soldurilor la conturi	**-471,3**	**-230,9**	**-276,5**	**-266,1**	**-389,7**	**-851,2**	**-103,2**	**-269,7**	**-301,9**
Cursul mediu anual de schimb (1 euro/MDL)	11,49 45	11,52 39	12,83 37	15,74 03	15,32 86	15,69 78	16,49 18	16,59 86	15,29 16

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Băncii Naționale a Moldovei (2025).*

Anul 2002 s-a remarcat prin restructurarea euroobligațiunilor. În istoria Republicii Moldova ca stat independent, Guvernul a reușit să emită de două ori euroobligațiuni, în decembrie 1996, în valoare de 30 de milioane de dolari, cu scadența în decembrie 1999, și în iunie 1997, în valoare de 75 milioane de dolari, cu scadența în iunie 2002. În cazul primei emisiuni, euroobligațiunile au fost răscumpărate integral la prima dată disponibilă – decembrie 1998. Referitor la cea de a doua emisiune, din suma de 75 de milioane de dolari, aproximativ 35 milioane de dolari au fost răscumpărate de pe piața financiară. Pentru valoarea restantă de 39,7 milioane de dolari Guvernul nu a putut realiza plățile la scadență și a recurs la restructurarea sumei rămase. Aceasta a fost cea mai mare sumă a datoriei care a fost restructurată de către Republica Moldova, fiind, de asemenea, una atipică, având în vedere că 78% din valoarea principalului era deținută de o singură companie[124]. Pe parcursul anului 2004, a avut loc răscumpărarea datoriei față de creditorii comerciali, mai exact, față de grupul Gazprom (90 de milioane de dolari) şi față de compania Hewlett Packard (10,09 milioane de dolari). De asemenea, în același an, s-a reuşit restructurarea datoriei față de Guvernul Turciei (8,3 milioane de dolari) şi față de Guvernul României (9,4 milioane de dolari) (Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, 2005).

[124] Negocierile pentru restructurare au început în iunie 2002, acordul final fiind semnat la data de 15 octombrie 2002 și intrând în vigoare la data de 30 octombrie 2002. Acesta prevedea rambursarea eșalonată a datoriei pe o perioadă de șase ani și jumătate (IMF, 2006).

În consecință, eforturile de diminuare a datoriei de stat, dar și înregistrarea unui ritm important de creștere economică au contribuit la reducerea constantă a nivelului datoriei de stat în raport cu PIB în perioada analizată. În același timp, au scăzut semnificativ și cheltuielile privind serviciul datoriei de stat, atât în valoarea absolută (de la peste 1,0 miliarde de lei în 2000 la 428,6 milioane de lei în 2006), ca pondere în PIB (de la 6,4% în 2000 la 1,0% în 2006), dar și ca pondere în valoarea totală a cheltuielilor publice (de la 17,5% în 2000 la 2,4% în 2006) (Tabelul 4.2). Totodată, în anul 2007 și 2008, se atestă din nou o majorare a cheltuielilor privind plata dobânzii la datoria de stat.

Tabelul 4.2: Cheltuielile privind serviciul datoriei de stat în Republica Moldova, în perioada 2000-2008

Anul	Milioane lei	% în PIB	Ponderea în valoarea totală a cheltuielilor BPN	Cursul mediu anual de schimb (1 euro/MDL)
2000	1020,7	6,4	17,5	11,4945
2001	797,2	4,2	13,3	11,5239
2002	486,3	2,2	6,3	12,8337
2003	579,5	2,1	6,3	15,7403
2004	772,8	2,4	6,9	15,3286
2005	470,5	1,2	3,4	15,6978
2006	428,6	1,0	2,4	16,4918
2007	609,8	1,1	2,7	16,5986
2008	721,6	1,1	2,8	15,2916

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Băncii Naționale a Moldovei (2025).*

Politica bugetară prudentă, promovată în acea perioadă, a fost însoțită și de consolidarea cadrului care reglementează finanțele publice. Astfel, în 2001, a fost aprobată Legea privind asigurarea obligatorie de asistență medicală[125]. Aceasta a pus bazele unui nou sistem, bazat pe contribuții și

[125] Legea nr. 1585 din 27 februarie 1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=151186&lang=ro#.

solidaritate, care a devenit însă funcțional începând din 2004. Începând din acest an, a fost inițiată acumularea de fonduri la bugetul asigurărilor obligatorii de asistență medicală (FAOAM), fiind gestionate de Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM).

Anul 2002 a fost marcat de extinderea orizontului de planificare bugetară, prin elaborarea Cadrului de cheltuieli pe termen mediu (CCTM) (ulterior, începând din 2011, acest instrument de planificare bugetară a fost denumit Cadrul bugetar pe termen mediu (CBTM)). Au fost elaborate Direcţiile principale ale politicii bugetar-fiscale şi Cadrul cheltuielilor pe termen mediu pentru perioada 2003-2005[126], iar în 2004, planificarea bugetară pe termen mediu a fost inclusă oficial în procesul bugetar, printr-un amendament la Legea privind sistemul bugetar și procesul bugetar, în prezent, fiind complet integrată în procesul bugetar.

Concomitent a fost inițiată implementarea treptată a planificării bugetare pe bază de programe de cheltuieli, acest proces fiind finalizat în 2016. Mai exact, în 2003, BASS a fost planificat în totalitate pe programe, iar bugetul de stat în proporție de 20,3%. Cheltuielile bugetului de stat au fost planificate pe baza programelor de cheltuieli în proporție de 100% începând abia din 2014. În cazul FAOAM, acesta a fost planificat pe programe începând cu anul 2007, când acestea au fost planificate în baza clasificației pe programe de cheltuieli, în proporție de 100%. În ceea ce privește bugetele locale, începând din 2015, a avut loc punerea în practică a bugetării pe bază de programe în cadrul unităților administrativ-teritoriale (UAT) de nivelul doi, iar începând din 2016, implementarea acestui mod de bugetare s-a realizat la UAT de nivelul întâi[127] (Covalschi, 2018).

---

[126] Hotărârea Guvernului nr.693 din 3 iunie 2002, cu privire la Direcțiile principale ale politicii bugetar-fiscale și cadrul cheltuielilor pe termen mediu (2003-2005). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=73534&lang=ro.

[127] Conform art. 4, alin (4) a Legii nr. 764 din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, „Organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova se efectuează pe următoarele niveluri: satele (comunele) și orașele (municipiile) constituie nivelul întâi, raioanele, municipiul Chișinău și municipiul Bălți constituie nivelul al doilea, iar unitatea teritorială autonomă Găgăuzia are un nivel special de administrare".

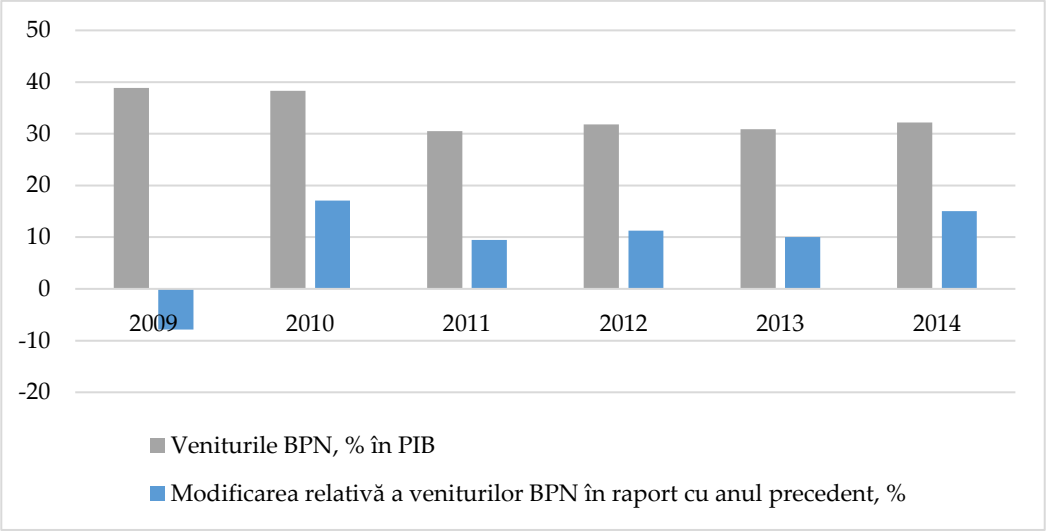
Adoptarea Legii cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat[128] în 2006 a contribuit la consolidarea responsabilității și transparenței în gestionarea datoriei publice. De asemenea, în această perioadă, au fost inițiate o serie de activități menite să asigure o continuitate a reformelor anterioare, care să crească responsabilitatea, transparența, performanța și sustenabilitatea în domeniul managementului finanțelor publice. Mai exact, a avut loc automatizarea unor etape ale procesului bugetar, consolidarea controlului public intern, revizuirea clasificației bugetare și a Legii privind sistemul bugetar și procesul bugetar.

4.1.3. Ajustările bugetare în condițiile crizelor economice și demersului de asociere la UE (2009-2014)

Criza financiară internațională din 2008-2009, care a avut un impact inevitabil asupra economiei Republicii Moldova, a marcat un moment decisiv în evoluția politicii bugetar-fiscale a țării. Contracția economiei, înregistrată în 2009, a afectat major nivelul veniturilor BPN, cauzând o reducere a acestora raportate la PIB, de la 40,6% în 2008 la 38,9% în 2009 (Figurile 4.5 și 4.10). În 2011, acest indicator a continuat să scadă, atingând 30,5% în PIB. Deși în anul 2012 s-a consemnat o creștere a ponderii veniturilor BPN în raport cu PIB, acest fenomen a fost cauzat de contracția economică (reducerea PIB), situația inversându-se în 2013. În anul 2014 nivelul veniturilor BPN a crescut până la 32,2% în PIB.

[128] Legea nr.419 din 22 decembrie 2006 cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139640&lang=ro.

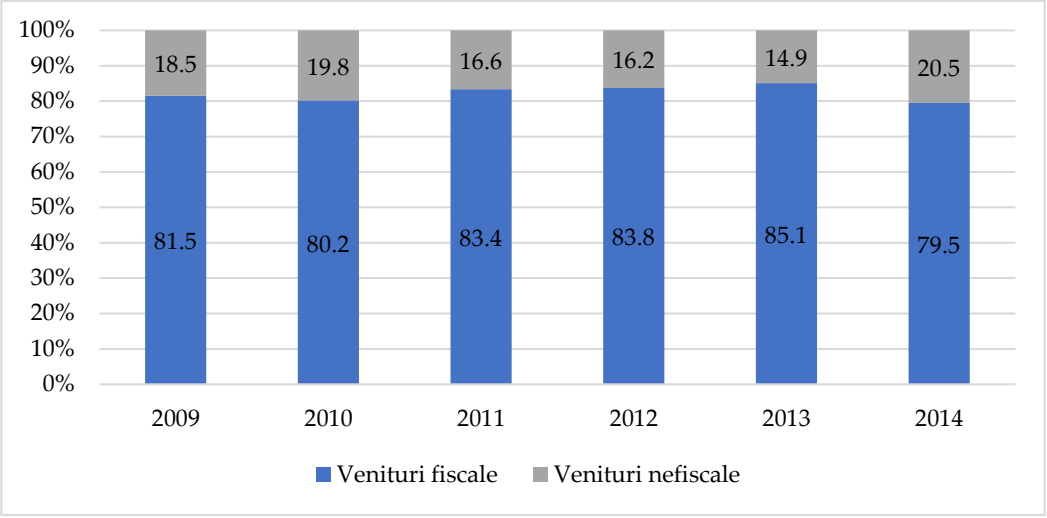
Figura 4.10: Evoluția veniturilor BPN în Republica Moldova, în perioada 2009-2014

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Biroului Național de Statistică (2025).*

Totodată, poate fi remarcată creșterea semnificativă a veniturilor fiscale în perioada respectivă, atingând ponderea de 85,1% în valoarea totală a cheltuielilor în 2013. În 2014, însă, ponderea lor s-a redus până la 79,5% din valoarea totală a veniturilor BPN (Figura 3.11). Acest lucru se poate explica parțial de faptul că în acest an Republica Moldova a primit o mărime record de granturi, și anume 3,1% din PIB, sau 9,7% din valoarea totală a veniturilor BPN (Figura 3.12).

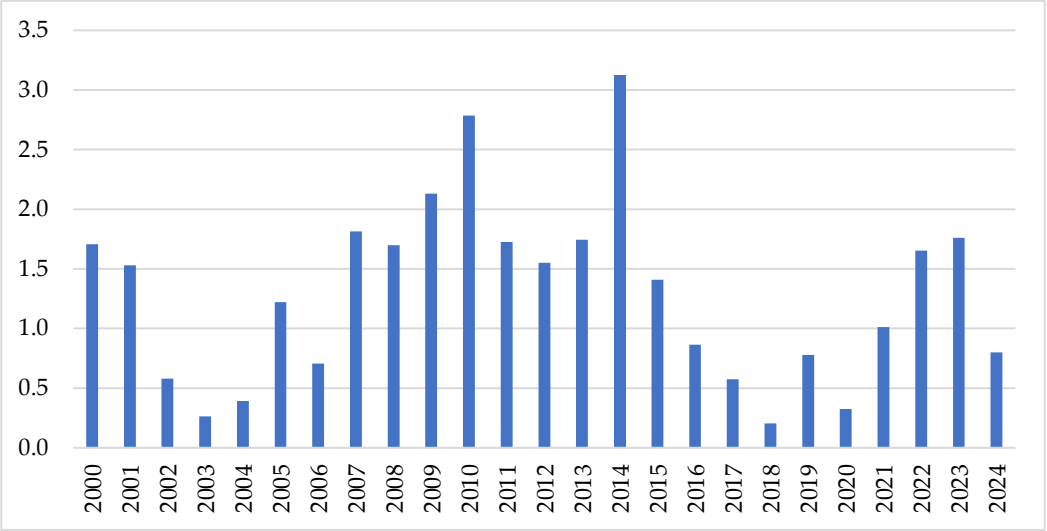
Figura 4.11: Structura veniturilor BPN în Republica Moldova, în perioada 2009-2014 (% în valoarea totală a veniturilor)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Analiza evoluției granturilor primite în această perioadă comparativ cu perioada anterioară, dar și cea ulterioară, demonstrează că în perioada 2008-2014 Republica Moldova a primit anual o mărime considerabilă de granturi, însă anume 2014 este anul cu mărimea record de granturi recepționate.

Figura 4.12: Venituri din granturi ale BPN în Republica Moldova (% în PIB)

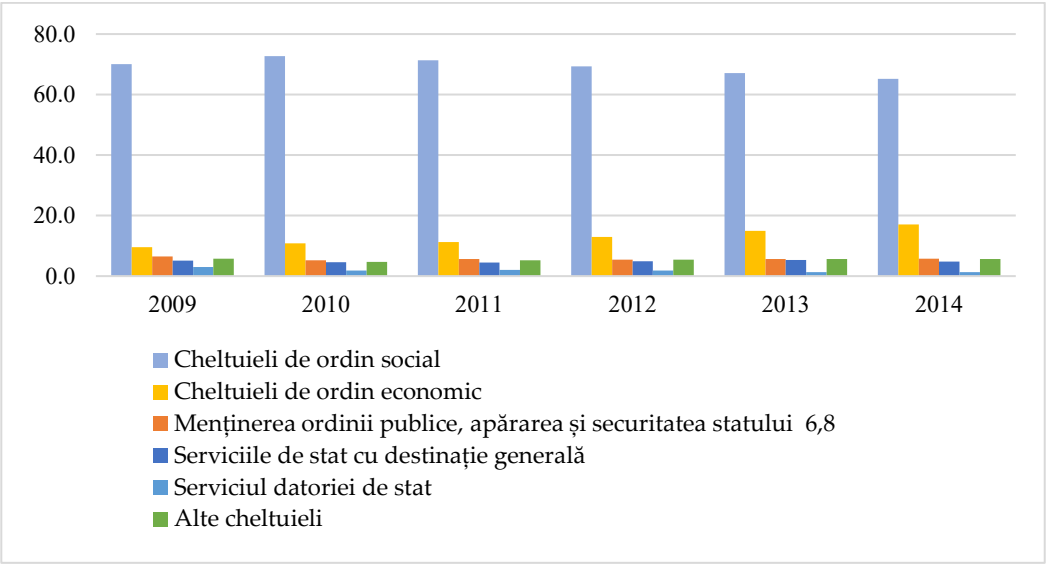

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Biroului Național de Statistică (2025).*

Chiar dacă granturile sunt venituri ale BPN și nu surse de finanțare ale BPN, se poate considera că acestea au avut un aport considerabil la echilibrarea BPN în perioada 2009-2014.

În această perioadă, structura cheltuielilor BPN a fost mult mai stabilă comparativ cu perioada anterioară, cel mai important grup funcțional fiind cheltuielile de ordin social, urmate de cheltuielile de ordin economic (Figura 3.13).

Figura 4.13: Structura cheltuielilor BPN în Republica Moldova, în perioada 2009-2014 (% în valoarea totală a cheltuielilor)[129]

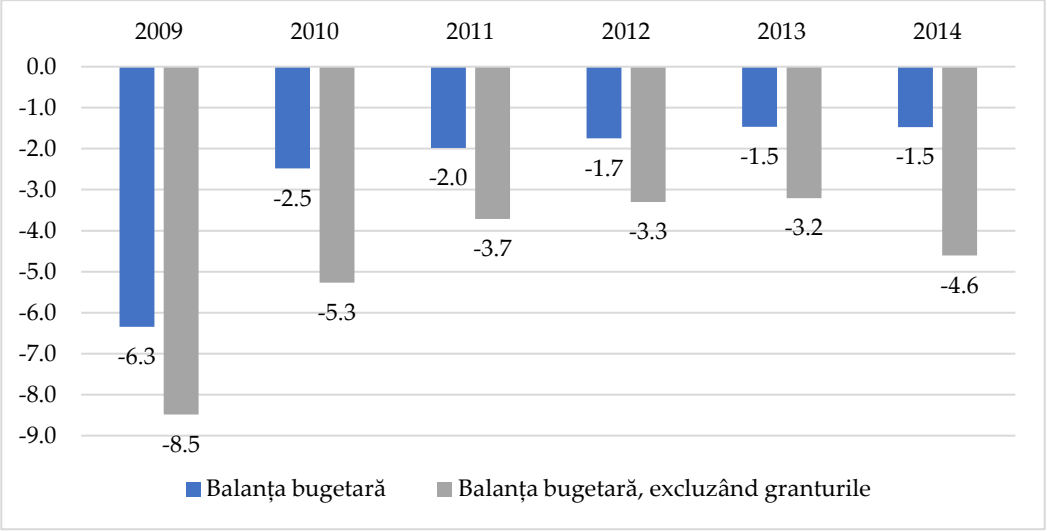
Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

În perioada 2009-2010, se atestă o creștere a ponderii cheltuielilor de ordin social, care în anul 2010 au cunoscut o pondere de 72,7%, în anii următori ponderea acestora fiind, însă, redusă până la 65,2% în 2014. În schimb, în această perioadă, accentul a fost pus pe cheltuielile de ordin economic, a căror pondere a crescut de la 9,6% în 2009 la 17,1% în 2014.

În 2009, impactul crizei a fost unul foarte pronunțat, fiind înregistrat un deficit bugetar de 6,3% în PIB (excluzând granturile, de 8,5%), cel mai ridicat nivel al deficitului BPN înregistrat în Republica Moldova în perioada de după anul 2000 (Figura 4.14).

[129] Ponderea cheltuielilor BPN în valoarea totală a cheltuielilor fără creditarea netă.

Figura 4.14: Deficitul bugetar, în perioada 2009-2014 (% în PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Cea mai mare parte a deficitului în această perioadă a fost acoperită din surse externe (Tabelul 4.3). În consecință, în 2009, a fost înregistrată o creștere semnificativă a nivelului datoriei de stat, atingând nivelul de 24,2% în PIB.

Tabelul 4.3: Surse de finanțare a deficitului BPN în Republica Moldova, în perioada 2009-2014 (în milioane lei)

Indicatori	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
1. Surse interne	1746,4	210,2	-32,7	535,0	729,4	830,2
Împrumuturi nete de la Banca Națională a Moldovei	0	0	0	0	0	0
Alte surse interne	151,4	10,2	-197,2	218,0	212,5	696,0
Valori mobiliare de stat	1595,0	200,0	164,5	317,0	516,9	134,2
2. Surse externe	1967,9	2060,1	588,7	1215,3	516,2	1430,0
Încasări de împrumuturi externe	2531,1	2625,7	1320,7	1865,6	1324,6	2171,3
Rambursări de împrumuturi externe	-563,2	-565,6	-732,0	-650,3	-808,4	-741,3

Indicatori	2009	2010	2011	2012	2013	2014
3. Mijloace din vânzarea și privatizarea bunurilor domeniului public	241,3	334,6	348,1	304,7	320,6	427,6
4. Modificare solduri la conturi	-119,0	-818,7	1057,2	-211,8	185,6	-741,5
Cursul mediu anual de schimb (1 euro/MDL)	15,5248	16,3995	16,3369	15,5632	16,7241	18,6321

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Băncii Naționale a Moldovei (2025).*

De asemenea, în 2009, au crescut și cheltuielile privind serviciul datoriei de stat, care constituiau 1,4% în PIB, și, respectiv, 3,0% din cheltuielile BPN (Tabelul 3.4). Deși dezechilibrul BPN a fost diminuat semnificativ în anul următor, fiind redus la 2,5% în PIB și diminuat treptat în anii ulteriori până la 1,5% în PIB în 2013, totuși nivelul acestui indicator a fost mult mai ridicat comparativ cu perioada anterioară.

Tabelul 4.4. Cheltuielile privind serviciul datoriei de stat în Republica Moldova, în perioada 2009-2014

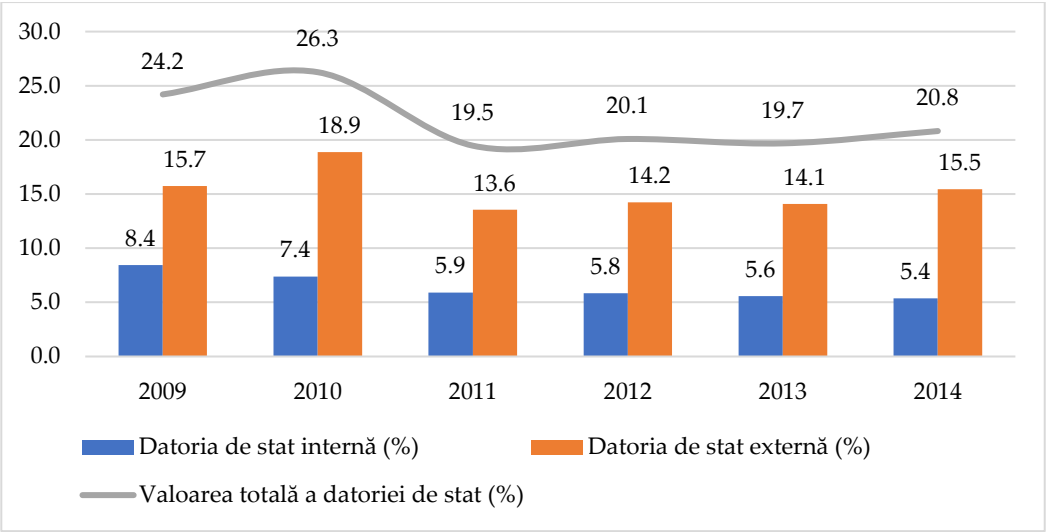
Anul	Milioane lei	% în PIB	Ponderea în valoarea totală a cheltuielilor BPN	Cursul mediu anual de schimb (1 euro/MDL)
2009	834,2	1,4	3,0	15,5248
2010	547,6	0,8	1,9	16,3995
2011	662,4	0,7	2,1	16,3369
2012	666,4	0,6	1,9	15,5632
2013	492,6	0,4	1,3	16,7241
2014	591,8	0,4	1,3	18,6321

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025), Băncii Naționale a Moldovei (2025) și Biroului Național de Statistică (2025).*

Analiza structurii de finanțare a deficitului bugetar relevă că, exceptând 2013, sursele de finanțare externe au deținut o poziție predominantă în acoperirea necesarului, în special în 2009 și 2010. Această predominanță a fost reflectată asupra nivelului datoriei de stat, care a crescut

în 2010, constituind 26,3% în PIB (Figura 4.15). Deși datele privind nivelul datoriei de stat din perioada ulterioară nu pot fi comparabile cu cele din 2009 și 2010[130], totuși, constatăm că în perioada 2011-2013 nivelul datoriei de stat este relativ constant, în 2014 înregistrându-se o ușoară creștere.

Figura 4.15: Evoluția datoriei de stat a Republicii Moldova în perioada 2009-2014 (% în PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2009-2015).*

Deși în 2009-2014 datoria de stat a Republici Moldova a crescut, totuși, nivelul cheltuielilor privind serviciul datorie de stat, exprimat ca pondere în PIB, s-a diminuat constant, de la 1,4% în PIB în 2009 la 0,8% în 2010. Deși datele începând cu 2011 nu sunt comparabile cu anul anterior, constatăm o reducere a cheltuielilor privind serviciul datorie de stat, exprimat ca pondere în PIB, și în perioada 2011-2014. Aceasta înseamnă că, deși guvernul a

[130] Începând cu anul 2011 datele nu mai pot fi comparabile cu anul anterior, deoarece până în anul 2010, inclusiv, PIB-ul a fost calculat în conformitate cu metodologia SCN-ONU-1993, iar începând cu 2011 în conformitate cu metodologia SCN-2008, ceia ce nu permite de a face unele concluzii corecte privind nivelul datoriei de stat sau a cheltuielilor privind serviciul datoriei de stat raportate la PIB.

continuat să se împrumute, acest lucru s-a făcut în condiții de creditare avantajoase.

În concluzie, perioada de tranziție la economia de piață a fost marcată de o serie de provocări majore, dar și de o serie de crize economice mondiale și regionale, care au afectat semnificativ politica bugetară a Republicii Moldova. În acest context, putem distinge mai multe perioade în evoluția politicii bugetare, care au fost determinate atât de evenimente de ordin extern, cât și de o serie de factori de natură internă.

Astfel, prima perioadă (1991-1999) a fost caracterizată de o multitudine de dezechilibre ale finanțelor publice, mai exact de insuficiența de resurse pentru acoperirea necesităților primordiale ale statului. Aceasta a rezultat în deficite bugetare semnificative, pentru acoperirea cărora Republica Moldova a fost nevoit să recurgă la împrumuturi, care în final au generat un nivel nesustenabil al datoriei de stat. Totodată, în perioada respectivă a fost creat cadrul legal și instituțional necesar funcționării sistemului finanțelor publice, prin adoptarea unor legi referitoare la sistemul bugetar și procesul bugetar, trezoreria publică, datoria publică și gestiunea finanțelor la nivel local. Acestea, alături de reconfigurarea sistemului de pensii, au potențat transparența și responsabilitatea în managementul finanțelor publice.

În cea de-a doua perioadă (2000-2008), economia națională și politica bugetară au cunoscut o stabilizare, fiind inițiate reforme bugetare timpurii, precum instituirea sistemului de asigurări medicale obligatorii, introducerea planificării bugetare pe termen mediu și a bugetării pe programe, consolidarea cadrului legal privind datoria publică. Acestea au pus bazele unui management modern și sustenabil al finanțelor publice, fiind continuate și în perioada ulterioară. Politica bugetară promovată în această perioadă a fost una prudentă, fiind determinată de nivelul nesustenabil al datoriei de stat acumulate în perioada anterioară, care a creat dificultăți legate de onorarea datoriilor față de creditori. Etapa se remarcă prin reducerea nivelului datorie de stat ca urmare a rambursării împrumuturilor

de stat, dar și răscumpărării și restructurării acesteia. Acest fapt a generat crearea unor excedente bugetare ale BPN în perioada 2001-2005.

A urmat perioada ajustărilor bugetare în contextul crizei financiare internaționale (2009-2014). Această perioadă se remarcă prin aportul considerabil al surselor externe la finanțarea BPN, atât sub forma granturilor, cât și a împrumuturilor. Deși în 2009 în Republica Moldova a înregistrat un deficit bugetar de 6,3% din PIB, politica bugetar-fiscală nu a fost la fel de prudentă ca în perioada anterioară.

4.1.4. Sustenabilitatea finanțelor publice și provocările convergenței cu regulile bugetare europene (2015-2024)

Sustenabilitatea finanțelor publice nu este un subiect nou în literatura de specialitate, fiind un domeniu intens explorat. În contextul economic actual, caracterizat prin crize economice succesive, problematica politicii bugetare și a sustenabilității finanțelor publice nu și-a pierdut din actualitate, dobândind o relevanță sporită și constituind un subiect de interes major nu doar pentru comunitatea academică, ci și pentru factorii de decizie din administrațiile publice ale diferitor state.

Barro (1979) a dezvăluit că datoria publică nu este o sursă de risc, ci un instrument de optimizare: în perioadele cu cheltuieli ridicate (războaie, recesiuni) guvernul acumulând datorii, iar în perioadele de stabilitate, generând surplusuri pentru a reduce datoria. Acest mecanism permite evitarea ajustărilor fiscale abrupte, cu impact negativ asupra mediului economic (teoria nivelării impozitelor, tax smoothing, engl.). Deși afirmația lui Barro are sens, totuși, în practică guvernele nu se grăbesc să formeze excedente în perioadele de stabilitate lăsând spațiu fiscal pentru perioadele „dificile". Doar atunci când datoriile publice au început a crește îngrijorător s-a pus problema sustenabilității finanțelor publice.

Abordarea tradiţională a sustenabilităţii finanțelor publice este legată de solvabilitatea statului, care se consideră a fi întrunită atunci când constrângerea bugetară intertemporală este respectată (Hamilton și Flavin, 1985; Trehan și Walsh, 1988). Aceasta înseamnă că pe termen lung un guvern

trebuie să-și poată finanța datoria publică, astfel încât valoarea actualizată a datoriei să nu crească la infinit.

Ulterior Bohn (1998) a demonstrat că constrângerea bugetară interpemporală poate fi transcrisă printr-o relație mai simplă dintre soldul bugetar primar și raportul datorie la PIB. Ceea ce contează pentru validarea sustenabilității finanțelor publice este reacția fiscală: soldul bugetar primar trebuie să reacționeze pozitiv la creșterea datoriei. Această relație este cunoscută în literatură ca *„testul lui Bohn"*, care este aplicat până în prezent în cercetările empirice de evaluare a sustenabilității fiscale (Afonso și Coelho, 2025).

Blanchard et al. (1990) au definit *sustenabilitatea fiscală* ca abilitatea guvernului de a-și menține politica bugetară fără a genera o creștere explozivă a datoriei, fără a afecta creșterea economică și fără a împovăra generațiile viitoare. Această definiție cuprinde toate aspectele descrise anterior și rămâne a fi până în prezent una dintre cele mai complete definiții ale sustenabilității finanțelor publice.

În studiile recente sunt propuse și alte criterii ce trebuie îndeplinite pentru a garanta sustenabilitatea finanțelor publice, ca de exemplu menținerea unei poveri efective a datoriei la un nivel gestionabil, condiție ce implică ca ritmul de creștere economică să depășească rata dobânzii datoria de stat (Fernandez-Gallardo și Paya, 2025) sau asigurarea unui nivel al datoriei care nu depășește pragurile la care aceasta începe să afecteze negativ creșterea economică, limitele fiind însă diferite în funcție de nivelul de dezvoltare al statului (Juznic Rotar, 2025).

Din această perspectivă, sustenabilitatea finanțelor publice este un concept complex, aflat la intersecția dintre stabilitatea fiscală, capacitatea instituțiilor, nivelul de dezvoltare economică și echilibrul dintre generații. Cert este însă faptul că acest concept are la bază indicatorii deficitului bugetar și datoriei publice, ce sunt strict monitorizați în țările membre ale UE.

Politica bugetară la nivelul statelor membre ale UE este integrată într-un cadrul de guvernanță economică ce cuprinde reguli fiscale și instituții de supraveghere, și al cărui obiectiv principal este limitarea efectelor de propagare ale politicilor bugetar-fiscale naționale asupra stabilității macroeconomice a celorlalte state, în special asupra celor din Zona euro. Cele

două reguli numerice fiscale, care de fapt sunt două dintre cele cinci criterii de convergență stabilite prin Tratatul de la Maastricht, se referă la plafonul de 3% din PIB pentru deficitul bugetar și cel de 60% din PIB pentru datoria publică.

Prezența unor reguli nu înseamnă neapărat și respectarea lor, pentru aceasta fiind necesare mecanisme instituționale solide, lucru valabil și în cazul regulilor privind deficitul și datoria publică. Adoptarea regulilor numerice fiscale prin Tratatul de la Maastricht a însemnat doar fundamentul unui mecanism complex de disciplinare fiscală, care a fost consolidat treptat și este cunoscut în prezent ca cadrul de guvernanță economică europeană (Tabelul 34.5). Acesta presupune supravegherea din partea Comisiei Europene a politicilor economice, sociale și bugetare naționale și formularea unor recomandări specifice, obligatorii fiecărei țări care se confruntă cu riscuri la adresa sustenabilității finanțelor publice.

Tabelul 4.5: Evoluția regulilor bugetar-fiscale în UE, în perioada 1992-2024

Etapa	Conținut
Tratatul de la Maastricht (1992)	Introduce criteriile bugetare de convergență: deficit de cel mult 3% din PIB și datorie publică nu mai mare de 60% din PIB
Pactul de Stabilitate și Creștere (1997)	Transformă criteriile în reguli fiscale obligatorii prin introducerea regulamentelor privind „brațul preventiv" și „brațul corectiv"
Reforma Pactului de Stabilitate și Creștere (2005)	Introduce flexibilitate: deficitul mai mare de 3% din PIB poate fi considerat excepțional sau temporat, iar depășirea datoriei de 60% este permisă dacă scade suficient. Acest lucru a fost necesar pentru a ține cont de circumstanțe specifice fiecărei țări
Six-pack (2011)	Întărește supravegherea fiscală, introduce sancțiuni graduale pentru statele din zona euro și o regulă operațională pentru reducerea datoriei publice cu 1/20 pe an din excesul de peste 60% al datoriei publice
Compactul Fiscal (2012)	Obligă respectarea Obiectivului pe termen Mediu (OTM) – limita deficitului structural mai mică de 0,5% din PIB, respectiv, 1% pentru statele membre cu o datorie publică semnificativ sub 60% din PIB

Two-pack (2013)	Întărește controlul proiectelor bugetare ale statelor din zona euro și introduce evaluarea preventivă de către Comisia Europeană
Reforma cadrului de guvernanță economică (2024)	Modernizează regulile fiscale, introducând planurile naționale pe termen mediu și o supraveghere mai flexibilă și mai orientată spre sustenabilitate

Sursă: *Reprezentare a autorului pe baza Covalschi (2018) și Kosterna (2021).*

Aplicarea regulilor fiscale numerice prin mecanismul de supraveghere al Comisiei Europene s-a dovedit a fi eficientă: în perioada 2015-2019, majoritatea statelor membre au înregistrat deficite bugetare moderate, multe țări apropiindu-se de poziții de echilibru sau excedent bugetar, iar ponderea datoriei publice în PIB s-a redus. Per ansamblu, la nivelul UE, deficitul bugetar s-a diminuat constant între 2015 și 2018 de la 1,9% până la 0,4% în PIB, ceea ce semnifică o consolidare fiscală (Tabelul A.1). Danemarca, Olanda, Germania, Bulgaria, Malta sau Luxemburg prezentau solduri bugetare pozitive. În cazul Danemarcei excedentul bugetar a fost semnificativ (4,3% în PIB). În contrast, țări precum Spania sau Franța, s-au confruntat cu deficite bugetare persistente, a căror traiectorie, însă, era descendentă, astfel încât către 2018 acestea erau mai mici decât nivelul de referință de 3%. În general, în 2018 doar Cipru înregistra un deficit ușor mai mare de nivelul de referință (3,4% în PIB), iar în 2019 doar Spania (3,1% în PIB) și România (4,4% în PIB).

În perioada 2015-2019 nivelul datoriei guvernamentale în UE a urmat o traiectorie descendentă, diminuându-se treptat de la 85,1% în 2015 până la 77,5% în 2019 (Tabelul A.2). Cu toate acestea, analiza pe țări demonstrează că existau diferențe semnificative: pe de o parte erau țările baltice și nordice, precum Estonia, Suedia sau Danemarca, care aveau niveluri reduse ale datoriei, în timp ce în statele sudice, precum Grecia, Italia, Portugalia, Spania sau Franța, nivel datoriei guvernamentale era foarte ridicat. Totuși, chiar și în statele cu un nivel ridicat al datoriei guvernamentale în PIB s-a asigurat o reducere constantă a datoriei (cu excepția Greciei unde nivelul datoriei guvernamentale ca procent în PIB a oscilat pe toată durata perioadei

analizate). Acest lucru a fost posibil atât datorită contextului economic favorabil, cât și consolidării fiscale datorate regulilor impuse.

Aceste concluzii sunt susținute de studii recente precum cel realizat de Brixova et al. (2024) care au constată că, la nivelul UE, în ansamblu, există sustenabilitate fiscală. În baza analizei relației dintre venituri și cheltuieli, autorii studiului grupează statele membre UE în două categorii: sustenabile și nesustenabile din punct de vedere fiscal. Aceștia identifică 14 state care sunt sustenabile fiscal, și anume: Austria, Belgia, Croația, Cipru, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Lituania, Luxemburg, Olanda, Polonia, Slovenia, Suedia și 13 state care prezintă dovezi slabe de sustenabilitate, și pot întâmpina dificultăți pe termen lung: Bulgaria, Cehia, Danemarca, Grecia, Ungaria, Irlanda, Italia, Letonia, Malta, Portugalia, România, Slovacia, Spania. Testând eficiența regulilor fiscale pe cele două categorii de state, autorii ajung la concluzia că regulile fiscale se dovedesc a fi mai eficiente în țările cu dezechilibre bugetare persistente.

În perioada 2020-2024, economiile țărilor membre ale UE au fost afectate de un val de crize economice, cauzate de pandemia COVID-19, iar ulterior de războiul din Ucraina și criza energetică. În această perioada aplicarea regulilor fiscale a fost suspendată, fiind urmată reforma cadrului de guvernanță al UE în 2024. Această reformă s-a axat pe urmărirea cheltuielilor nete ca indicator-cheie de monitorizare și planuri de ajustare pe termen mediu, adaptate situației fiecărei țări. Astfel, țările membre ale UE nu au voie să-și crească cheltuielile publice mai mult decât un plafon stabilit de Comisia Europeană, astfel încât datoria publică să scadă în timp, iar deficitul să rămână sub control. Țara poate cheltui mai mult doar dacă are veniturile corespunzătoare sau realizează reforme și investiții care să conducă la creștere economică. De fapt, noul cadru de guvernanță economică al UE se bazează pe aplicarea analizei sustenabilității datoriei publice (engl., Dept Sustainability Analysis - DSA), prin care se urmărește dacă datoria țării va evolua pe o traiectorie „sigură" sau pe una „periculoasă" (Wieland, 2024). În cazul celui de al doilea scenariu, Comisia Europeană impune măsuri de politică bugetar-fiscală austeră, care ca să readucă sub control indicatorul.

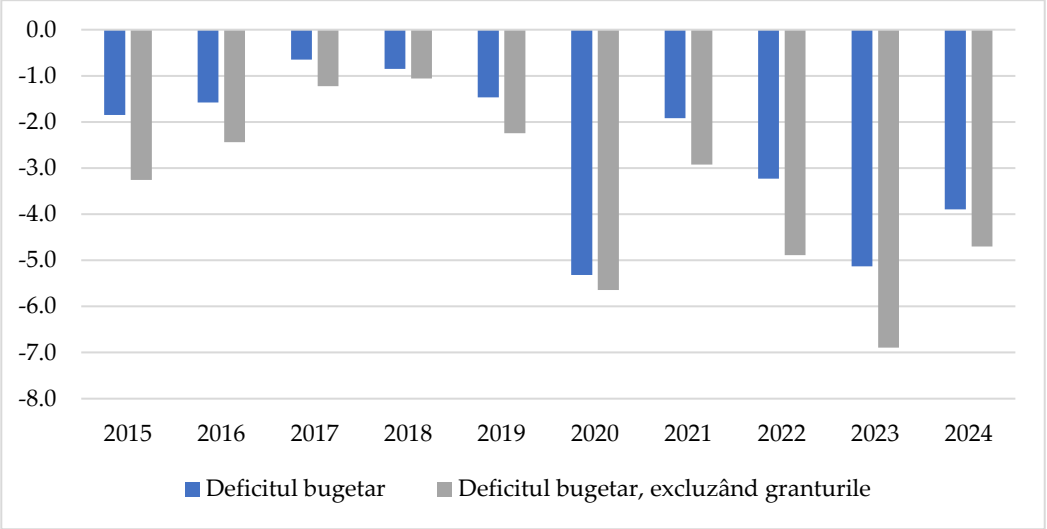
Pentru statele candidate, inclusiv Republica Moldova, cadrul de guvernanță economică al UE este un reper pentru alinierea treptată la standardele europene. În cazul Republicii Moldova, perioada care a urmat după semnarea Acordului de Asociere a coincis, pe de o parte, cu un efort de consolidare a cadrului bugetar-fiscal intern, iar pe de altă parte, cu accelerarea parcursului de integrare europeană, culminând cu obţinerea statutului de stat candidat la aderare în iunie 2022. Reieșind din aceasta, o analiză comparativă privind finanțele publice între Republica Moldova şi statele membre ale UE, pentru perioada 2015–2024, permite înţelegerea poziţionării ţării din perspectiva sustenabilităţii finanţelor publice şi relevă măsura în care politica bugetară este aliniată sau nu la principiile şi bunele practici europene.

Adoptarea Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale în 2014[131] a însemnat introducerea unor reguli clare care ghidează politica bugetar-fiscală, dar și noi principii, care ar asigura stabilitatea macroeconomică, sustenabilitatea financiară și performanță în gestionarea resurselor bugetare. Dintre aceste reguli doar una este numerică și se referă la deficitul bugetar, și anume: politica bugetară trebuie să urmărească menținerea deficitului BPN (fără granturi) sub plafonul de 2,5% din PIB[132]. Comparativ cu pragul de referință pentru țările membre UE, în Republica Moldova această regulă este una mult mai strictă. În ceea ce privește respectarea ei, pot fi delimitate două perioade distincte, perioada pre-pandemică, 2015-2019, și perioada crizelor recente, 2020-2024 (Figura 4.16).

[131] Legea nr.181 din 25 iulie 2014 privind finanțele publice și responsabilitatea bugetar-fiscală https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145903&lang=ro

[132] Depășirea nivelului limită al deficitului bugetar este permisă doar în cazul existenței finanțărilor externe pentru proiecte de investiții capitale, sau temporar (maximum trei ani) în situații excepționale precum catastrofe naturale, declin economic sever ori inflație mult peste nivelul prognozat. De asemenea, derogări sunt admise în condiții de criză financiară sistemică, pentru acoperirea deficitului fondului de rezervă al BNM și pentru recapitalizarea sau sprijinirea de urgență a băncilor.

Figura 4.16: Deficitul BPN, în perioada 2015-2024 (% în PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Biroului Național de Statistică (2025).*

Cu excepția anului 2015, prima perioadă este caracterizată de deficite bugetare moderate. Astfel, în 2016-2019, deficitele bugetare au fost sub nivelul de referință. Mai mult, acestea oscilau în jurul deficitului bugetar agregat al UE. Criza economică generată de pandemia Covid-19 a cauzat o deteriorare rapidă și profundă a echilibrului finanțelor publice în Republica Moldova: în 2020, deficitul bugetar a ajuns la circa 5,3% în PIB, iar excluzând granturile la 5,6% în PIB. Situația în țările membre ale UE a fost, însă, și mai complicată: deficitul bugetar la nivelul UE majorându-se la 6,7% din PIB (Tabelul A.1). Deficite de peste 9% în PIB au fost înregistrate în Spania (9,9%), Grecia (9,6%), Italia (9,4%), România (9,3%) și Belgia (9,0%). Pentru toate aceste state deficitul a fost de cel puțin de 2 ori mai mare ca în anul anterior, Grecia în general înregistrând excedent bugetar în 2019 (0,8% în PIB). Chiar și țările care anterior aveau excedente solide, precum Germania, Luxemburg sau Olanda, au înregistrat deficite. Astfel, 26 dintre cele 27 de țări membre ale UE, cu excepția Danemarcei, s-au confruntat cu deficite bugetare, depășind pragul de referință.

Deși, în 2021, deficitul bugetar s-a redus în Republica Moldova la 1,9% în PIB, iar excluzând granturile la 2,9% în PIB, în anii 2022 și 2023, acest indicator a crescut la 3,2% și 5,1% în PIB, respectiv, la 4,9% și 6,9% în PIB excluzând granturile – un nivel record pentru perioada analizată. Deteriorarea indicatorul a fost cauzată de criza energetică ca urmare a declanșării războiului din Ucraina. Astfel, dacă în 2020 Republica Moldova părea „mai puțin afectată" decât media UE, în 2022 și 2023 situația s-a inversat.

În ceea ce privește țările membre ale UE, în perioada 2021-2024, se observă o ajustare treptată, deși inegală, a pozițiilor bugetare. Majoritatea statelor au reușit să reducă deficitele, iar altele, precum Cipru, Irlanda sau Luxemburg, au revenit la excedente. Totodată, câteva țări, în special, România, Ungaria, Franța, Italia și Slovacia, au continuat să se confrunte cu deficite bugetare ridicate, cu mult peste pragul de referință de 3% în PIB. În România, de exemplu, deficitul s-a menținut peste 6% după 2020, ajungând la un nivel de 9,3% în 2024, mai mare chiar ca cel înregistrat în anul 2020.

Deși în 2024 nivelul deficitului bugetar în Republica Moldova s-a redus la 3,9% în PIB (4,7% în PIB, excluzând granturile), nivelul acestui indicator rămâne a fi unul alarmant, depășind nu doar nivelul de referință, dar și media europeană (3,1% în PIB).

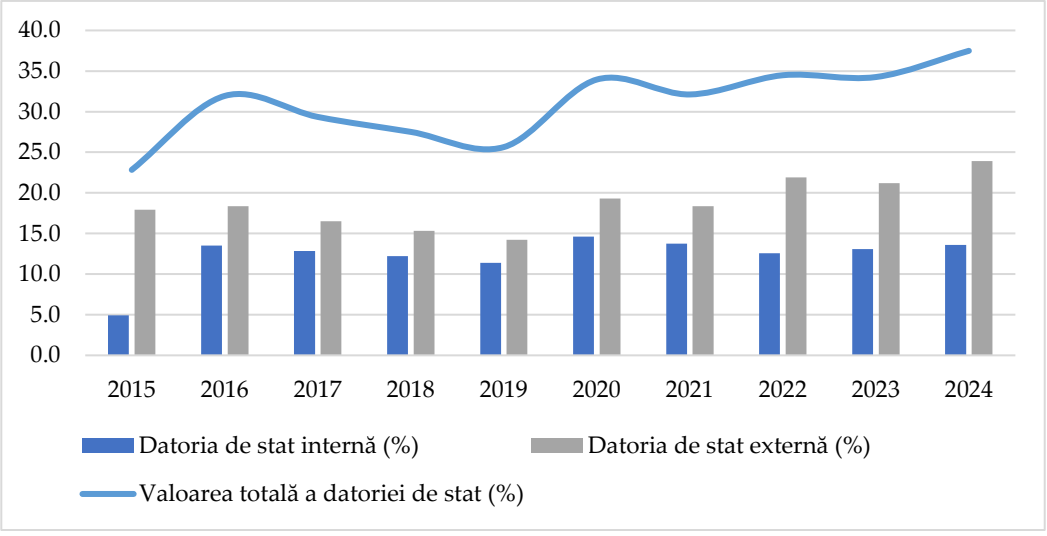
Deficitele bugetare din ultima perioadă au contribuit la creșterea indicatorului datoriei de stat[133], care la sfârșitul anului 2024 era de 37,5% în PIB (Figura 4.17). Analiza datoriei de stat pe componente arată o creștere bruscă a componentei interne în anul 2016, de la 4,9% în PIB la 13,5% în PIB. Această majorare s-a datorat emisiunii valorilor mobiliare de stat cu rata fixă a dobânzii pe un termen de până la 25 de ani[134], în octombrie 2016, pentru

[133] Datoria de stat reprezintă cea mai importantă componentă a datoriei publice, în 2024 fiind de 96,6% din valoarea totală a datoriei publice. Aceasta reprezintă datoria Guvernului Republicii Moldova. Pe lângă componenta de stat, datoria publică mai include, de asemenea, datoria BNM, datoria întreprinderilor din sectorul public și datoria UAT.

[134] Legea nr.235 din 03 octombrie 2016, privind emisiunea obligațiunilor de stat în vederea executării de către Ministerul Finanțelor a obligațiilor de plată derivate din garanțiile de stat nr. 807 din 17 noiembrie 2014 și nr. 101 din 1 aprilie 2015, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121178&lang=ro.

acoperirea garanțiilor acordate sistemului bancar ca urmare a „furtului miliardului”. În perioada 2017-2019, dimensiunea datoriei de stat a scăzut, de la 31,9% în 2016 la 25,6% în 2019, atât din contul reducerii componentei externe, cât și a celei interne. Criza economică generată de pandemia COVID-19 a avut un impact semnificativ asupra datoriei de stat, care s-a majorat cu 8,4 p.p. și a atins nivelul de 34,0% în PIB în anul 2020. Această evoluție a fost cauzată atât de creșterea datoriei de stat cu 28,2% în anul respectiv (de la 52,9 miliarde de lei la 67,8 miliarde de lei), dar și de scăderea PIB, al cărui indice al volumului fizic în raport cu anul precedent a fost de 91,7%. Chiar dacă în anul 2021 datoria de stat a continuat să crească în mărime absolută, aceasta a fost devansată de ritmul de creștere al PIB, prin urmare dimensiunea datoriei de stat exprimată ca pondere în PIB s-a redus la 32,1%. În 2022-2024, datoria de stat a crescut treptat până la 37,5% în PIB.

Figura 4.17: Evoluția datoriei de stat a Republicii Moldova, în perioada 2015-2024 (% în PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Biroului Național de Statistică (2025).*

Deși datoria de stat a Republicii Moldova este mult mai mică în comparație cu nivelul mediu din UE, capacitatea de absorbție a șocurilor este semnificativ mai redusă, iar accesul la piețele de capital este limitat, astfel încât o apropiere a datoriei de stat de nivelul de 40% în PIB este îngrijorătoare. Mai mult decât atât, concomitent cu creșterea datoriei de stat s-au majorat și cheltuielile pentru serviciul acesteia (Tabelul 4.6). Dacă în 2015 cheltuielile pentru serviciul datoriei de stat reprezentau 0,7% în PIB și 2,2% în valoarea totală a cheltuielilor BPN, atunci în 2016 acestea erau deja de 1,1% în PIB și 3,6% în valoarea totală a cheltuielilor BPN. În perioada 2018-2021, nivelul acestor cheltuieli, exprimat ca pondere în PIB și în valoarea totală a cheltuielilor BPN au înregistrat o scădere ușoară, iar în 2022 și 2023 acestea au crescut. În 2023, cheltuielile pentru serviciul datoriei de stat au avut cel mai înalt nivel din perioada analizată, de 1,7% în PIB și 4,5% în valoarea totală a cheltuielilor BPN. Deși în anul 2024 nivelul cheltuielilor pentru serviciul datoriei de stat a scăzut, acesta se menține destul de ridicată.

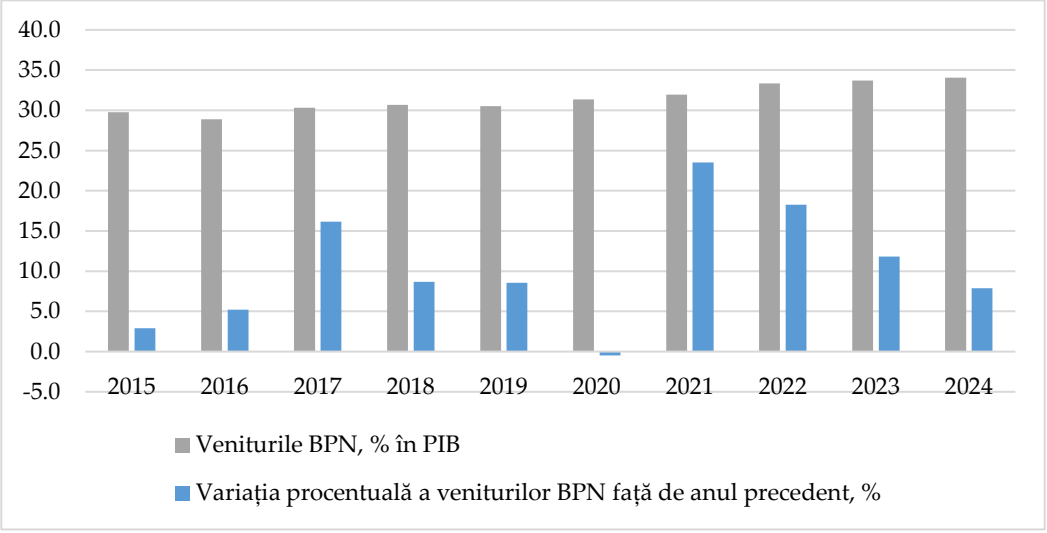
Tabelul 4.6: Cheltuielile privind serviciul datoriei de stat în Republica Moldova, în perioada 2015-2024

Anul	Milioane lei	% în PIB	Ponderea în valoarea totală a cheltuielilor BPN	Cursul mediu anual de schimb (1 euro/MDL)
2015	1043,3	0,7	2,2	20,8980
2016	1747,2	1,1	3,6	22,0548
2017	1929,0	1,1	3,5	20,8282
2018	1504,8	0,8	2,5	19,8442
2019	1619,6	0,8	2,5	19,6741
2020	1684,2	0,8	2,3	19,7436
2021	1897,3	0,8	2,3	20,9255
2022	2645,4	1,0	2,6	19,8982
2023	5301,5	1,7	4,5	19,6431
2024	4322,5	1,3	3,5	19,2533

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025), Biroului Național de Statistică (2025) și Băncii Naționale a Moldovei (2025).*

În perioada 2015-2019, veniturile BPN au crescut, însă relativ lent, în medie cu 8,2% pe an[135], cea mai mică creștere, de 2,9% fiind în 2015, iar cea mai mare, de 16,2%, în 2017 (Figura 3.18). Ritmul de creștere a veniturilor BPN a devansat ritmul de creștere a PIB și în consecință nivelul veniturilor, exprimat ca pondere în PIB a crescut de la 28,9% în PIB în 2016 la 30,7% în PIB în 2018. Se observă că tendința de creștere a veniturilor BPN s-a accentuat și mai mult în perioada 2020-2024, când ritmul mediu anual de creștere a fost de 11,9%. Astfel, nivelul veniturilor BPN a crescut de la 30,5% în PIB în anul 2019 la 34,1% în PIB în 2024.

Figura 4.18: Evoluția veniturilor BPN în Republica Moldova, în perioada 2015-2024

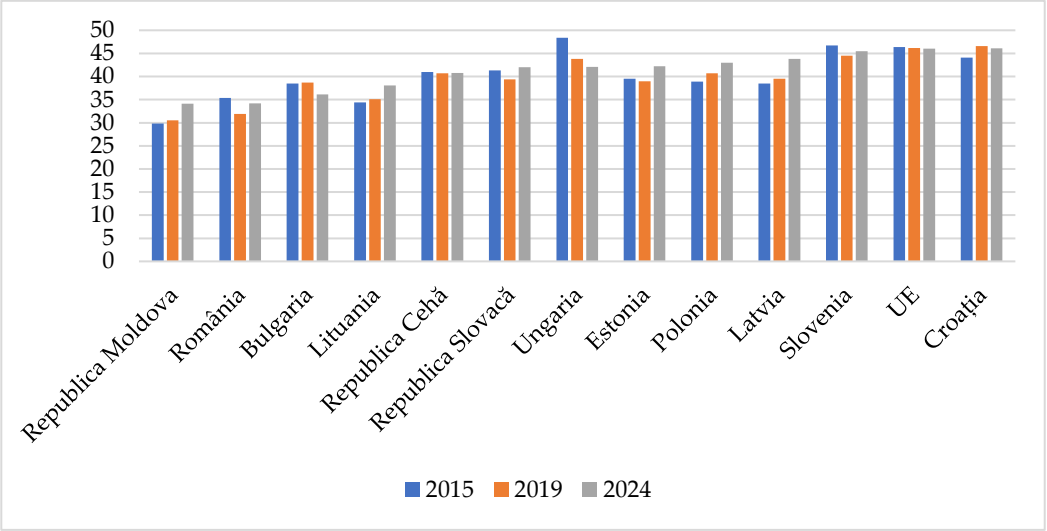
Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Biroului Național de Statistică (2025).

Prin comparație, nivelul veniturilor publice în Republica Moldova (30-34%) este mult mai mic ca media UE (46-47%) (Figura 3.19). Veniturile bugetare sunt mai mici decât în țările baltice sau țările din Europa Centrală și de Est selectate, fiind apropiate de nivelul României (32-35%). Deci, se

[135] Variația procentuală în acest caz s-a calculat în baza mediei geometrice a indicelui anual de creștere.

poate afirma că, comparativ cu statele membre UE, Republica Moldova se confruntă cu o insuficiență de venituri bugetare.

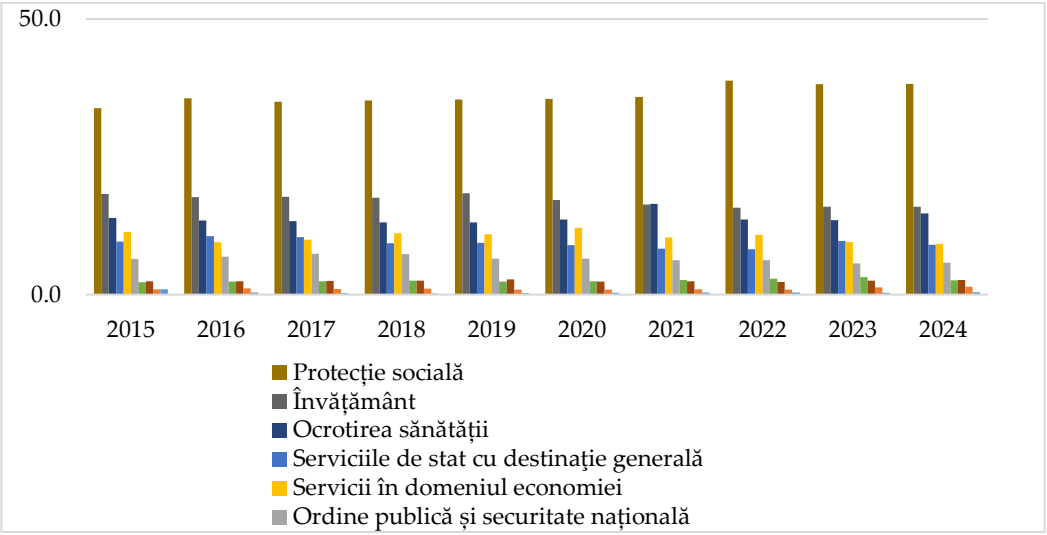
Figura 4.19: Nivelul veniturilor publice în Republica Moldova și în țări UE selectate, în perioada 2015–2024 (% în PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Biroului Național de Statistică (2025).*

Structura cheltuielilor BPN în Republica Moldova dezvăluie câteva aspecte importante. Mai exact, cea mai mare pondere continuă să fie deținută de grupul de cheltuieli socioculturale, care au reprezentat 71,5% din valoarea totală, în 2024. Mai mult, ponderea acestui grup de cheltuieli a crescut, comparativ cu 2015 (68,4%) (Figura 3.20).

Figura 4.20: Structura cheltuielilor BPN în Republica Moldova, în perioada 2015-2014 (% din valoarea totală a cheltuielilor bugetare)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Dintre cheltuielile de ordin social, cele mai mari sunt cheltuielile pentru protecție socială, cu o pondere de 38,2% în valoarea totală a cheltuielilor BPN în 2024, în creștere comparativ cu 2015 (33,8%). Majorarea volumului acestor cheltuieli a avut loc în special în 2022, ca urmare a presiunii puse de criza refugiaților și criza energetică determinate de războiul din Ucraina. Acestea au generat costuri suplimentare pentru protecția socială, dar și un nivel record al inflației în anul respectiv, de 30,4%. Prin urmare, indexarea automată a pensiilor în 2023 a menținut un nivel înalt al cheltuielilor pentru protecția socială. Comparativ cu statele membre ale UE, ponderea acestui grup este mai mică ca media europeană, dar se situează la nivelul unor state ca Republica Slovacă, România sau Lituania (Tabelul A.3, Figura A.3).

Pe locul doi, atât în grupul cheltuielilor de ordin sociocultural, cât și în valoarea totală a cheltuielilor BPN, se află cheltuielile pentru învățământ, care aveau o pondere de 16,0% în valoarea totală a cheltuielilor BPN în 2024, în scădere față de anii precedenți. Comparativ cu țările UE, acest tip de

cheltuieli are o pondere mult mai mare, media UE fiind de 9,6% în 2023. La acest capitol Republica Moldova se apropie de structura cheltuielilor în țările baltice, în Estonia, Letonia și Lituania ponderea cheltuielilor pentru învățământ fiind de aproximativ 14%.

A treia poziție în prioritățile de finanțare a nevoilor publice o ocupă cheltuielile pentru ocrotirea sănătății (14,7%), care, cu excepția anului 2021, dețin o pondere relativ stabilă de 13-14% în perioada analizată, comparabilă cu media în UE în 2023.

În Republica Moldova, cheltuielile pentru servicii în domeniul economiei au avut o pondere de 9,2% din valoarea totală a cheltuielilor în 2024, fiind în scădere începând cu anul 2021. Comparativ cu media europeană, dar și cu țările europene selectate (cu excepția Lituaniei, care avea 8,8% în 2023), acest tip de cheltuieli este subdimensionat.

Pe locul cinci în structura cheltuielilor BPN sunt cheltuielile pentru servicii publice generale, cu o pondere de 9,0%, care, ca și în cazul cheltuielilor pentru servicii în domeniul economiei, sunt cu mult mai mici comparativ cu țările UE.

De asemenea, analiza comparativă ne permite să constatăm că în Republica Moldova sunt subfinanțate și alte funcții ale statului așa ca protecția mediului și apărarea națională. În contextul realităților economice și geopolitice din prezent este necesară o consolidare a grupurilor de cheltuieli subfinanțate.

Analiza a dezvăluit o diferență esențială între politica bugetară în statele membre ale UE și Republica Moldova, mai exact, în UE cheltuielile sunt susținute de o bază fiscală solidă, iar în Republica Moldova sunt finanțate dintr-un spațiu fiscal îngust, cu presiune pe deficit și datorie. Iată de ce se recomandă ca consolidarea funcțiilor subfinanțate să fie realizată din contul majorării veniturilor publice și nu prin politici de optimizare a sectoarelor de cheltuieli.

În concluzie, perioada 2015-2024 a evidențiat o evoluție pozitivă privind apropierea bugetară a Republicii Moldova de statele membre ale UE. La fel ca în cazul statelor membre UE, în Republica Moldova există reguli

bugetar-fiscale prin care se urmărește asigurarea sustenabilității finanțelor publice, iar respectarea acestor reguli în perioada pre-pandemică a asigurat o reducere a datoriei de stat.

Totuși, situația finanțelor publice s-a deteriorat începând din anul 2020, în ultimii cinci ani fiind înregistrate deficite semnificative, care depășesc atât indicatorii de referință, cât nivelul agregat al UE. De asemenea, în perioada 2020-2024, a avut loc creșterea riscurilor asociate datoriei de stat, chiar dacă nivelul acesteia, ca pondere în PIB este încă sub media europeană.

Nivelul veniturilor BPN în Republica Moldova în raport cu PIB este semnificativ mai mic decât în UE, fiind comparabil doar cu cel al României. Insuficiența de resurse financiare publice își lasă amprenta și asupra priorităților în finanțarea cheltuielilor publice. Deși structura cheltuielilor bugetare ale țărilor membre ale UE este foarte eterogenă, autoritățile naționale ale statelor membre fiind autonome în ierarhizarea priorităților pentru finanțarea funcțiilor statului, modelul bugetar al Republicii Moldova este unul diferit de cel al statelor membre. Acesta se apropie de cel al Lituaniei, și totuși, există câteva tipuri de cheltuieli, așa cum ar fi cheltuielile pentru servicii în servicii de stat generale, domeniul economiei, apărarea națională sau protecția mediului care sunt subfinanțate în raport cu ponderea acestor tipuri de cheltuieli în valoarea totală a cheltuielilor bugetare a statelor membre.

Astfel, se recomandă consolidarea cheltuielilor pentru aceste domenii, care, însă, trebuie să fie realizată din contul consolidării veniturilor BPN prin conformarea fiscală, reducerea practicii „salariilor în plic" și reducerea dimensiunii economiei tenebre.

4.2. Modificări în legislația și politica fiscală[136]

Până în vara anului 1991, pe teritoriul RSSM era în vigoare legislația fiscală unională. Sistemul fiscal sovietic avea scopul să colecteze resursele financiare necesare pentru a realiza planurile economice centralizate, impuse

[136] Corina Chironachi a contribuit la elaborarea subcapitolului 3.2. Modificări în legislația și politica fiscală.

prin directive de autoritățile de la Moscova. Structura veniturilor bugetului de stat pentru anul 1991 prezintă imaginea acestui sistem. Aproape jumătate din venituri, 49,5%, proveneau din impozitul pe cifra de afaceri, urmat de încasările din impozitul pe vânzări, care reprezentau 24,5%, de cele din impozitul pe beneficiu (profit), în valoare de 8,8%, din impozitul pe venit al populației, de 8,7% și aproximativ 8,5% din alte venituri, precum taxe pe resurse, taxe vamale, reevaluări, taxe pe apă etc.[137]

Întreprinderile de stat transferau o parte din profitul realizat direct în bugetul unional. În timp ce sumele respective se calculau pe baza unor cote procentuale stabilite prin acte normative, banii erau direcționați în fonduri sectoriale specializate, iar de acolo erau redistribuiți înapoi către întreprinderi, în funcție de prioritățile stabilite central. Resursele bănești parcurgeau un circuit închis, controlat și strict.

Impozitele pe veniturile persoanelor fizice și ale cooperativelor funcționau pe baza unor cote procentuale fixe. La momentul respectiv nu existau impozite și taxe similare cu taxa pe valoare adăugată (TVA) sau cu accizele de mai târziu, sistemul fiscal fiind mai restrâns și mult mai rigid. În 1991, a intrat în vigoare așa-numitul „impozit Gorbaciov", de 5%, care se aplica, fără excepții, tuturor veniturilor obținute din vânzări. Sumele colectate erau distribuite între bugetul unional și bugetele republicane (Troyanskaya, 2020). La începutul lui 1992, odată cu introducerea TVA, acest impozit a fost anulat.

Tranziția spre economia de piață a început în condiții de instabilitate politică, separatism regional și instituții slabe. În aceste condiții, criza economică nu a fost una scurtă, ci profundă și de durată. Corupția și economia informală au atins niveluri greu de gestionat (Duca și Stratan, 2016), baza fiscală se eroda, statul colecta tot mai puține venituri, în timp ce cheltuielile deveneau tot mai greu de finanțat. Astfel, Republica Moldova a fost nevoită să construiască aproape de la zero un sistem fiscal adaptat

[137] Calculele autorului pe baza datelor extrase din Legea nr. 468 din 31 ianuarie 1991cu privire la Bugetul de Stat al Republicii Moldova pe anul 1991, https://www.legis.md/cautare/downloadpdf/65589

economiei de piață[138]. Primele acte normative privind politica fiscală au fost simple, uneori rudimentare, în comparație cu legislația actuală[139]. Toate decizii luate la început au creat fundația sistemului fiscal de actual, care a evoluat în mai multe etape și a trecut prin mai multe reforme fiscale.

4.2.1. Instituirea cadrului fiscal primar și eforturile de colectare în condiții de hiperinflație (1991-1994)

Prima etapă de dezvoltare a sistemului fiscal a coincis cu primii ani de independență a Republicii Moldova și a durat din 1991 până în 1994. În această etapă a fost efectuată **prima reformă fiscală** din Republica Moldova, fiind elaborat cadrul legal care reglementa activitatea organelor fiscale, drepturile și obligațiile contribuabililor, precum și sancțiunile pentru cei care încalcă legislația. Au fost stabilite tipurile de impozite și taxe care urmau să fie aplicate în noul sistem fiscal, principalele surse de venit pentru bugetul de stat provenind din zece impozite de stat și alte zece taxe locale. Printre cele mai importante erau TVA, accizele, impozitul pe profit, impozitul pe venit, taxa funciară, taxa de drum sau taxa de tranzit[140]. În 1991, a fost introdusă TVA de 28%, care era identică cu taxa care se aplica în URSS. Toate

[138] În primii ani de independență situația economică era extrem de dificilă. Obiectivul principal al autorităților era de a colecta resursele necesare pentru plata salariilor, pensiilor și achiziționarea combustibilului. Veniturile bugetare scăzuseră cu aproape 70% în termeni reali, iar inflația depășea 1600% în 1993. În absența unui cadru legislativ bine definit și a unei culturi fiscale consolidate, primele inițiative de reformă fiscală au variat de la acordarea unor facilități fiscale excesive pentru investitori, la majorări bruște ale cotelor de impozitare pentru a acoperi deficitele bugetare.

[139] Decretul „Cu privire la taxa pe valoarea adăugată" din 27 decembrie 1991 era scris pe o singură pagină. Ulterior, la 3 ianuarie 1992, Ministerul Finanțelor a detaliat separat modul de aplicare, într-un document explicativ intitulat „Cu privire la modul de calculare și achitare a taxei pe valoarea adăugată". Această practică a fost utilizată pentru majoritatea impozitelor. Legislația fiind ulterior completată prin instrucțiuni și scrisori oficiale.

[140] În această etapă au fost adoptate trei acte legislative fundamentale: Legea nr. 876-XII din 22 ianuarie 1992 cu privire la Serviciul fiscal de stat, Legea nr. 1198-XII din 17 noiembrie 1992 privind bazele sistemului fiscal și Legea nr. 633-XIII din 10 noiembrie 1995 cu privire la modul de urmărire a impozitelor, taxelor și altor plăți. Aceste acte normative au fost abrogate prin Legea nr. 408 din 26 iulie 2001 pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal, https://www.legis.md/cautare/getResults? doc_id=64199&lang=ro

prețurile la mărfuri și servicii au fost exprimate în prețuri cu TVA inclus, iar toate stocurile de mărfuri au fost reevaluate. Deoarece încasările din TVA erau virate în bugetul de stat, inclusiv pentru bunurile nevândute, a avut loc o creștere generalizată a prețurilor, afectând atât întreprinderile, cât și consumatorii. În 1993, Ministerul Finanțelor a redus cota TVA de la 28% la 20%[141], urmând o serie de modificări prin privind mecanismul de deducere a TVA în 1995 (Criclivaia, 2015).

Potrivit Legii privind impozitul pe beneficiul întreprinderilor[142], adoptată în martie 1992, toți agenţii economici din Republica Moldova erau subiecţi ai impunerii, indiferent de forma de proprietate sau de forma de organizare juridică. Întreprinderile agricole erau exceptate de la plata impozitului pe beneficiul obținut din producția și comercializarea produselor agricole, precum și din vânzarea produselor obținute din prelucrarea propriei materii prime. Totodată, cheltuielile cu destinație socială, cum ar fi fondurile pentru acțiunile de caritate sau pentru susținerea instituțiilor din domeniul sănătății, culturii, educației, sportului, nu erau impozabile în limita a 2 % din beneficiul impozabil și 1% din profitul de bilanț. Aceste sume puteau fi transferate în fondul de susținere socială a populației. Întreprinderile mixte cu capital străin au fost scutite de la plata impozitului pe beneficiu odată cu adoptarea Legii privind investiţiile străine[143], în aprilie 1992. Pe lângă aceste scutiri de la plata impozitului pe profit, întreprinderile mixte au beneficiat și de scutirile de baza prevăzute pentru întreprinderile autohtone[144].

---

[141] În martie 1994, pentru a sprijini economia, Președintele Republicii Moldova a solicitat Guvernului introducerea unor cote diferențiate și facilități fiscale pentru sectoarele prioritare, inclusiv pentru agricultură. Ulterior, prin decizii succesive, exporturile, importurile de materii prime, echipamentele tehnologice și medicale, precum și piesele de schimb au fost scutite de TVA. Astfel a început procesul de diferențiere a cotelor TVA.

[142] Legea nr. 1214-XII din 2 decembrie 1992 privind impozitul pe beneficiul întreprinderilor, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=65341&lang=ro#

[143] Legea nr. 998-XII din 1 aprilie 1992 privind investițiile străine, https://www.legis.md/cautare/get Results?doc_id=138918&lang=ro

[144] Privilegierea fiscală a investitorilor străini, în comparație cu cei locali, a avut un tratament discreționar al mediului de afaceri. Totodată, utilizarea ineficientă a unor facilități fiscale, fără criterii bine direcționate au transformat Republica Moldova într-un loc atractiv pentru speculații fiscale.

Legea privind impozitul funciar[145], adoptată în decembrie 1992, stabilea că persoanele fizice și cele juridice care dețineau terenuri în proprietate, posesie sau folosință erau plătitoare ale acestui impozit[146]. Din 1995, întreprinderile agricole au fost obligate să plătească un impozit funciar unic, înlocuind impozitul pe bunurile imobile și taxa rutieră care anterior au fost plătite separat.

În noiembrie 1994, a fost adoptată Legea privind TVA[147], care definea acest impozit indirect, colectat la fiecare etapă a procesului de producere, prestare de servicii sau de execuție a lucrărilor. Subiecții impunerii erau persoanele juridice și fizice, inclusiv cetățenii străini, care desfășurau activitate de antreprenor[148]. Iar în decembrie 1994, parlamentul a adoptat Legea privind accizele[149]. Înlocuind sistemul care funcționa pe baza unei cote din prețul de vânzare, accizele au fost stabilite sub forma unor sume fixe pe unitate de produs din 1995. Erau scutite de plata accizelor mărfurile produse în Republica Moldova și care erau destinate exportului. Totodată, Legea privind susținerea și protecția micului business[150], adoptată în mai 1994, scutea micile întreprinderi de taxele vamale la importul de echipamente și de impozitul pe profit pentru o anumită perioadă. Apariția primului val de

---

145 Legea nr. 1245 din 22 decembrie 1992 cu privire la impozitul funciar și modul de impozitare, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=87786&lang=ro#

146 Inițial, cotele de impozitare erau de valori reduse și diferențiate, în funcție de bonitatea solului, suprafață și tipul de utilizare agricolă. Ulterior, nivelul cotelor impozitului funciar a crescut treptat.

147 Legea nr. 264-XIII din 8 noiembrie 1994 privind taxa pe valoarea adăugată, https://www.legis.md/ căutare/rezultate/63567.

148 Erau exceptați de la plata TVA cetățenii cu venituri anuale din vânzări sub pragul de 400 de salarii minime și instituțiile finanțate din bugetul de stat. Cota TVA era de 20% din volumul operațiunilor impozabile. Parlamentul putea să modifice această cotă în perioada de aprobare a bugetului pentru anul viitor.

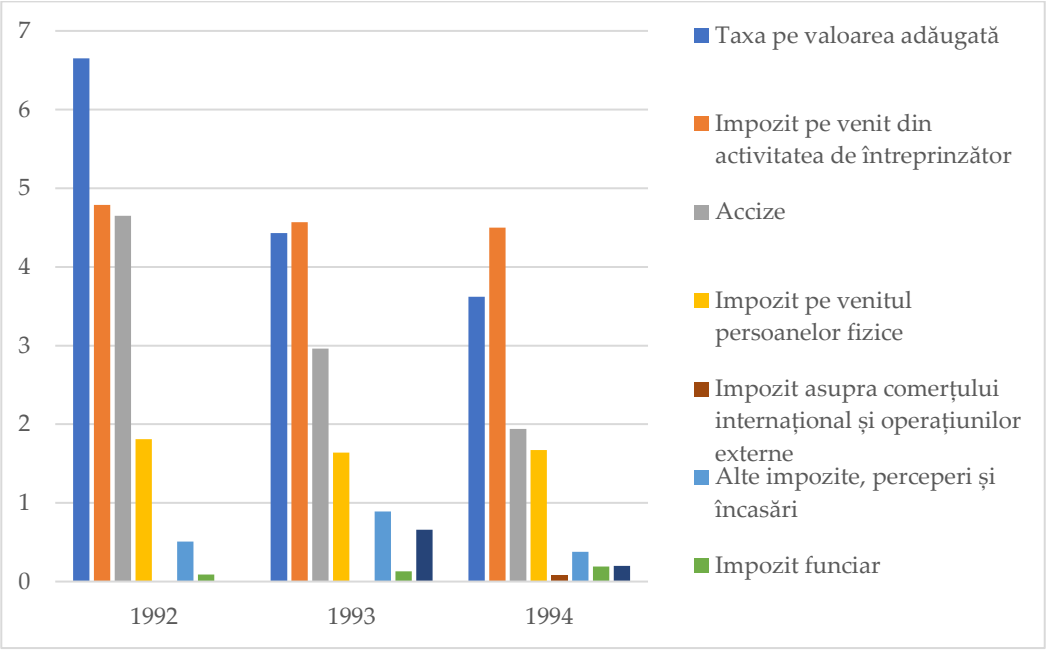
149 Legea nr. 347-XIII din 27 decembrie 1994 cu privire la accize, https://www.legis.md/cautare/get Results?doc_id=62847&lang=ro, prevedea că plătitorii de accize erau persoanele fizice și juridice care produceau și comercializau mărfuri supuse accizelor, precum băuturi alcoolice, produse din tutun sau obiectele din metale prețioase.

150 Legea nr. 112-XIII din 20 mai 1994 cu privire la susținerea și protecția micului business, http://www. law-moldova.com/laws/rom/podderzjke_i_zashite_malogo_biznesa_ro.txt.

antreprenori a fost o sursă importantă de venituri pentru bugetul Republicii Moldova.

În primii ani de tranziție, impozitul pe venitul din activitatea de întreprinzător, TVA și accizele au fost principalele surse de încasări fiscale (Figura 4.20). Totodată, ponderea TVA în PIB a scăzut semnificativ, de la 6,65% în 1992 la 3,62% în 1994, fiind o consecință a unui sistem de colectare ineficient și a unei baze de impozitare foarte înguste. Ponderea accizelor în PIB a scăzut dramatic de la 4,65 % în 1992 la doar 1,94 % în 1994.

Figura 4.20: Evoluția veniturilor fiscale pe categorii de impozite și taxe, în perioada 1992-1994 (% în PIB)

Notă: *Categoria Alte impozite, perceperi și încasări include taxe de stat, impozitul forestier, impozitul din privatizare și impozitul pe resurse naturale.*
Sursa: *Reprezentarea autorului pe baza datelor Fondului Monetar Internațional (1995).*

Treptat, sistemul fiscal a fost extins prin introducerea de noi impozite, pentru a contracara efectele inflației galopante și pentru a spori încasările bugetare, astfel încât să poată fi acoperite nevoile minime ale statului.

4.2.2. Maturizarea sistemului fiscal și schimbarea de paradigmă în favoarea impozitării indirecte (1995-2005)

În perioada 1995-2005, a avut loc cea de-a doua reformă fiscală în Republica Moldova, sistemul fiscal cunoscând o dezvoltare rapidă și devenind tot mai complex. Astfel, a fost adoptată Concepția reformei fiscale[151], au fost reglementate atribuțiile Trezoreriei de Stat[152] și a fost adoptată legislația pentru punerea în aplicare a celor nouă titluri ale Codului fiscal. Un accent deosebit a fost pus pe stimularea producției și a investițiilor, fiind conceput mecanismul pârghiilor și facilităților fiscale. Astfel, de exemplu, era permisă reducerea venitului impozabil cu până la 70% din valoarea investițiilor făcute pentru reechiparea tehnică[153], fiind urmărit scopul modernizării bazei tehnologice pentru o economie mai eficientă. Mai târziu, în 1997, facilitatea a fost extinsă, întreprinderile având dreptul să reducă profitul impozabil și pentru cheltuielile legate de crearea de noi locuri de muncă. Acestea se calculau ca echivalent a 10 salarii minime anuale pentru fiecare post nou creat. În același an, a fost stabilită cota unică de 32% pentru impozitul pe beneficiul întreprinderilor. Totodată, băncile și instituțiile de creditare au beneficiat de un regim fiscal preferențial, prin Legea privind impozitarea beneficiului băncilor și al altor instituții de creditare[154], fiindu-le aplicată o cotă de impozit pe profit de 25%. Un an mai târziu, au fost introduse scutiri pentru profitul obținut din împrumuturile destinate investițiilor directe, urmărindu-se stimularea fluxurilor de capital.

---

[151] Hotărârea nr. 1165-XIII din 2 aprilie 1997 cu privire la Concepția reformei fiscale, https://old.mf.gov.md/files/files/Acte%20Legislative%20si%20Normative/fisc%20vam/Hotarirea_nr_1165-XIII__din__24_04_1997.doc

[152] Hotărârea nr. 961 din 20 octombrie 1999 cu privire la dezvoltarea sistemului trezorial, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=45699&lang=ro

[153] Legea nr. 653 din 17 noiembrie 1995 pentru modificarea Legii privind impozitul pe beneficiul întreprinderilor, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64529&lang=ro#

[154] Legea nr. LP665/1995 din 23 noiembrie 1995 pentru completarea și modificarea articolului 5 din Legea privind impozitarea beneficiului băncilor și al altor instituții de credit, https://www.legis.md/ cautare/downloadpdf/64553

Procesul de privatizare care s-a desfășurat în primii ani de tranziție a fost supus unui regim fiscal distinct. Astfel, Legea cu privire la Programul de privatizare pentru anii 1997-1998 și Hotărârea privind măsurile de realizare a Legii cu privire la Programul de privatizare pentru anii 1997-1998 ofereau facilități fiscale investitorilor care participau la procesul de privatizare și un regim fiscal special întreprinderilor privatizate. În plus, legea prevedea un mecanism de compensare prin titluri patrimoniale pentru populație și angajații întreprinderilor supuse privatizării. Toate veniturile obținute din privatizare erau direcționate către bugetul de stat.

Un aspect important a fost reglementarea pieței funciare, prin adoptarea. Legii privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului, iulie 1997, care stabilea o bază minimă pentru tranzacționarea terenurilor aflate în proprietate publică și un instrument de calcul al veniturilor bugetare. Legea interzicea vânzarea terenurilor sub valoarea normativă, pentru a asigura protecția și stabilitatea bazei fiscale. Plățile puteau fi făcute în rate indexate la rata inflației, iar raportarea către organele fiscale era obligatorie.

În perioada 1998-2001, au intrat treptat în vigoare titlurile principale ale Codului fiscal[155]. Mai exact, în ianuarie 1998, a intrat în vigoare Titlul I Noțiuni generale, Titlul II Impozitul pe venit, în iulie 1998, a fost adoptat Titlul III Taxa pe valoare adăugată, iar în ianuarie 2001 a intrat în vigoare Titlul IV Accizele. Aceste acte au pus bazele consolidării legislației fiscale, fiind armonizată terminologia, iar sfera de aplicare a TVA și a accizelor fiind mai bine delimitată. Până în 2006, a avut loc adoptarea tuturor celor nouă titluri ale codului fiscal (Titlul V Administrarea fiscală și Legea pentru punerea în aplicare a acestui titlu, Titlul VI Impozitul pe bunurile imobiliare Titlul VII Taxele locale, Titlul VIII Taxele pentru resursele naturale, Titlul IX Taxele rutiere).

A urmat adoptarea unor acte legislative importante, precum Legea cu privire la tariful vamal, în noiembrie 1997, care urmărea utilizarea sistemului

[155] Legea nr. 1164 din 24 aprilie 1997 pentru punerea în aplicare a titlurilor I și II ale Codului fiscal, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120068&lang=ro

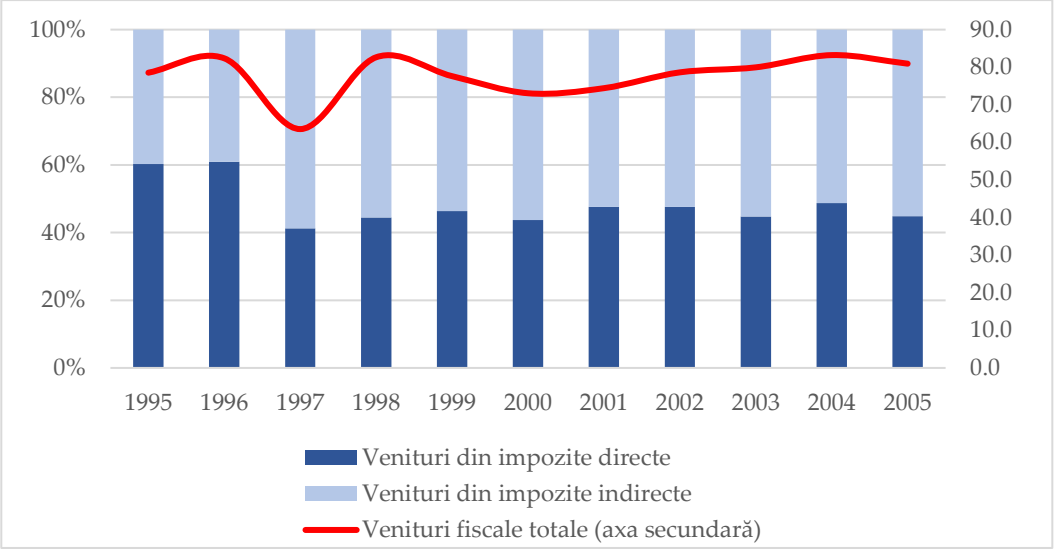
taxelor vamale atât ca instrument de reglementare economică, cât și ca sursă de completare a veniturilor bugetului de stat. Activitatea micilor antreprenori era facilitată prin adoptarea Legii cu privire la patenta de întreprinzător. Aceștia beneficiau de un regim fiscal simplificat, care consta în plata unei patente în sumă fixă în loc de impozite. Pentru a oferi protecție socială populației, Legea privind sistemul public de asigurări sociale, adoptată în iulie 1999, definea cadrul de colectare și administrare a contribuțiilor de asigurări sociale cu scopul de a garanta plata pensiilor și altor prestații sociale. Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier) prevedea un regim fiscal simplificat și facilități fiscale pentru producătorii agricoli, în timp ce Legea privind cooperativele de întreprinzător, oferea facilități fiscale pentru sprijinirea cooperativelor. Pentru stimularea activității economice și atragerea investițiilor a fost adoptată Legea cu privire la zonele economice libere, adoptată în iulie 2001. Prin Legea privind leasingul, adoptată în aprilie 2005, era reglementat un regim fiscal preferențial pentru leasing care permitea deductibilitatea chiriilor și un tratament diferențiat al amortizării și al TVA. Toate aceste măsuri au fost aplicate treptat, asigurând stabilitate și transparență întregului sistem fiscal.

Totodată, evoluția încasărilor fiscale în perioada 1995-2005 arată o schimbare a raportului dintre impozitele directe și cele indirecte în structura veniturilor bugetare. Motivul principal al acestei modificări a fost erodarea bazei fiscale pentru impozitele directe, în condițiile șocurilor economice cu care s-a confruntat economia națională în această perioadă, dar și creșterii evaziunii fiscale. În același timp, ajustările legislative realizate pentru apropierea de standardele europene au condus sistemul fiscal spre o dependență mai mare de impozitele indirecte.

Din Figura 4.21 se observă o creștere constantă a veniturilor din impozite indirecte în structura veniturilor fiscale, de la 39,8% în 1995 la 55,1% în 2005. Veniturile din impozite directe nu au avut o evoluție liniară, fluctuațiile fiind influențate de reformele fiscale realizate în acei ani. Astfel, acestea au cunoscut o scădere, de la 60,2% în 1995 la 44,9% în 2005. În același timp, ponderea veniturilor fiscale în valoare totală a veniturilor bugetare nu

a urmat aceeași traiectorie. Tendința generală a fost una descendentă. În 1995, veniturile fiscale reprezentau 78,5% din valoarea totală, iar în 1997, au coborât la 63,5%, cel mai scăzut nivel din perioada analizată. Totodată, începând din anul 1998 se observă o tendință de stabilizare a veniturilor bugetare, veniturile fiscale ajungând să reprezinte 80,9% din valoarea totală a veniturilor bugetare în 2005.

Figura 4.21**: Evoluția veniturilor fiscale totale și pe categorii de impozite, în perioada 1995-2005 (% în valoarea totală a veniturilor bugetare[156])**

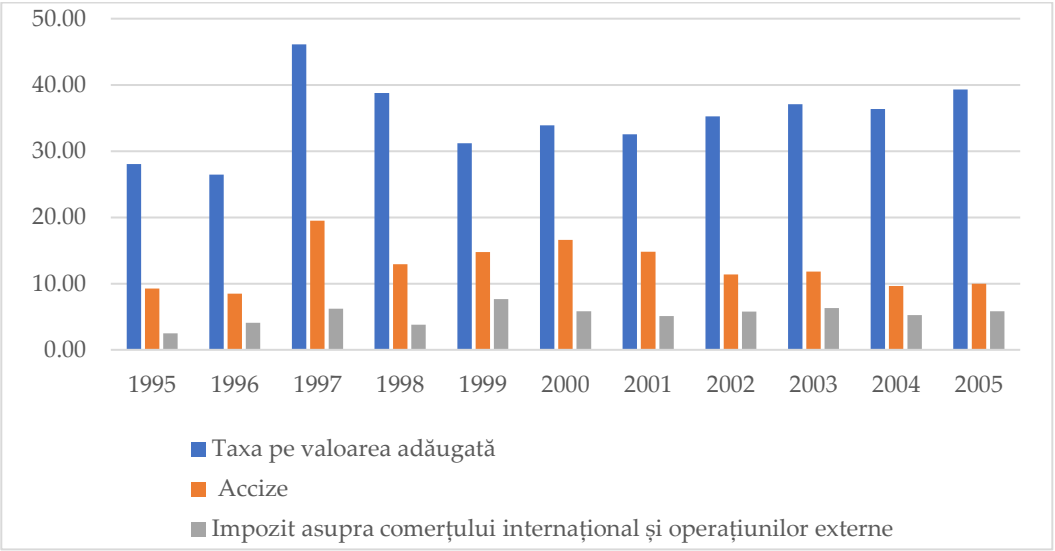

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor extrase din Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2003 și Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Figura 4.22, care surprinde dinamica impozitelor indirecte, confirmă un lucru esențial, și anume faptul că **TVA a devenit principala sursă a veniturilor fiscale,** dovedindu-se o sursă relativ stabilă și mai ușor de previzionat decât impozitele directe în perioada 1995-2005.

[156] Veniturile bugetare se referă la veniturile bugetului consolidat (care cuprinde bugetul de stat și bugetele locale) la care au fost adăugate veniturile bugetului asigurărilor sociale de stat (fondului social) și au fost excluse alocațiile din bugetul de stat.

Figura 4.22: Evoluția impozitelor indirecte pe principalele categorii, în perioada 1995-2005 (% în valoarea totală a veniturilor fiscale)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor extrase din Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2003 și Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Creșterea TVA reflectă, de fapt, orientarea politicii fiscale spre consolidare prin impozite indirecte. Ca pondere în valoarea totală a veniturilor fiscale, TVA s-a majorat de la 28,03% la începutul perioadei la 39,32% în 2005. Cel mai ridicat nivel a fost atins în 1997, când TVA a reprezentat 46,12% din veniturile fiscale totale. Tot în acel an a fost adoptat Codul fiscal, care venea cu reguli mai clare. Totuși, evoluția nu a fost fără sincope. În 1998 și 1999, veniturile din TVA au scăzut. În acea perioadă criza financiară din Federația Rusă a provocat instabilitate la nivel regional, în timp ce evaziunea fiscală din acea perioadă era tot mai greu de controlat. Efectele negative s-au resimțit direct în încasările bugetare. Abia ulterior, odată cu stabilizarea economică și îmbunătățirea administrării fiscale, TVA și-a reluat trendul ascendent.

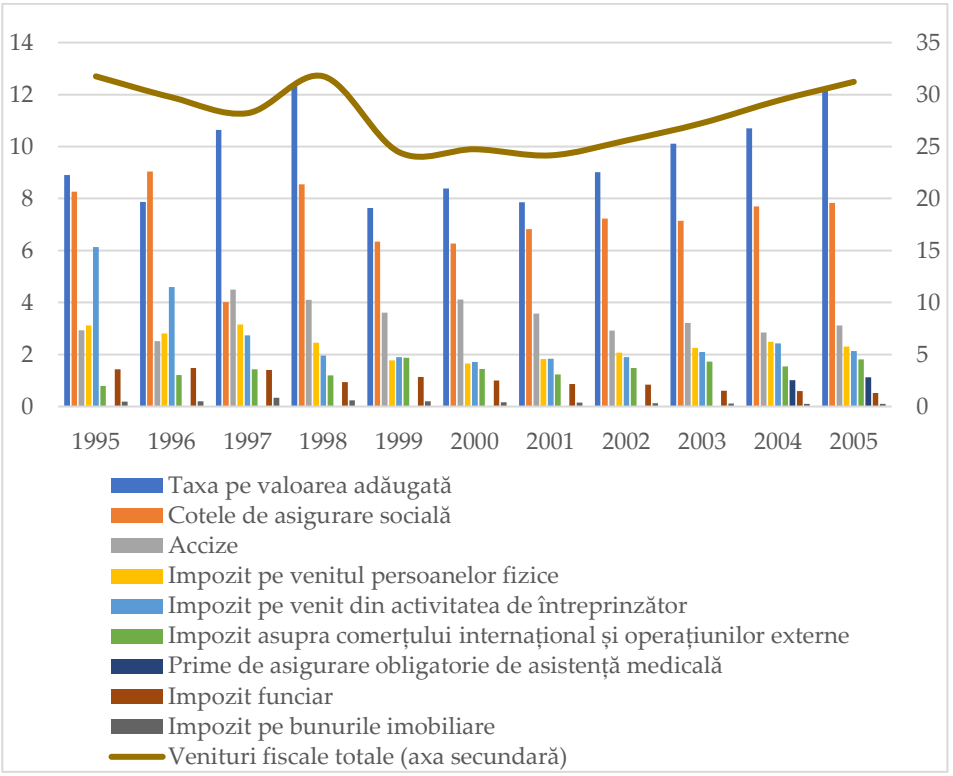
Accizele au avut o evoluție destul de liniară, dar cu anumite particularități. În structura veniturilor fiscale, ponderea lor a urcat de la 9,25% la începutul perioadei până la 19,49% în 1997, înregistrând un declin

în următorii ani, până la 9,97% în 2005. Practic, au revenit aproape de nivelul de la începutul perioadei, chiar dacă valoarea absolută a încasărilor era mult mai mare. Spre deosebire de TVA, accizele au fost mai puțin afectate de criza din 1998, având în vedere natura bunurilor accizabile. Consumul de tutun, alcool și produse petroliere a scăzut, dar nu dramatic, fiind bunuri cu cerere relativ rigidă. Statul a menținut o politică fiscală fermă pentru aceste produse, tocmai pentru că ele oferă o sursă de venit mai stabilă, chiar și în perioade dificile. Astfel, din punct de vedere bugetar, accizele au funcționat asemănător unei plase de siguranță.

Ponderea impozitului asupra comerțului internațional și operațiunilor externe în veniturile fiscale s-a dublat în intervalul analizat, de la 2,5% în 1995 aceasta a ajuns la 5,8% în 2005. Acest tip de impozit nu a avut rolul de a genera venituri bugetare, ci mai degrabă, a fost folosit ca instrument de reglementare a fluxurilor comerciale externe și de protecție a pieței interne.

Între 1995 și 2005, ponderea veniturilor fiscale în PIB a avut o evoluție oscilantă, situându-se între 31,8% și 31,2%. Criza financiară din 1998 a condus la o scădere vizibilă și destul de abruptă a încasărilor fiscale, atingând 24,1% în PIB în 2001. Economia a resimțit șocul, iar capacitatea de colectare a fost afectată. Abia începând din 2002 se observă o redresare treptată, susținută de stabilizarea economică și de îmbunătățirea administrării fiscale (Figura 4.23).

Figura 4.23: Evoluția veniturilor fiscale totale și pe categorii de impozite și taxe, în perioada 1995-2005 (% în PIB)

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor extrase din Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2003 și Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).

În această etapă de evoluție se observă o schimbare a direcției politicii fiscale, fiind pus tot mai mult accentul pe impozitele indirecte. Pe termen scurt, aceasta a permis consolidarea bazei bugetare. Pe termen mai lung, însă, a crescut dependența de consum și a evidențiat o vulnerabilitate reală față de șocurile externe. Principala sursă a încasărilor fiscale în PIB a devenit TVA, ponderea sa crescând de la 8,9% în 1995 la 12,3% în 2005. Accizele au oferit statului o sursă predictibilă de venit în toată această perioadă, situându-se în jurul unei valori medii de 3,4% în PIB. Impozitele pe comerțul exterior au avut o ușoară creștere, de la 0,8% în PIB în 1995 acestea au ajuns la 1,8% în 2005. Creșterea a fost legată mai ales de intensificarea schimburilor comerciale și de ajustările tarifare, nu neapărat de o strategie de maximizare a veniturilor.

Pe partea de încasări fiscale din impozite directe, imaginea este diferită. Ponderea impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător în PIB a scăzut semnificativ, de la 6,1% la începutul perioadei la doar 2,1% în 2005. Scăderea sugerează o orientare a politicii fiscale spre stimularea investițiilor și susținerea sectorului privat. În mod similar, încasările din impozitul pe venitul persoanelor fizice a avut o tendință ușor descendentă, de la 3,1% la 2,3% în PIB. Impozitele pe proprietate au rămas marginale, în timp ce încasările din impozitul funciar au scăzut continuu, de la 1,5% în PIB în 1995 la doar 0,3% în 2005. Impozitul pe bunurile imobiliare a avut o evoluție aproape plată, fără a depăși pragul de 0,2% din PIB. Acest fapt evidențiază o subevaluare cronică a proprietății și o capacitate slabă de administrare a autorităților locale. Aceasta poate fi considerată o oportunitate fiscală neexploatată.

Un element de stabilitate l-au reprezentat contribuțiile la asigurările sociale. În 1995 acestea reprezentau 8,26% în PIB, crescând ușor la 9,03% în 1996, urmând o scădere abruptă în 1997, la 4,01% în PIB. După 1998, se observă o revenire a contribuțiilor la asigurările sociale în PIB la 8,55%, ajung la 7,83% în 2005. Contribuțiile sociale au avut un rol dublu. În primul rând, acestea au alimentat bugetul și au susținut sistemul de protecție socială într-o perioadă marcată de șomaj, migrație și tranziție economică dificilă. În al doilea rând, o schimbare structurală importantă a fost introducerea, în 2003 a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală. Acestea au diversificat sursele de finanțare a sistemului de sănătate și au ajuns rapid la 1,13% în PIB.

În concluzie, analiza structurii veniturilor fiscale în perioada 1995-2005 dezvăluie tranziția de la un sistem fiscal orientat spre impozite directe la unul orientat spre încasări fiscale din impozite indirecte. În situația economică de atunci, acest model era mai ușor de administrat și era mai predictibil pe termen scurt. Au fost identificate și o serie de riscuri precum expunerea la crizele externe, dependența de consum, precum și valorificarea ineficientă a unor categorii de impozite.

4.2.3. Liberalizarea fiscală și demararea procesului de armonizare cu acquis-ul comunitar (2006-2014)

A treia etapă a evoluției politicii fiscale cuprinde intervalul 2006-2014. Această perioadă s-a remarcat prin creștere economică până în 2008, după care a urmat contracția criza financiară globală din 2009. În contextul efectelor negative ale crizei financiare internaționale, autoritățile din Republica Moldova au inițiat o serie de măsuri de consolidare fiscală care țînteau două obiective importante. Pe de o parte, se urmărea stabilizarea bugetară, prin îmbunătățirea cadrului de administrare și raportare fiscală. Pe de altă parte, se urmărea stimularea recuperării economice, prin crearea unui mediu investițional atractiv.

Eforturile de transformare și consolidare fiscală au fost influențate de apropierea de UE în cadrul Politicii Europene de Vecinătate, fiind inițiați pași în direcția armonizării legislației fiscale cu acquis-ul comunitar. Digitalizarea și reformele de eficientizare au reprezentat piloni de bază în procesul de modernizare instituțională a administrației fiscale, realizarea acestora fiind posibilă cu sprijinul programelor de cooperare și cu suportul financiar internațional. În această perioadă, a fost adoptată Strategia de atragere a investițiilor şi promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015[157], prin care Guvernul propunea armonizarea sistemului fiscal cu standardele UE pentru a crește predictibilitatea și atractivitatea pentru investitori. Totodată, strategia prevedea simplificarea legislației fiscale și introducerea unor instrumente fiscale moderne, cum ar fi amortizarea accelerată a mijloacelor fixe, creditele fiscale pentru investiții în sectoare prioritare și scutirile fiscale. În acest context, au început să fie aplicate tarife vamale doar la importurile care proveneau din state cu care Republica Moldova nu avea încheiate acorduri de liber schimb. Astfel, mărfurile importate din România și țările Comunității Statelor Independente (CSI) erau scutite de plata acestor taxe, nu și exporturile.

[157] Hotărârea Guvernului Nr. 1288 din 09 noiembrie 2006 cu privire la aprobarea Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=76753&lang=ro#

Mai mult decât atât, în această perioadă începe **a treia reformă fiscală** care avea la bază Legea privind liberalizarea economiei din 2007. Pentru prima dată a fost introdus mecanismul privind amnistia fiscală și legalizarea capitalurilor[158]. Amnistia fiscală permitea statului să anuleze datoriile fiscale restante ale contribuabililor acumulate până în data de 1 ianuarie 2007. Scopul principal era de a curăța registrele fiscale de creanțe vechi și dificil de încasat. De asemenea, se urmărea scoaterea afacerilor din economia informală și generarea de venituri bugetare, prin stimularea plăților voluntare pentru o anumită parte din datorii. În același timp, legalizarea capitalurilor prevedea posibilitatea legalizării capitalurilor obținute în trecut și până în data de 30 decembrie 2008[159].

Din 1 ianuarie 2008, Codul fiscal a introdus o cotă de impozitare de 0% pentru profitul reinvestit, fiind suspuse impozitării doar dividendele distribuite. Întreprinderile erau obligate să depună o declarație privind impozitul pe venit, riscând amenzi de 15% din suma nedeclarată, în cazul declarațiilor incomplete sau incorecte. Această măsura a avut scopul să încurajeze investițiile, însă nu a reușit să atragă capital străin și a creat dificultăți companiilor autohtone, prin sancționarea mai severă a acestora.

Tot în această perioadă au fost incluse în Codul Fiscal unele prevederi specifice privind impozitarea nerezidenților precum sursele de venit, formele de activitate și condițiile de acces la facilități și stimulente fiscale. Scopul principal al acestor dispoziții consta în prevenirea și evitarea dublei impuneri. Trebuie de menționat că aproape jumătate din acordurile privind evitarea dublei impuneri au început să fie aplicate în această perioadă.

[158] Legea nr.111 din 27 aprilie 2007 pentru modificarea şi completive unor acte legislative, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=24256&lang=ro

[159] Legalizarea capitalurilor se făcea prin declararea de către proprietari a bunurilor imobile, valorilor mobiliare și acțiunilor deținute de persoane fizice și juridice care nu au fost anterior declarate sau a căror valoare reală a fost diminuată în scopuri fiscale. Apoi trebuia sa se efectueze plata unei taxe de 5% din diferența pozitivă dintre valoarea declarată în acel moment și valoarea declarată anterior.

În noiembrie 2006, Codul fiscal a fost completat cu o taxă pentru vehicule care avea la bază principiul „poluatorul plătește”[160]. Aceste modificări diversificau baza de impozitare și aliniau politica fiscală la obiectivele de mediu, dar și la standardele europene. Prin aceste taxe rutiere statul și-a extins veniturile bugetare cu o sursă direcționată doar către proprietarii de autovehicule.

În acea perioadă, au fost implementate măsuri pentru stimularea investițiilor și dezvoltarea durabilă a agriculturii. Sectorul agricol a beneficiat de un regim fiscal preferențial care prevedea scutirea agricultorii de impozitul pe profit, impozitul pe proprietate, taxele rutiere și taxa pentru apa extrasă în perioada 2006-2010, ceea ce a contribuit la reducerea semnificativă a poverii fiscale asupra producătorilor agricoli[161].

Pentru a moderniza administrația fiscală, pentru a spori gradul de încredere a publicului în instituțiile fiscale și pentru a asigura sustenabilitatea bugetară, în anul 2006 a fost aprobată **Strategia de dezvoltare a Serviciului Fiscal de Stat (SFS) pentru anii 2006-2010**[162]. Documentul stabilea direcțiile prioritare de acțiune precum îmbunătățirea serviciilor pentru contribuabili, combaterea evaziunii fiscale și implementarea tehnologiilor informatice.

În 2007, a fost implementat Sistemul Informațional Computerizat „Cadastrul Fiscal”, urmat de crearea unei infrastructuri digitale avansate, care permitea depunerea electronică a declarațiilor și rapoartelor fiscale. Pentru a facilita interacțiunea dintre contribuabili și autorități a fost implementat un sistem, proiectat să furnizeze servicii fiscale integrate în mediul online, numit *controlorul electronic*. Un alt mecanism automat, numit *calendarul fiscal*, înștiința contribuabilii despre termenele de raportare. Totodată, SFS informa despre primirea declarației fiscale și erorile din

---

[160] Legea nr. 316 din 02 noiembrie 2006 Titlul IX „Taxele rutiere”, https://www.legis.md/cautare/get Results?doc_id=79371&lang=ro

[161] Legea nr. 261 din 27 octombrie 2005 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=29637&lang=ro#

[162] Hotărârea Guvernului nr. 1208 din 20 octombrie 2006 a fost aprobată Strategia de dezvoltare a Serviciului Fiscal de Stat pentru anii 2006-2010, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id= 59211&lang=ro

declarațiile depuse. Toate acestea au simplificat procedurile și au redus povara administrativă[163]. Un an mai târziu, a fost lansat Sistemul Informațional Automatizat (SIA) și portalul serviciului fiscal[164] care oferea peste 30 de servicii online la sfârșitul anului 2014, înlocuind progresiv raportarea pe suport de hârtie. Această transformare a fost determinată și de alinierea la standardele UE, care impunea îmbunătățirea administrației fiscale și a colectării veniturilor.

Totodată, odată cu aprobarea **Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012-2018**[165], a fost continuată reforma fiscală digitală și asigurată interoperabilitatea dintre trei instituții importante, mai exact, Camera Înregistrării de Stat, Ministerul Justiției, prin ghișeul unic și sistemul informațional specializat Cadastrul fiscal, pentru monitorizarea imobilelor, și sistemul de monitorizare online a caselor de marcat cu memorie fiscală pentru casele de schimb valutar. O componentă esențială a reformei digitale a fost consolidarea relațiilor fiscale interguvernamentale prin procesul de descentralizare fiscală pentru optimizarea serviciilor publice și consolidarea autonomiei financiare a autorităților locale prin promovarea alocării eficiente și echitabile a resurselor, în condițiile menținerii disciplinei bugetare.

În noiembrie 2013, au fost adoptate o serie de amendamente la Legea Finanțelor Publice și Codul Fiscal. Acestea prevedeau criterii noi de repartizare a impozitelor naționale între nivelurile administrative. Au fost introduse mecanisme transparente pentru transferurile financiare către autoritățile locale și eliminate relațiile ierarhice în gestionarea resurselor financiare publice. Noile prevederi au început să fie aplicate integral în 2015, totodată a fost creat un cadru fiscal previzibil și au susținut deciziile pe termen mediu în domeniul politicilor publice.

---

[163] Începând din 2011 portalul www.fisc.md oferea contribuabililor accesul la servicii precum descărcarea de formulare, verificarea datelor personale, gestionarea facturilor fiscale, servicii de certificare și emitere de semnături digitale.

[164] www.servicii.fisc.md

[165] Legea Nr. 68 din 5 aprilie 2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012-2018, legis.md/cautare/getResults?doc_id=94917&lang=ro

Problema evaziunii fiscale a impulsionat cooperarea internațională în domeniul fiscal și a determinat statele să adopte măsuri coordonate. Spre exemplu, statele membre OECD, precum și cele din UE au observat o creștere semnificativă a tranzacțiilor transfrontaliere care duceau la erodarea bazei impozabile și transferul profiturilor. Pentru a combate aceste practici a fost elaborat Planul de Acțiune OECD privind Eroziunea Bazei și Transferul Profiturilor (BEPS), care prevede realocarea profiturilor impozabile în jurisdicțiile unde are loc activitatea economică reală. Republica Moldova și-a adaptat cadrul legal la aceste standarde internaționale și a aderat în data de 27 ianuarie 2011 la Convenția privind Asistența Administrativă Mutuală în Materie Fiscală, demonstrând angajamentul față de cooperarea fiscală internațională. Totodată, pentru sancționarea evaziunii fiscale, au fost adoptate o serie de amendamente importante la Codul Penal (art. 244 și art. 244[1]) și Codul Contravențional (art. 301). De asemenea, a fost completat Titlul V al Codului fiscal cu Capitolului 11[166], fiind introduse metode indirecte de estimare a veniturilor impozabile ale persoanelor fizice. Pentru schimbul automat de informații și transparență fiscală, a fost prevăzută armonizarea cu standardele OECD și UE. Aceste reforme au reflectat eforturile Republicii Moldova de a se alinia la cadrul internațional de combatere a evaziunii fiscale și de a-și consolida capacitatea administrativă în domeniul fiscal.

În toată această perioadă, procesul de transformare fiscală a fost determinat de obiectivele asumate în cadrul Planului de acțiuni Republica Moldova – UE semnat în 2005, fiind consolidate odată cu încheierea Acordului de Asociere cu UE. În acest context, Republica Moldova și-a asumat să modernizeze administrația fiscală, pentru a facilita o colectare stabilă a veniturilor bugetare. Scenariul de modernizare fiscală a urmărit armonizarea legislației privind TVA și accizele la acquis-ul comunitar și eliminarea treptată a taxelor vamale începând din noiembrie 2014. Astfel, au fost majorate accizele la unele produse (tutun, alcool, produse energetice) cu scopul de a atinge treptat ratele minime ale UE până în anul 2025 (EEAS,

[166] Legea nr.267 din 23 noiembrie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106415&lang=ro

2015). Acest proces a fost însoțit de revizuirea politicii privind facilitățile fiscale, cu reintroducerea temporară a unor facilități pentru agricultură, precum scutiri de TVA pentru utilajele agricole și majorarea cotei impozitului pe venit pentru întreprinderile agricole de la o rată redusă la cota standard de 12%. Ulterior, la recomandarea Băncii Mondiale, acestea au fost eliminate (World Bank, 2016).

În perioada 2014-2016, Republica Moldova a inițiat implementarea componentei fiscale a Acordului de Asociere cu UE și au început pregătiri pentru adoptarea regimului de prețuri de transfer. Partea esențială a acestui acord a fost crearea DCFTA, care a obligat Republica Moldova să reducă sau să elimine taxele de import, în conformitate cu angajamentele asumate. În noiembrie 2014, au fost adoptate reglementări specifice pentru gestionarea cotelor tarifare la importurile de produse selectate din UE, conform acestor obligații.

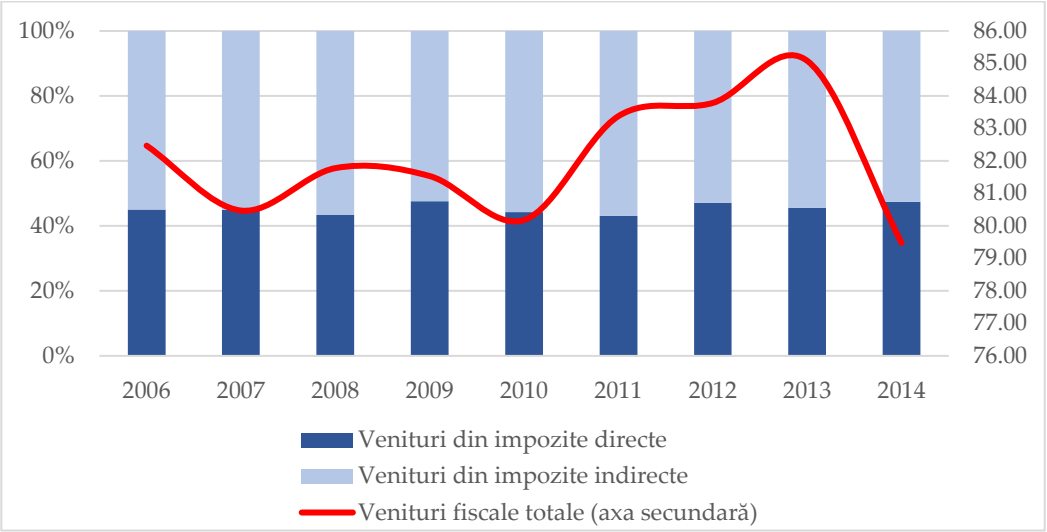
În același timp, a avut loc consolidarea capacităților administrative prin cooperare internațională prin parteneriate strategice și schimb de bune practici cu autorități fiscale din Europa, precum Agenția Fiscală a Suediei, Direcția Generală a Finanțelor Publice din Franța și Administrația Fiscală și Vamală a Țărilor de Jos, Administrația Fiscală și Vamală din Estonia. Au fost dezvoltate canale de dialog și schimb de experiență cu Ministerul Finanțelor din Azerbaidjan, Germania și cu Agenția Fiscală a Israelului.

Serviciul Fiscal de Stat activează pe plan internațional nu doar prin parteneriate bilaterale, ci și ca membru cu drepturi depline în două structuri regionale de specialitate: Consiliul Coordonator al Conducătorilor Serviciilor Fiscale din CSI și Organizația Intra-Europeană a Administrațiilor Fiscale (IOTA). De-a lungul timpului, Republica Moldova a semnat o serie de acorduri bilaterale care acoperă domenii esențiale: asistență reciprocă în aplicarea legislației fiscale, reglementarea impozitelor indirecte în comerțul transfrontalier, precum și convenții pentru evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale la impozitele pe venit și proprietate (Sirețeanu, 2019).

Analizând datele statistice din perioada 2006-2014, se poate observa că principala sursă a încasărilor fiscale în Republica Moldova au fost

veniturile din impozitele indirecte (Figura 4.24). Acestea au înregistrat cel mai scăzut nivel în 2009, fiind afectate de efectele crizei financiare internaționale, atingând 52,37% din valoarea totală a veniturilor BPN. După o perioadă de doi ani de redresare, acestea s-au prăbușit din nou în 2012.

Figura 4.24: Evoluția veniturilor fiscale totale și pe categorii de impozite, în perioada 2006-2014 (% în valoarea totală a veniturilor bugetare)

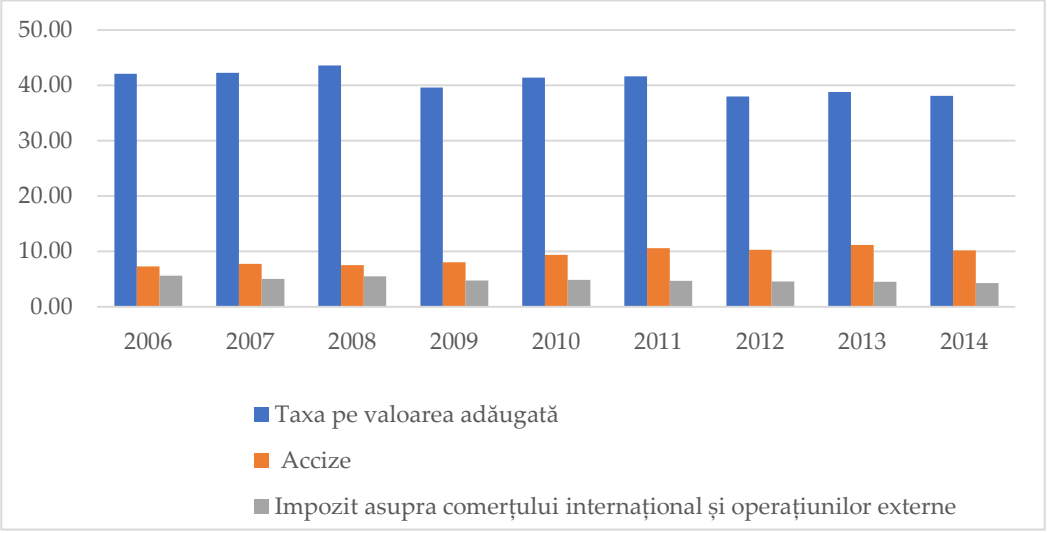
Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

În pofida acestor oscilații, impozitele indirecte au continuat să reprezinte o sursă fiscală importantă și stabilă pentru BPN. În oglindă, poate fi remarcată dinamica ponderii impozitelor directe. Aceasta au oscilat între 47,63% în 2009 și 43,06% în 2011, atunci când acestea au scăzut cel mai mult.

Totodată, ponderea veniturilor fiscale în valoarea totală a veniturilor BPN a avut o evoluție volatilă în perioada 2006-2014. Acestea au cunoscut o ascensiune importantă începând din 2011, care a durat până în 2013, atunci când au atins cel mai ridicat nivel din această perioadă, de 85,08%. În contextul crizei bancare din 2014 și a embargourilor impuse de Federația Rusă în același an, veniturile fiscale au cunoscut o scădere abruptă în 2014, cu aproximativ 5,6 puncte procentuale, ajungând la doar 79,48%.

Structura veniturilor fiscale indirecte reflectă dependența acestora de încasările din TVA (Figura 4.25).

Figura 4.25: Evoluția impozitelor indirecte pe principalele categorii, în perioada 2006-2014 (% în valoarea totală a veniturilor fiscale)

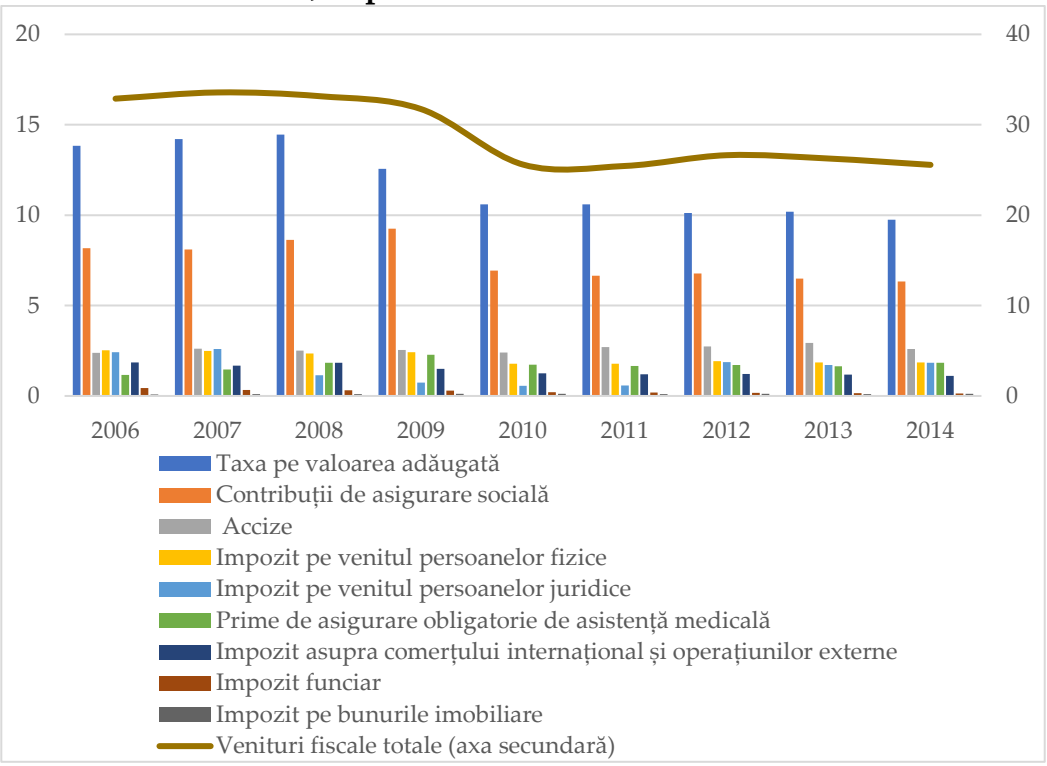
Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Ponderea încasărilor din TVA în valoarea totală a veniturilor fiscale a avut o tendință ușor descendentă după 2008, scăzând de la 43,6% la 38,1% în 2014. Aceasta arată o eficiență relativ redusă a colectării TVA și o dependență mai mică de consumul intern ca sursă de venituri. Totodată, evoluția încasărilor din accize reflectă o valorificare mai bună a acestui instrument fiscal. Ponderea accizelor în veniturile fiscale a avut o tendință ascendentă, crescând de la 7,28% în 2006 la 10,16% în 2014, datorându-se atât majorării treptate a cotelor de accize la produsele din tutun, alcool și carburanți, cât și alinierii la standardele europene. Ponderea impozitelor asupra comerțului internațional și a operațiunilor externe în valoarea totală a veniturilor fiscale în intervalul analizat a cunoscut o scădere, de la 5,6% la 4,3%. Aceasta s-a datorat reducerii graduale a tarifelor vamale în contextul liberalizării comerțului și stagnării unor fluxuri de import/export supuse taxării.

În perioada 2006-2014, ponderea veniturilor fiscale în PIB a oscilat între 32,9% și 25,6%. Tendința descendentă s-a manifestat cu precădere după criza financiară internațională din 2009, veniturile fiscale în PIB reducându-se doi ani consecutivi, în 2010 și 2011, ajungând la nivelul de 25,4% (Figura 4.26).

Mai mult decât atât, impozitele indirecte au devenit principala sursă de venituri fiscale în această perioadă. Totuși, poate fi remarcată o scădere a ponderii TVA în PIB, de la 13,8% în 2006 la 9,7% în 2014, fiind o consecință a creșterii economiei informale și a modificării structurale a consumului. Accizele au fost un pilon dinamic și în creștere, datorită politicii fiscale active și armonizării cu legislația europeană. Ponderea acestora în PIB a crescut de la 2,4% în 2006 la 2,6% în 2014. Impozitele asupra comerțului internațional au avut o contribuție marginală și în scădere în PIB, de la 1,9% la 1,3%, reflectând procesul de liberalizare comercială și reducerea tarifelor vamale.

Figura 4.26: Evoluția veniturilor fiscale totale și pe categorii de impozite și taxe, în perioada 2006-2014 (% în PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Pe de altă parte, ponderea impozitului pe venitul persoanelor juridice în PIB s-a redus ușor de la 2,5% la 1,9%, iar impozitul pe venitul persoanelor fizice a avut o ușoară tendință de scădere de la 2,4% la 1,8%. Impozitul funciar a avut ponderi foarte mici în PIB și în continuă scădere, mai exact, 0,4% în 2006 și, respectiv, 0,2% în 2014. La fel și impozitul pe bunurile imobiliare, a avut ponderi extrem de scăzute în PIB, în jur de 0,1%. Aceasta evidențiază subevaluarea cronică a bunurilor imobiliare și o politică fiscală ineficientă în acest domeniu.

Un rol semnificativ și constant l-au avut contribuțiile la asigurările sociale în PIB, care au oscilat între 8,2% în 2006 și 6,3% în 2014. Acestea au asigurat resurse pentru plata pensiilor, a prestațiilor sociale și au fost o sursă predictibilă de venituri bugetare. Dependența de aceste surse de venit este una riscantă pentru bugetul de stat. Primele de asigurare medicală obligatorie au crescut rapid de la 1,2% la 2,2 % din PIB.

În concluzie, odată cu semnarea Acordului de Asociere cu UE în 2014, Republica Moldova s-a angajat să armonizeze cadrul fiscal cu acquis-ul comunitar, „impozitul" a trecut de la simplă sursă de venit bugetar la instrument strategic de politică economică și socială. În perioada 2006–2014, politica fiscală a Republicii Moldova a fost orientată spre taxarea indirectă, TVA fiind pilonul sistemului de venituri bugetare. Pe termen scurt, această orientare a oferit stabilitate bugetară, pe termen lung, însă, a generat vulnerabilități semnificative, precum expunerea mare la șocuri de consum, subvenționarea implicită a economiei informale, inechitate fiscală, și expunerea la riscuri democratice. Pentru a construi un sistem fiscal mai rezistent și mai corect este necesară diversificarea bazei fiscale prin impozitare mai echitabilă a veniturilor și proprietăților.

4.2.4. Consolidarea administrării fiscale și accelerarea convergenței la normele europene (2015-2024)

Republica Moldova a traversat, între 2015 și 2024, un deceniu marcat de crize suprapuse, i.e., bancară, pandemică, energetică, geopolitică, care au pus presiune constantă asupra bugetului public. Cu toate acestea, continuitatea reformelor inițiate după 2014 nu a fost întreruptă, chiar dacă ritmul de implementare a variat în funcție de conjunctură și de capacitatea de absorbție a instituțiilor naționale. Sprijinul partenerilor externi a jucat un rol important, dar la fel de importantă a fost și capacitatea sistemului de a se adapta fără a pierde direcția.

Armonizarea fiscală cu normele UE nu este o opțiune politică, este o obligație centrală a Acordului de Asociere semnat în 2014. Privit în perspectivă istorică, Acordul de Asociere reprezintă al treilea document strategic major dintre Republica Moldova și UE, după Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) din noiembrie 1994, intrat în vigoare în iulie 1998, și Planul de Acțiuni UE - Republica Moldova semnat în februarie 2005 (Vragaleva și Noroc, 2018). Acordul cuprinde 7 titluri și 465 de capitole, dintre care prevederile capitolului 8 din Titlul IV sunt relevante pe dimensiunea fiscal, în timp ce articolul 57 din Acord stabilea transpunerea graduală a directivelor europene în domeniul impozitării indirecte (Cobzari și Noroc, 2023).

Angajamentele asumate au vizat simplificarea și îmbunătățirea mecanismelor de colectare și administrare a TVA și accizelor, prin apropierea definițiilor, mecanismelor, structurii cotelor, regimului scutirilor și procedurilor de restituire. Calendarul acestor angajamente este prezentat în Tabelul 4.7.

Tabelul 4.7: Angajamentele Republicii Moldova de aliniere fiscală, transpunerea Directivelor UE și termenele vizate

Domeniul de reglementare	Obiective/Prevederi specifice	Perioada de tranziție / Termen limită
Directiva 2006/112/CE privind sistemul comun al taxei pe valoare adăugată[167]		
TVA	Obiect și sferă de aplicare - Titlul I, Art. 1, 2(1)(a), 2(1)(c), 2(1)(d) Persoane impozabile - Titlul III, Art. 9(1) și 10-13 Operațiuni taxabile - Titlul IV, Art. 14-16, 18, 19, 24-30 Cote - Titlul VIII, Art. 93-99, 102 și 103 Obligațiile persoanelor impozabile și ale anumitor persoane neimpozabile - Titlul XI, Art. 193, 194, 198, 199, 201-208, 211, 212, 213(1), 214(1)(a), 214(2), 215, 217-236, 238-242, 244, 246-248, 250-252, 255, 256, 260, 261, 271-273 Regimuri speciale - Titlul XII, Art. 281-292, 295-344, 346-356	5 ani/ 1 septembrie 2019
	Locul operațiunilor taxabile - Titlul V, Art. 31-32 Fapt generator și exigibilitatea TVA - Titlul VI, Art. 62-66, 70 și 71 Baza de impozitare - Titlul VII, Art. 72-82 și 85-92 Dispoziții diverse - Titlul XIV, Art. 401	Imediat/ 1 septembrie 2014
	Locul operațiunilor taxabile - Titlul V, Art. 36(1), 38, 39, 43-49, 53-56 și 58-61	3 ani/ 1 septembrie 2017
	Scutiri - Titlul IX, Art. 131-137, 143, 144, 146 (1)(a), (c), (d) și (e), 146(2), 147, 148, 150(2), 151-161 și 163	5 ani/ 1 septembrie 2019 10 ani/ 1 septembrie 2024 (pentru bunuri și servicii în zonele libere)
	Deduceri - Titlul X, Art. 167-169, 173-192	3 ani/ 1 septembrie 2017

[167] Directiva 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0112

		(pentru entități legale) 5 ani/ 1 septembrie 2019 (alte deduceri)
Directiva 2007/74/CE privind scutirea de taxa pe valoare adăugată și de accize pentru bunurile importate de către persoanele care călătoresc din țări terțe[168]		
Scutire TVA și accize	Secțiunea 3 privind limitele cantitative	3 ani/ 1 septembrie 2017
Directiva 2011/64/UE privind structura și ratele accizelor aplicate tutunului prelucrat[169]		
Accize - tutun	Dispoziții generale și structura accizelor la tutunul prelucrat	2 ani/ 1 septembrie 2016
	Ratele accizelor la tutun - Art. 7(2), 8-12, 14 (1), (2), (4), 18, și 19	Până în 2025
Directiva 92/83/CEE privind armonizarea structurilor accizelorla alcool și băuturi alcoolice[170]		
Accize - alcool	Dispoziții generale și structura accizelor la alcool	3 ani/ 1 septembrie 2017
Directiva 2003/96/CE privind restructurarea cadrului comunitar de impozitare a produselor energetice și a electricității[171]		
Accize - energie	Restructurarea impozitării produselor energetice	5 ani/ 1 septembrie 2019
	Dispozițiile generale privind ratele accizelor pentru energie și electricitate	10 ani/ 1 septembrie 2024

[168] Directiva 2007/74/CE a Consiliului din 20 decembrie 2007 privind scutirea de taxa pe valoare adăugată și de accize pentru bunurile importate de către persoanele care călătoresc din țări terțe, https://eur-lex.europa. eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32007L0074

[169] Directiva 2011/64/UE a Consiliului din 21 iunie 2011 privind structura și ratele accizelor aplicate tutunului prelucrat (text codificat), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32011L0064

[170] Directiva 92/83/CEE a Consiliului din 19 octombrie 1992 privind armonizarea structurilor accizelor la alcool și băuturi alcoolice, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/ALL/?uri=CELEX:31992L0083

[171] Directiva 2003/96/CE a Consiliului din 27 octombrie 2003 privind restructurarea cadrului comunitar de impozitare a produselor energetice și a electricității. Text cu relevanță pentru SEE, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32003L0096

Directiva 2008/118/CE privind regimul general al accizelor[172]		
Regim general accize	Regimul general al accizelor - Art. 1	2 ani/ 1 septembrie 2016
A treisprezecea directivă 86/560/CEE privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri[173]		
Restituire TVA	Sisteme de restituire a TVA pentru nerezidenți (entități juridice)	3 ani/ 1 septembrie 2017
	Toate celelalte dispoziții privind restituirea TVA	5 ani/ 1 septembrie 2019

Sursa: Reprezentare a autorului, conform ANEXEI VI, capitolului 8 (Fiscalitate) din titlul IV al Acordului de Asociere, https://mecc.gov.md/sites/default/files/acordul-de-asociere-rm-ue.pdf#page=1530.34

Când Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere, niciuna dintre componentele sistemului său de impozitare indirectă nu corespundea pe deplin standardelor europene. La momentul semnării, în 2014, analiza conformității legislației naționale cu directivele europene a identificat neconcordanțe structurale în trei domenii principale: TVA, accize și administrare fiscală

În domeniul TVA, s-a constatat că aplicarea cotei de TVA de 0% era contrară directivei, scutirile de TVA depășeau nivelul permis, pragul de înregistrare în calitate de plătitor de TVA necesita reevaluare, iar cerințele administrative erau insuficiente. Era necesară aplicarea cotei standard pentru bunurile și serviciile anterior scutite și ajustarea scutirilor existente privind locuințele, terenurile, serviciile educaționale, medicale și financiare. Facilitățile pentru autovehicule, pachete turistice, echipamente agricole, parcuri eoliene, utilaje de colectare a deșeurilor și aeronave trebuiau

[172] Directiva 2008/118/CE a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind regimul general al accizelor și abrogare a Directivei 92/12/CEE, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32008L0118

[173] A 13-a directivă a Consiliului din 17 noiembrie 1986 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri – Sisteme de restituire a taxei pe valoarea adăugată persoanelor impozabile care nu sunt stabilite pe teritoriul Comunității, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A31986L0560

revizuite, deoarece acestea nu se justificau nici măcar prin cota redusă de TVA.

În domeniul accizelor, modificările principale vizau actualizarea terminologiei prin introducerea unor definiții pentru diverse categorii de produse, precum tipurile de vin, băuturile fermentate, produsele intermediare și categoriile de tutun. Era necesară ajustarea fiscalității țigaretelor la modelul european și eliminarea facilităților neconforme precum scutirile pentru importul de autoturisme hibrid, alcoolul etilic destinat parfumeriei sau mijloacele de transport primite cu titlu gratuit. De asemenea, era necesară dezvoltarea cadrului pentru un sistem de antrepozite fiscale și pentru circulația mărfurilor în regim suspensiv de accize. Conform Acordului de Asociere, Republica Moldova trebuia să aplice accize doar pentru cele trei categorii reglementate de directive: produsele energetice, alcoolul și băuturile alcoolice și tutunul prelucrat. Deși Codul Fiscal reflectă deja aceste categorii, legislația națională aplică accize și pentru alte produse care nu sunt reglementate de nicio directivă europeană, precum blănurile și aparatele video sau audio. Aceste accize trebuie reconsiderate, având o eficiență scăzută în generarea de venituri la buget.

După semnarea Acordului de Asociere, **politica fiscală s-a transformat dintr-un instrument de colectare a veniturilor bugetare într-un mecanism de consolidare bugetară** și aliniere europeană. Intervalul analizat poate fi delimitat în câteva etape distincte, în funcție de contextul economic și prioritățile de politică publică.

Etapa I (2015-2017) a fost marcată de una dintre cele mai severe crize din istoria recentă a țării, generată de frauda bancară din 2014. Consecințele s-au manifestat prin majorarea prețurilor, deprecierea monedei naționale, scăderea puterii de cumpărare și majorarea dobânzilor (Lupușor et al., 2016). În acest context dificil, politica fiscală a urmărit stabilitatea finanțelor publice[174], primii pași de transpunere a unor elemente ale directivelor europene fiind realizați în paralel cu gestionarea efectelor crizei.

[174]Măsurile de politică fiscală și vamală din 2015 aveau scopul de a relaxa desfășurarea activității economice, reducerea presiunii fiscale, consolidarea veniturilor fiscale și

În 2016, accentul s-a mutat spre reducerea cheltuielilor și îmbunătățirea administrării fiscale. A fost adoptat un nou Cod Vamal aliniat la standardele UE, redactat cu asistența Misiunii UE la frontieră (EUBAM), și a intrat în vigoare Acordul de Asociere, care cuprindea un Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA). A fost încheiat un program pe trei ani cu FMI, sub formă de Facilitate Extinsă de Credit (ECF) și Facilitate Extinsă de Finanțare (EFF), în valoare de aproximativ 179 de milioane de dolari, condiționat de reforme fiscale structurale. Pentru a restabili încrederea investitorilor și a crește veniturile bugetare, au fost propuse restructurarea sistemului bancar și îmbunătățirea guvernanței. Tot în acest an a fost introdus impozitul pe avere pentru bunurile imobiliare cu suprafața de peste 120 m² și valoarea cadastrală de peste 1,5 milioane de lei. Au fost inițiate și reforme ale sistemului de pensii, prin ajustarea mecanismului Pay-As-You-Go în vederea neutralității fiscale și creșterii ratei de înlocuire la 30% din salariul mediu național pentru noii pensionari, ca parte a eforturilor de reducere a riscurilor fiscale pe termen lung.

Anul 2017 s-a remarcat printr-o reformă structurală de amploare a administrației fiscale. Inspectoratele teritoriale au fuzionat în Serviciul Fiscal de Stat (SFS), subordonat Ministerului Finanțelor, iar funcțiile instituției au fost centralizate în patru oficii teritoriale și un birou dedicat marilor contribuabili. Reforma a urmărit îmbunătățirea eficienței, reducerea corupției, creșterea conformării voluntare și extinderea plăților și depunerilor electronice. În același an, Ministerul Finanțelor a lansat conceptul de rescriere a Codului fiscal și a Codului vamal[1], un document strategic care viza armonizarea cadrului legislativ național cu prevederile directivelor UE în perioada 2017-2019[175], actualizat ulterior în 2018[176]. În cursul anului au fost revăzute titlurile III și IV din Codul fiscal.

---

administrării fiscale. Acestea se bazau pe Strategia Națională „Moldova 2020", Acordul de Asociere, Programul de activitate al Guvernului pe anii 2015-2018, precum și pe prevederile altor programe și strategii naționale.

[175]https://www.mf.gov.md/sites/default/files/documente%20relevante/Concept%20de%20rescriere%20a% 20Codului%20fiscal%20%C8%99i%20a%20Codului%20vamal.pdf

[176]https://www.mf.gov.md/sites/default/files/documente%20relevante/Concept%20ACTUALIZAT%20.pdf

Etapa II (2018-2019) a reprezentat o perioadă de consolidare fiscală, în care politica fiscală s-a axat pe simplificarea administrării fiscale și crearea unui mediu de afaceri previzibil. În 2018, a fost inițiată o nouă reformă fiscală, care a urmărit stimularea creșterii economice, îmbunătățirea mediului de afaceri, susținerea anumitor sectoare și alinierea treptată la standardele europene. De asemenea, angajamentele asumate de Republica Moldova în cadrul programului cu FMI au stat la baza elaborării politicii bugetar-fiscale și a cadrului bugetar pe termen mediu. Principalele obiective ale politicii fiscale au urmărit armonizarea legislației fiscale cu standardele UE, crearea unui mediu de afaceri favorabil, îmbunătățirea și simplificarea sistemului fiscal.

Etapa III (2020-2022) a fost dominată de pandemia Covid-19, criza energetică și criza refugiaților, care au determinat o reorientare a politicii fiscale către protecția economică și socială. În 2020, veniturile fiscale au înregistrat o contracție semnificativă, iar cheltuielile sanitare excepționale au generat presiuni fără precedent asupra bugetului. Principalele măsuri de răspuns la criză au inclus subvenționarea cheltuielilor salariale în cazul șomajului tehnic, un moratoriu asupra controalelor de stat în perioada aprilie-iunie 2020 și amânarea termenelor de plată a taxelor locale. Au fost implementate Programul de subvenționare a dobânzilor pentru credite și Programul de rambursare a TVA, extinse ulterior și asupra producătorilor agricoli afectați de calamități naturale. Obiectivele politicii fiscale pentru anul 2021 au urmărit consolidarea veniturilor bugetare, prin uniformizarea cotelor de impozitare a veniturilor, impozitarea veniturilor financiare și anularea unor scutiri. Pentru aceasta, au fost aduse modificări la Codul fiscal, Codul vamal și unele legi conexe. În 2022 au urmat o serie de măsuri de politică fiscală care au urmărit atenuarea impactului crizei energetice și crizei refugiaților declanșate de războiul din Ucraina, prin stimularea economiei, consolidarea veniturilor bugetare și asigurarea sustenabilității mediului de afaceri.

În vederea uniformizării și implementării prevederilor Acordului de Asociere, au fost revizuite cotele accizelor la produsele din tutun, a fost

modificată cota de impozitare a veniturilor din câștigurile la jocurile de noroc, taxa pentru serviciile de telefonie mobilă a fost eliminată, iar încasările din taxele pentru folosirea drumurilor au fost alocate integral bugetelor locale, cu plafonarea tuturor prevederilor privind taxele locale. Pentru stimularea mediului de afaceri, a fost extinsă lista veniturilor neimpozabile, incluzând veniturile suportate de angajatori pentru vaccinarea salariaților și veniturile din anularea sau recuperarea cheltuielilor. Au fost introduse reguli noi de impozitare pentru întreprinderile mici și mijlocii. Au fost aduse modificări ale principiilor de amortizare pentru rezidenții parcurilor IT și a fost completată lista organizațiilor necomerciale scutite de impozitul pe venit.

Etapa IV (2023-2024) a fost caracterizată de accelerarea armonizării legislației naționale cu practicile UE, în timp ce politica fiscală a avut un rol important în susținerea dezvoltării economice sustenabile, fiind orientată spre crearea unui sistem fiscal echitabil, eficient, favorabil investițiilor și atractiv pentru forța de muncă calificată.

Momentul istoric în care a fost depusă cererea de aderare a Republicii Moldova la UE și au fost deschise negocierile de aderare în 2023 a dat startul reuniunilor de screening bilateral, care au avut scopul de a facilita adoptarea standardelor europene. În domeniul fiscal, această etapă a adus măsuri importante cu impact structural. Pentru stimularea creșterii economice, simplificarea mecanismelor de calcul și plată a impozitelor și taxelor, îmbunătățirea proceselor de raportare fiscală au fost efectuate mai multe modificări legislative, fiind implementat pentru prima dată conceptul de prețuri de transfer. În septembrie 2023, Ministerul Finanțelor a prezentat conceptul de modernizare a Codului fiscal pentru dezbaterile publice. Acest proiect urmărea armonizarea legislației naționale cu prevederile directivelor europene și perfecționarea cadrului legal existent până în 2026[177].

În 2024, politica fiscală a fost orientată spre atragerea și menținerea forței de muncă calificate, diminuarea fenomenului „salariului în plic”,

[177] https://www.mf.gov.md/ro/content/proiectul-conceptului-de-modernizare-codului-fiscal

reducerea economiei tenebre și continuarea armonizării cu normele UE. Au fost făcute ajustări la Codul fiscal, Codul vamal și legile conexe, fiind extins spectrul de stimulente fiscale. Categoriile de cheltuieli suportate de angajator în favoarea angajaților permise spre deducere în scopuri fiscale au fost revizuite. A fost reglementat un nou regim fiscal aplicat veniturilor obținute de agenții economici care comercializează deșeuri feroase și neferoase. A fost extins dreptul la deducerea cheltuielilor suportate de persoanele fizice la determinarea impozitului pe venit. De asemenea, au fost revizuite normele privind determinarea creșterii sau pierderii de capital. Au fost uniformizate cotele impozitului pe venit aferent veniturilor din dobânzi ale persoanelor fizice. Anul 2024 a adus îmbunătățiri ale serviciilor electronice. A fost încurajată conformarea voluntară. În rezultat, a crescut numărul de vizite de consultanță fiscală și a avut loc simplificarea obligațiilor fiscale.

Pe plan internațional, în 2024, Republica Moldova a devenit cel de-al 147-lea stat membru al Cadrului Inclusiv BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) al OCDE. Participarea la BEPS implică implementarea unor reguli internaționale de combatere a evaziunii fiscale a companiilor multinaționale, transparentizarea tranzacțiilor transfrontaliere și consolidarea schimbului automat de informații fiscale. Republica Moldova a semnat acorduri privind dubla impunere cu 26 de state membre ale UE, iar schimbul automat de informații privind conturile financiare a fost implementat începând din 2025.

În perioada 4 martie 2024 - 31 mai 2024 au avut loc reuniuni de screening explicativ, iar în perioada 10 iulie 2024 - septembrie 2025 a urmat screeningul bilateral. Acestea au avut ca scop facilitarea adoptării standardelor europene în domeniile de bază, inclusiv în domeniul politicii fiscale. Comisia Europeană a elaborat două rapoarte consecutive privind progresele Republicii Moldova în procesul de extindere.

Raportul pentru 2024[178] acoperea perioada 15 iunie 2023 - 1 septembrie 2024, iar al doilea raport al Comisiei Europene pentru 2025[179] cuprindea

[178] Raportul privind extinderea Uniunii Europene pentru 2024, EUR-Lex - 52024SC0698 - EN - EUR-Lex

[179] Raportul privind extinderea Uniunii Europene pentru 2025, EUR-Lex - 52025SC0758 - EN - EUR-Lex

perioada 1 septembrie 2024 - 1 septembrie 2025. Ambele au evidențiat un progres bun al Republicii Moldova în domeniul fiscal, vizând armonizarea legislației privind impozitele directe și indirecte cu standardele UE, digitalizarea administrației fiscale, precum și consolidarea cooperării administrative și a asistenței reciproce.

Raportul pentru 2024 a semnalat progrese privind introducerea TVA și a accizelor pentru mărfurile comercializate în magazinele duty-free, odată cu eliminarea regimului duty-free, și a recomandat îmbunătățiri privind persoanele impozabile, locul livrărilor impozabile, cotele reduse, scutirile, deducerile și regimurile speciale. Au fost semnalate următoarele necesități: modernizarea sistemelor IT, automatizarea gestionării riscurilor de conformitate și a auditurilor fiscale și dezvoltarea unui registru al contribuabililor. De asemenea, era recomandată o strategie de dezvoltare IT care să pregătească administrația fiscală pentru interconectarea și interoperabilitatea cu sistemele informatice ale UE.

A fost recomandată alinierea la Directiva a 13-a privind rambursarea TVA către persoanele impozabile nestabilite în UE, precum și familiarizarea cu Sistemul de schimb de informații privind TVA (VIES). În domeniul impozitării directe, Republica Moldova urmează să continue implementarea directivelor privind fuziunile și reorganizările transfrontaliere, precum și a Directivei împotriva evitării obligațiilor fiscale (ATAD).

Etapa V (2025-2027) se referă la convergență și prioritățile viitoare. Politica fiscală pentru 2025 a fost orientată spre stimularea dezvoltării economice, susținerea socială și extinderea categoriilor de venituri neimpozabile. Totodată, au fost inițiate norme privind prețurile de transfer. Toate măsurile care au fost și vor fi implementate în această perioadă fac parte dintr-un proces structurat pe etape, cu termen limită pentru transpunere până la 31 decembrie 2027.

În 2025 a fost adoptat regulamentul privind sistemul de urmărire și trasabilitate a produselor din tutun, bazat pe directivele europene. Acest sistem, a cărui intrare în vigoare a fost programată pentru 2026, vizează consolidarea capacității de combatere a comerțului ilicit prin monitorizarea

circuitului produselor, de la producător la consumatorul final. În același an a fost introdus în Codul Fiscal mecanismul de taxare inversă pentru livrările de energie electrică și gaze naturale. Această măsură era prevăzută să intre în vigoare la 1 ianuarie 2026. Aceasta extinde principiul taxării inverse, aplicabil deja în cazul tranzacțiilor cu întreprinderi insolvabile sau proprietăți sechestrate.

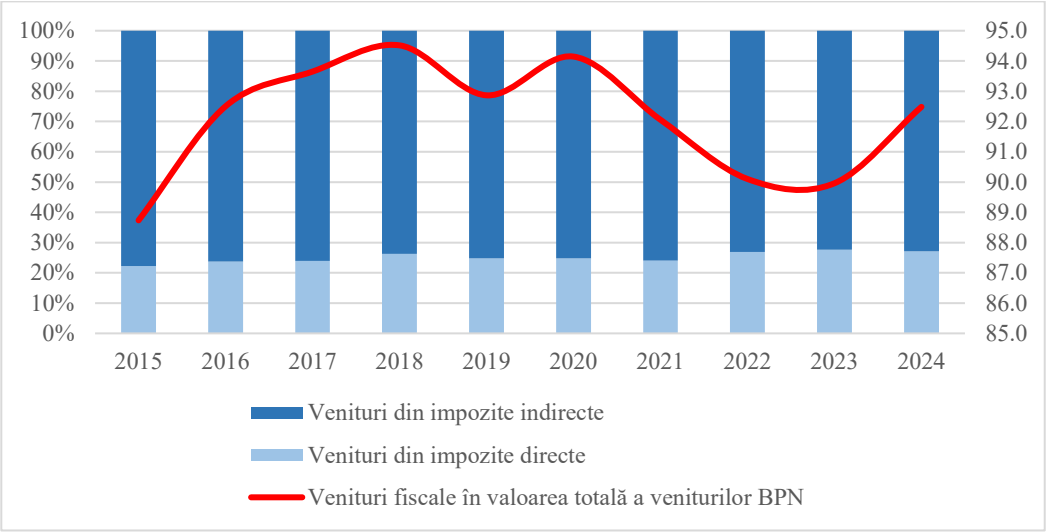
Măsurile prioritare de armonizare pentru această perioadă includ: ajustarea cotelor reduse de TVA pentru produsele alimentare, nu doar pentru anumite produse agricole, revizuirea scutirilor de TVA fără drept de deducere pentru a le alinia la practica europeană, implementarea regimului special pentru autoturismele la mâna a doua prin taxarea marjei de profit, introducerea conceptului „One Stop Shop" pentru comerțul electronic transfrontalier și implementarea regimului suspensiv de accize, care presupune achitarea accizelor doar la etapa finală a produsului finit, eliminând obligația de plată în lanțul de producție și distribuție. Un obiectiv major este implementarea schimbului automat de informații privind conturile financiare, în conformitate cu Directiva 2011/16/UE și Standardul Comun de Raportare al OCDE, pus în aplicare prin Legea nr. 69/2023.

Pentru a sprijini aceste reforme, SFS a demarat un program de dezvoltare IT pentru perioada 2025-2027. Acesta urmărește asigurarea interconectării și interoperabilității cu sistemele fiscale ale UE, inclusiv cu Sistemul pentru circulația și controlul produselor supuse accizelor (EMCS) și Sistemul UE pentru schimbul de date privind accizele (SEED). Totodată, SFS a implementat Programul anual pentru conformitatea contribuabililor, destinat sectoarelor cu risc fiscal ridicat precum comerțul, industria prelucrătoare și construcțiile. Acest demers reflectă orientarea administrației fiscale către o gestionare mai eficientă a riscurilor și o colectare îmbunătățită a veniturilor, în contextul efortului de integrare europeană.

Impactul cumulat al măsurilor de politică fiscală implementate în Republica Moldova în perioada 2015-2024 asupra încasărilor bugetare este reprezentat în Figura 4.27. Principala sursă de finanțare a BPN, în perioada analizată, au fost veniturile fiscale, care au atins o pondere semnificativă în

valoarea totală a veniturilor bugetare, crescând de la 88,7% în 2015 la 94,5% în 2018. Ca urmare a șocurilor externe, precum pandemia de Covid-19 și criza energetică, a urmat o scădere a încasărilor bugetare, atingând nivelul de 92,1% în 2021 și de 90% în 2023. Acestea s-au redresat în 2024, ajungând la 92,5%.

Figura 4.27: Evoluția veniturilor fiscale totale și pe categorii de impozite, în perioada 2015-2024 (% în valoarea totală a veniturilor bugetare)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Un aspect important este contribuția impozitelor indirecte la valoarea totală a veniturilor BPN. Această categorie de impozite este dominantă pe tot parcursul perioadei, oscilând între 77,8% în 2015 și 72,9% în 2024, dezvăluind dependența bugetului de această categorie de impozite. Cu toate că trendul este în scădere, este necesară o monitorizare atentă a impactului pe care îl au impozitele indirecte asupra contribuabililor. În oglindă, ponderea impozitelor directe în valoarea totală a veniturilor BPN a crescut modest, de la 22,2% în 2015 la 27,1% în 2024. Aceasta sugerează că baza de impozitare a veniturilor și profiturilor s-a extins treptat.

Aceste date dezvăluie faptul că politica fiscală a reușit să mențină creșterea valorii totale a veniturilor fiscale, a demonstrat reziliență, capacitate de recuperare după șocuri și adaptare continuă la obiectivele de dezvoltare economică și integrare europeană.

Pe parcursul perioadei analizate, reformele fiscale au urmărit simplificarea sistemului de impozitare și creșterea echității fiscale. În perioada 2015-2018, sistemul de **impozitare a veniturilor persoanelor fizice** era progresiv, cu două cote de 7% și 18%. Tranșele de venit impozabil, precum și scutirile personale, erau ajustate anual. Cea mai importantă modificare structurală din întreaga perioadă a avut loc în octombrie 2018. Atunci a avut loc trecerea la cota unică de 12% pentru veniturile persoanelor fizice. Concomitent, au fost majorate scutirile personale anuale la nivelul minim de existență de 24.000 de lei. Scutirea personală a crescut gradual, de la 25.200 de lei în 2021 la 27.000 de lei în perioada 2022-2024. Politica fiscală pentru 2025 a continuat această traiectorie prin majorarea cu 10% a scutirii personale, atingând 29.700 lei. Și scutirea suplimentară majoră a crescut cu 5% în 2021, în timp ce scutirea pentru persoanele întreținute a crescut cu 50%. Evoluția detaliată a cotelor și scutirilor pentru impozitul pe venitul persoanelor fizice este prezentată în Tabelul 4.8.

Tabelul 4.8: Evoluția cotei impozitului pe venitul persoanelor fizice, în perioada 2014 – 2025

Anul	Mărimea grilelor de venit impozabile (vi) și cotele impozitului pe venitul persoanei fizice, lei anual/ %	Scutirea anuală			Cursul valutar mediu anual, 1 Euro/MDL
		personală, lei	personală majorată[180], lei	persoanele întreținute, lei	
2015	vi<29640: 7% vi>29640: 18%	10.128	15.060	2.256	20,8980
2016	vi<29640: 7% vi>29640: 18%	10.128	15.060	2.256	22,0548
2017	vi<31140: 7% vi>31140: 18%	10.620	15.840	2.340	20,8282
2018	vi<33000: 7% vi>33000: 18%	14.400	20.100	2.640	19,8442
2019	12%	24.000 (11.280)*	30.000 (18.000)*	3.000	19,6741
2020	12%	24.000 (11.280)*	30.000 (18.000)*	3.000	19,7436
2021	12%	25.200	30.000 (18.900)*	4.500	20,9255
2022	12%	27.000	31.500 (19.800)*	9.000	19,8982
2023	12%	27.000	31.500 (19.800)*	9.000	19,6431
2024	12%	27.000	31.500 (19.800)*	9.000	19,2533
2025	12%	29.700	34.620 (21.780)*	9.900	19, 5911

* Mărimea scutirii anuale de care poate beneficia soțul/soția. Începând din anul 2021, scutirea personală acordată soțului/soției nu se mai calculează.

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor extrase din legile pentru modificarea și completarea Codului fiscal al Republicii Moldova și a datelor Băncii Naționale a Moldovei (2025).*

[180] Persoana fizică are dreptul să beneficieze de una dintre scutirile personale. Scutirea personală majorată se acordă doar în cazul în care persoana fizică s-a îmbolnăvit sau a devenit invalidă ca urmare a avariei de la Cernobâl; este părinte sau soție (soț) al unui participant decedat/dispărut în acțiunile de apărare a Republicii Moldova sau în acțiunile de luptă din Afganistan; este invalid de război, invalid din copilărie, invalid de gradul I și II; este pensionar-victimă a represiunilor politice, care a fost reabilitat. În cazul în care soția/soțul persoanei nu utilizează scutirea personală (sau scutirea personală majorată), persoana fizică poate utiliza și scutirea soțului/soției.

Periodic au fost ajustate cotele pentru veniturile financiare și cele pe proprietate. În 2017, cota de impozitare pentru veniturile din locațiune, arendă sau uzufructul proprietății imobiliare a crescut de la 5% la 7% din valoarea contractului. În 2023, cota impozitului pe venitul din dobânzi pentru persoanele fizice rezidente a fost majorată de la 3% la 7%. În 2024, tendința a continuat prin introducerea unei cote unice de 6% pentru veniturile din dobânzi legate de investiții și veniturile financiare. În plus, a fost introdus un impozit de 7% pe venitul din comercializarea deșeurilor feroase și neferoase. O facilitate importantă a fost introdusă în 2023, când a fost exclusă necesitatea de a determina creșterea sau pierderea de capital la înstrăinarea autoturismelor deținute cel puțin 3 ani. Excepție de la această prevedere făceau autoturismele de colecție. De asemenea, au fost revizuite condițiile de acordare a facilităților la importul mijloacelor de transport de către persoanele cu dizabilități locomotorii.

Pentru a încuraja persoanele fizice să practice activități economice și pentru a declara venituri reale, au fost create regimuri speciale și oferite facilități sectoriale. În 2017, a fost introdus un regim simplificat pentru activitățile independente, iar pentru persoanele fizice care desfășoară activitate de comerț cu amănuntul fără a se înregistra ca persoană juridică a fost introdus un impozit de 1% la suma venitului din vânzări. A fost majorată cota impozitului pe venitul persoanelor fizice pentru livrări agricole de la 2% la 3% și a fost creat un regim fiscal unic de impozitare a veniturilor din activitatea din sectorul justiției.

În 2019, a fost implementat un regim special pentru serviciile de taximetrie. Pentru a îmbunătăți administrarea fiscală în acest domeniu de activitate, au fost substituite cotele impozitului pe venit, ale contribuțiilor sociale și medicale cu plăți fixe lunare, i.e., de 500 de lei pentru impozitul pe venit, de 702 lei pentru contribuții sociale și d 338 lei pentru prime de asigurare medicală. În cazul în care venitul salarial depășea 10.000 de lei lunar, se aplica un impozit de 12%. De asemenea, cheltuielile cu reparația mijloacelor de transport utilizate în regim taxi în perioada de gestiune puteau fi deduse integral în scopuri fiscale.

În 2020, rezidenții parcurilor de IT au beneficiat de prelungirea garanției privind aplicarea impozitului unic pentru o perioadă de 4 ani. Pentru persoanele fizice care colectează și comercializează produse agricole agenților economici a fost implementat un nou regim fiscal.

Pe lângă cotele de impozitare, un rol important îl au scutirile personale. Acestea reprezintă partea neimpozabilă a venitului, menită să protejeze categoriile cu venituri joase. Cotele contribuțiilor de asigurări sociale (CAS) în perioada 2015-2018 au fost stabile: 23% pentru angajator și 6% pentru salariat, iar primele de asigurare obligatorie de asistență medicală (PAOAM) erau de 4,5% pentru fiecare parte. În 2018, au fost revizuite contribuțiile sociale cu scopul reducerii sarcinii fiscale pe muncă. Astfel, ca măsură de stimulare a angajării formale, în octombrie 2018, contribuția angajatorului a fost redusă de la 23% la 18%.

Reforma structurală din 2021 a redistribuit integral contribuția de asigurări sociale de la salariat la angajator. Salariatul a trecut de la 6% la 0%, iar angajatorul de la 18% la 24%. Primele de asigurare obligatorie de asistență medicală de 9% au fost transferate la salariat, iar angajatorul a rămas fără această obligație. Persoanele fizice nerezidente au obținut dreptul de a deduce primele de asigurare medicală din venitul lor. Evoluția completă a cotelor este prezentată în Tabelul 4.9.

Tabelul 4.9**: Evoluția cotelor contribuțiilor de asigurări sociale şi primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală, în perioada 2014 – 2025**

Anul	**Cotele contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii**		**Prima de asigurare obligatorie de asistență medicală**	
	pentru angajator	pentru salariat	pentru angajator	pentru salariat
01.01.2014 - 27.04.2015	23%	6%	3,5%	3,5%
28.04.2015 - 31.12.2015	23%	6%	4,5%	4,5%
2016	23%	6%	4,5%	4,5%
2017	23%	6%	4,5%	4,5%
01.01.2018 - 30.09.2018	23%	6%	4,5%	4,5%
01.10.2018 - 31.12.2018	18%	6%	4,5%	4,5%
2019	18%	6%	4,5%	4,5%
2020	18%	6%	4,5%	4,5%

2021	24%	0%	0%	9%
2022	24%	0%	0%	9%
2023	24%	0%	0%	9%
2024	24%	0%	0%	9%
2025	24%	0%	0%	9%

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor extrase din legile anuale privind Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat și Fondurile Asigurării Obligatorii de Asistență Medicală.*

Începând din 2012, cota **impozitului pe venitul persoanelor juridice** în Republica Moldova, indiferent de originea capitalului, era de 12%. Pentru întreprinderile individuale și persoanele care practică activitate profesională independentă, în intervalul 2015–2017 a funcționat un sistem progresiv cu două cote de 7% și 18%. Pragul de trecere a fost majorat de la 29.640 lei la 31.140 lei, iar până la 1 octombrie 2018 a atins 33.000 lei. Începând cu reforma fiscală din 2018, s-a trecut la o cotă unică de 12%.

Pentru întreprinderile mici și mijlocii (IMM) se aplica un regim special. Cota impozitului pe venit consta într-o cotă redusă de 3%, care se aplica la venitul total, iar începând din 2018, aceasta a crescut la 4%. Pentru activitățile independente care practică comerțul cu amănuntul a fost introdus un regim special – o cotă de 1% din cifra de afaceri, dar nu mai puțin de 3.000 de lei anual. Veniturile impozabile ale gospodăriilor țărănești erau impozitate cu 7%.

Din 2018, pentru persoanele care exercită ocazional activități necalificate a fost stabilită o cotă a impozitului de 12% din venitul impozabil. O reținere de 6% se aplică persoanelor fizice care vând produse din fitotehnie sau horticultură către agenți economici. În Tabelul 4.10. este prezentată evoluția detaliată a impozitului pe venit pentru persoanele juridice în intervalul analizat.

Tabelul 4.10: Evoluția cotelor impozitului pe venitul persoanelor juridice, în perioada 2015–2024

Articolul din Codul Fiscal	Subiecţii impunerii	2015–2016	2017	2018	2019–2022	2023–2024
Art. 15 lit. a)	Persoane fizice, întreprinzători individuali	7% (< 29.640 lei) și 18% (> 29.640 lei)	7% (< 31.140 lei) și 18% (> 31.140 lei)	7% (< 33.000 lei) și 18% (> 33.000 lei) 12% *	12%	12%
Art. 15 lit. a[1])	Zilieri			12%	12%	12%
Art. 15 lit. b)	Persoanele juridice	12%	12%	12%	12%	12%
Art. 15 lit. c)	Gospodăriile ţărăneşti (de fermier)	7%	7%	7%	7%	7%
Art. 15 lit. d)	Agenţii economici (venit estimat conform art.225 și 225[1])	15%	15%	15%	15%	15%
Art. 54[3]	Agenţii economici care nu sunt înregistrați ca plătitori de TVA și subiecți ai sectorului IMM	3%	3%	4%*	4%	4%
Art. 69[4] / Art. 69[5]	Activitate profesională independentă (în sectorul justiţiei/sănătate)	18%	18%	12% (conf. art. 15 a)*	12%	12%
Art. 69[11]	Persoanele fizice ce desfăşoară activităţi independente		1% (min. 3000 lei)	1% (min. 3000 lei)	1% (min. 3000 lei)	1% (min. 3000 lei)
Art. 69[18]	Achiziţii din fitotehnie, horticultură, regnul vegetal			6%	6%	6%

*Notă: *În primele 9 luni ale anului 2018 s-au aplicat cotele din 2017, conform cadrului legal de tranziție.*

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza versiunilor Codului Fiscal al Republicii Moldova din perioada 2015-2024*

Modificările în impozitarea persoanelor juridice au vizat atât cotele, cât și deducerile și facilitățile acordate. Pentru a stimula anumite comportamente, au fost acordate diferite drepturi de deducere.

În 2015, angajatorii puteau deduce până la 50% din cheltuielile pentru primele de asigurare medicală facultativă ale angajaților și 2% din venitul impozabil pentru donații și sponsorizări. În 2020, a fost acordat dreptul la deducerea donațiilor anti-Covid. Condiția era ca acestea să fie efectuate pe parcursul anului 2020 și să fie transferate în conturile bancare deschise de Ministerul Finanțelor sau de instituțiile medico-sanitare publice. Totodată, a fost abrogată limita de 200.000 de lei[181] pentru deducerea cheltuielilor cu autoturismele procurate, dar care nu erau utilizate în procesul de producție și prestare a serviciilor de către agenții economici. Asociațiile de coproprietari în condominiu au fost scutite de plata impozitului pe venit în 2020. În 2021 a fost extins dreptul la deducerea în scopuri fiscale a cheltuielilor achitate sub formă de aderare și cotizații. Pentru marile întreprinderi, în 2023, au fost introduse posibilitatea de a deduce în primul an 50% din valoarea de intrare a mijlocului fix și amortizarea accelerată a investițiilor.

Facilitățile fiscale acordate persoanelor juridice pentru veniturile obținute din dobânzile încasate din depozitele bancare și valorile mobiliare corporative pe termen lung au fost anulate în 2015. Un pas important a fost eliminarea, în 2021, a impozitării dividendelor distribuite persoanelor juridice. De asemenea, pentru sectorul IT a fost extins termenul de aplicare a facilităților fiscale la impozitul pe venit până în anul 2023.

În 2018, cu sprijinul FMI și al Băncii Mondiale, a fost dezvoltat un pachet de amnistie fiscală și de capital, care a ajutat la prevenirea fluxurilor financiare ilicite. În 2023, pentru IMM a avut loc amânarea condiționată a achitării impozitului pe venit aferent profiturilor din perioadele fiscale 2023–2025.

În 2016, a fost introdus **impozitul pe avere** pentru persoanele fizice care dețineau bunuri imobiliare cu suprafață de peste 120 m² și valoare cadastrală de peste 1,5 milioane de lei. Iar în 2023, a fost majorată valoarea

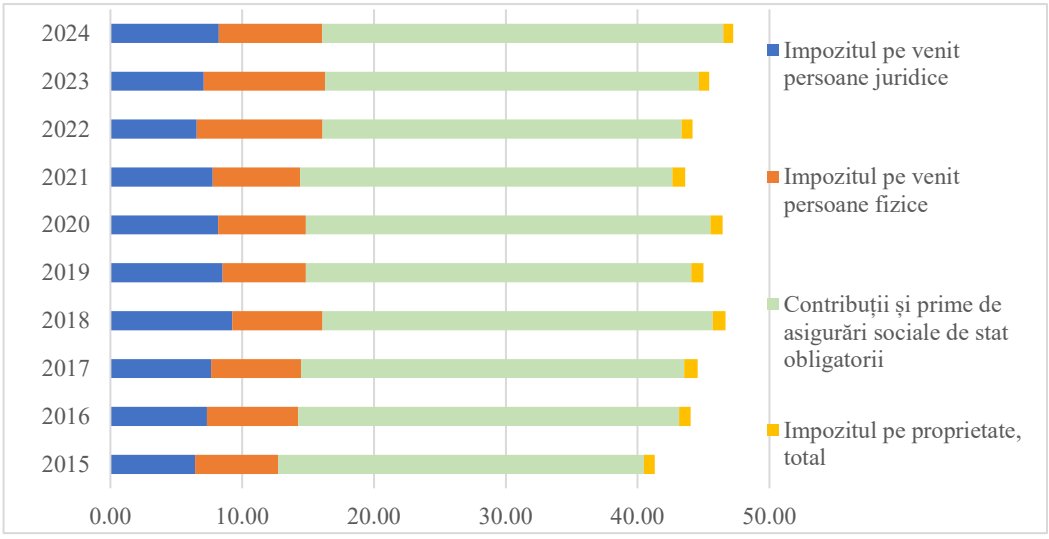
[181] În anul 2020, cursul valutar mediu anual pentru 1 euro era de 19,7436 lei moldovenești.

estimată a bunului imobiliar pentru impozitul pe avere de la 1,5 milioane la 2 milioane de lei.

Impozitul pe bunuri imobiliare cu destinație locativă sau agricolă a crescut de la 0,1% la 0,3%. În 2017, autoritățile locale aveau dreptul să decidă singure acordarea scutirilor pentru pensionari, persoane cu dizabilități sau familii ale participanților căzuți în acțiuni de luptă. În 2021, facilitatea de 15% deducere din suma impozitului pe bunurile imobiliare a fost anulată. În localitățile rurale au fost revizuite cotele impozitului pe bunuri imobiliare. Taxele locale au fost plafonate și reglementate pe un termen de 3 ani, fiind actualizate anual în funcție de rata inflației. În 2023, au fost anulate cotele maxime la impozitul pe bunurile imobiliare și la impozitul funciar.

În Figura 4.28 este reprezentată contribuția principalelor categorii de venituri fiscale directe în formarea BPN în perioada analizată. Poate fi remarcat rolul major al contribuțiilor sociale pe parcursul întregului interval analizat. Această categorie a contribuit anual cu peste 27% la formarea veniturilor BPN, atingând nivelul maxim în 2019, de 30,70%, și nivelul minim în 2022, de 27,24%.

Figura 4.28: Evoluția impozitelor directe pe principalele categorii, inclusiv contribuții obligatorii, în perioada 2015-2024 (% din valoarea totală a veniturilor BPN)

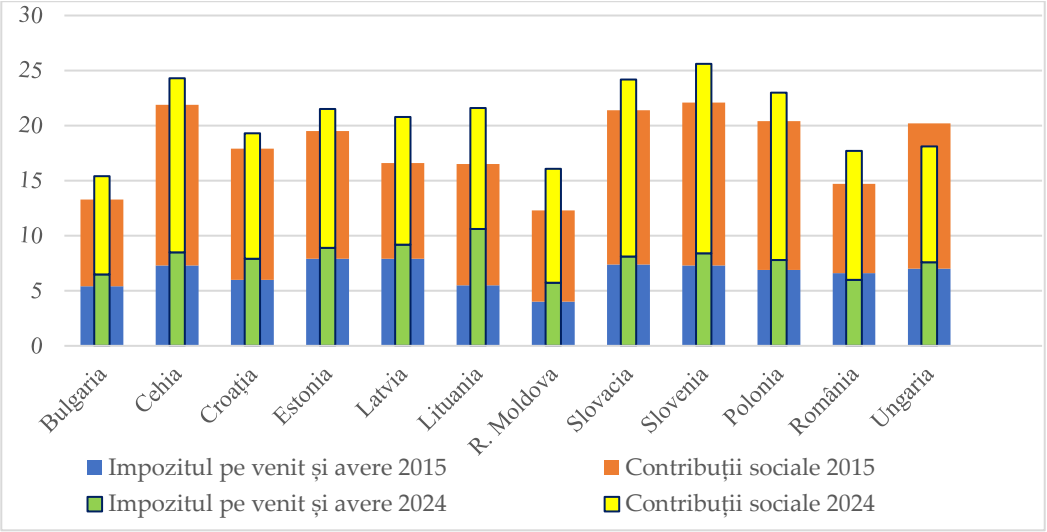

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Impozitul pe venitul persoanelor juridice a fost destul de volatil și a reprezentat 6,43% în 2015, urcând la un nivel maxim de 9,24% în 2018. În 2022, acesta a coborât la 6,55%, urmând o traiectorie ascendentă în 2024. Această dinamică a fost reflecția șocurilor la care a fost supusă economia națională, i.e., consecințele crizei bancare, efectele pandemiei de Covid-19 și redresarea post-pandemică. Dinamica impozitului pe venitul persoanelor fizice a fost mai stabilă. Astfel, în perioada 2015-2021, ponderea acestei categorii în valoarea totală a veniturilor bugetare a variat între 6,29% și 6,92%. În 2022, ca urmare a majorării fondului de remunerare a muncii, precum și datorită încasării mai multor venituri declarate de persoanele fizice, ponderea acestei categorii de impozit a atins 9,54%, iar în 2024 a scăzut la 7,86%. Ponderea impozitului pe proprietate în valoarea totală a venitului BPN este marginală și în scădere de la 0,8% în 2015 la 0,76% în 2024. Aceasta demonstrează subimpozitarea cronică a proprietății în Republica Moldova.

Analiza comparativă a ponderii impozitului pe venit și pe proprietate (avere) în PIB cu unele state membre ale UE, i.e., cele din CEE, dezvăluie că majoritatea statelor din regiune au încasat mai multe venituri fiscale, fie prin impozite pe venit mai mari, fie prin contribuții sociale crescute, fie prin ambele instrumente fiscale (Figura 4.29). România a fost singurul stat care a cunoscut o reducere a impozitului pe venit în PIB, de la 6,6% în 2015 la 6% în 2024. În plus, România prezintă o situație interesantă la capitolul contribuțiilor sociale, acestea fiind majorate de la 8,1% în 2014 la 11,7% din PIB în 2024, ca urmare a redistribuirii poverii fiscale. Republica Moldova prezintă o structură fiscală diferită de celelalte state analizate. Impozitul pe venit în 2015 era de 4% în PIB, fiind cel mai scăzut din eșantion. În 2024, se constată o creștere de până la 5,7% din PIB. Contribuțiile sociale în 2015 erau printre cele mai reduse din întregul grup, de 8,3% din PIB, depășind doar Bulgaria (7,9% din PIB) și România (8,1% din PIB). Totuși, acestea rămân neglijabile, comparativ cu 14,8% din PIB în Slovenia sau 14,6% din PIB în Cehia.

Figura 4.29: Evoluția încasărilor din impozitul pe venit, impozitul pe proprietate și contribuțiile sociale în Republica Moldova și în statele din CEE, în 2015 și 2024 (% din PIB)

Notă: *Impozitul pe venit este format din impozitul pe venitul persoanelor fizice și impozitul pe venitul persoanelor juridice. În cazul Republicii Moldova, datele privind impozitul pe avere sunt datele impozitului pe proprietate.*
Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Eurostat (2025).*

În concluzie, analiza comparativă dezvăluie o serie de diferențe dintre Republica Moldova și statele europene din regiune, reflectând un decalaj structural important față de acest grup de state. În timp ce Cehia, Estonia sau Slovenia colectează venituri fiscale mai multe și oferă protecție socială corespunzătoare, Republica Moldova colectează mai puțin și, în consecință, oferă servicii publice mai slabe. A converge spre standardele din regiune nu înseamnă doar a crește cotele, înseamnă a construi un sistem fiscal care să justifice acele cote prin servicii publice pe măsură. În caz contrar, creșterea fiscalității riscă să fie percepută ca o povară suplimentară, nu ca o investiție colectivă în bunăstarea cetățenilor.

Atunci când Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere, sistemul său de aplicare a **TVA** nu era pregătit pentru standardele europene, fiind prezente o serie de probleme structurale legate de fundamentele

modului în care taxa era concepută și aplicată. Cea mai vizibilă neconcordanță era aplicarea cotei zero în situații în care directiva europeană nu o permitea. Conform logicii UE, cota zero se aplică în primul rând exporturilor. Extinderea ei dincolo de aceste limite crea distorsiuni și oferea avantaje selective unor categorii de contribuabili fără o justificare clară în dreptul comunitar. La aceasta se adăuga o listă de scutiri care depășea cu mult ceea ce directiva considera rezonabil. Locuințele, serviciile educaționale și medicale, serviciile financiare, produsele destinate copiilor - toate beneficiau de tratament preferențial, uneori justificat social, alteori mai greu de apărat în fața principiului neutralității fiscale pe care TVA îl presupune. Problema nu era neapărat existența acestor scutiri, ci faptul că depășeau ca număr și amploare ceea ce cadrul european permitea, creând goluri în baza de impozitare și în veniturile bugetare. Pragul de înregistrare ca plătitor de TVA era considerat prea mic față de nivelurile practicate în statele membre, ceea ce împovăra micii operatori economici și complica administrarea fiscală fără un câștig proporțional pentru buget. Totodată, existau proceduri incomplete, termene neclare și mecanisme de raportare care nu corespundeau standardelor europene.

Pe lângă toate acestea, existau facilități acordate în domenii greu de justificat chiar și prin prisma cotelor reduse: autovehicule, pachete turistice, echipamente agricole, parcuri eoliene, aeronave. Unele dintre ele puteau părea logice din perspectiva unor politici sectoriale interne, dar în raport cu dreptul european nu aveau un temei solid. Toate acestea urmau să fie revizuite și, în cea mai mare parte, eliminate în cadrul procesului de armonizare asumat prin Acordul de Asociere.

Evoluția TVA în Republica Moldova din 2015 până în 2024 reflectă oscilația statului între susținerea anumitor sectoare prin scutiri și cote reduse și, pe de altă parte, căutarea de a corecta excesele și de a uniformiza regulile jocului.

Astfel, începând din 2015, micile companii puteau să se înregistreze voluntar ca plătitori de TVA fără să atingă pragul de 100.000 de lei. A fost menținută cota redusă de 8% în agricultură, iar biomasa destinată energiei

termice a primit cota zero. Tot atunci, au fost introduse scutiri de TVA pentru importul gratuit al mijloacelor de transport speciale, iar mecanismul de restituire a TVA a fost extins la investițiile capitale în clădiri de producție. În 2017, avocații, notarii, executorii judecătorești și mediatorii au ieșit complet din sfera TVA. În linie cu directivele energetice ale UE, biocombustibilul solid a primit o cota redusă de 8%, iar companiile IT și-au prelungit facilitățile fiscale până în 2020.

Anul 2018 a adus cele mai multe modificări. Pragul de înregistrare obligatorie ca plătitor de TVA s-a dublat, de la 600.000 de lei la 1,2 milioane de lei, o măsură care a scos practic din sistem o categorie întreagă de contribuabili mici. Sectorul HoReCa a primit o cotă redusă de 10% pentru cazare și alimentație publică, iar energia termică produsă din biocombustibil și livrată instituțiilor publice a intrat și ea sub umbrela cotei de 8%. Pe fondul acestor deschideri, s-a simplificat și procedura de restituire a TVA. A fost eliminată obligativitatea plății prin cont bancar, indiferent de forma de achitare. Producătorii de lapte și brutăriile au primit dreptul la rambursare atunci când TVA pe achiziții depășea TVA pe vânzări. Ceea ce era o recunoaștere a realității că aceste sectoare lucrează frecvent cu cote mixte și riscau să rămână cu sume blocate la buget. De asemenea, a intrat în vigoare scutirea de TVA cu drept de deducere pentru combustibilul destinat navelor maritime din Portul Internațional Liber Giurgiulești, indiferent de pavilionul acestora. În 2019, au fost eliminate scutirile de TVA la mărfurile importate prin parteneriate publice-private, cu scopul declarat de a asigura condiții egale pe piață și de a elimina avantajele selective care denaturau concurența.

Pandemia din 2020 a schimbat temporar regulile. HoReCa a primit o nouă reducere a cotei TVA, de la 20% la 15%, ca formă de sprijin pentru un sector paralizat de restricții. Moratoriul pe controalele fiscale din perioada aprilie-iunie 2020 și amânarea termenelor de plată pentru taxele locale până la 25 iulie 2020 au oferit companiilor un răgaz necesar. Totodată, pentru livrările agenților economici insolvabili a fost introdus mecanismul taxării inverse, o soluție tehnică menită să protejeze bugetul de situațiile în care TVA colectat nu mai ajungea niciodată la stat. A fost introdusă și o scutire de

TVA fără drept de deducere pentru importul de materii prime și articole utilizate la producerea tractoarelor și a tehnicii agricole. Iar în 2021, după ce presiunea pandemiei s-a mai atenuat, HoReCa a beneficiat de o nouă reducere a cotei, de la 15% la 12%.

Anul 2023 a marcat o schimbare de direcție. Statul a început să recupereze unele scutiri acordate anterior, anulând facilitățile pentru aeronave, elicoptere, locomotive, vagoane, inclusiv pentru serviciile de leasing operațional sau financiar al acestor mijloace de transport. Totodată, au dispărut scutirile pentru importul și livrarea deșeurilor și reziduurilor de metale feroase și neferoase, un domeniu în care tratamentul preferențial fusese identificat ca sursă de distorsiuni concurențiale. Au fost introduse taxarea inversă la importul de servicii și un mecanism nou de restituire a TVA acumulată în cont începând cu 1 ianuarie 2023, fiind o reformă așteptată de către mediul de afaceri, care se confrunta cu sume imobilizate pe perioade lungi.

La fel ca în cazul TVA, legislația Republicii Moldova privind **accizele** era departe de standardele europene în momentul semnării Acordului de Asociere. Diferențele țineau atât de terminologie, cât și de metoda de calcul. Codul Fiscal nu oferea definiții clare privind anumite tipuri de vin, băuturi fermentate, produse intermediare sau categorii specifice de tutun, ceea ce crea ambiguitate și permitea interpretări favorabile contribuabililor sau aplicări arbitrare din partea autorităților. Metoda de calcul a accizelor la țigarete nu corespundea modelului european, care combină o componentă specifică per unitate cu una ad valorem raportată la prețul de vânzare. Scutirile existente pentru autoturismele hibride importate, pentru alcoolul etilic utilizat în parfumerie, pentru mijloacele de transport primite cu titlu gratuit nu aveau un corespondent în directivele UE și creau inechități față de producătorii și importatorii care plăteau accize integrale. Cadrul juridic pentru antrepozitele fiscale și circulația produselor în regim suspensiv era incomplet sau lipsea.

O categorie aparte o reprezentau produsele accizate care nu se regăseau în nicio directivă europeană: blănurile naturale, aparatele video și

audio. Accizele pe aceste produse generau venituri modeste și creau mai multă complexitate administrativă decât valoare fiscală reală. Procesul de armonizare urmează să le reconsidere, cel mai probabil prin eliminare.

Tutunul a fost domeniul în care Republica Moldova a avansat cel mai vizibil și cel mai constant. Primele ajustări au avut loc chiar începând din 2015, când accizele la țigarete au fost indexate la creșterea PIB-ului nominal sau aliniate la standardele UE. În 2016, cotele au fost majorate mai explicit în linie cu directivele europene și recomandările Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), iar în 2017 accizele au fost stabilite pe un orizont de trei ani, oferind predictibilitate atât industriei, cât și bugetului. Această practică a continuat, cotele pentru 2019 fiind stabilite pe baza legii din 2017, consolidând ideea că previzibilitatea fiscală este o condiție pentru decizii de investiții pe termen lung. În 2019, baza de impozitare pentru dispozitivele de tip heat-not-burn a fost mutată de la kilogram la bucată, reflectând realitatea că aceste produse nu sunt tutun de fumat în sensul clasic și că impozitarea per kilogram nu era nici echitabilă, nici eficientă. În 2023, cotele au crescut cu 25%, un salt semnificativ care a urmat presiunea combinată a angajamentelor de armonizare și a obiectivelor de sănătate publică.

Cu toate acestea, alinierea deplină la ratele minime europene a fost amânată pentru 2025. Astfel, în aprilie 2025, Guvernul a adoptat un regulament pentru instituirea unui sistem de urmărire și trasabilitate a produselor din tutun, bazat pe directiva europeană în domeniu, cu intrare în vigoare în 2026. Miza acestui sistem este urmărirea circuitului produselor de la fabricare până la consumatorul final, ca instrument principal prin care statele combat contrabanda cu tutun. Aceasta este o problemă reală datorită proximității față de piețe cu prețuri mai mici și permeabilității frontierelor. Republica Moldova implementează și Protocolul OMS pentru eliminarea comerțului ilicit, ceea ce arată că abordarea este mai degrabă sistemică, nu punctuală.

Evoluția accizelor la alcool a avut un ritm mai lent. În 2015, accizele fixe pentru băuturile alcoolice au fost majorate cu inflația prognozată, iar în 2016 această indexare la rata inflației a continuat. În 2017, accizele pentru

alcool au fost stabilite pe trei ani conform calendarului Acordului de Asociere, fiind aplicat același mecanism de predictibilitate ca la tutun. Tot atunci, întreprinderile din industria parfumeriei și cosmetică, precum și cele care produceau și comercializau produse alcoolice, au pierdut scutirea de acciză pentru alcoolul etilic utilizat în procesul de producție. Majorarea cu 15% a accizei la alcoolul etilic în 2023 a consolidat această direcție, iar scutirea pentru alcoolul etilic nedenaturat din parfumerie a dispărut definitiv. În iunie 2025, Guvernul a aprobat un proiect de lege pentru alinierea parțială la directivele europene privind structura și ratele accizelor la alcool și tutun. Anul 2024 a cunoscut și el câteva progrese în domeniul băuturilor alcoolice, continuând trendul de apropiere față de standardele comunitare.

În 2015, accizele la combustibili au fost indexate la creșterea PIB-ului nominal sau aliniate parțial la standardele UE, cu o reducere a cotei pentru păcură. În 2016, accizele la produsele petroliere au fost ajustate la creșterea prognozată a PIB-ului, iar în 2017 au fost stabilite pe trei ani conform aceluiași calendar al Acordului de Asociere. O măsură specifică din 2018 a scutit de acciză combustibilul destinat navelor maritime din Portul Internațional Liber Giurgiulești implicate în transport internațional. Pe plan administrativ, 2020 a adus o clarificare importantă: termenul de achitare a accizelor a fost stabilit la data de 25 a lunii următoare celei în care marfa accizată a fost scoasă din antrepozit. Această normă a redus incertitudinea pentru operatori.

Dincolo de aceste ajustări punctuale, problema esențială este că Republica Moldova **nu aplică accize la gazele naturale și la energia electrică**, deși Directiva europeană 2003/96/CE le prevede explicit ca obligatorii. Nici în 2024, nici în 2025 nu s-au înregistrat progrese semnificative în acest domeniu.

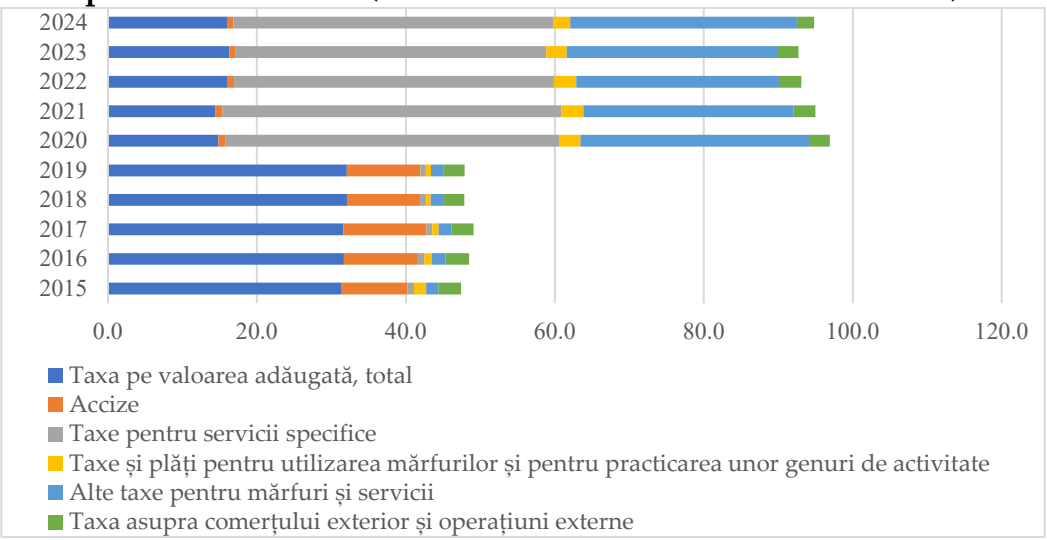
Două priorități tehnice domină agenda accizelor pentru orizontul 2027. Ambele sunt esențiale pentru funcționarea sistemului fiscal în conformitate cu standardele europene. Prima este implementarea regimului suspensiv și presupune eliminarea obligației de a plăti accizele în fiecare etapă a lanțului de producție și distribuție, urmând ca acestea să fie achitate

o singură dată, la momentul în care produsul finit iese din antrepozit și intră pe piață. Este un principiu fundamental al sistemului european de accize, care reduce costurile administrative, diminuează blocajele de lichiditate pentru operatori și face controlul fiscal mai eficient. A doua prioritate este integrarea în sistemele informatice europene EMCS pentru circulația și controlul produselor accizate și SEED pentru schimbul de date între administrațiile fiscale. Fără aceste sisteme, chiar și o legislație bine armonizată riscă să funcționeze ineficient în practică.

Privite împreună, cele două componente ale impozitării indirecte, TVA și accizele, arată un stat care încearcă să-și modernizeze sistemul fiscal pas cu pas, ținând cont de angajamentele europene și realitățile interne ale unei economii în care marjele sunt mici, conformarea fiscală nu e perfectă și fiecare modificare de cotă se simte imediat în prețuri.

În Figura 4.30 este reprezentată contribuția principalelor categorii de venituri fiscale indirecte la formarea BPN în perioada 2015-2024. Structura impozitelor indirecte în Republica Moldova s-a schimbat complet începând din 2020. Până în 2019, TVA domina, reprezentând aproximativ 31-32% din veniturile BPN. Accizele contribuiau cu aproximativ 9-11% la formarea veniturilor bugetare, iar celelalte categorii de taxe aveau valori modeste, fiecare sub 3%. Astfel, statul își acoperea nevoile în primul rând din încasările din TVA și, secundar, din cele din accize.

Figura 4.30: Evoluția impozitelor indirecte pe principalele categorii, în perioada 2015-2024 (% din valoarea totală a veniturilor BPN)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025).*

Începând din 2020, ponderea TVA în valoarea totală a veniturilor BPN a scăzut brusc de la 32% la aproape 14,8%, în timp ce accizele s-au prăbușit de la 9,9% la 0,9%, iar în locul lor au apărut două categorii care anterior erau aproape invizibile: taxele pentru servicii specifice[182], care au crescut la aproximativ 45% din veniturile bugetare, iar alte taxe pentru mărfuri și servicii[183] au urcat la peste 30,7%. Această schimbare nu reflectă o reformă fiscală deliberată, ci efectele pandemiei, care a reorganizat structura economiei, dar și modificări în clasificarea și raportarea veniturilor bugetare. În consecință, taxele pentru servicii specifice au rămas dominante. Acestea au variat în jurul valorii de 44,9% în 2021 și 42,9% în 2024. Au urmat alte taxe pentru mărfuri și servicii, care au fost în jur de 28-30%. TVA s-a stabilizat la aproximativ 16%, iar accizele au rămas la valori simbolice de sub 1%. Taxele vamale și taxele pe utilizarea mărfurilor au rămas relativ constante, la niveluri de aproximativ 2-3%.

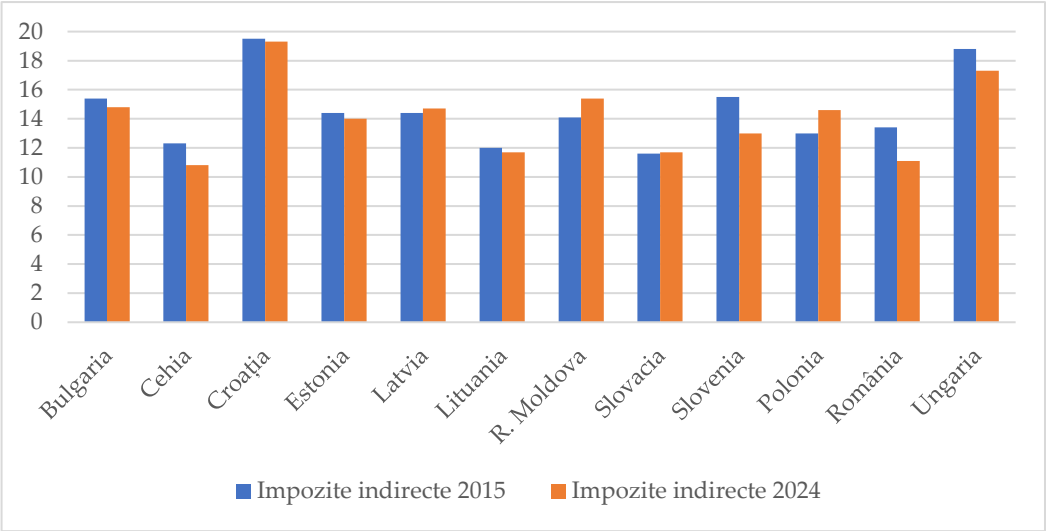
[182] Taxele pentru servicii specifice reflectă toate taxele locale (cu excepția taxei de organizare a licitațiilor și a loteriilor pe teritoriul UAT), taxa de investitori sau proprietari ai construcțiilor pentru elaborarea documentelor normative în construcție și taxa pentru efectuarea expertizei ecologice.

[183] Alte taxe pentru mărfuri și servicii reflectă taxele pentru resursele naturale, taxele pentru folosirea drumurilor, plata obligatorie a producătorilor de produse vitivinicole.

Această evoluție a impozitelor indirecte arată că Republica Moldova a trecut printr-o transformare profundă a modului în care statul își colectează resursele, chiar dacă transformarea nu a fost rezultatul unei strategii clare. Dependența excesivă de TVA din perioada 2015-2019 a lăsat loc unei structuri mai diversificate, dar și mai greu de interpretat, în care categorii cu denumiri tehnice și greutate statistică mare ascund uneori realități fiscale complexe.

Comparând încasările din impozitele indirecte ca pondere în PIB pentru Republica Moldova și statele din CEE, pot fi observate câteva tendințe importante. Spre deosebire de majoritatea statelor din eșantion, unde impozitele indirecte au scăzut sau au rămas aproximativ la același nivel, Republica Moldova a avut alt parcurs, asemănător cu cel al Letoniei sau al Poloniei. În 2015, impozitele indirecte reprezentau 14,1% din PIB, iar în 2024 acestea au urcat la 15,4%. La polul opus se află țări care au redus semnificativ ponderea impozitelor indirecte. Cehia a coborât de la 12,3% la 10,8%, România de la 13,4% la 11,1%, Slovenia de la 15,5% la 13%, iar Lituania de la 12% la 11,7% (Figura 4.31).

Figura 4.31: Evoluția încasărilor din impozitele indirecte în Republica Moldova și în statele din CEE, în 2015 și 2024 (% în PIB)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Eurostat (2025).*

Croația și Ungaria se remarcă prin cele mai mari încasări dintre toate statele analizate, atât în 2015, cât și în 2024. Croația oscilează în jurul valorii de 19%, iar Ungaria între 17% și aproximativ 19%. Aceste niveluri reflectă modele fiscale în care statul se bazează masiv pe taxarea consumului, uneori în detrimentul impozitelor directe.

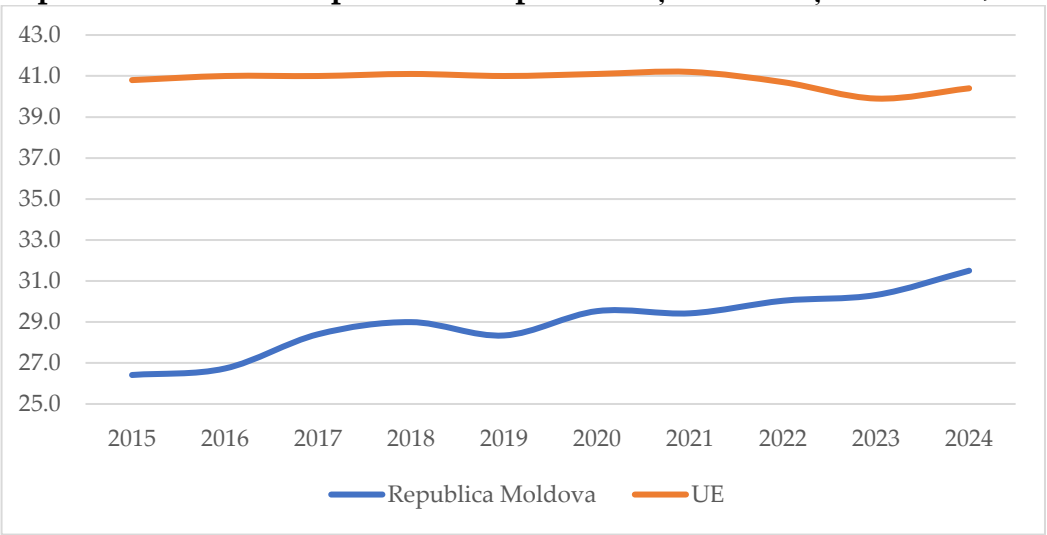
Se remarcă totodată diferențele semnificative dintre state. Aproape 9 puncte procentuale separă Cehia de Croația în 2024. Acest lucru confirmă că, în pofida procesului de armonizare europeană, statele membre și-au păstrat o marjă considerabilă de autonomie în structurarea fiscalității indirecte. Pentru Republica Moldova, care se află în proces de aliniere la standardele UE, această variație largă oferă în același timp un model și o avertizare: există mai multe modele posibile, dar fiecare vine cu compromisuri sociale și economice diferite.

Creșterea impozitelor indirecte în Moldova, coroborată cu nivelul relativ redus al impozitelor directe față de media regională, conturează un profil fiscal în care povara este împărțită inegal. Această structură poate descuraja consumul intern și poate afecta disproporționat gospodăriile cu venituri mici, care cheltuiesc o pondere mai mare din venit pe bunuri și servicii supuse taxării. Este un semnal că discuția despre echitate fiscală în Republica Moldova nu poate fi separată de discuția despre structura impozitării.

Analiza comparativă a presiunii fiscale evidențiază un proces de convergență graduală a Republicii Moldova către standardele UE, pe fundalul armonizării legislației naționale cu acquis-ul comunitar. În perioada 2015–2024, nivelul presiunii fiscale în Republica Moldova a înregistrat o traiectorie ascendentă, crescând de la 26,4% la 31,5% din PIB. Această ascensiune de aproximativ 5 puncte procentuale într-un singur deceniu reflectă o capacitate sporită a statului de a mobiliza veniturile fiscale, reducând astfel decalajul față de media europeană. În contrast, presiunea fiscală la nivelul UE a dat dovadă de o stabilitate structurală pe tot parcursul perioadei; după o ușoară contracție în anul 2023, până la nivelul de 39,9%, aceasta a revenit în 2024 la o pondere de 40,4% din PIB. Astfel, deși decalajul

se menține semnificativ, dinamica din Republica Moldova semnalează o maturizare a sistemului de colectare și o aliniere progresivă la modelul fiscal european (Figura 4.32).

Figura 4.32: Evoluția presiunii fiscale în Republica Moldova și UE, în perioada 2015-2024 (ponderea impozitelor și contribuțiilor în PIB, %)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza Rapoartelor privind executarea bugetului de stat pentru anii 2015-2024, ale Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova (2025) și Eurostat (2025)*[184].

Totuși, după un deceniu de creștere constantă a presiunii fiscale în Republica Moldova, diferența față de media europeană este de aproape 9 puncte procentuale, ceea ce înseamnă că sunt mobilizate cu aproape un sfert mai puține resurse raportat la dimensiunea economiei decât în cazul unui stat european. Altfel spus, pentru fiecare leu produs în economie, Republica Moldova reține la buget semnificativ mai puțin decât o face, în medie, un stat din UE. Această evoluție demonstrează că distanța de parcurs până la o convergență fiscală reală este în continuare considerabilă.

În concluzie, reformele fiscale din perioada 2015–2024 au transformat sistemul fiscal moldovenesc dintr-unul caracterizat prin instabilitate structurală și neconcordanțe majore cu dreptul european într-unul aflat în convergență graduală, chiar dacă incompletă, cu standardele UE.

[184] https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata /en/gov_10a_taxag_esms.htm

Principalele jaloane ale acestei transformări au fost: reforma cotei unice din 2018, cea mai semnificativă schimbare de arhitectură fiscală din ultimele două decenii; curățarea progresivă a sistemului TVA de facilități nejustificate, mai ales după 2021; alinierea treptată a accizelor la calendarul Acordului de Asociere; și, mai nou, aderarea la cadrul BEPS și implementarea schimbului automat de informații fiscale.

În pofida acestor evoluții pozitive, persistă însă lacune structurale care vor determina agenda fiscală pentru 2027 și dincolo de acest orizont. Republica Moldova nu aplică accize pe gaze naturale și energie electrică, deși Directiva 2003/96/CE le prevede obligatoriu. Regimul suspensiv de accize rămâne neimplementat. Sistemele informatice EMCS și SEED, fără de care armonizarea legislativă nu produce efecte practice, sunt în stadiu de proiect. Totodată, bugetul continuă să se sprijine excesiv pe impozite indirecte, care lovesc proporțional mai tare categoriile cu venituri mici, în timp ce impozitarea directă a proprietății rămâne subdimensionată. A construi un sistem fiscal echitabil care să justifice creșterea presiunii fiscale prin servicii publice pe măsură reprezintă provocarea esențială a deceniului care urmează.

4.3. Concluzii

Analiza parcursului politicii fiscale a Republicii Moldova din ultimele trei decenii relevă o transformare profundă, marcată de trecerea de la un sistem sovietic, centralizat și rigid, către un cadru modern, orientat spre standardele UE. Această evoluție poate fi sintetizată prin prisma a patru etape fundamentale, fiecare având provocări și rezultate distincte. **Prima etapă (1991–1994)** a reprezentat o perioadă de supraviețuire și construcție a sistemului fiscal de la zero, în condiții de instabilitate politică și colaps economic. Politica fiscală a acestei perioade a fost eminamente reactivă, axată pe gestionarea crizelor imediate și a hiperinflației. Introducerea TVA în 1992 și stabilirea primelor impozite pe profit și venit au pus bazele tehnice ale sistemului, însă colectarea a rămas ineficientă din cauza bazei de impozitare înguste și a instituțiilor slabe. **A doua etapă (1995–2005)** a marcat maturizarea structurală a sistemului, definită prin adoptarea treptată a celor

nouă titluri ale Codului Fiscal. Această perioadă a cunoscut o schimbare de paradigmă, i.e., trecerea de la impozitele directe către cele indirecte. TVA a devenit pilonul central al veniturilor bugetare, oferind statului o sursă de finanțare mai predictibilă, deși dependentă de consum. Totuși, șocul crizei regionale din 1998 a evidențiat vulnerabilitatea unui sistem fiscal care nu dispunea încă de mecanisme solide de reziliență, ducând la o erodare temporară a încasărilor raportate la PIB. **A treia etapă (2006–2014)** s-a caracterizat prin încercări de liberalizare economică și digitalizare timpurie. Introducerea cotei zero la profitul reinvestit (în 2008) și amnistia fiscală din 2007 au reflectat dorința de a stimula investițiile și de a formaliza economia, deși rezultatele au fost mixte. Semnarea Acordului de Asociere în 2014 a reprezentat momentul de cotitură, transformând „impozitul" dintr-o simplă sursă de venit bugetar într-un **instrument strategic de aliniere la acquis-ul comunitar**. A fost perioada în care s-au pus bazele modernizării serviciilor electronice și ale cooperării fiscale internaționale. **Etapa finală (2015–2024)** a fost una a rezilienței sub presiunea crizelor suprapuse și a accelerării procesului de convergență. Reforma cotei unice din 2018 și redistribuirea poverii contribuțiilor sociale în 2021 au reconfigurat echitatea fiscală, în timp ce presiunea fiscală a urcat la 31,5% din PIB în 2024. Această dinamică reflectă o capacitate sporită de colectare, însă analizele comparative cu statele din CEE indică faptul că Republica Moldova se confruntă în continuare cu un **decalaj structural** față de media UE. Deși armonizarea legislativă este avansată, implementarea tehnică și eficientizarea cheltuielilor publice rămân restanțe majore.

În concluzie, Republica Moldova a depășit faza tranziției fiscale prelungite, reușind să construiască un sistem fiscal funcțional și mai transparent. Totuși, dependența excesivă de impozitarea indirectă și subimpozitarea cronică a proprietății limitează funcția de redistribuire a statului. Pentru deceniul următor, provocarea esențială nu mai este doar colectarea veniturilor, ci consolidarea unui contract social solid, în care creșterea presiunii fiscale să fie justificată prin servicii publice de înaltă calitate, asigurând astfel o convergență reală, nu doar legislativă, cu spațiul european.

5. MODIFICĂRI ÎN POLITICA MONETARĂ ȘI A CURSULUI DE SCHIMB

Dorina CLICHICI

Problemele inerente procesului de tranziție la economia de piață au declanșat salturi majore ale prețurilor, fiind amplificate de crizele economice regionale și mondiale, care au izbucnit în această perioadă. Mai mult decât atât, Republica Moldova a fost dintotdeauna puternic influențată de condițiile meteorologice, astfel încât episoadele de secetă au exercitat presiuni asupra prețurilor la produsele alimentare. În plus, contribuția importantă a consumului final la creșterea economică și ascensiunea fără precedent a remiterilor persoanelor plecate la muncă peste hotare în perioada de tranziție[185] au reprezentat factori importanți în creșterea prețurilor. Pe de altă parte, nivelul extrem de ridicat al dependenței de importurile de produse energetice, dar și persistența balanței comerciale negative au sporit vulnerabilitatea inflației la șocurile externe. O altă particularitate a economiei moldovenești este nivelul ridicat de dolarizare, care o face vulnerabilă la fluctuațiile bruște ale cursului de schimb. Pentru o economie mică, volatilitatea monedei împiedică realizarea stabilității prețurilor, în timp ce deschiderea țării înseamnă că modificările prețurilor bunurilor comercializate declanșează modificări ale prețurilor bunurilor autohtone, împiedicând astfel controlul inflației (Bini-Smaghi, 2018). În aceste condiții, asigurarea stabilității monetare și reducerea volatilității monedei naționale s-au dovedit a fi o provocare destul de mare încă din momentul obținerii independenței de către Republica Moldova. Majoritatea acestor factori continuă să afecteze cererea internă într-un mod ciclic și nu sunt sensibili la instrumentele politicii monetare (IMF, 2022). Cu toate acestea, menținerea stabilității prețurilor este cel mai important obiectiv al Băncii Naționale a Moldovei (BNM), deoarece aceasta promovează dezvoltarea economică și un nivel susținut de creștere economică (BNM, 2018).

[185] Valoarea remiterilor lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare a atins vârful în 2006, atunci când nivelul acestora a urcat la 34,5% în PIB (World Bank, 2025).

Stabilitatea monetară și a cursului de schimb în Republica Moldova este cu atât mai importantă în contextul procesului de aderare la UE, întrucât țările candidate sunt obligate să îndeplinească criteriile de la Copenhaga pentru a deveni state membre ale UE. În acest sens, Republica Moldova trebuie să îndeplinească criteriile economice de preaderare, asigurând funcționarea economiei de piață și un nivel adecvat de competitivitate care să fie apropiat de cel al altor state membre ale UE. Unul dintre cei mai importanți pași către o economie de piață funcțională este asigurarea unui nivel ridicat de stabilitate macroeconomică, inclusiv stabilitatea prețurilor.

În acest capitol, sunt analizate principalele etape în evoluția politicii monetare în Republica Moldova din perioada de tranziție până în prezent. Mai exact, sunt identificate principalele provocări legate de stabilitatea monetară în contextul integrării europene și dezvăluiți factorii care au perturbat stabilitatea monetară și valutară în toată această perioadă. În plus, sunt descrise principalele instrumente utilizate de BNM în atingerea stabilității monetare și valutare și progresele înregistrate. De asemenea, este analizat gradul de convergență al Republicii Moldova cu UE în ceea ce privește stabilitatea prețurilor și a cursului de schimb.

5.1. Liberalizarea prețurilor și provocările hiperinflației galopante (1991-1994)

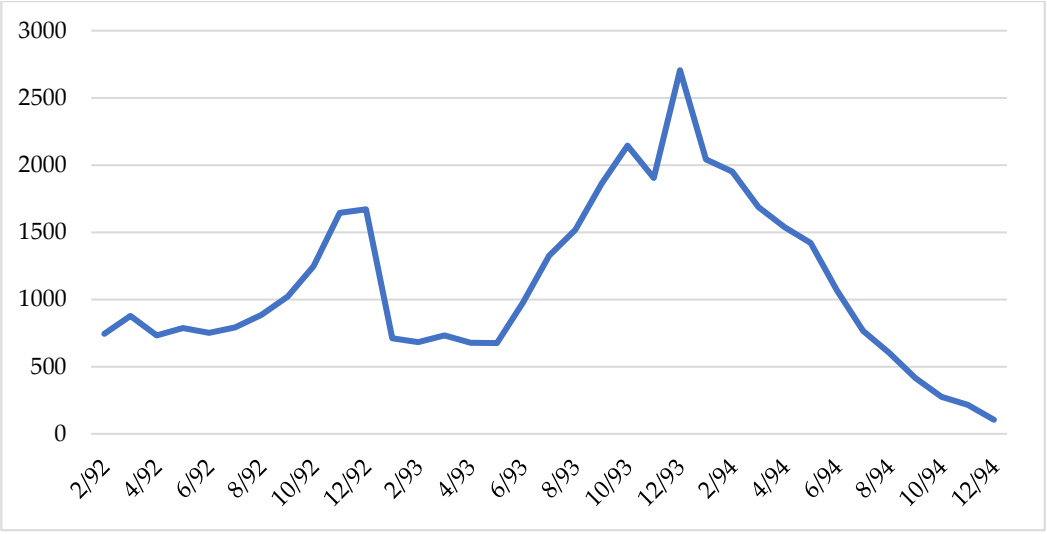
Odată cu obținerea independenței în 1991, a fost creată Banca Națională a Moldovei (BNM), prin reorganizarea Băncii Republicane din Moldova, care era parte componentă a Băncii de Stat a URSS[186]. Emisiunea de bani a continuat să fie o prerogativă a Băncii de Stat a URSS, în timp ce rublele sovietice au continuat să circule pe teritoriul Republicii Moldova încă doi ani din momentul creării BNM. În aceste condiții, controlul masei monetare a fost foarte greu de atins de către banca centrală. În plus, haosul determinat de descompunerea URSS, nivelul ridicat de instabilitate economică care a persistat în primii ani de tranziție și liberalizarea prețurilor în lipsa elementelor de bază ale economiei de piață au generat creșterea

[186] Decret al Președintelui Republicii Moldova Nr. 122/04-06-1991 cu privire la Banca Națională a Moldovei, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=4976&lang=ro

galopantă a inflației în perioada 1991-1994. Vârful acesteia a fost atins în decembrie 1993, atunci când prețurile de consum au crescut cu 2.705% (Figura 5.1).

Stabilizarea monetară a avut loc abia după ce a fost pus în circulație leul moldovenesc, în noiembrie 1993. Tranziția către o monedă națională a fost realizată însă în câteva etape, BNM creând inițial o unitate de măsură temporară, în iunie 1992, cuponul moldovenesc[187], care a circulat împreună cu rubla sovietică. A urmat retragerea treptată din circulație a rublelor și cupoanelor și introdus leul moldovenesc în 1993, proces desfășurat cu sprijinul tehnic și financiar acordat de către FMI, prin intermediul aranjamentelor de tip Stand-By și facilității de transformare sistemică (IMF, 1995). În consecință, rata inflației a cunoscut un puternic trend descendent în perioada imediat următoare, atingând nivelul de doar 104,6% în decembrie 1994 (Figura 5.1.).

Figura 5.1: Rata anuală a inflației, în perioada 1992-1994 (%, creșterea lunară prețurilor de consum față de aceeași lună a anului precedent)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

[187] Cuponul a înlocuit rubla sovietică la aceeași paritate, în timp ce bancnotele emise aveau valori nominale de 50, 200, 1.000 și 5.000 cupoane.

5.2. Crearea cadrului instituțional al politicii monetare și gestionarea crizelor financiare regionale (1995-1999)

După introducerea leului moldovenesc, a urmat crearea cadrului oficial al politicii monetare, prin adoptarea Legii cu privire la Banca Naţională a Moldovei în 1995. Având în vedere vulnerabilitatea semnificativă a țării la șocurile externe, obiectivul fundamental urmărit de BNM era **menţinerea stabilităţii monedei naţionale**[188]**,** printr-o politică monetară și valutară orientată spre gestiunea adecvată a ofertei de bani în economie, a rezervelor valutare ale statului, dar și a creditelor acordate statului și băncilor comerciale. Pe de o parte, aceasta urmărea menţinerea stabilităţii interne a leului, măsurată prin indicele preţurilor de consum, şi, pe de altă parte, menţinerea stabilităţii externe, măsurată prin rata de schimb a leului în raport cu principalele valute străine. Utilizând **regimul țintirii agregatelor monetare,** BNM stabilea ţinte cantitative ale ofertei de bani în economie pentru fiecare an următor, i.e. volumul bazei monetare şi al masei monetare[189], pornind de la prognoza indicatorilor macroeconomici realizată de guvern, pentru ritmul de creștere a PIB, rata inflaţiei şi deficitul bugetar[190]. Instrumentele politicii monetare prin care BNM atingea aceste obiective erau operaţiunile pe piața deschisă, facilitățile de lombard, rezervele minime obligatorii și rata de bază (BNM, 2000). Mai mult decât atât, autoritatea monetară trebuia să asigure o valoare suficient de mare a rezervelor valutare, astfel încât acestea să asigure acoperirea a trei luni de importuri. Un alt rol important al BNM era să **finanțeze în mod direct deficitul bugetului de stat,**

[188] HOTĂRÂRE Nr. 411 din 30-12-1999 privind Politica monetară și valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2000, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=49367&lang=ro

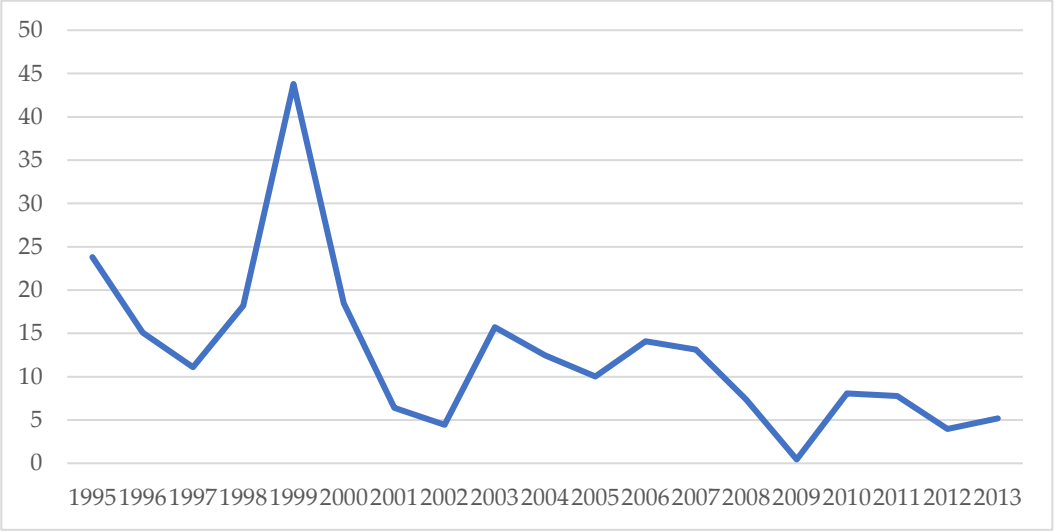
[189] În contextul atingerii țintelor cantitative ale ofertei de bani în economie de către BNM, volumul bazei monetare era considerat obiectiv operațional și al masei monetare era considerat obiectiv intermediar.

[190] HOTĂRÂRE Nr. 60 din 31-12-1996 direcțiile principale ale politicii monetare și valutare a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 1997, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=49398&lang=ro

prin acordarea de credite garantate cu titluri de stat (în 1998, BNM a sistat finanțarea directă a Ministerului Finanțelor).

Acest cadru monetar a reușit să asigure atingerea obiectivului BNM, i.e., o relativă stabilitate internă a monedei naționale, astfel încât rata inflației a cunoscut o scădere constantă în perioada 1995-1997, de la 23,5% în 1995 la doar 11,1% în 1997 (Figura 5.2). În același timp, poate fi remarcată menținerea stabilității externe a monedei naționale, rata de schimb a leului în raport cu dolarul înregistrând o depreciere de 2,9% în perioada cei trei ani (Figura 5.3).

Figura 5.2: Rata medie anuală a inflației, în perioada 1995-2013 (%, modificare față de anul precedent)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor IMF (2025).*

Perioada de acalmie nu a durat însă mult, fiind întreruptă de criza financiară din Federația Rusă care a izbucnit în 1998. Aceasta a generat o destabilizare monetară și valutară severă în Republica Moldova, în condițiile în care țara era în continuare puternic dependentă din punct de vedere comercial de piața rusă. Odată cu intrarea în recesiune a acestei țări, Republica Moldova a cunoscut prăbușirea încasărilor din exporturi și ascensiunea prețurilor la produse energetice și alte materii prime, care au determinat deprecierea considerabilă a leului moldovenesc și creșterea

inflației. Totodată, criza financiară a afectat semnificativ sistemul bancar, care s-a confruntat cu retrageri masive de depozite și, respectiv, cu un deficit sever de lichiditate la finalul anului. Mai mult decât atât, piața titlurilor de stat din Republica Moldova s-a contractat brusc, deținătorii de bonuri de trezorerie părăsind piața. Pentru a contracara o eventuală incapacitate de plată a guvernului, creditele directe acordate Ministerului Finanțelor de către BNM au crescut cu 150% în doar șase luni, i.e., din iulie 1998 până în decembrie 1998. De asemenea, pentru a evita o criză de lichiditate generalizată, determinată de retragerile de depozite, BNM a finanțat masiv sistemul bancar prin intermediul facilității de lombard și operațiunilor repo[191], realizând o serie de intervenții valutare pentru acoperirea cererii în creștere de valută pe piața interbancară (BNM, 2000).

Figura 5.3: Cursul de schimb al leului moldovenesc în raport cu dolarul, în perioada 1994-2013 (cursul oficial zilnic)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

[191] Hotărâre a Băncii Naționale a Moldovei Nr. 433 din 31-12-1998 privind Politica monetară și valutară pentru anul 1999, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=49706&lang=ro

În pofida acestor măsuri, leul a pierdut 82% din valoarea sa în 1998, de la un curs mediu de schimb în raport cu dolarul de 4,67 lei în ianuarie acesta a ajuns la 8,54 lei în decembrie (Figura 5.3), în timp ce rata anuală a inflației a atins nivelul de 18,2% (Figura 5.2). În același timp, rezervele valutare s-au redus de 3 ori într-un singur an, de la nivelul de 345 de milioane de dolari în decembrie 1997 la 143 milioane de dolari în decembrie 1998 (BNM, 2000).

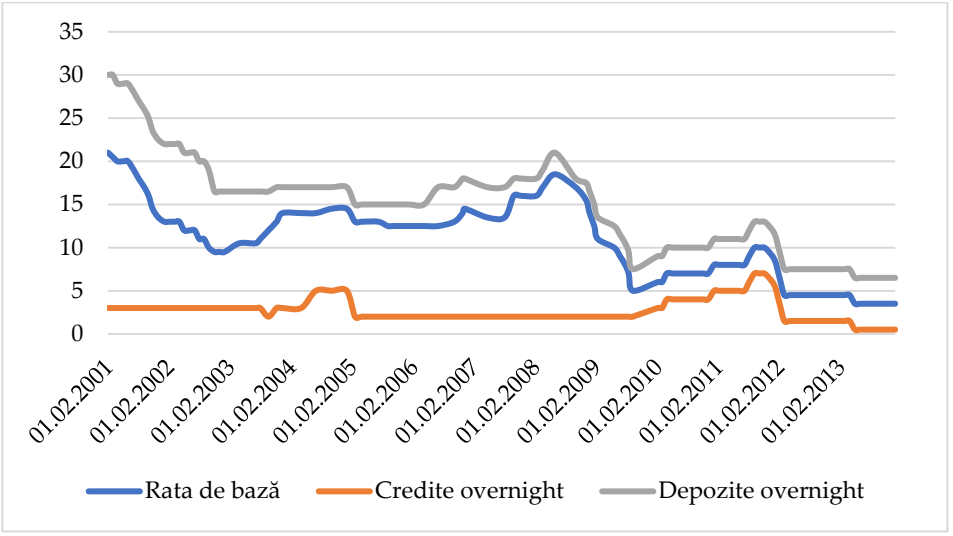
În 1999, autoritatea monetară a realizat o serie de măsuri menite să contribuie la redresarea economiei naționale, după criza financiară din 1998. Totodată, aceasta a insistat pe reducerea creditelor acordate guvernului, pentru a disponibiliza resurse financiare și a le canaliza în direcția sistemului bancar și a economiei reale. În pofida acestui obiectiv, creditele acordate economiei reale au înregistrat un trend descendent în 1999, cauzat de o serie de factori structurali, printre care, ritmul lent al restructurării întreprinderilor, nivelul scăzut de eligibilitate a debitorilor, calitatea redusă a garanțiilor solicitate pentru creditele bancare, dar și ratele ridicate ale dobânzilor. În plus, rata inflației a crescut până la nivelul de 43,8%, erodând veniturile populației și ale agenților economici.

5.3. Consolidarea stabilității monetare și acumularea rezervelor valutare pe fondul creșterii economice (2000-2007)

După criza financiară din 1998-1999, Republica Moldova a cunoscut o redresare care a durat opt ani și a condus la o relativă stabilizare monetară. Această evoluție pozitivă a fost determinată de o serie de factori, precum privatizarea unor întreprinderi importante din sistemul energetic, creșterea fluxurilor atrase de investiții străine directe, repatrierea veniturilor în valută străina încasate de către exportatori, dar și sporirea volumului de remiteri ale lucrătorilor plecați la muncă peste hotare (de la 14% în PIB în 2000 la 35% în PIB în 2006). Având în vedere aceste evoluții, oferta de valută străină a sporit substanțial, determinând BNM să acționeze în calitate de cumpărător net pe piața valutară interbancară și să sporească rezervele valutare ale țării

(BNM, 2001). În plus, pentru a sprijini redresarea economică, autoritatea monetară a redus dobânda de politică monetară de opt ori în 2001 și de cinci ori în 2002, astfel încât, aceasta a coborât de la nivelul de 21% la începutul anului 2001 la doar 9,5% la finalul anului 2002 (Figura 5.4).

Figura 5.4: Ratele dobânzilor de politică monetară ale BNM, în perioada 2001-2013 (%)

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).

Pe fondul acestui climat economic favorabil, al creșterii substanțiale a consumului, a remiterilor și a veniturilor populației, **în perioada 2003-2007,** nivelul inflației s-a menținut ridicat, fiind înregistrată o rată medie de 13,1%[192]. Mai mult decât atât, inflația a fost alimentată de excesul de lichiditate înregistrat pe piața interbancară în toată această perioadă. Pentru a tempera creșterea prețurilor, BNM a înăsprit politica monetară, majorând rata de bază de cinci ori în 2003, o dată în 2004, de două ori în 2006 și o dată în 2007, urcând-o la nivelul de 16% la finalul anului 2007. De asemenea, autoritatea monetară a realizat operațiuni ample de sterilizare a lichidității

[192] Prognoza BNM privind nivelul ratei inflației pentru anul 2004 a fost de 8-10% (BNM, 2004).

în exces, prin vânzarea de certificate ale BNM[193] și prin atragerea de depozite de la bănci (BNM, 2007). În pofida măsurilor de înăsprire a condițiilor monetare, banca centrală nu a reușit să atingă obiectivul de menţinere a ratei inflaţiei în limita de 8-10%, stabilit prin Politica monetară și valutară pentru perioada 2004-2006 și în limita de 10%, pentru 2007 (BNM, 2006; BNM, 2007a). Aceste eforturi au fost periclitate de lipsa unei alinieri a politicii fiscale cu obiectivele politicii monetare, dar și de factori de ordin extern, precum creșterea constantă a prețurilor internaționale la țiței în această perioadă (Expert Grup, 2009).

Presiunile inflaționiste ridicate au determinat modificarea obiectivului principal al băncii centrale în 2006, fiind realizată **trecerea de la menţinerea stabilităţii monedei naționale la cel de asigurare și menţinere a stabilităţii prețurilor**[194]. În plus, a fost interzisă acordarea împrumuturilor şi garanţiilor sub orice formă statului sau organelor acestuia, inclusiv prin procurarea pe piaţa primară a hârtiilor de valoare de stat. Pentru facilitarea tranziției către acest obiectiv, BNM a decis că va fi necesară schimbarea regimului politicii monetare și a elaborat, în 2007, **Planul cu privire la implementarea strategiei de ţintire a inflaţiei**[195]. Acest plan prevedea, în principal, crearea infrastructurii adecvate, dar și elaborarea politicii de informare a publicului larg şi a măsurilor pentru creșterea gradului de încredere a populației în banca centrală. În acest context, în 2008, rata de bază a devenit principalul instrument al politicii monetare, fiind stabilită în funcție de obiectivul fundamental, aşteptările inflaţioniste şi prognozele

[193] În 2005, în scopul sterilizării mai eficiente a lichidității în exces, BNM a implementat un nou instrument, certificatele BNM, care împreună cu depozitele atrase de la băncile comerciale au reprezentat principalele instrumente reducere a lichidității (BNM, 2007b).

[194] În anul 2006, prin aprobarea Legii nr. 191-XVI din 30.06.2006 cu privire la modificarea Legii nr. 548-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei a fost modificat obiectivul fundamental (BNM, 2006).

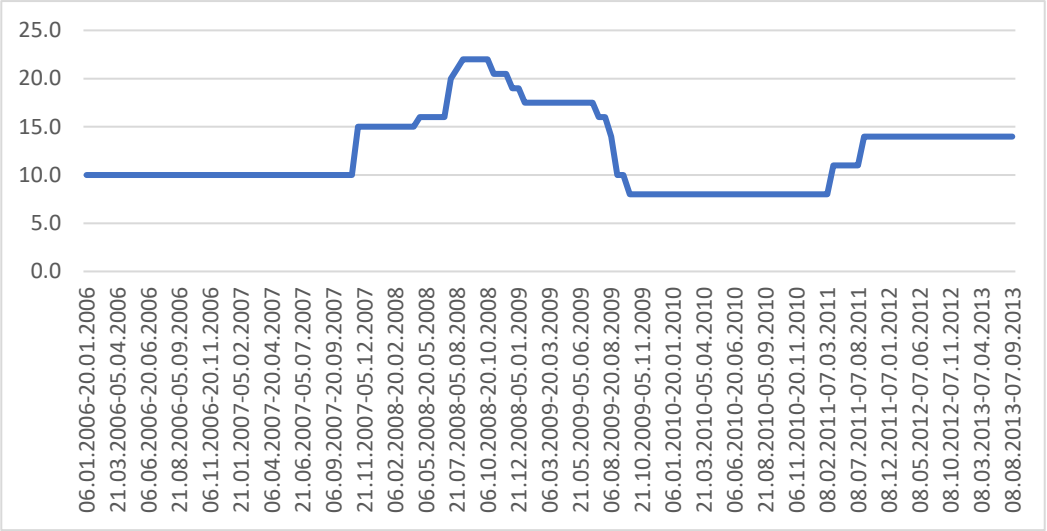
[195] Regimul de țintire a inflației presupunea: i) stabilirea periodica și anunțarea publică a țintei de inflație (fie a unui număr precis, fie a unui interval); ii) implementarea unei politici monetare ce dă prioritate țintei inflaționiste previzionate în raport cu oricare alt obiectiv de politica monetara și iii) asumarea responsabilității de către BNM de menținere a inflației în limitele prevăzute, care implica în egală măsură un grad înalt de transparență.

economice interne şi externe. În scopul coordonării politicii monetare cu politica bugetar–fiscală, a fost instituit **Comitetul de gestionare a lichidităţii**, care avea obiectivul de a asigura o comunicare eficientă între BNM și Ministerul Finanțelor (BNM, 2007; BNM, 2008).

5.4. Reacția politicii monetare la undele de șoc ale crizei financiare internaționale (2008-2009)

Deși Politica monetară și valutară pentru anul 2008 a urmărit obiectivul de menţinere a ratei inflației în limita nivelului de 10% (BNM, 2008), iar pentru 2009, de 9%, cu o deviere posibilă de +/- 1,0 punct procentual (BNM, 2009a), aceste obiective au fost afectate de evenimente externe cu caracter puternic perturbator care au avut loc în această perioadă, i.e., prăbușirea prețurilor internaționale la țiței și criza financiară internațională. Criza financiară internațională și declinul economic înregistrat de către principalii parteneri comerciali ai Republicii Moldova au condus la contracția severă a încasărilor din exporturile și la reducerea remiterilor lucrătorilor plecați la muncă peste hotare (BNM, 2010). În consecință, a avut loc o scădere a veniturilor populației și a cererii interne, temperând substanțial inflația, de la 7,3% în 2008 la doar 0,4% în 2009 (Figura 4.2). Mai mult decât atât, prăbușirea prețurilor internaționale la țiței a susținut această evoluție descendentă a inflației. În aceste condiții, pentru a revitaliza economia națională și a menține creditarea sectorului real, banca centrală a întreprins o serie de măsuri de **relaxare a politicii monetare**. Mai exact, aceasta a realizat zece reduceri ale ratei dobânzii în perioada mai 2008 - septembrie 2009, de la 18,5% la doar 5%, şi cinci reduceri ale ratei rezervelor obligatorii (Figura 5.5).

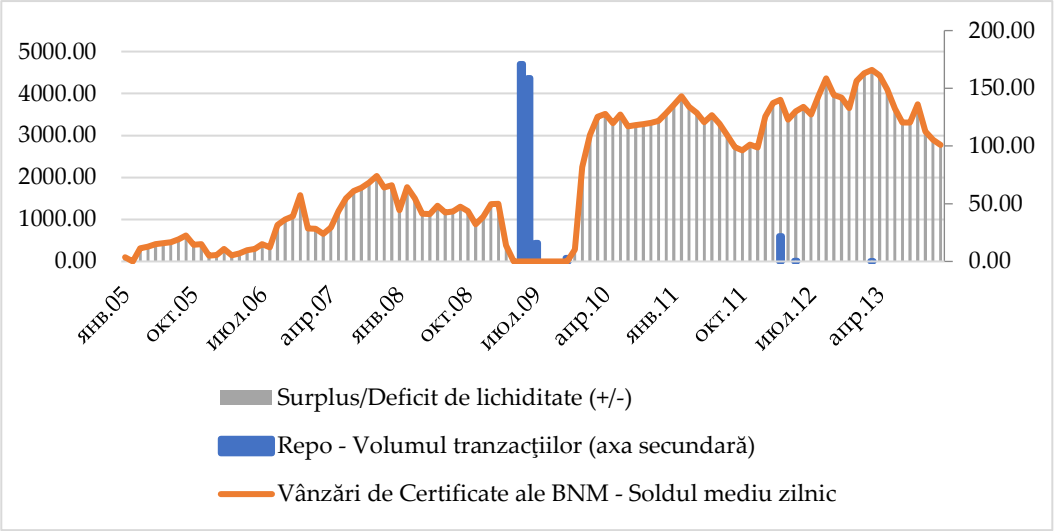
Figura 5.5: Rata rezervelor minime obligatorii, în perioada 2006-2013 (în %)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

Mai mult decât atât, pentru a acoperi deficitul sever de lichiditate cu care se confrunta sistemul bancar, BNM a injectat masiv lichiditate, ajungând, pentru prima dată, în poziția de **creditor net al sistemului bancar**. Soldul operațiunilor repo a atins valoarea cumulată de 349 de milioane de lei în 2009 (Figura 5.6).

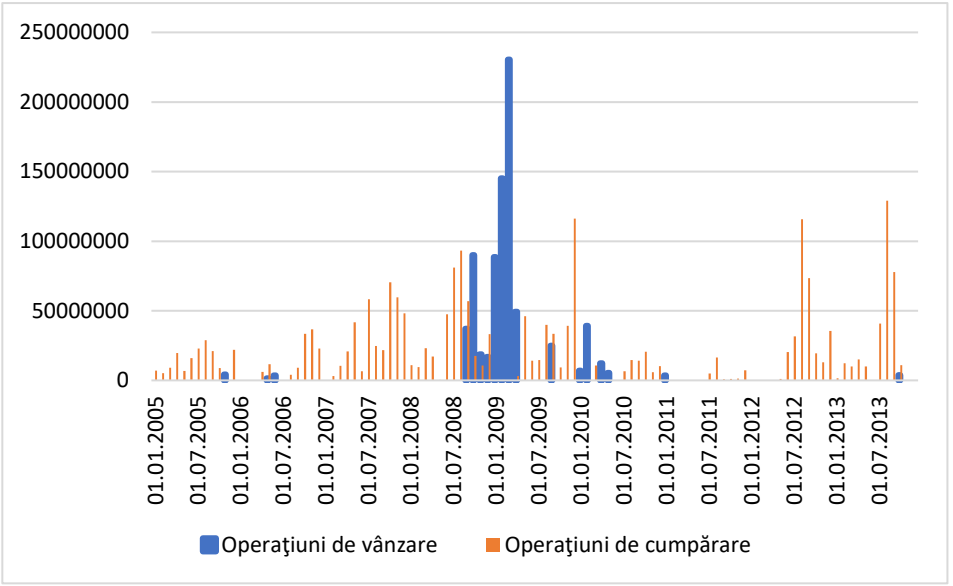
Figura 5.6: Lichiditatea structurală pe piața interbancară, în perioada 2005-2013 (în milioane lei)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

În același timp, având în vedere că oferta de valută străină a scăzut dramatic, BNM a intervenit pe piața valutară interbancară pentru stabilizarea cursului leului moldovenesc, realizând operațiuni masive de vânzare de dolari. Valoarea cumulată a operațiunilor de vânzare realizate în perioada 2008-2009 a atins cel mai ridicat nivel de până atunci, de 702 milioane de dolari (Figura 5.7), în timp ce rezervele valutare ale statului s-au micşorat în 2009 cu 11,5%. În pofida acestor intervenții, leul a pierdut 15% din valoarea sa din decembrie 2008 până în decembrie 2009.

Figura 5.7: Intervențiile valutare ale BNM pe piața interbancară, în perioada 2005-2013 (operațiuni spot de cumpărare și vânzare de dolari)

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).

5.5. Reforma regimului monetar și tranziția de la țintirea agregatelor către noi instrumente de intervenție (2010-2012)

La finalul anului 2009, BNM **a renunțat la regimul de ţintire a agregatelor monetare și l-a înlocuit cu regimul de ţintire a inflaţiei (**BNM, 2009b). Banca centrală a argumentat această decizie prin faptul că legătura dintre agregatele monetare şi rata inflaţiei nu mai este atât de previzibilă, în timp ce instrumentele de politică monetară existente nu mai pot asigura gestiunea eficientă a ofertei de bani și stabilitatea preţurilor. În plus, acest obiectiv era periclitat de persistența riscurilor aferente liberalizării contului de capital. O condiţie obligatorie a implementării regimului de ţintire a inflaţiei a fost menţinerea unui curs valutar flexibil, astfel încât, BNM a limitat intervenţiile pe piaţa valutară la sumele necesare fără a se opune trendului pe termen lung al ratei de schimb a leului moldovenesc **(**BNM, 2009b). Astfel, pentru anul 2010, banca centrală stabilise obiectivul pe

termen mediu de atingere a unei ținte a inflației de 5%, încadrată în intervalul de variaţie de +/-1 punct procentual.

Pentru perioada 2010-2012, BNM își dorea să asigure încadrarea inflaţiei în intervalul de variație de o singură cifră, în timp ce Strategia de politică monetară și valutară a BNM pentru această perioadă menționa, pe lângă obiectivul fundamental de menţinere a stabilităţii preţurilor, **alte două obiective secundare**, mai exact, asigurarea creşterii economice şi ocuparea forţei de muncă (BNM, 2009b). Pentru atingerea obiectivului fundamental, strategia stipula faptul că BNM urmează să utilizeze operaţiunile de piaţă deschisă, în calitate de instrument de bază, precum şi facilităţile permanente, rata rezervelor obligatorii şi intervenţiile pe piaţa valutară, în calitate de instrumente auxiliare. Prin intermediul lor putea fi asigurat un impact direct asupra nivelului ratelor dobânzilor pe termen scurt.

Totuși, după declinul economic sever înregistrat ca urmare a impactului crizei financiare internaționale, o serie de factori de ordin intern, dar și extern au alimentat ascensiunea ratei inflației peste nivelul țintă. Mai exact, dinamizarea cererii interne și condițiile meteorologice nefavorabile au determinat creșterea prețurilor la produsele agricole, în timp ce volatilitatea prețurilor internaționale la țiței a determinat ascensiunea inflației. Având în vedere aceste evoluții, BNM a realizat cinci majorări ale dobânzii de politică monetară în perioada 2010-2011, totalizând o creștere de 500 de puncte de bază, și a realizat două creșteri ale ratei rezervelor obligatorii, de la nivelul de 8% la 14% (Figura 5.4 și Figura 5.5). În același timp, conjunctura caracterizată printr-un exces de lichiditate pe piaţa monetară şi amplificarea presiunilor inflaţioniste a determinat autoritățile monetare să revină la gestionarea fermă a surplusului de lichiditate.

Efectele negative ale crizei datoriilor suverane din zona euro, manifestate prin contractarea economiei europene și reducerea cererii externe, scăderea semnificativă a prețurilor internaționale la țiței, cumulate cu factori de ordin intern, precum cererea internă modestă și scăderea remiterilor, s-au repercutat asupra economiei Republicii Moldova, cauzând **presiuni dezinflaționiste puternice începând cu decembrie 2011**. Perioada

respectivă a fost caracterizată de unele dintre cele mai reduse niveluri ale inflației de la obținerea independenței, BNM reușind să asigure încadrarea inflației în intervalul de variație față de ținta de 5%. Riscurile de natură dezinflaționistă au determinat banca centrală să inițieze relaxarea politicii monetare pe parcursul perioadei decembrie 2011 – aprilie 2013, reducând dobânda cheie de cinci ori, de la nivelul de 10% la doar 3,5%.

5.6. Implementarea strategiei de țintire a inflației în condiții de instabilitate financiară (2013-2015)

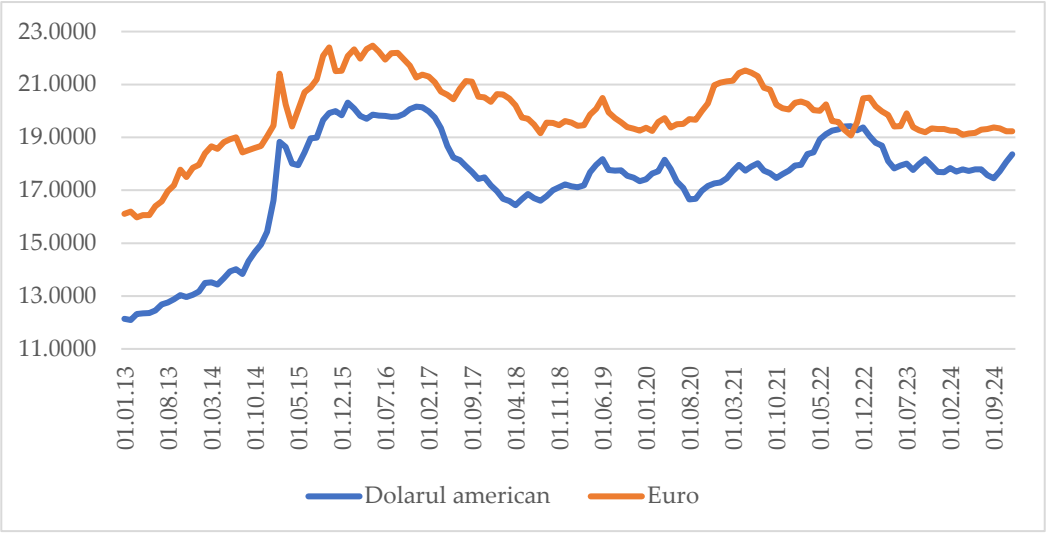
Începând din 2013, Republica Moldova a trecut oficial la **strategia de țintire directă a inflației**, după o perioadă de tranziție de trei ani. Mai exact, ținta oficială a inflației a fost stabilită la nivelul de 5%, în limita benzii de variație de ±1,5 puncte procentuale. Acest nivel al inflației a fost considerat de către BNM ca fiind unul optim pentru dezvoltarea economică pe termen mediu a țării și care ia în considerare convergența pe termen lung cu principalii săi parteneri comerciali. Instrumentul principal utilizat în acest sens este rata de politică monetară transmisă prin operațiuni de piață deschisă, precum și ratele dobânzilor la facilitățile sale permanente, rezervele minime obligatorii și intervențiile valutare.

Totuși, această decizie de modificare a regimului politicii monetare a fost periclitată de criza economică și politică severă cu care s-a confruntat Republica Moldova în perioada 2014-2015. Mai exact, țara s-a confruntat cu o serie de evenimente perturbatoare, care au afectat semnificativ prețurile și cursul de schimb al monedei naționale. Pe de o parte, țara a fost supusă unei fraude bancare masive în 2014, care a dus la insolvența a trei bănci din Republica Moldova. Pierderile totale generate de această fraudă au fost estimate la 1 miliard de dolari, reprezentând 12% din PIB, o mare parte din acești bani fiind transferați în afara țării (IMF, 2022). Al doilea factor care a amplificat criza a fost interdicția impusă de Federația Rusă, în iulie 2014, la importurile de conserve de fructe și legume, precum și de carne procesată din Republica Moldova (Całus, 2014). Având în vedere că piața rusă era

principala destinație pentru aceste categorii de produse, embargoul a cauzat o scădere semnificativă a exporturilor moldovenești și, respectiv, a încasărilor în valută.

În consecință, ieșirile masive de fonduri din băncile moldovenești în afara țării, orchestrate în cadrul fraudei bancare, și reducerea încasărilor valutare ca urmare a embargoului rusesc au determinat o penurie severă de valută, deprecierea leului moldovenesc și creșterea presiunilor inflaționiste. Mai precis, în perioada 2014-2015, moneda națională a pierdut 50% din valoarea sa față de dolar și 20% față de euro (Figura 5.8).

Figura 5.8: Cursul de schimb al leului moldovenesc în raport cu dolarul și moneda euro, în perioada 2013-2024 (valoare medie lunară

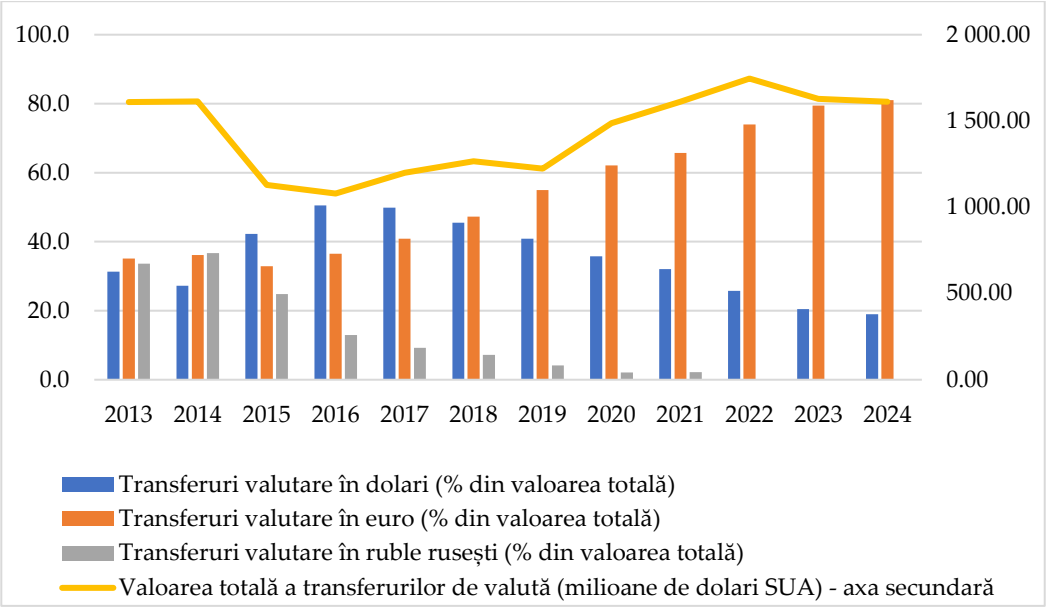

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

Mai mult decât atât, în 2015, deprecierea monedei naționale a fost cauzată de scăderea încasărilor din transferurile valutare ale persoanelor fizice din străinătate, cu 30% comparativ cu anul precedent (Figura 5.9). Activitatea economică modestă din țările zonei euro și recesiunea economică din Federația Rusă au dus la o contracție a veniturilor lucrătorilor moldoveni care lucrează în aceste state. Pe lângă aceasta, datele dezvăluie o reducere

bruscă a transferurilor în ruble rusești, semnalând rolul descrescător al Federației Ruse ca sursă de venituri ale emigranților moldoveni în această țară. Astfel, acestea au scăzut de la o pondere de 37% în 2014 la doar 25% în 2015.

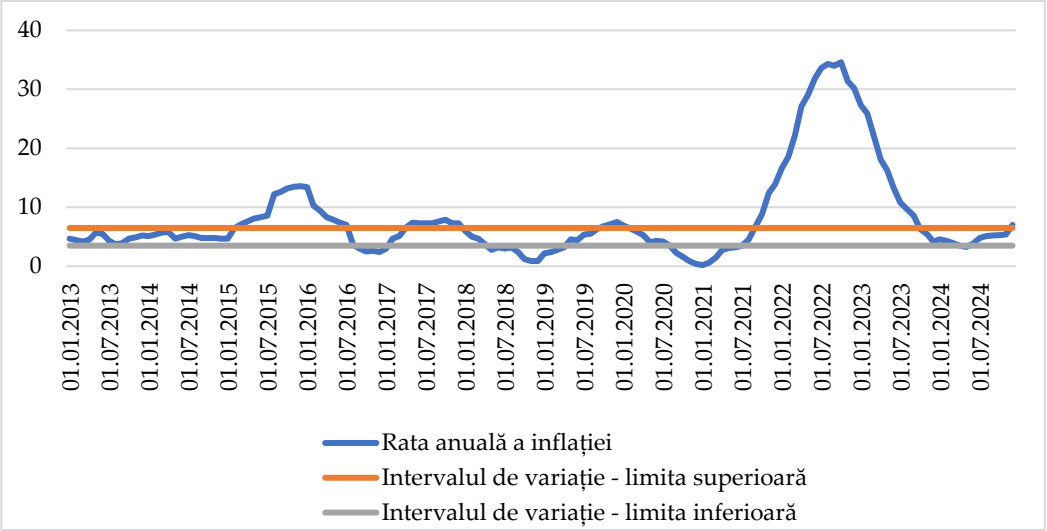
Figura 5.9: Transferuri personale în valută din străinătate în perioada 2013-2024

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

Întrucât dolarul a fost moneda de referință pentru comerțul exterior și relațiile financiare internaționale ale Republicii Moldova în toată această perioadă, deprecierea leului moldovenesc față de dolar a intensificat presiunile inflaționiste în 2015. Astfel, rata anuală a inflației a urmat o traiectorie ascendentă pronunțată începând din februarie 2015 și a depășit semnificativ limita superioară a intervalului de variație. Pe lângă aceste evenimente, Republica Moldova s-a confruntat cu un episod de secetă în vara anului 2015, care au pus presiuni suplimentare asupra prețurilor la produsele alimente, în timp ce creșterea prețurilor la energia electrică și gaze au exacerbat și mai mult inflația (BNM, 2016). În consecință, rata inflației a atins vârful de 13,5% în decembrie 2015 (Figura 5.10).

Figure 5.10: Rata medie anuală a inflației, în perioada 2013-2024 (%, modificare față de anul precedent)

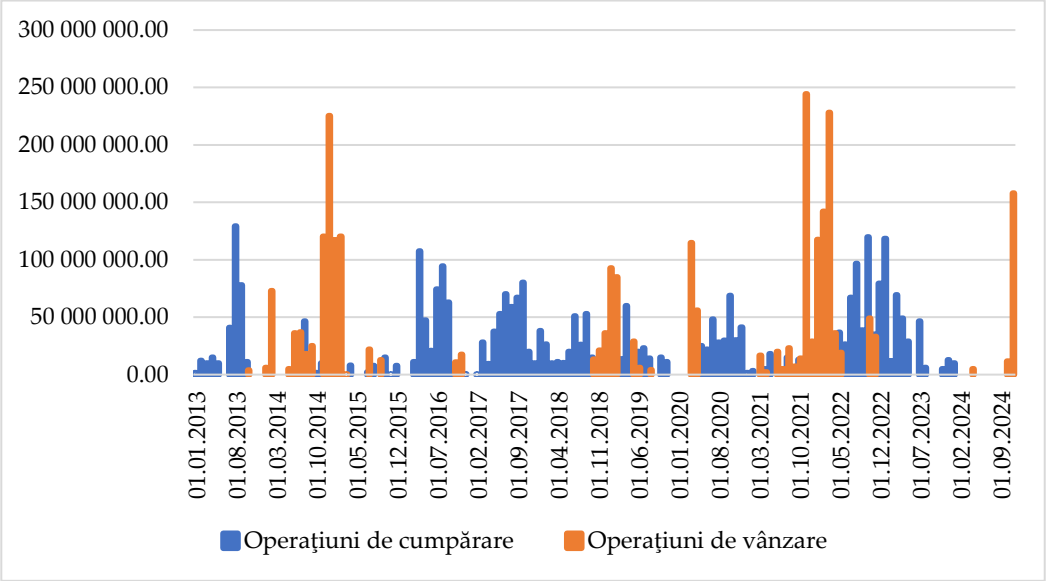

Notă: *Strategia de țintire directă a inflației adoptată în 2013 urmărește să mențină inflația anuală la nivelul de 5%, în limita benzii de variație de ±1,5 puncte procentuale.*
Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

Pentru a atenua efectele negative ale numeroaselor riscuri interne și externe la care a fost expusă economia Republicii Moldova în perioada 2014-2015, autoritatea monetară a utilizat întreaga gamă de instrumente ale politicii monetare, urmărind menținerea inflației cât mai aproape de țintă și stabilizarea cursului de schimb.

În primul rând, BNM a încercat să contracareze efectele adverse ale volatilității cursului de schimb asupra economiei naționale. În acest scop, a acoperit deficitul de dolari prin realizarea unor intervenții valutare importante în această perioadă. Mai exact, valoarea cumulată a operațiunilor de vânzare pe piața interbancară a atins 816 milioane de dolari în acești doi ani, cea mai mare tranzacție, în valoare de 225 milioane de dolari, având loc în decembrie 2014 (Figura 5.11).

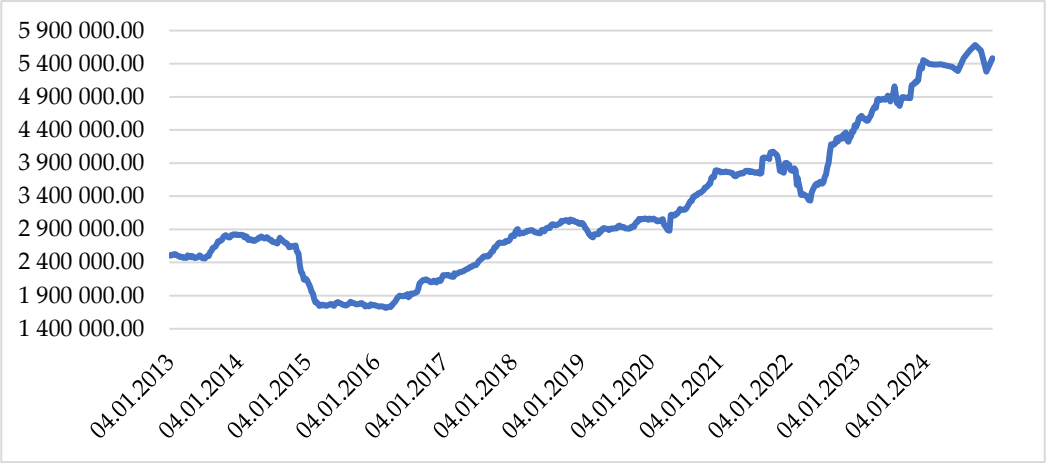
Figura 5.11: Intervențiile valutare ale BNM pe piața interbancară, în perioada 2013-2024 (operațiuni spot de cumpărare și vânzare de dolari)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

Gravitatea situației este reflectată de faptul că intervențiile valutare ale BNM le-au depășit pe cele efectuate în timpul crizei financiare din perioada 2008-2009, atunci când vânzările pe piața interbancară ajunseseră la 702 milioane de dolari. Mai mult decât atât, aceste intervenții au afectat semnificativ rezervele valutare ale țării, cauzând o scădere a acestora de 24% în 2014 și de 19% în 2015 (Figura 5.12).

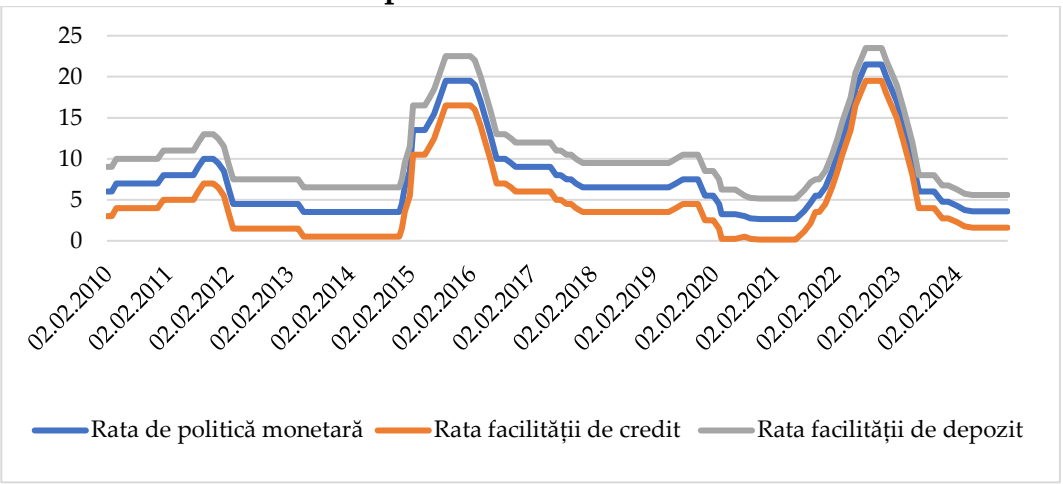
Figura 5.12:. Rezervele valutare ale Republicii Moldova, în perioada 2013-2024 (în mii de dolari)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

În al doilea rând, BNM a înăsprit condițiile monetare, majorând rata cheie de opt ori în perioada 2014-2015, de la 3,5% la începutul anului 2014 la 19,5% în decembrie 2015 (Figura 5.13). Deoarece presiunea inflaționistă a început să se intensifice la sfârșitul anului 2014, determinată de o depreciere accentuată a monedei naționale, BNM a decis să majoreze rata cheie de două ori în decembrie 2014.

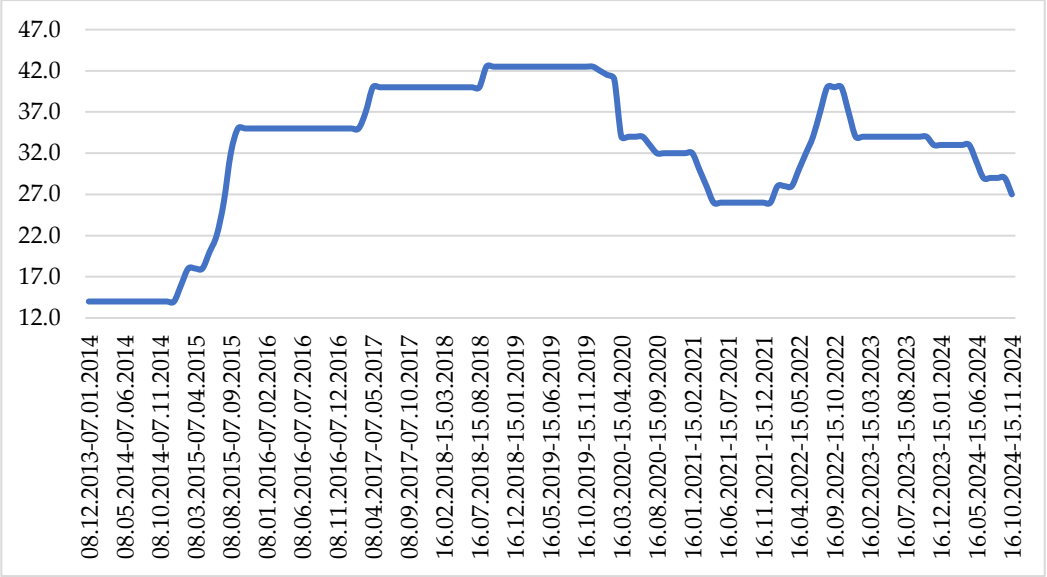
Figura 5.13: Ratele dobânzilor de politică monetară ale BNM, în perioada 2013-2024 (%)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

Deciziile menționate anterior au avut ca scop ancorarea anticipațiilor inflaționiste prin consolidarea perspectivelor de menținere a ratei inflației în intervalul de variație. A urmat o majorare a ratei rezervelor minime obligatorii, de la 14% în ianuarie 2015 la 35% la sfârșitul anului (Figura 5.14).

Figura 5.14: Rata rezervelor minime obligatorii pentru fondurile atrase în lei moldovenești și în valută neconvertibilă, în perioada 2014-2025 (%)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

Frauda bancară masivă, care a avut loc la sfârșitul anului 2014, a generat o criză severă de lichiditate în sistemul bancar. În acest context, BNM a ajuns în poziția de creditor net al sistemului bancar pentru prima data din 2009, soldul operațiunilor repo atingând un nivel maxim istoric în februarie 2015, de 1.933 de milioane de lei. Deficitul de lichiditate a fost depășit treptat începând din noiembrie 2015, când autoritatea monetară a revenit în poziția de debitor net.

5.7. Relaxarea politicii monetare și eforturile de ancorare a anticipațiilor inflaționiste (2016-2019)

După criza economică din perioada 2014-2015, Republica Moldova a cunoscut o relativă stabilitate monetară. Acțiunile întreprinse de banca centrală în 2015 pentru atenuarea inflației și a volatilității extreme a cursului de schimb, reducerea cererii interne indusă de criză și condițiile meteorologice favorabile pe tot parcursul anului 2016 au determinat o scădere a prețurilor la alimente și au contribuit la inversarea traiectoriei inflației pentru următorii doi ani. În același timp, traiectoria descendentă a inflației a fost determinată de diminuarea presiunii din partea prețurilor reglementate, datorită scăderii tarifelor la gaz și energie electrică. Drept urmare, BNM a luat măsuri pentru relaxarea politicii monetare prin reducerea ratei dobânzii de bază de șapte ori în 2016 și de patru ori în 2017.

În același timp, dorind să sterilizeze excesul de lichiditate și să îmbunătățească mecanismul de transmisie a politicii monetare, BNM a majorat rezervele minime obligatorii de la 18% în 2016 la 40% în 2017. Evoluția pozitivă a economiei moldovenești a persistat în perioada 2018-2019, ritmul de creștere a PIB atingând o rată medie anuală de 4% și contribuind la dinamizarea cererii interne și a investițiilor. Aceste evoluții au conturat o tendință pronunțat ascendentă a inflației, stimulată, pe de o parte, de ajustările politicii fiscale, iar, pe de altă parte, de condițiile meteorologice nefavorabile și de creșterea tarifelor la energia electrică. Totodată, deprecierea monedei naționale a alimentat și ea traiectoria inflației. Cu toate acestea, banca centrală a reușit să mențină inflația medie anuală foarte aproape de țintă.

5.8. Reziliența monetară în fața crizelor suprapuse și a șocurilor inflaționiste externe (2020-2024)

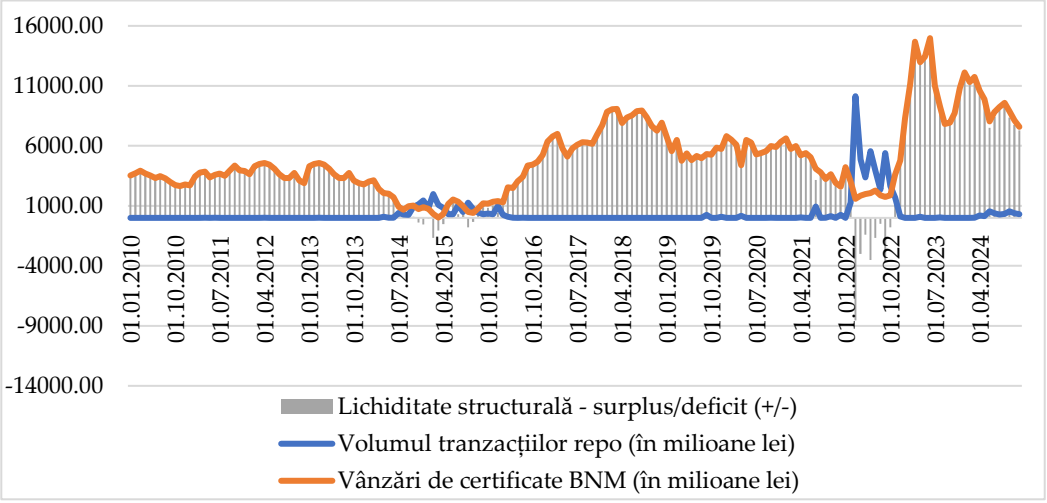
Următorul șoc pe care Republica Moldova a trebuit să-l depășească a fost **criza pandemică**, care a început în 2020 și a generat o scădere a ritmului de creștere a PIB de 8,3%. Efectele negative ale acesteia asupra economiei naționale au fost amplificate de condițiile meteorologice nefavorabile din anul 2020. În aceste circumstanțe, rata inflației a cunoscut o traiectorie descendentă accentuată, determinată în principal de scăderea cererii agregate, prăbușirea prețurilor internaționale la energie și ajustarea națională a tarifelor incluse în prețurile reglementate. Pentru a atenua efectele negative ale pandemiei asupra economiei, în contextul unui impuls fiscal negativ, și a readuce inflația în intervalul de variație, BNM a depus eforturi pentru relaxarea politicii monetare în 2020. Astfel, a redus rata dobânzii de politică monetară de șase ori, realizând o scădere totală de 285 de puncte de bază, până la atingerea celui mai scăzut nivel din istoria sa, de 2,65%. Mai mult, a redus rata rezervelor minime obligatorii de la 42% în ianuarie 2020 la 32% la sfârșitul aceluiași an. Măsurile de relaxare au fost continuate până în iulie 2021, având ca scop reducerea costului creditelor, susținerea cererii interne și stimularea consumului și a investițiilor, rezervele minime obligatorii fiind reduse la 26%.

Relansarea activității economice la nivel mondial, coroborată cu perturbarea lanțurilor globale de aprovizionare în urma crizei pandemice, a generat inflație în toate țările lumii, inclusiv în Republica Moldova. În plus, creșterea explozivă atât a prețurilor internaționale la energie, cât și a cererii agregate interne, susținută de creșterea veniturilor populației (a salariilor, a fondurilor de asistență socială, a remiterilor etc.), a amplificat presiunile inflaționiste. În aceste condiții, **BNM a înăsprit treptat condițiile monetare**, majorând ratele dobânzilor de patru ori în a doua jumătate a anului 2021 (Figura 5.13).

Invazia Ucrainei de către Federația Rusă în 2022 a schimbat dramatic mediul economic global și a generat o triplă criză globală: energetică, alimentară și financiară. Suprapunându-se cu efectele negative ale pandemiei de Covid-19, războiul a provocat creșteri substanțiale ale

prețurilor la energie și produse alimentare, agravând presiunile inflaționiste într-un moment în care costul vieții creștea rapid la nivel mondial. Pentru autoritățile naționale, aceste evoluții au făcut ca anul 2022 să fie unul extrem de dificil din punct de vedere economic și monetar. În consecință, Republica Moldova a înregistrat cea mai mare rată a inflației din ultimii 22 de ani, ajungând la o medie de 28,7%, de trei ori mai mare decât cea a UE, determinată în principal de creșterea prețurilor la importurile de energie și produse alimentare. În încercarea de a controla creșterea prețurilor, precum și de a atenua efectele secundare ale șocurilor de ofertă, BNM a efectuat șase majorări consecutive ale dobânzii, aducând rata cheie la nivelul de 21,5% începând din august 2022, și a majorat rata rezervelor minime obligatorii de șase ori, de la 28% la 40% (Figura 5.14). Mai mult decât atât, pentru a atenua deficitul de lichiditate în contextul declanșării războiului, BNM a realizat o serie de operațiuni repo. Astfel, în martie, pentru prima dată din 2015, BNM a reluat poziția de creditor net în cadrul sistemului bancar, soldul operațiunilor repo atingând un maxim istoric de 10.139 de milioane de lei (Figura 5.15).

Figura 5.15: Lichiditatea structurală pe piața interbancară, în perioada 2010-2024 (în milioane lei)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor BNM (2025).*

În plus, în eforturile sale de atenuare a deprecierii leului moldovenesc, cauzată de creșterea deficitului comercial, autoritatea monetară a vândut pe piața interbancară aproximativ 542 de milioane de dolari în primele cinci luni ale anului 2022, cea mai mare tranzacție de 228 de milioane de dolari fiind realizată în martie (Figura 5.11). Prin urmare, în această perioadă, amploarea intervențiilor menționate anterior a generat o scădere de 14% a rezervelor valutare ale țării.

Condițiile monetare restrictive adoptate în 2022, într-un context geopolitic extrem de complicat, în care Republica Moldova a căutat să-și asigure independența energetică, au contribuit la inversarea tendinței inflaționiste puternice din 2023. Astfel, rata inflației a revenit în intervalul de variație în octombrie 2023 (Figura 5.10), ca urmare a reducerii cererii agregate, a impulsului fiscal negativ, a scăderii prețurilor la energie și la produse alimentare la nivel regional și a măsurilor adoptate anterior de BNM menite să limiteze creditul. În consecință, banca centrală a relaxat treptat politica monetară, reducând rata cheie de la 17% în februarie 2023 la doar 4,75% în decembrie 2023. Mai mult decât atât, pe parcursul anului 2023, piața valutară s-a stabilizat, leul moldovenesc s-a apreciat atât față de euro, cât și față de dolar, iar rezervele valutare au crescut cu 22% față de anul precedent, pe măsură ce deficitul contului curent s-a redus constant. Toate aceste evoluții au îmbunătățit rezistența economiei naționale la criză, transmițând un semnal pozitiv atât pentru investitori, cât și pentru creditori.

În aceste circumstanțe, pe parcursul anului 2024, BNM a luat mai multe decizii pentru a consolida această performanță, stimulând în continuare cererea agregată dezinflaționistă, echilibrând economia națională și ancorând așteptările inflaționiste. A continuat să relaxeze condițiile monetare, prin reducerea ratei cheie de trei ori, totalizând 115 puncte de bază (Figura 5.13), și prin diminuarea ratei rezervelor minime obligatorii de la 33% la 27% (Figura 5.14). Cu toate acestea, la sfârșitul anului, economia moldovenească s-a confruntat cu îngrijorări serioase legate de expirarea contractului de tranzit al gazelor naturale prin Ucraina și de creșterea semnificativă a prețului gazelor naturale pe piața europeană. Mai mult decât

atât, începutul sezonului de încălzire în Republica Moldova a pus o presiune semnificativă asupra cererii de valută și asupra prețurilor. Pe lângă aceste evoluții, incertitudinea politică privind rezultatele alegerilor prezidențiale și ale referendumului constituțional republican de la sfârșitul anului 2024 a amplificat fluctuațiile pe piața valutară. În consecință, rata anuală a inflației a atins nivelul de 7,0% la începutul lunii decembrie 2024, depășind din nou limita superioară a intervalului de variație, în timp ce leul a pierdut 5% din valoarea sa în doar patru luni, i.e., în perioada septembrie 2024 – decembrie 2024. În aceste circumstanțe, pentru a acoperi cererea crescută de valută, determinată de importurile de energie și pentru a evita deprecierea leului moldovenesc, autoritatea monetară a vândut pe piața interbancară aproximativ 169 de milioane de dolari în lunile octombrie și noiembrie 2024 (Figura 5.11), reușind să stabilizeze piața.

În pofida tuturor evenimentelor perturbatoare care au avut loc în perioada 2014-2024, acțiunile prompte și de amploare ale BNM au contribuit la asigurarea stabilității monetare și la reducerea volatilității extreme a cursului de schimb.

5.9. Gradul de convergență cu criteriile europene privind stabilitatea prețurilor și a cursului de schimb

Având în vedere succesul demersurilor Republicii Moldova legate de apropierea de UE, mai exact, depunerea cererii de aderare la UE în martie 2022, obținerea statutului de țară candidată în iunie 2022, dar și deschiderea negocierile de aderare în iunie 2024, analiza gradului de convergență cu criteriile europene privind stabilitatea prețurilor și a cursului de schimb este deosebit de importantă.

Progresul negocierilor de aderare depinde în mare măsură de rezultatele sale privind îndeplinirea condițiilor de aderare, și anume criteriile de la Copenhaga. Unul dintre acestea se referă la asigurarea unei economii de piață funcționale prin menținerea unui nivel ridicat de stabilitate macroeconomică. Stabilitatea prețurilor este un factor important în acest

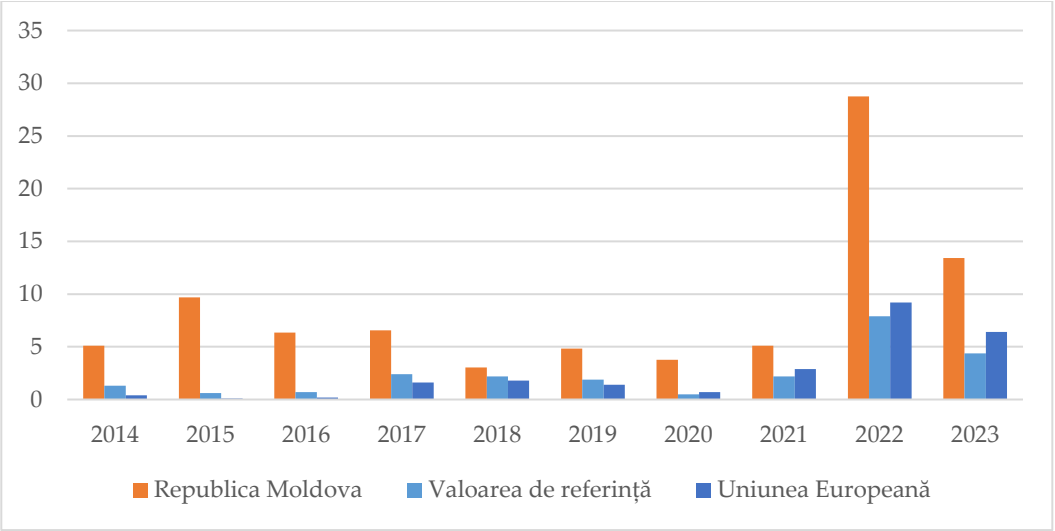
proces, deoarece reduce incertitudinea și protejează puterea de cumpărare. Mai mult decât atât, cercetările empirice au dezvăluit că stabilitatea prețurilor permite o creștere economică reală prin crearea unui mediu economic previzibil (Dierks, 2023; Kiley, 2024). În același timp, stabilitatea cursului de schimb este asociată cu o creștere economică mai mare, în timp ce volatilitatea acestuia are un impact negativ asupra fluxurilor comerciale.

În plus, odată ce țara va deveni membră a UE, aceasta va trebui să respecte criteriile de post-aderare, și anume criteriile de la Maastricht (criteriile de convergență nominală) și, în cele din urmă, să adopte moneda euro. În cadrul acestor criterii, atingerea unui grad ridicat de stabilitate a prețurilor și a cursului de schimb este de o importanță primordială. Creșterea prețurilor ar trebui să fie sustenabilă, iar rata medie a inflației nu ar trebui să o depășească pe cea a primelor trei statelor cu cea mai bună performanță în în ceea ce privește stabilitatea prețurilor, cu mai mult de 1,5 puncte procentuale. Criteriile de convergență privind stabilitatea cursului de schimb presupun ca țara să mențină cursul de schimb față de euro în intervalul de fluctuație de ±15%, fără fluctuații severe, timp de cel puțin doi ani, pentru a se califica pentru adoptarea monedei euro. Mai mult decât atât, pentru a îndeplini acest criteriu, țara va trebui să demonstreze că își poate gestiona economia fără a recurge la fluctuații valutare excesive și fără a-și devaloriza moneda față de euro.

Dacă comparăm nivelul inflației din Republica Moldova cu media UE și cu valoarea de referință din ultimii zece ani, putem observa că aceasta a depășit constant ambele, în special în perioadele afectate de evenimente perturbatoare. Cele mai mari decalaje au apărut nu doar în 2015, în contextul crizei economice cu care s-a confruntat Republica Moldova, ci și în 2022, când țara a înregistrat cea mai ridicată rată a inflației din ultimii 22 de ani (Figura 5.16). Astfel, în 2015, aceasta a depășit valoarea de referință cu 9,1 puncte procentuale și media europeană cu 9,6 puncte procentuale, în timp ce în 2022 decalajul a ajuns la 20,8 puncte procentuale și, respectiv, la 19,5 puncte procentuale. Datorită măsurilor de politică monetară implementate de BNM

în 2023, această diferență a fost redusă la 9,1 puncte procentuale și, respectiv, la 7 puncte procentuale.

Figura 5.16: Convergența stabilității prețurilor între 2014 și 2023 (%, rată anuală a inflației)

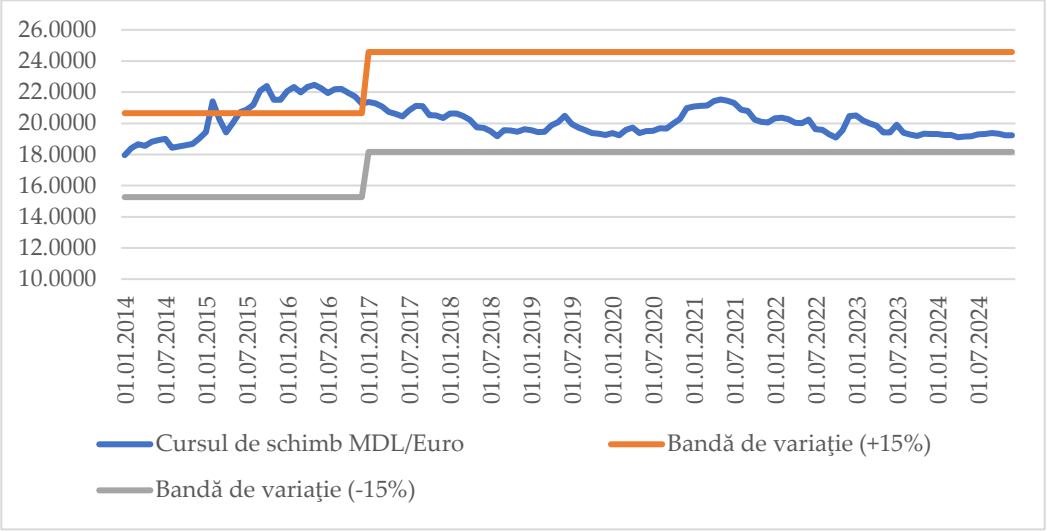
Notă: *Valoarea de referință se calculează utilizând rata inflației a primelor trei state membre cu cea mai bună performanță în ceea ce privește stabilitatea prețurilor, plus 1,5 puncte procentuale.*
Sursa: *Calculele autorilor pe baza datelor BNM (2025) și Eurostat (2024).*

Totuși, merită menționat faptul că între 2018 și 2019 țara a înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește convergența stabilității prețurilor, susținute de evoluția pozitivă a economiei în această perioadă. În 2018, aceasta a depășit valoarea de referință cu doar 0,85 puncte procentuale și valoarea medie a UE cu 1,3 puncte procentuale, în timp ce în 2019 decalajul a fost de 2,9 puncte procentuale și, respectiv, de 3,4 puncte procentuale.

Analiza convergenței în ceea ce privește stabilitatea cursului de schimb reflectă faptul că Republica Moldova are un potențial puternic în acest sens. Cursul de schimb al monedei naționale față de euro a depășit banda superioară în perioada 2014-2016, când aceasta a cunoscut un deficit substanțial de valută din cauza fraudei bancare și a scăderii veniturilor valutare determinată de embargoul impus de Federația Rusă la importurile

moldovenești. Aceste evenimente au cauzat la o depreciere severă a leului moldovenesc. Cu toate acestea, începând cu anul 2017, moneda națională s-a menținut în banda de fluctuație de ±15%, ceea ce a reflectat potențialul său pentru o convergență stabilă (Figura 5.17).

Figura 5.17: Convergența cursului de schimb, în perioada 2014-2024 (MDL/Euro)

Sursa: *Calculele autorilor pe baza datelor BNM (2025).*

Pentru a continua alinierea la practicile UE și integrarea în spațiul financiar european, BNM a luat o decizie importantă, euro devenind moneda de referință pentru stabilirea cursului oficial de schimb al leului moldovenesc începând din ianuarie 2025. Decizia s-a bazat pe faptul că euro era deja principala monedă de schimb în comerțul exterior și relațiile financiare internaționale ale țării. Mai mult decât atât, aceasta reflectă orientarea economiei moldovenești către piața unică a UE, care joacă un rol dominant în structura comercială și financiară a țării (BNM, 2024). În plus, BNM este implicată activ în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova, având un rol important în cadrul a trei capitole principale ale negocierilor de aderare la UE, și anume (i) libera circulație a capitalurilor, (ii) serviciile financiare și (iii) politica economică și monetară. În prezent, se

lucrează la armonizarea legislației și practicilor sectorului financiar al Republicii Moldova cu normele europene.

În concluzie, analiza comparativă a ratei inflației din Republica Moldova cu inflația medie a UE și cu valoarea de referință europeană a dezvăluit decalaje importante, în special în perioadele marcate de evenimente perturbatoare. Cele mai mari disparități de convergență au fost înregistrate în timpul crizei economice cu care s-a confruntat Republica Moldova în 2014 și 2015, și în contextul războiului din Ucraina. Totodată, analiza convergenței în ceea ce privește stabilitatea cursului de schimb a relevat potențialul ridicat al Republicii Moldova de a se conforma cerințelor europene.

5.10. Concluzii

Evoluția politicii monetare de-a lungul anilor dezvăluie o maturizare instituțională profundă, începând cu gestionarea hiperinflației galopante din primii ani de independență (care a atins vârful de 2.705% în 1993) până la adoptarea oficială a regimului de țintire directă a inflației în 2013. Momentele de cotitură, precum introducerea leului moldovenesc în 1993 și reziliența demonstrată în fața crizei regionale din 1998 și a crizei financiare internaționale din 2009, au impus trecerea de la controlul rigid al agregatelor monetare la utilizarea ratei de bază ca principal instrument de intervenție. Această perioadă de transformare a culminat cu ancorarea anticipațiilor inflaționiste prin stabilirea țintei oficiale a inflației de 5% în 2013, un pas strategic esențial pentru asigurarea stabilității prețurilor și pentru apropierea de normele și practicile UE. În ansamblu, aceste două decenii au fost puse bazele unei autorități monetare independente, capabile să asigure echilibrul valutar și să creeze premisele necesare unei economii de piață funcționale.

Perioada 2014-2015 a fost una dintre cele mai critice din istoria Republicii Moldova, din cauza unei crize socio-economice majore declanșate de o fraudă bancară masivă și de interdicția rusească impusă importurilor moldovenești. Având în vedere ieșirile mari de fonduri din băncile moldovenești, orchestrate în cadrul fraudei bancare, și scăderea veniturilor

în valută străină cauzată de interdicția rusească, Republica Moldova a cunoscut o depreciere severă a leului moldovenesc și o creștere a presiunilor inflaționiste. Pentru a atenua deficitele majore de lichiditate și de valută din sistemul bancar și a reduce impactul acestora asupra stabilității monetare, BNM a utilizat întreaga sa gamă de instrumente. A recurs la intervenții valutare care au depășit valoarea celor efectuate în timpul crizei din 2008-2009. Mai mult, a închis deficitul de lichiditate prin operațiuni repo, care au atins un maxim istoric, și a majorat rata cheie de opt ori între 2014 și 2015. După o perioadă de doi ani de înăsprire monetară, BNM a reușit să restabilească stabilitatea prețurilor și să stabilizeze cursurile de schimb.

Criza pandemică a reprezentat încă un șoc care a pus serios sub semnul întrebării stabilitatea monetară din Republica Moldova, când prețurile au început să urmeze o traiectorie descendentă pronunțată, determinată în principal de un deficit al cererii agregate și de prăbușirea prețurilor internaționale la energie. Pentru a readuce inflația în intervalul de variație, BNM a adus rata dobânzii la cele mai scăzute niveluri din istorie și a redus rezervele minime obligatorii. A urmat invazia neprovocată a Ucrainei de către Federația Rusă în 2022 care a perturbat încă o dată stabilitatea monetară și, ca efect colateral, Republica Moldova a înregistrat cea mai mare rată a inflației din ultimii 22 de ani. Astfel, 2022 s-a dovedit a fi un an extrem de dificil, inflația crescând în special din cauza creșterii prețurilor la importurile de energie și alimente, în timp ce deficitul comercial în creștere alimenta deprecierea leului moldovenesc. În lupta împotriva creșterii prețurilor, BNM a majorat semnificativ rata dobânzii, aducând-o la cel mai înalt nivel din ultimii douăzeci de ani. Mai mult, a utilizat pe scară largă operațiunile repo, reușind să ofere lichiditate sistemului bancar în timpul izbucnirii războiului și a efectuat intervenții valutare la scară largă, străduindu-se să stabilizeze cursul de schimb. După aproape doi ani de înăsprire monetară cu impact, tendința inflaționistă puternică s-a inversat, iar inflația a fost readusă în banda de variație la sfârșitul anului 2023.

Comparând nivelul inflației din Republica Moldova cu inflația medie a UE din ultimii zece ani, au fost relevate decalaje importante între acestea,

în special în perioadele marcate de evenimente perturbatoare. Cele mai mari disparități de convergență au fost înregistrate în timpul crizei socioeconomice moldovenești din anii 2014-2015 și în timpul crizei pandemice, în special în anul 2022. Totodată, analiza convergenței în ceea ce privește stabilitatea cursului de schimb a scos la iveală potențialul ridicat al Republicii Moldova de a îndeplini criteriile europene.

În pofida șocurilor externe și interne care au afectat Republica Moldova din 2014 până în 2022, BNM a reușit să restabilească stabilitatea monetară și să atenueze volatilitatea extremă a cursului de schimb datorită acțiunilor sale prompte și de amploare. Cu toate acestea, persistă decalaje importante de convergență în ceea ce privește stabilitatea prețurilor între Republica Moldova și UE, acestea fiind amplificate de particularitățile economiei moldovenești. Cercetări ulterioare ar putea investiga progresul înregistrat în ceea ce privește principalele capitole ale negocierilor de aderare la UE atribuite BNM, alinierea legislației și practicilor moldovenești la standardele europene și impactul acestora asupra reglementării monetare și financiare din Republica Moldova.

ÎNCHEIERE

Parcursul Republicii Moldova de la obținerea independenței până la statutul de țară candidată și deschiderea negocierilor de aderare la UE a fost marcat de un proces de transformare sistemică fără precedent. Prezentul studiu a dezvăluit faptul că procesul de integrare europeană nu a fost doar o opțiune de politică externă, ci principalul motor al reformelor structurale, instituționale și macroeconomice în toată această perioadă. Totodată, analiza multidimensională realizată în cele patru capitole a evidențiat o serie de progrese remarcabile înregistrate de Republica Moldova, dar și prezența unor vulnerabilități persistente care necesită o abordare strategică pentru a facilita procesul de apropiere de UE.

Analiza principalelor narative politice ale țării față de integrarea europeană, începând din primii ani de independență până la obținerea statutului de țară candidată la UE, a identificat modul în care s-au raportat autoritățile la acest proces și în care au reușit să faciliteze sau, dimpotrivă, să blocheze demersul de apropiere de UE. Mai exact, discursul autorităților politice a evoluat de la oscilare geostrategică la ireversibilitate constituțională. Prima decadă de independență a fost marcată de un sindrom al ambivalenței, în care autoritățile din Republica Moldova au oscilat între vectorul estic și cel vestic. Momentul de cotitură l-a reprezentat consensul politic din 2005, consolidat ulterior prin semnarea Acordului de Asociere în 2014. Studiul subliniază că, deși parcursul european a fost deseori periclitat de crize politice interne, dar și de presiuni externe (precum embargourile impuse de Federația Rusă, crize energetice), obținerea statutului de țară candidată în 2022 și rezultatele votului popular din 2024 de modificare a constituției în vederea aderării Republicii Moldova la UE au ancorat solid țara în spațiul de valori europene. Totuși, provocarea actuală rămâne transformarea acestui capital politic în capacitate administrativă pentru gestionarea celor 33 de capitole de negociere, dar și pentru gestionarea riscurilor care ar putea periclita parcursul integrării europene a Republicii Moldova. Aceasta este în continuare vulnerabilă în fața unui mediu extern deosebit de volatil, în care acțiunile de război hibrid și dezinformare,

presiunile financiare impuse de potențialele crize energetice și de securitate regională, precum și reconfigurarea priorităților strategice ale UE sub impactul conflictelor globale și al curentelor politice suveraniste, pot influența decisiv calendarul negocierilor de aderare, independent de progresele tehnice realizate pe plan intern.

Analiza modificărilor structurale ale economiei Republicii Moldova și a factorilor creșterii economice începând din perioada de tranziție până în prezent a dezvăluit faptul că aceasta a trecut print-o transformare structurală semnificativ de profundă, dar dezechilibrată. Mai exact, trecerea de la o economie preponderent agrar-industrială la una dominată de servicii s-a produs pe fundalul unei dezindustrializări îngrijorătoare, ponderea industriei scăzând sub pragul critic de 12% în ultimii ani. Mai mult decât atât, modelul de creștere economică este în continuare dependent de factori externi volatili precum remiterile lucrătorilor moldoveni plecați la muncă peste hotare și importurile masive. Această evoluție a generat un deficit comercial cronic și o reziliență limitată la șocurile externe, indicând faptul că, fără o reorientare către un model bazat pe producție și investiții, convergența reală cu UE va fi un proces de durată.

Analiza parcursului politicii bugetar-fiscale din ultimele trei decenii evidențiază o tranziție complexă, de la un sistem centralizat și marcat de instabilitate către un model care tinde spre standardele de guvernanță ale UE. Politica bugetară a evoluat de la o gestiune fragmentată și marcată de dezechilibre cronice în primul deceniu de la obținerea independenței la un cadru instituțional modern, bazat pe planificare multianuală și reguli de responsabilitate fiscală. Republica Moldova a reușit să implementeze mecanisme riguroase de control, fixând prin lege un plafon al deficitului bugetar de 2,5% din PIB, excluzând granturile, aliniat principiilor europene de disciplină. Totuși, analiza evidențiază o structură a cheltuielilor publice puternic orientată spre sectorul sociocultural (peste 70% din valoarea totală), în timp ce domeniile care vizează dezvoltarea economică și protecția mediului rămân subfinanțate comparativ cu media UE. Vulnerabilitatea sistemului la șocuri externe, accentuată de cele mai recente crize, dar și

dependența de asistența financiară externă, subliniază necesitatea unei eficientizări stringente a cheltuielilor publice și a consolidării spațiului fiscal pentru investiții structurale durabile. În același timp, cadrul fiscal a evoluat de la un sistem reactiv și fragmentat în primii ani de tranziție la unul care tinde spre armonizarea cu acquis-ul comunitar. Politica fiscală a urmat o traiectorie de simplificare și aliniere la bunele practici internaționale, dar și o schimbare de paradigmă în favoarea impozitării indirecte. TVA a devenit pilonul central al veniturilor fiscale, asigurând o predictibilitate mai mare pentru buget, dar generând în același timp o dependență critică de consumul intern și de importuri. Această structură pune o presiune disproporționată pe gospodăriile cu venituri mici, ridicând semne de întrebare privind echitatea fiscală. Totodată, studiul a evidențiat un decalaj fiscal semnificativ față de statele membre ale UE, presiunea fiscală în Republica Moldova fiind în continuare sub media UE, ceea ce limitează spațiul de manevră pentru investiții publice esențiale. În concluzie, dependența excesivă de impozitarea indirectă (de TVA și accize) și subutilizarea impozitării directe (în special a proprietății) conturează un profil fiscal care necesită măsuri pentru a asigura echitatea și sustenabilitatea pe termen lung.

Analiza provocărilor legate de stabilitatea monetară evidențiază, pe de o parte, o maturizare instituțională profundă, pe de altă parte, o capacitate ridicată de reziliență a BNM în fața unor șocuri sistemice succesive. Perioada inițială de tranziție la economia de piață a fost marcată de un colaps economic profund și de o hiperinflație galopantă, fenomene care au impus crearea rapidă a unei autorități monetare independente și introducerea monedei naționale în 1993. Această etapă, deși marcată de o instabilitate severă și de pierderea piețelor tradiționale de desfacere, a pus bazele cadrului instituțional și legal necesar funcționării economiei de piață. Printre momentele importante se remarcă reziliența autorităților monetare în fața crizelor financiare din 1998 și 2009 și trecerea de la controlul rigid al agregatelor monetare la utilizarea ratei de bază ca principal instrument de intervenție. Această perioadă de transformare a culminat cu ancorarea anticipațiilor inflaționiste prin stabilirea țintei oficiale a inflației la nivelul de 5%, în limita benzii de variație de ±1,5 puncte procentuale, în 2013, un pas

strategic esențial pentru asigurarea stabilității prețurilor și pentru apropierea de normele și practicile UE. În ansamblu, aceste două decenii au pus bazele unei autorități monetare independente, capabile să asigure echilibrul valutar și să creeze premisele necesare unei economii de piață funcționale. Perioada 2014-2015, marcată de frauda bancară și embargoul rusesc, a fost gestionată prin intervenții valutare masive și o înăsprire severă a politicii monetare, reușindu-se restabilirea echilibrului valutar. Ulterior, criza pandemică a impus o relaxare monetară record pentru a contracara deficitul de cerere agregată. Șocul major declanșat de invazia Ucrainei în 2022 a generat cea mai ridicată rată a inflației din ultimele două decenii (de 28,7%), pe fondul scumpirii importurilor energetice. În aceste condiții, BNM a răspuns prompt prin utilizarea întregului arsenal de instrumente — majorarea ratei de bază la niveluri istorice, operațiuni repo și intervenții pe piața valutară — reușind readucerea inflației în banda de variație la finele anului 2023.

Deși analiza comparativă a ratei inflației din Republica Moldova cu valoarea de referință europeană a dezvăluit decalaje importante, în special în perioadele marcate de evenimente perturbatoare, analiza convergenței în ceea ce privește stabilitatea cursului de schimb a relevat potențialul ridicat al Republicii Moldova de a se conforma cerințelor europene. În plus, decizia de a adopta euro ca monedă de referință pentru stabilirea cursului oficial de schimb al leului moldovenesc începând din 2025 a reprezentat un pas logic spre integrarea financiară. Totuși, particularitățile structurale ale economiei naționale continuă să genereze disparități față de standardele europene de stabilitate a prețurilor, în timp ce gradul ridicat de dolarizare continuă să submineze eficiența mecanismului de transmisie monetară, reprezentând o provocare majoră pentru viitoarea convergență nominală. În perspectiva aderării, succesul va depinde atât de armonizarea legislației financiare cu normele UE, cât și de eficientizarea transmisiei monetare.

Reieșind din concluziile expuse mai sus, accelerarea procesului de integrare europeană depinde de capacitatea autorităților naționale de a genera o creștere economică sustenabilă, dar și de abordarea consecventă a tuturor vulnerabilităților existente. Cele mai importante recomandări de

politici menite să asigure un nivel durabil de convergență economică cu UE se referă la:

A. Politici de reindustrializare și modernizare structurală a economiei naționale:

- Stimularea investițiilor în sectoare cu valoare adăugată înaltă, fiind imperativă trecerea de la producția în regim de lohn la producția de bunuri cu valoare adăugată înaltă, în special în industria agroalimentară, farmaceutică și a componentelor auto.
- Reducerea dependenței energetice, prin accelerarea proiectelor de interconectare cu piața europeană și subvenționarea trecerii către energia regenerabilă pentru a reduce vulnerabilitatea sectorului industrial la fluctuațiile prețurilor resurselor importate.
- Dezvoltarea infrastructurii de sprijin pentru afaceri, facilitând integrarea companiilor locale în lanțurile valorice globale.

B. Politici de creștere a sustenabilității finanțelor publice și a convergenței cu regulile bugetare europene

- Respectarea riguroasă a limitelor prudențiale europene privind deficitul bugetar, prin implementarea unor mecanisme de disciplină fiscală care să asigure revenirea și menținerea deficitului sub pragul de 3% din PIB (conform criteriilor de la Maastricht), prevenind astfel acumularea unei datorii publice nesustenabile în perioade de stabilitate economică.
- Reducerea rigidității structurale a cheltuielilor publice, prin optimizarea programelor de asistență socială și a cheltuielilor operaționale, în vederea eliberării spațiului fiscal necesar pentru investiții în capitalul fizic, acest proces fiind vital pentru alinierea la modelele bugetare europene.
- Consolidarea cadrului de planificare bugetară multianuală și a guvernanței fiscale, prin întărirea rolului cadrului bugetar pe termen mediu ca instrument de ancorare a politicilor publice, asigurând o predictibilitate sporită și o coerență deplină cu practicile privind planificarea bugetară strategică în statele membre ale UE.
- Eficientizarea managementului investițiilor publice pentru maximizarea absorbției fondurilor de pre-aderare, prin adoptarea unor standarde europene de evaluare și monitorizare a proiectelor de

infrastructură, garantând astfel că resursele financiare sunt direcționate către sectoarele cu cel mai mare randament economic și social.

- Crearea unui spațiu fiscal solid și reducerea dependenței de asistența externă, scopul fiind creșterea rezilienței statului în fața unor eventuale șocuri asimetrice și asigurarea unei tranziții line către standardele europene de autoguvernanță financiară.

C. Politici de consolidare fiscală și de sporire a echității fiscale

Extinderea bazei fiscale prin combaterea economiei informale, prin implementarea unor măsuri mai riguroase pentru reducerea practicii salariilor în plic și digitalizarea completă a tranzacțiilor pentru a crește colectarea veniturilor fiscale directe.

- Reforma impozitării proprietății, prin reevaluarea activelor imobiliare la prețul de piață și ajustarea cotelor de impozitare pentru a oferi autonomie financiară reală autorităților locale, reducând presiunea pe bugetul de stat.
- Echilibrarea raportului impozite directe/indirecte, în vederea alinierii la modelele europene de coeziune socială, fiind necesară o analiză privind reintroducerea unor elemente de progresivitate a impozitării veniturilor persoanelor fizice, concomitent cu creșterea scutirilor personale.
- Finalizarea armonizării impozitării indirecte cu acquis-ul comunitar prin aplicarea accizelor la gazele naturale și energie electrică, așa cum prevede Directiva europeană și implementarea regimului suspensiv de accize pentru a diminua blocajele de lichiditate ale operatorilor economici.
- Modernizarea tehnologică și asigurarea interconectării depline a sistemelor naționale de IT cu sistemele europene pentru un control fiscal mai riguros și facilitarea comerțului transfrontalier.
- Creșterea sustenabilă a presiunii fiscale prin mobilizarea resurselor suplimentare nu doar prin creșterea cotelor, ci și prin construirea unui sistem care să ofere servicii publice de calitate.

D. Politici de stabilitate monetară și convergență nominală

- Reducerea gradului de dolarizare a economiei prin implementarea unor politici active de stimulare a utilizării monedei naționale în tranzacțiile interne și în economisire, prin utilizarea instrumentelor prudențiale și prin

oferirea unor condiții mai atractive pentru depozitele în lei. Aceasta va crește eficiența transmisiei politicii monetare și va reduce vulnerabilitatea la fluctuațiile cursului de schimb.

- Ancorarea anticipațiilor inflaționiste prin continuarea politicii de transparență a BNM și comunicarea clară a țintelor de inflație și a planurilor de politică monetară, precum și prin implicarea populației în procesul de informare cu privire la politicile sale. Acest demers este esențial pentru stabilizarea prețurilor pe termen mediu.
- Consolidarea rezervele valutare prin menținerea unui nivel adecvat pentru a asigura acoperirea a cel puțin 3-4 luni de importuri, oferind astfel o plasă de siguranță în fața șocurilor externe și a deprecierilor bruște ale leului.
- Dezvoltarea pieței financiare naționale prin crearea unei piețe secundare lichide pentru titlurile de stat și valorile mobiliare corporative pe termen lung, esențială pentru stabilirea unor repere de dobândă (benchmark) pentru creditarea în lei.

E. Politici de guvernanță și capacitate administrativă

- Consolidarea Biroului pentru integrare europeană, prin asigurarea resurselor umane și financiare necesare pentru coordonarea procesului de screening și negociere, evitând fragmentarea eforturilor între ministere.
- Reforma administrației publice, prin eficientizarea cheltuielilor publice, digitalizarea serviciilor de stat și optimizarea structurilor administrative locale, pentru a putea absorbi eficient fondurile de preaderare ce vor fi puse la dispoziție de UE.

Rezultatele acestui studiu atestă faptul că succesul integrării europene a Republicii Moldova nu va depinde doar de viteza adoptării legislației comunitare, ci mai degrabă de capacitatea economiei naționale de a genera o creștere incluzivă și rezilientă. Convergența nu trebuie privită doar ca un exercițiu statistic de atingere a indicatorilor de la Maastricht sau Copenhaga, ci ca un proces de modernizare economică și socială profundă.

Dorina Clichici

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. AFONSO, A. and M. COELHO. Fiscal sustainability: Fiscal reactions, pitfalls and determinants. *Applied Economics*. 2025, vol. 57, no. 26, pp. 400-418. Disponibil: https://doi.org/10.1080/00036846.2024.2337808
2. AGORA. *Calendarul Independenței: 1993, anul care ne-a adus LEUL și a reabilitat foștii comuniști în viața politică de la Chișinău*. 2021, iulie. Disponibil: https://agora.md/stiri/91428/calendarul-independentei-1993-anul-care-ne-a-adus-leul-si-a-reabilitat-fostii-comunisti-in-viata-politica-de-la-chisinau [accesat 2026-05-11].
3. ALLMOLDOVA. *Embargourile impuse de Rusia, din 2006 și din 2013, ne-au lăsat fără circa 1,5 miliarde de dolari.* 2017. Disponibil: http://www.allmoldova.com/ro/news/embargourile-impuse-de-rusia-din-2006-si-din2013-ne-au-lasat-fara-circa-1-5-miliarde-de-dolari [accesat 2026-05-11].
4. ASIAN DEVELOPMENT BANK. Services and Asia's Future Growth. In: *Asian Development Outlook Update 2012*. Mandaluyong City: ADB, 2012, pp. 9-13. ISBN 978-92-9092-858-4, ISBN 978-92-9092-859-1 PDF. Disponibil: https://www.adb.org/sites/default/files/publication/30023/adou2012-highlights.pdf
5. ASOCIAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE PARTICIPATIVĂ ADEPT. *Alegeri parlamentare în Republica Moldova*. 2019. Disponibil: http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/ [accesat 2026-05-14].
6. ASOCIAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE PARTICIPATIVĂ ADEPT. *Alegeri prezidențiale din 2024 în Republica Moldova*. 2024. Disponibil: https://alegeri.md/w/Alegeri_preziden%C8%9Biale_din_2024_%C3%AEn_Republica_Moldova [accesat 2026-04-12].
7. ASOCIAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE PARTICIPATIVĂ ADEPT. *Alegerile parlamentare din 2019 în Republica Moldova.* 2019. Disponibil: https://alegeri.md/w/Alegerile_parlamentare_din_2019_%C3%AEn_Republica_Moldova [accesat 2026-05-14].
8. ASOCIAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE PARTICIPATIVĂ ADEPT. *Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a XI-a*. 2021. Disponibil: https://alegeri.md/w/Parlamentul_Republicii_Moldova_de_legislatura_a_XI-a [accesat 2026-05-04].
9. ASOCIAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE PARTICIPATIVĂ ADEPT. *Referendumul republican constituțional din 2024.* 2024. Disponibil: https://alegeri.md/w/Referendumul_republican_constitu%C8%9Bional_din_2024 [accesat 2026-04-11].

10. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI. *Ratele oficiale medii de schimb.* 2025. Disponibil: https://bnm.md/bdi/pages/reports/dovre/DOVRE8.xhtml [accesat 2026-03-21].
11. BARRO, R. J. On the determination of the public debt. *Journal of Political Economy*. 1979, vol. 87, no. 5, pp. 940-971. Disponibil: https://www.jstor.org/stable/1833077
12. BEEGLE, K. G. *Living Standards and Poverty in Moldova*. World Bank. Washington, 2004.
13. BINI-SMAGHI, L. Monetary stability: pre-condition for monetary stability in the European Union. *Revue ECU/EURO.* 2018, no. 26. Disponibil: https://resume.uni.lu/story/monetary-stability-pre-condition-for-monetary-stability-in-the-europ
14. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. *Conturi naționale.* 2025. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/12 [accesat 2026-03-21].
15. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Casetă tehnică: Principalele particularităţi ale regimului de ţintire a inflaţiei*. 2013. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/principalele-particularitati-ale-regimului-de-tintire-inflatiei-0 [accesat 2026-03-25].
16. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Moneda de referință pentru stabilirea cursului oficial al leului moldovenesc va fi euro*. 2024. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/raportul-anual-2024 [accesat 2026-03-21].
17. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Politica monetară şi valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2001.* 2001. Disponibil: https://www.bnm.md/files/attachments/2001_0.pdf [accesat 2026-03-02].
18. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Politica monetară şi valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2004.* 2004. Disponibil: https://www.bnm.md/files/attachments/2004_0.pdf [accesat 2026-04-12].
19. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Politica monetară şi valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2006*. 2006. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/politica-monetara-si-valutara-bancii-nationale-moldovei-pentru-anul-2006 [accesat 2026-03-11].
20. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Politica monetară şi valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2007.* 2007. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/politica-monetara-si-valutara-bancii-nationale-moldovei-pentru-anul-2007 [accesat 2026-03-25].
21. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Politica monetară şi valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2008.* 2008. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/politica-monetara-si-valutara-bancii-nationale-moldovei-pentru-anul-2008 [accesat 2026-03-25].

22. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Politica monetară şi valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2009.* 2009. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/politica-monetara-si-valutara-bancii-nationale-moldovei-pentru-anul-2009 [accesat 2026-03-21].
23. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raport anual 1999*. 2000. Disponibil: https://www.bnm.md/files/ra1999.pdf [accesat 2026-04-21].
24. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raport anual.* 2007. Disponibil: https://www.bnm.md/files/2006_ro.pdf
25. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raport anual.* 2010. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/raport-anual-2009 [accesat 2026-03-23].
26. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raport anual*. 2016. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/raport-anual-2015 [accesat 2026-03-24].
27. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raport anual*. 2018. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/raport-anual-2017-0 [accesat 2026-02-25].
28. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Rata anuală a inflației*. 2025. Disponibil: https://www.bnm.md/ro/content/rata-inflatiei-0 [accesat 2026-04-25].
29. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Strategia politicii monetare a Băncii Naționale a Moldovei pentru 2010-2012.* 2009. Disponibil: https://www.bnm.md/files/attachments/2010-2012.pdf [accesat 2026-03-25].
30. BLANCHARD, O. J.; J. C. CHOURAQUI; R. P. HAGEMANN and N. SARTOR. The sustainability of fiscal policy: New answers to an old question. *OECD Economic Studies.* 1990, vol. 15, pp. 7-36. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/5183200_The_Sustainability_of_Fiscal_Policy_New_Answers_to_An_Old_Question
31. BOHN, H. The behavior of U.S. public debt and deficits. *The Quarterly Journal of Economics*. 1998, vol. 113, no. 3, pp. 949-963. Disponibil: https://doi.org/10.1162/003355398555793
32. BÖRZEL, T. A. and T. RISSE. *From Europeanization to diffusion*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
33. BOȚAN, I. *Efectele planului Kozak*. Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT. 2003. Disponibil: http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/200312031/ [accesat 2026-04-12].
34. BOȚAN, I. *Trei „C" pentru refacerea AIE.* 2010. Disponibil: http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/3-conditions-restoring-aei/ [accesat 2026-03-12].
35. BRIXOVÁ, B.; V. ŠULIKOVÁ; M. SINIČÁKOVÁ and J. WYRWA. Fiscal rules management in the EU: Differences between fiscally sustainable and unsustainable

countries. *Management*. 2024, vol. 28, no. 2, pp. 504-528. Disponibil: https://doi.org/10.58691/man/200236

36. BULGAC, C. Măsuri de armonizare a legislației fiscale la standardele Uniunii Europene. In: *Probleme moderne de dezvoltare ale Uniunii Europene și relațiile dintre Republica Moldova și UE, 24-25 noiembrie 2016, Chișinău*. Chișinău: Tipografia Cavaioli, 2016, pp. 192-197. ISBN 978-9975-3005-4-4, Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/144908
37. CAŁUS, K. *Russia's embargo on Moldovan goods is extended. Ośrodek Studiów Wschodnik.* Centre for Eastern Studies. 2014, July 23. Disponibil: https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-07-23/russias-embargo-moldovan-goods-extended [accesat 2026-04-12].
38. CENTER STRATEGIC STUDIES AND REFORMS (CSSR). *Moldova in Transition - Economic Survey*. Chișinău, 1998. Disponibil: https://www.cisr-md.org/pdf/survey21.pdf
39. CENTRUL DE INVESTIGAȚII STRATEGICE ȘI REFORME (CISR). *Moldova în tranziție: privire economică*. 1998. Disponibil: https://www.cisr-md.org/ROM/cont-srv1.html [accesat 2026-03-22].
40. CLICHICI, D. Economic Cooperation between the Republic of Moldova and Romania: The Historical Background and the New Context. *Global Economic Observer*. 2021, vol. 9, no. 2, pp. 58-65. Disponibil: https://ideas.repec.org/a/ntu/ntugeo/vol9-iss2-58-65.html
41. COBZARI, L. și D. NOROC. Provocări în procesul de armonizare a legislației fiscale din Republica Moldova cu cea a Uniunii Europene. *Economica.* 2023, nr. 4(126), pp. 64-73. Disponibil: https://irek.ase.md/xmlui/handle/123456789/3024
42. Codul fiscal Titlul IX - Taxele rutiere: nr. 316 din 02.11.2006. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2006, nr. 199-202, art. 950. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=79371&lang=ro
43. COMISIA EUROPEANĂ & REPUBLICA MOLDOVA. *EU–Moldova Action Plan*. Brussels, 2005. Disponibil: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/moldova_enp_ap_final_en.pdf [accesat 2026-03-10].
44. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *European Neighbourhood Policy Strategy Paper*. Communication from the commission COM 373 final. Brussels, 2004. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-01/2004_communication_from_the_commission_-_european_neighbourhood_policy_-_strategy_paper.pdf
45. CONSILIUL COMUNITĂȚILOR EUROPENE. A 13-a directivă a Consiliului din 17 noiembrie 1986 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri – Sisteme de restituire a taxei pe valoarea adăugată

persoanelor impozabile care nu sunt stabilite pe teritoriul Comunității 86/560/CEE. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 1986, L 326, pp. 40-41. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A31986L0560

46. CONSILIUL COMUNITĂȚILOR EUROPENE. Directiva 92/83/CEE a Consiliului din 19 octombrie 1992 privind armonizarea structurilor accizelor la alcool și băuturi alcoolice. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 1992, L 316, pp. 21-27. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/ALL/?uri=CELEX:31992L0083

47. CONSILIUL UNIUNII EUROPENE. Directiva 2003/96/CE a Consiliului din 27 octombrie 2003 privind restructurarea cadrului comunitar de impozitare a produselor energetice și a electricității. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2003, L. 283, pp. 51-70. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32003L0096

48. CONSILIUL UNIUNII EUROPENE. Directiva 2007/74/CE a Consiliului din 20 decembrie 2007 privind scutirea de taxa pe valoare adăugată și de accize pentru bunurile importate de către persoanele care călătoresc din țări terțe. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.* 2007, L 346, pp. 6-12. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32007L0074

49. CONSILIUL UNIUNII EUROPENE. Directiva 2008/118/CE a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind regimul general al accizelor și de abrogare a Directivei 92/12/CEE. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2009, L 9, pp. 12-30. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32008L0118

50. CONSILIUL UNIUNII EUROPENE. Directiva 2011/64/UE a Consiliului din 21 iunie 2011 privind structura și ratele accizelor aplicate tutunului prelucrat. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2011, L 176, pp. 24-36. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32011L0064

51. CONSILIUL UNIUNII EUROPENE. *Relațiile UE cu Republica Moldova*. 2025, 4 noiembrie. Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/moldova/ [accesat 2026-03-07].

52. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. Council Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax. *Official Journal of the European Union*. 2006, L 347, pp. 1-118. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/112/oj/eng

53. COVALSCHI, T. *Planificarea strategică a bugetului în Republica Moldova în contextul integrării europene.* Teza de doctor în economie. Chișinău, 2018. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53861/tatiana_covalschi_thesis.pdf

54. CRICLIVAIA, D. and C. TURCANU. 25 years of changes in Moldova taxing culture. In: *The Transformation of Tax Systems in the CEE and BRICS Countries - 25 years of experience and future challenges*: international conference, October 9-10, 2015. Lodz: University of Lodz, 2015. Disponibil: https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4227.6565

55. CRICLIVAIA, D. Moldovan tax reform: 25 years of changes. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2015, vol. 15, no. 3, pp. 119-128. ISSN 2284-7995, eISSN 2285-3952. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/119-128_8.pdf
56. CRUC, O.; O. BANCIU; I. BRINIȘTER; M. VREMEȘ; V. CRAIEVSCHI-TOARTĂ and A. SINCHETRU. *Study on Social Protection and Social Inclusion in Moldova*. Institute for Development and Social Initiatives "Viitorul". Chișinău, 2009. Disponibil: https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4348&langId=en
57. Declarația suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova: nr. 148 din 23.06.1990. *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova.* 1990 nr. 8, art. 192. ISSN 0135-1435. Disponibil: https://www.constcourt.md/pageview.php?l=ro&idc=11&id=275&t=/Prezentare-generala/Premise-istorice/Declaratia-suveranitatii/
58. DEPARTAMENTUL STATISTICII AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova*. Chișinău: Statistica, 1995. ISBN 5-85268-306-0.
59. DEPARTAMENTUL STATISTICII AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova*. Chișinău: Statistica, 1998. ISBN 9975-946-24-3.
60. DIERKS, L. H. Monetary Policy and Stagflation: A trade-off between price stability and economic growth? *Journal of New Finance.* 2023, vol. 2, no. 3, article 2. Disponibil: https://10.46671/2521-2486.1031
61. DUCA, G. și A. STRATAN. Economia Republicii Moldova la 25 ani: căutări, erori şi eşecuri. *In: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare şi competitivitate spre progres economic:* conferinţa ştiinţifică internaţională, 23-24 septembrie 2016, Chișinău. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2016, vol. 1, pp. 8-22. ISBN 978-9975-75-834-5.
62. EURACTIV. *EU freezes funding for Moldova.* 2015. Disponibil: https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/eu-freezes-funding-for-moldova/ [accesat 2026-03-15].
63. EURONEWS ROMÂNIA. *Cronologie: scurt istoric al alegerilor prezidențiale din Republica Moldova*. 2025. Disponibil: https://www.euronews.ro/articole/cronologie-scurt-istoric-alegeri-prezidentiale-republica-moldova [accesat 2026-03-15].
64. EUROPEAN COMMISSION. *Eastern Partnership Communication*. Brussels, 2009. Disponibil: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_09_217 [accesat 2026-04-09].
65. EUROPEAN COMMISSION. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in the Republic of Moldova Progress in 2014 and recommendations for actions. Joint staff working document SWD 69 final.* Accompanying the document joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 2015. Disponibil:

https://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/2015/repulic-of-moldova-enp-report-2015_en.pdf [accesat 2026-03-07]

66. EUROPEAN COMMISSION. *Moldova Report 2023*. 2023. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/moldova-report-2023_en [accesat 2026-04-19].
67. EUROPEAN COMMISSION. *Republic of Moldova 2024 Report.* Commission staff working document SWD 698 final. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 2024. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52024SC0698 [accesat 2026-03-07].
68. EUROPEAN COMMISSION. *Republic of Moldova 2025 Report.* Commission staff working document SWD 758 final. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 2025. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025SC0758 [accesat 2026-03-07].
69. EUROPEAN COUNCIL. *Conclusions of the Presidency. Copenhagen European Council, 21-22 June 1993*. Copenhagen, 1993. Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf [accesat 2026-03-07].
70. EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE (EEAS). *Moldova: EU cuts budget support programme for justice reforms*. 2017. Disponibil: https://www.eeas.europa.eu/node/33723_en [accesat 2026-03-11].
71. EUROPEAN PARLIAMENT. *At a glance. Moldova: A small, vulnerable economy*. 2016, July. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2016/586637/EPRS_ATA(2016)586637_EN.pdf [accesat 2026-03-21].
72. EUROPEAN UNION. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part. *Official Journal of the European Union.* 2014, L 260, pp. 4-738. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/eli/agree_internation/2014/492/oj/eng
73. EUROPEAN UNION. Treaty on European Union. Maastricht Treaty. *Official Journal of the European Communities*. 1992, vol. 35, pp. 4-63. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1992:191:FULL
74. EUROSTAT. *Main national accounts tax aggregates (gov_10a_taxag).* Reference Metadata in Euro SDMX Metadata Structure. European Commission. 2026, January 22. Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/gov_10a_taxag_esms.htm [accesat 2026-03-29].

75. EXPERT GRUP. *Moldova Economic Growth Analysis. MEGA.* 2009, no. 1. 109 p. Disponibil: https://www.expert-grup.org/en/biblioteca/item/455-mega-analiza-cre%C8%99terii-economice-%C3%AEn-moldova-nr1-2009 [accesat 2026-03-11].
76. EXPERT GRUP. *Președintele Moldovei, Igor Dodon, în vizită la Bruxelles - contemplarea unui suicid economic.* 2017. Disponibil: https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/comentarii/item/1376-presedintele-moldovei-igor-dodon-la-bruxelles-contemplarea-unui-suicid-economic [accesat 2026-04-21].
77. EXPRESUL. *Gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău este pe deplin funcțional*. 2021, 5 octombrie. Disponibil: https://expresul.md/2021/10/gazoductul-iasi-ungheni-chisinau-este-pe-deplin-functional/
78. FERNÁNDEZ-GALLARDO, Á. and I. PAYÁ. Public debt burden and crisis severity. *European Economic Review*, 2025, vol. 176, 105028. Disponibil: https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2025.105028
79. GHANI, E. and S. O'CONNELL. *Can Service Be a Growth Escalator in Low-Income Countries?* World Bank Policy Research Working Paper 6971. 2014. Disponibil: https://ssrn.com/abstract=2470231
80. GUȚU, I. T. *Reformele economice în Republica Moldova în perioada de tranziție.* Teza de doctor habilitat în științe economice. Chișinău, 1999.
81. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. *Conferința Interguvernamentală Moldova - UE*. 2024, 28 iunie. Disponibil: https://old.gov.md/ro/conferinta-interguvernamentala-moldova-ue [accesat 2026-04-21].
82. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. *Programul de activitate al Guvernului Republicii* Moldova *1994-1997*. 1994. Disponibil: http://www.e-democracy.md/files/parties/program-activitate-guvern-moldova-1994-1997-ro.pdf [accesat 2026-04-10].
83. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. *Programul național de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii 2025-2029*. 2025, 28 mai. Disponibil: https://old.gov.md/ro/advanced-page-type/2025-2029-national-programme-accession-republic-moldova-eu [accesat 2026-04-27].
84. HAMILTON, J. D. and M. A. FLAVIN. On the limitations of government borrowing: A framework for empirical testing. *American Economic Review.* 1985, vol. 76, no. 4, pp. 808-819. Disponibil: http://www.jstor.org/stable/1806077
85. Hotărâre cu privire la aprobarea Programului național de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii 2025-2029: nr. 306 din 28.05.2025. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2025, nr. 269-288, art. 319. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148720&lang=ro
86. Hotărâre cu privire la aprobarea Strategiei de atragere a investiţiilor şi promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015: nr. 1288 din 09.11.2006. *Monitorul Oficial al*

Republicii Moldova. 2006, nr. 181-183, art. 1391. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=76753&lang=ro

87. Hotărâre cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a Serviciului Fiscal de Stat pentru anii 2006-2010: nr. 1208 din 20.10.2006. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2006, nr. 170-173, art. 1313. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=59211&lang=ro
88. Hotărâre cu privire la Concepția reformei fiscale: nr. 1165 din 24.04.1997. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 1997, nr. 46-47, art. 402. Disponibil: https://old.mf.gov.md/files/files/Acte%20Legislative%20si%20Normative/fisc%20vam/Hotarirea_nr_1165-XIII__din__24_04_1997.doc
89. Hotărâre cu privire la dezvoltarea sistemului trezorial: nr. 961 din 20.10.1999. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 1999, nr. 118-119, art. 1019. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=45699&lang=ro
90. Hotărâre cu privire la Direcțiile principale ale politicii bugetar-fiscale şi cadrul cheltuielilor pe termen mediu (2003-2005): nr. 693 din 03.06.2002. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2002, nr. 96-97, art. 947. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=73534&lang=ro
91. Hotărâre privind aprobarea Programului de activitate al Guvernului Republicii Moldova pe anii 1999-2002 „Supremația legii, revitalizarea economică, integrarea în structurile europene": nr. 270 din 08.04.1999. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 1999, nr. 39-41, art. 279. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/ru/46926
92. Hotărâre privind clasificația bugetară: nr. 969 din 24.07.1996. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 1996, nr. 72-73, art. 704. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=84832&lang=ru&
93. Hotărârea cu privire la măsurile urgente pentru stabilizarea economiei și formarea infrastructurii de piață în R.S.S. Moldova: nr. 249. din 13.05.1991. *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldova.* 1991, nr. 5, art. 108.
94. INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). *Cross-country experience with restructuring of sovereign debt and restoring debt sustainability*. 2006. Disponibil: https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2006/082906.pdf
95. INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). *Press Release: IMF Approves Stand-By Credit for the Republic of Moldova*. 1995, March 22. Disponibil: https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/14/01/49/pr9515 [accesat 2026-04-27].
96. INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). *Republic of Moldova: Recent Economic Developments.* IMF Staff Country Report 58. Washington, 1998, June. Disponibil: https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/1998/cr9858.pdf

97. INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). *Republic of Moldova: Recent Economic Developments*. IMF Staff Country Report 110. Washington, 1999, September. Disponibil: https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/1999/cr99110.pdf

98. INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). *Republic of Moldova: Recent economic developments.* IMF Staff Country Reports 110. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 1999, October 07. eISBN 9781451824933, ISSN 1934-7685. https://doi.org/10.5089/9781451824933.002, https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/1999/110/article-A001-en.xml.

99. INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). *Republic of Moldova: Report on the Observance of Standards and Codes-Fiscal*. 2004. Disponibil: https://www.imf.md/press/rosc-cr04412.pdf

100. INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). *Republic of Moldova: Selected Issues.* 2022, no. 061. 79 p. Disponibil: https://doi.org/10.5089/9798400200434.002, https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2022/061/article-A003-en.xml

101. INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). *World Economic Outlook.* 2025, October. Disponibil: https://data.imf.org/en/datasets/IMF.RES:WEO [accesat 2026-03-15].

102. JUŽNIK ROTAR, L. Fiscal sustainability and economic growth in the light of new economic governance. *Technological and Economic Development of Economy*. 2025, vol. 31, no. 3, pp. 663-684. Disponibil: https://doi.org/10.3846/tede.2025.22499

103. KILEY, M. T. *Monetary Policy Strategies to Foster Price Stability and a Strong Labor Market.* Finance and Economics Discussion Series 033. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System, 2024. 51 p. ISSN 1936-2854, eISSN 2767-3898. Disponibil: https://doi.org/10.17016/FEDS.2024.033

104. KOCHEDYKOV, I. YE. From the Soviet to the post-Soviet tax system: The case of Moldova. *Political science.* 2017, no. 3, pp. 219-230. ISSN 1998-1775.

105. KOSTERNA, U. The European Union fiscal policy framework and fiscal sustainability – challenges for the post-crisis environment. *Central European Review of Economics & Finance.* 2021, vol. 33, no. 2, pp. 67-82. Disponibil: https://doi.org/10.24136/ceref.2021.008

106. Lege cu privire la accize: nr. 347 din 27.12.1994. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 1995, nr. 10, art. 102. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=62847&lang=ro

107. Lege cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală: nr. 1585 din 27.02.1998. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1998, nr. 38-39, art. 280. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=151186&lang=ro

108. Lege cu privire la Bugetul de Stat al R.S.S. Moldova pe anul 1991: nr. 468 din 31.01.1991. *Monitor oficial.* 1991, nr. 1-2, art. 1. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/downloadpdf/65589

109. Lege cu privire la datoria sectorului public, garanțiile de stat și recreditarea de stat: nr. 419 din 22.12.2006. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2007, nr. 32-35, art. 114. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139640&lang=ro

110. Lege cu privire la impozitul funciar şi modul de impozitare: nr. 1245 din 22.12.1992. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1993, nr. 2, art. 14. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=87786&lang=ro

111. Lege cu privire la susținerea și protecția micului business: nr. 112 din 20.05.1994. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1994, nr. 2, art. 7. Disponibil: http://www.law-moldova.com/laws/rom/podderzjke_i_zashite_malogo_biznesa_ro.txt

112. Lege pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naţionale de descentralizare pentru anii 2012-2018: nr. 68 din 05.04.2012. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2012, nr. 143-148, art. 465. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94917&lang=ro

113. Lege pentru completarea şi modificarea articolului 5 din Legea privind impozitarea beneficiului băncilor şi al altor instituţii de credit: nr. 665 din 23.11.1995. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1995, nr. 73, art. 851. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/downloadpdf/64553

114. Lege pentru modificarea Legii privind impozitul pe beneficiul întreprinderilor: nr. 653 din 17.11.1995. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 1995, nr. 73, art. 845. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64529&lang=ro

115. Lege pentru modificarea şi completarea Legii nr. 548-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la Banca Naţională a Moldovei: nr. 191 din 30. 06. 2006. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2006, nr. 116-119, art. 541. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=25464&lang=ro

116. Lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative: nr. 111 din 27.04.2007. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2007, nr. 64-66, art. 300. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=24256&lang=ro

117. Lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative: nr. 261 din 27.10.2005. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2005, nr. 157-160, art. 782. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=29637&lang=ro

118. Lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative: nr. 267 din 23.12.2011. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2012, nr. 13-14, art. 32. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106415&lang=ro

119. Lege pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal: nr. 408 din 26.07.2001. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2002, nr. 1-3, art. 04. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64199&lang=ro

120. Lege pentru punerea în aplicare a titlurilor I şi II ale Codului fiscal. nr: 1164 din 24.04.1997. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1997, nr. 62, art. 524. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120068&lang=ro

121. Lege privind datoria de stat şi garanţiile de stat: nr. 943 din 18.07.1996. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1996, nr. 75-76, art. 715. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64858&lang=ro#

122. Lege privind Declarația de independență a Republicii Moldova: nr. 691 din 27.08.1991. *Monitor oficial.* 1991, nr. 11-12, art. 103. https://www.constcourt.md/pageview.php?l=ro&idc=11&id=276&t=/Prezentare-generala/Premise-istorice/Declaratia-de-independenta-a-Republicii-Moldova/

123. Lege privind emisiunea obligaţiunilor de stat în vederea executării de către Ministerul Finanţelor a obligaţiilor de plată derivate din garanţiile de stat nr. 807 din 17 noiembrie 2014 şi nr. 101 din 1 aprilie 2015: nr. 235 din 03.10.2016. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2016, nr. 343-346, art. 713. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121178&lang=ro

124. Lege privind finanţele publice locale: nr. 491 din 09.07.1999. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 1999, nr. 101-102, art. 498. Disponibil: http://amac.md/Biblioteca/data/29/01/03.1.pdf

125. Lege privind impozitul pe beneficiul întreprinderilor: nr. 1214 din 02.12.1992. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1993, nr. 1, art. 01. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=65341&lang=ro

126. Lege privind investiţiile străine: nr. 998 din 01.04.1992. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2000, nr. 5-7, art. 36. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138918&lang=ro

127. Lege privind procedura de examinare şi de aprobare a bugetului de stat: nr. 250 din 02.11.1994. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 1994, nr. 15, art. 156. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=63564&lang=ro

128. Lege privind sistemul bugetar și procesul bugetar: nr. 847 din 24.05.1996. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1997, nr. 19-20, art. 197. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=88795&lang=ro#

129. Lege privind sistemul public de asigurări sociale: nr. 489 din 08.07.1999**.** *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2000, nr. 1-4, art. 2. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=151187&lang=ro#

130. Lege privind sistemul public de pensii: nr. 156 din 14.10.1998. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1998, nr. 42-44, art. 247. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148342&lang=ro#

131. Lege privind taxa pe valoarea adăugată: nr. 264 din 08.11.1994. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 1995, nr. 10, art. 96. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/rezultate/63567

132. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale: nr. 181 din 25.07.2014. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2014, nr. 223-230, art. 519. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145903&lang=ro

133. LIBMAN, A. *Moldova: Structural Change, Trade Specialization and International Integration*. Research Reports 344. 2007, December. 43 p. Vienna: The Vienna Institute for International Economic Studies. Disponibil: https://wiiw.ac.at/moldova-structural-change-trade-specialization-and-international-integration-dlp-452.pdf

134. LUPUȘOR, A.; A. FALA; A. POPA; D. PÎNTEA; I. MORCOTÎLO și V. GUMENE. *Economia „culege roadele" fraudei bancare. Analiza Creșterii Economice din Moldova. MEGA.* Expert-Grup. 2016, trimestrul 2, nr. 14. 39 p. Disponibil: https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1263-mega-aprilie-2016&category=178

135. LUPUSOR, A.; A. FALA; E. RUSU; M. SOLOVIOVA and S. MADAN. *Economic Recovery of 2023: forecasts, risks and ways forward*. *MEGA.* Expert grup. 2023, quarter 1, no. 24. 42 p. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/MEGA_24_EN_c.pdf

136. MEDINA, L. and F. SCHNEIDER. *Shadow economies around the world: What did we learn over the last 20 years?* IMF Working Paper 017. 2018, January 24. Washington, D.C.: International Monetary Fund. ISBN 9781484338636, ISSN 1018-5941. Disponibil: https://doi.org/10.5089/9781484338636.001

137. MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA. *Mai mult sprijin internațional, mai multă cooperare regională, mai aproape de cetățeni.* 2019, 11 noiembrie. Disponibil: https://mfa.gov.md/en/node/1274 [accesat 2026-05-11].

138. MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA. *Negocierea unui nou acord*. 2014, 27 iunie. Disponibil: https://mfa.gov.md/ro/content/negocierea-unui-nou-acord [accesat 2026-05-17].

139. MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE ȘI INTEGRĂRII EUROPENE. Planul de Acțiuni UE-Moldova: nr. 402 din 22.02.2005. *Tratate Internaționale.* 2006, nr. 38, art. 402. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116837&lang=ro

140. MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA. *Acord de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte*. 2014, 27 iunie. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/acordul-de-asociere-rm-ue.pdf#page=58.07

141. MINISTERUL FINANȚELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. *Concept de rescriere a Codului fiscal și a Codului vamal.* Document strategic ce vizează armonizarea cadrului legislativ național la prevederile directivelor Uniunii Europene și

perfecționarea cadrului legislativ existent în perioada 2017-2020. 2018. 42 p. Disponibil: https://www.mf.gov.md/sites/default/files/documente%20relevante/Concept%20ACTUALIZAT%20.pdf

142. MINISTERUL FINANȚELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. *Concept de rescriere a Codului fiscal și a Codului vamal*. Document strategic ce vizează armonizarea cadrului legislativ național la prevederile directivelor Uniunii Europene și perfecționarea cadrului legislativ existent în perioada 2017-2019. 2017. 36 p. Disponibil: https://www.mf.gov.md/sites/default/files/documente%20relevante/Concept%20de%20rescriere%20a%20Codului%20fiscal%20%C8%99i%20a%20Codului%20vamal.pdf
143. MINISTERUL FINANȚELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. *Conceptul de modernizare a Codului fiscal*. Document strategic ce vizează armonizarea cadrului legislativ național la prevederile directivelor Uniunii Europene și perfecționarea cadrului legislativ existent în perioada 2023-2026. 2023. 24 p. Disponibil: https://www.mf.gov.md/ro/content/proiectul-conceptului-de-modernizare-codului-fiscal
144. MINISTERUL FINANȚELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. *Evoluţia indicatorilor bugetari.* 2025. Disponibil: https://dataset.gov.md/ro/dataset/15992-evolutia-indicatorilor-bugetari [accesat 2026-05-15].
145. MINISTERUL FINANȚELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. *Nota explicativă la Raportul despre executarea bugetului de stat pe anul 2004*. 2004. Disponibil: https://old.mf.gov.md/archive/year2004 [accesat 2026-04-11].
146. MINISTERUL FINANȚELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. *Raportul privind situaţia în domeniul datoriei sectorului public, garanţiilor de stat şi recreditării de stat pentru anul 2008*. 2009, februarie. 19 p. Disponibil: https://old.mf.gov.md/common/publicdebt/debt/reports/raportfinal.doc [accesat 2026-03-12].
147. MINISTERUL FINANȚELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. *Raportul privind situaţia în domeniul datoriei sectorului public, garanţiilor de stat şi recreditării de stat pentru anii 2009-2015.* Disponibil: https://old.mf.gov.md/publicdebt/debt/reports [accesat 2026-03-15].
148. MÎNDRU, V. Evoluții ale sistemului electoral și impactul asupra calității clasei politice din Republica Moldova. In: *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea a parcursului european: Republica Moldova în contextul provocărilor interne și externe la adresa securității naționale:* conferința, 22 ianuarie 2018, Chișinău. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2019, partea 3, pp. 89-100. ISBN 978-9975-3377-6-2. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/89-100.pdf

149. MOLDOVA 1. *Cum a început războiul de pe Nistru. Dovezile CtEDO despre implicarea Rusiei*. 2024, 2 martie. Disponibil: https://moldova1.md/p/25355/cum-a-inceput-razboiul-de-pe-nistru-dovezile-ctedo-despre-implicarea-rusiei [accesat 2026-05-15].

150. NORDÅS, H., and Y. KIM. *The Role of Services for Competitiveness in Manufacturing*. OECD Trade Policy Papers 148. Paris: OECD Publishing. 2013, April 5. 57 p. Disponibil: http://dx.doi.org/10.1787/5k484xb7cx6b-en

151. PARLAMENTUL EUROPEAN. *Raport referitor la propunerea de decizie a Parlamentului European și a Consiliului privind acordarea de asistență macrofinanciară Republicii Moldova.* Raport - A7-0242. COM 0302. Comisia pentru comerț internațional. Raportor: Iuliu Winkler. 2010, 31 august. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2010-0242_RO.html?redirect [accesat 2026-05-19].

152. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA. *Declarația Parlamentului Republicii Moldova cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene*. 2005, 24 martie. Disponibil: http://old1.parlament.md/news/25.03.2005/ [accesat 2026-05-15].

153. PARTIDUL NOSTRU. *Programul politic al Partidului Politic "Partidul Nostru"*. 2025. Disponibil: https://partidulnostru.md/party-program [accesat 2026-05-15].

154. POP, A.; G. PASCARIU; G. ANGLIȚOIU și A. PURCĂRUȘ. *România și Republica Moldova - între politica europeană de vecinătate și perspectiva extinderii Uniunii Europene.* Institutul European din România – Studii de impact III. București: Institutul European din România, 2005. 125 p. Disponibil: https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais3_studiu_5_ro.pdf

155. PREȘEDINȚIA REPUBLICII MOLDOVA. *Președintele Igor Dodon a ținut un discurs în cadrul ședinței Consiliului Suprem al Uniunii Economice Eurasiatice.* 2019, 20 decembrie. Disponibil: https://presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-igor-dodon-a-tinut-un-discurs-in-cadrul-sedintei-consiliului-suprem-al-uniunii-economice-eurasiatice [accesat 2026-05-15].

156. TANAS, A. *EU freezes aid to Moldova as row over mayoral election festers*. Reuters. 2018. July 4. Disponibil: https://www.reuters.com/article/world/eu-freezes-aid-to-moldova-as-row-over-mayoral-election-festers-idUSKBN1JU2G6/ [accesat 2026-05-15].

157. RODRIK, D. *Premature Deindustrialization*. NBER Working Paper 20935. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2015, February. 50 p. Disponibil: https://doi.org/10.3386/w20935

158. ROJCO, A. și E. HEGHEA. *Evoluția sistemului de pensii din Republica Moldova: inovații legislative și normative.* Studiu analitic. Institutul Național de Cercetări Economice.

Chișinău: INCE, 2022. ISBN 978-9975-3530-2-1, ISBN 978-9975-3530-6-9 PDF. Disponibil: https://doi.org/10.36004/nier.2022.978-9975-3530-6-9

159. RONNAS, P. and N. ORLOVA. *Moldova's Transition to Destitution*. Stockholm: Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA), 2000. 112 p. Disponibil: https://cdn.sida.se/publications/files/sida983en-moldovas-transition-to-destitution.pdf
160. SCHMIDT, V. A. Discursive institutionalism: The explanatory power of ideas and discourse. *Annual Review of Political Science.* 2008, vol. 11, pp. 303-326. Disponibil: https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.11.060606.135342
161. SCHMIDT, V. A. *Europe's crisis of legitimacy: Governing by rules and ruling by numbers in the Eurozone*. 2020. Oxford: Oxford University Press. 2020. 358 p. Disponibil: https://doi.org/10.1017/s1537592720004193
162. SIREȚEANU, V. *Perfecționarea administrării fiscale în Republica Moldova în contextul armonizării cu standardele Uniunii Europene.* Teza de doctor. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău, 2019. Disponibil: http://www.cnaa.md/en/thesis/54386/
163. SOROKA, G. and T. STĘPNIEWSKI. Russian Foreign Policy Towards the „Near Abroad". *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society*. 2020, vol. 6, no. 2, p. 3-20. ISSN 2364-5334, ISBN 978-3-8382-1466-5. Disponibil: https://spps-jspps.autorenbetreuung.de/files/06-02-intro-01.pdf
164. TELEVCA, O. Trezoreria de Stat: evoluție istorică. In: *Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice.* Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2016, vol. 2, pp. 189-192. ISBN 978-9975-71-816-5.
165. TREHAN, B. and C. E. WALSH. Common trends, the government's budget constraint, and revenue smoothing. *Journal of Economic Dynamics and Control.* 1988, vol. 12, no. 2-3, June-September, pp. 425-444. Disponibil: https://doi.org/10.1016/0165-1889(88)90048-6
166. TROYANSKAYA, M. and Y. TYURINA. Sales tax: makings of origin and functioning practice. *International Research Journal.* 2020, no. 6(96), part 4, June, pp. 103-107. ISSN 2303-9868, eISSN 2227-6017. Disponibil: https://doi.org/10.23670/IRJ.2020.96.6.132
167. UNIUNEA EUROPEANĂ. Acord de parteneriat și cooperare între Comunitățile Europene și statele membre ale acestora și Republica Moldova**.** Acord de parteneriat și cooperare care stabilește un parteneriat între Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de-o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.* 1998, L 181, pp. 3-48. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A21998A0624%2801%29
168. VEVERIȚĂ, P.; G. CIOBANU și L. PĂDURE. *Studii și analize financiar-bugetare.* Parlamentul Republicii Moldova, Centrul pentru analiză bugetară și financiară.

Chișinău, 2000. ISBN 9975-78-083-0. VRAGALEVA, V. și D. NOROC. Politica fiscală în UE și angajamentele asumate de Republica Moldova în ceea ce ține de prevederile acesteia. *Monitorul fiscal FISC.md.* 2018, nr. 7(48), 11 decembrie. Disponibil: https://monitorul.fisc.md/mic/politica-fiscala-in-ue-si-angajamentele-asumate-derm-in-ceea-ce-tine-de-prevederile-acesteia.html/

169. VRAGALEVA, V. și C. IXARI. Procesul de negociere a aderării RM la UE: pașii de parcurs pe dimensiunea fiscală, vamală, contabilitate și audit. *Monitorul fiscal FISC.md.* 2024, 4(82), 08 august. Disponibil: https://monitorul.fisc.md/en/procesul-de-negociere-a-aderarii-rm-la-ue-pasii-de-parcurs-pe-dimensiunea-fiscala-vamala-contabilitate-si-audit/
170. WIELAND, V. *Debt sustainability analysis: Assessing its use in the EU's new fiscal rules.* PE 760.273. European Parliament, Economic Governance and EMU Scrutiny Unit. 2024. 41 p. ISBN 978-92-848-2489-2, ISBN 978-92-848-2488-5 PDF. Disponibil: https://doi.org/10.2861/3858718
171. WORLD BANK. *Competitiveness in Moldova's agricultural sector. Moldova trade study. Note 3.* Washington, D.C.: The World Bank, 2016. 42 p. Disponibil: http://documents.worldbank.org/curated/en/778601467989461212
172. WORLD BANK. *Moldova Economic Update. Macroeconomics, trade & investment global practice. Special Section: Exploring Pathways for Moldova's Manufacturing Sector Development Through Global Value Chains*. Washington, D.C.: The World Bank, 2024, October. Disponibil: https://thedocs.worldbank.org/en/doc/1ec6c88ebadf43eb174efb8bab3d8452-0080012024/original/Moldova-Economic-Update.pdf
173. WORLD BANK. *Moldova Snapshot.* BRIEF. Washington, D.C.: The World Bank, 2016, April 7. Disponibil: https://www.worldbank.org/en/country/moldova/brief/country-snapshot
174. WORLD BANK. *Republic of Moldova: Economic review of the Transnistria region.* Report 17886-MD. World Development Sources. Washington, D.C.: The World Bank, 1998, June. 34 p. Disponibil: http://documents1.worldbank.org/curated/en/492631468773991051/pdf/multi0page.pdf
175. WORLD BANK. *World Development Indicators.* Washington, D.C.: The World Bank, 2025. Disponibil: http://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators

ANEXE

Tabelul A.1: Balanța bugetară în țările membre ale UE, % în PIB (+ excedent, - deficit)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
UE	**-1,9**	**-1,4**	**-0,9**	**-0,4**	**-0,5**	**-6,7**	**-4,6**	**-3,2**	**-3,4**	**-3,1**
1. Danemarca	-0,9	0,3	1,7	0,8	4,3	0,4	4,1	3,4	3,4	4,5
2. Cipru	-0,8	0,5	2,1	-3,4	1,0	-5,6	-1,6	2,7	1,7	4,1
3. Irlanda	-2,0	-0,8	-0,3	0,1	0,4	-4,9	-1,3	1,6	1,4	4,0
4. Portugalia	-4,5	-1,9	-3,0	-0,4	0,1	-5,8	-2,8	-0,3	1,3	0,5
5. Olanda	-1,8	0,2	1,4	1,5	1,9	-3,7	-2,3	0,0	-0,4	-0,9
6. Suedia	-0,3	0,8	1,3	0,7	0,4	-3,2	-0,2	1,0	-0,9	-1,6
7. Lituania	-0,8	0,0	0,4	0,5	0,4	-6,4	-1,1	-0,7	-0,7	-1,3
8. Luxemburg	1,3	1,9	1,4	3,2	2,7	-3,1	1,1	0,2	-0,7	0,9
9. Croația	-3,5	-1,0	0,6	-0,1	0,2	-7,2	-2,6	0,1	-0,8	-1,9
10. Grecia	-5,9	0,2	0,7	0,9	0,8	-9,6	-7,2	-2,6	-1,4	1,2
11. Bulgaria	-1,9	0,3	1,6	1,7	2,2	-3,8	-4,0	-2,9	-2,0	-3,0
12. Letonia	-1,5	0,0	-0,3	-1,4	-0,2	-4,1	-7,2	-4,9	-2,4	-1,8
13. Germania	0,9	1,1	1,3	1,9	1,3	-4,4	-3,2	-1,9	-2,5	-2,7
14. Austria	-0,5	-1,5	-0,8	0,2	0,5	-8,2	-5,7	-3,4	-2,6	-4,7
15. Slovenia	-2,8	-2,0	0,1	0,9	0,7	-7,7	-4,6	-3,0	-2,6	-0,9
16. Estonia	0,2	-0,1	-0,5	-0,6	-0,1	-5,4	-2,5	-1,0	-2,7	-1,7
17. Finlanda	-2,4	-1,7	-0,6	-0,9	-0,9	-5,5	-2,7	-0,2	-2,9	-4,4
18. Spania	-5,3	-4,2	-3,1	-2,6	-3,1	-9,9	-6,7	-4,6	-3,3	-3,2
19. Cehia	-0,7	0,7	1,5	0,9	0,3	-5,6	-5,0	-3,1	-3,7	-2,0
20. Belgia	-2,5	-2,4	-0,8	-1,0	-2,0	-9,0	-5,4	-3,6	-4,0	-4,4
21. Malta	-0,8	1,1	3,4	1,9	0,7	-8,7	-7,0	-5,3	-4,4	-3,5

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
22. Slovacia	-2,8	-2,6	-1,0	-1,0	-1,2	-5,3	-5,1	-1,6	-5,3	-5,5
23. Polonia	-2,6	-2,4	-1,5	-0,2	-0,7	-6,9	-1,7	-3,4	-5,2	-6,5
24. Franța	-3,9	-3,8	-3,4	-2,3	-2,4	-8,9	-6,6	-4,7	-5,4	-5,8
25. România	-0,5	-2,5	-2,5	-2,8	-4,4	-9,3	-7,2	-6,5	-6,7	-9,3
26. Ungaria	-2,0	-1,8	-2,5	-2,0	-2,0	-7,5	-7,1	-6,2	-6,8	-5,0
27. Italia	-2,5	-2,4	-2,5	-2,2	-1,5	-9,4	-8,9	-8,1	-7,2	-3,4

Notă: *- deficit bugetar mai mare ca nivelul de referință de 3% în PIB* *edent bugetar.*

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2025).*

Tabelul A.2: Datoria guvernamentală în țările membre ale UE, % în PIB

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
UE	85,1	84,1	81,5	79,5	77,5	89,5	86,7	82,3	80,5	80,7
1. Estonia	10,8	10,2	9,4	8,5	9,0	19,1	18,4	19,2	20,2	23,5
2. Bulgaria	25,9	29,1	25,1	22,2	20,1	24,5	23,8	22,5	22,9	23,8
3. Luxemburg	21,1	19,6	21,8	20,9	22,3	24,5	24,2	24,9	24,7	26,3
4. Suedia	44,8	43,2	41,9	40,2	36,0	40,4	37,2	34,1	32,0	34,0
5. Danemarca	44,6	41,7	40,2	38,5	38,3	45,2	39,6	33,3	33,0	30,5
6. Lituania	42,4	39,8	39,1	33,3	35,6	45,9	43,3	38,3	37,1	38,0
7. Cehia	39,5	36,2	33,8	31,7	29,6	36,9	40,7	42,5	42,2	43,3
8. Irlanda	74,0	72,7	65,2	61,3	55,8	56,9	52,4	42,9	41,8	38,3
9. Letonia	38,3	41,7	40,3	38,3	37,9	44,0	45,9	44,4	44,4	46,6
10. Olanda	63,8	60,9	56,0	51,6	47,7	53,4	50,5	48,4	45,8	43,7
11. Malta	55,0	53,1	45,6	41,4	39,3	48,8	49,8	50,3	47,0	46,2

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
12. România	37,7	37,8	35,3	34,6	35,2	46,9	48,6	48,1	49,3	54,8
13. Polonia	51,1	54,1	50,4	48,2	45,2	56,6	53,0	48,8	49,5	55,1
14. Slovacia	51,6	52,1	51,4	49,3	48,0	58,4	60,2	57,8	55,8	59,7
15. Croația	82,8	79,3	76,2	72,8	70,9	86,5	78,2	68,5	60,9	57,4
16. Germania	71,2	68,3	64,0	60,8	58,7	68,0	67,9	64,4	62,3	62,2
17. Slovenia	83,4	79,4	74,9	71,0	66,0	80,2	74,8	72,8	68,3	66,6
18. Ungaria	75,7	74,6	72,0	68,8	65,0	78,7	76,2	74,1	73,2	73,5
19. Cipru	111,6	106,9	96,5	100,7	92,3	113,6	96,5	80,3	71,1	62,8
20. Finlanda	68,8	68,6	66,6	65,4	65,3	75,3	73,1	74,0	77,1	82,5
21. Austria	85,6	83,4	79,1	74,6	71,0	83,2	82,4	78,1	77,8	79,9
22. Portugalia	131,0	131,2	126,0	121,1	116,1	134,1	123,9	111,2	96,9	93,6
23. Belgia	105,7	105,8	102,6	100,2	97,7	111,4	108,7	103,4	102,4	103,9
24. Spania	102,5	102,0	101,2	99,8	97,7	119,3	115,7	109,3	105,2	101,6
25. Franța	97,0	98,1	98,8	98,5	98,2	114,9	112,8	111,4	109,8	113,2
26. Italia	134,8	134,2	133,7	134,2	133,9	154,4	145,8	138,4	133,9	134,9
27. Grecia	179,6	183,1	182,1	189,0	183,2	209,4	197,3	177,8	164,3	154,2

Notă: ▭ - *datoria publică mai mare ca nivelul de referință de 60% în PIB*

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2025).*

Tabelul A.3: Structura cheltuielilor bugetare în Republica Moldova și în țări UE selectate, în 2015, 2019 și 2023 (% în valoarea totală)

Țări	Serviciile de stat cu destinație generală	Apărarea națională	Ordine publică și securitate națională	Servicii în domeniul economiei	Protecția mediului	Gospodăria de locuințe și gospodăria serviciilor	Ocrotirea sănătății	Cultura, culte și odihnă	Învățământ	Protecție socială
2015										
UE	13,4	2,4	3,5	10,5	1,6	1,3	14,6	2,4	9,8	40,6
Bulgaria	9,5	3,2	6,9	15,3	1,9	5,2	13,1	3,0	9,7	32,2
Republica Cehă	11,5	2,2	4,3	15,8	2,8	1,6	18,0	3,2	10,0	30,8
Estonia	10,1	4,7	4,4	12,8	1,8	0,9	14,2	5,0	14,8	31,2
Croația	13,8	2,5	4,7	13,3	1,7	3,5	14,4	3,9	10,4	31,9
Letonia	13,0	2,6	5,1	15,8	1,7	2,5	9,6	4,1	15,2	30,3
Lituania	12,8	3,6	4,6	11,3	1,7	0,9	13,4	2,7	14,4	34,7
Ungaria	17,8	1,3	4,0	18,9	2,4	2,0	10,2	4,2	10,3	28,9
Polonia	11,8	3,7	5,3	11,9	1,4	1,7	11,2	2,7	12,7	37,7
România	13,0	2,4	6,3	16,5	2,7	4,1	11,7	2,8	8,5	31,9
Slovenia	13,6	1,7	3,2	12,7	2,1	1,2	13,6	3,2	11,4	37,2
Republica Slovacă	14,1	2,3	6,1	16,4	2,2	1,6	12,5	2,4	9,3	33,0
Republica Moldova	9,6	1,0	6,5	11,4	1,0	2,2	13,9	2,4	18,2	33,8

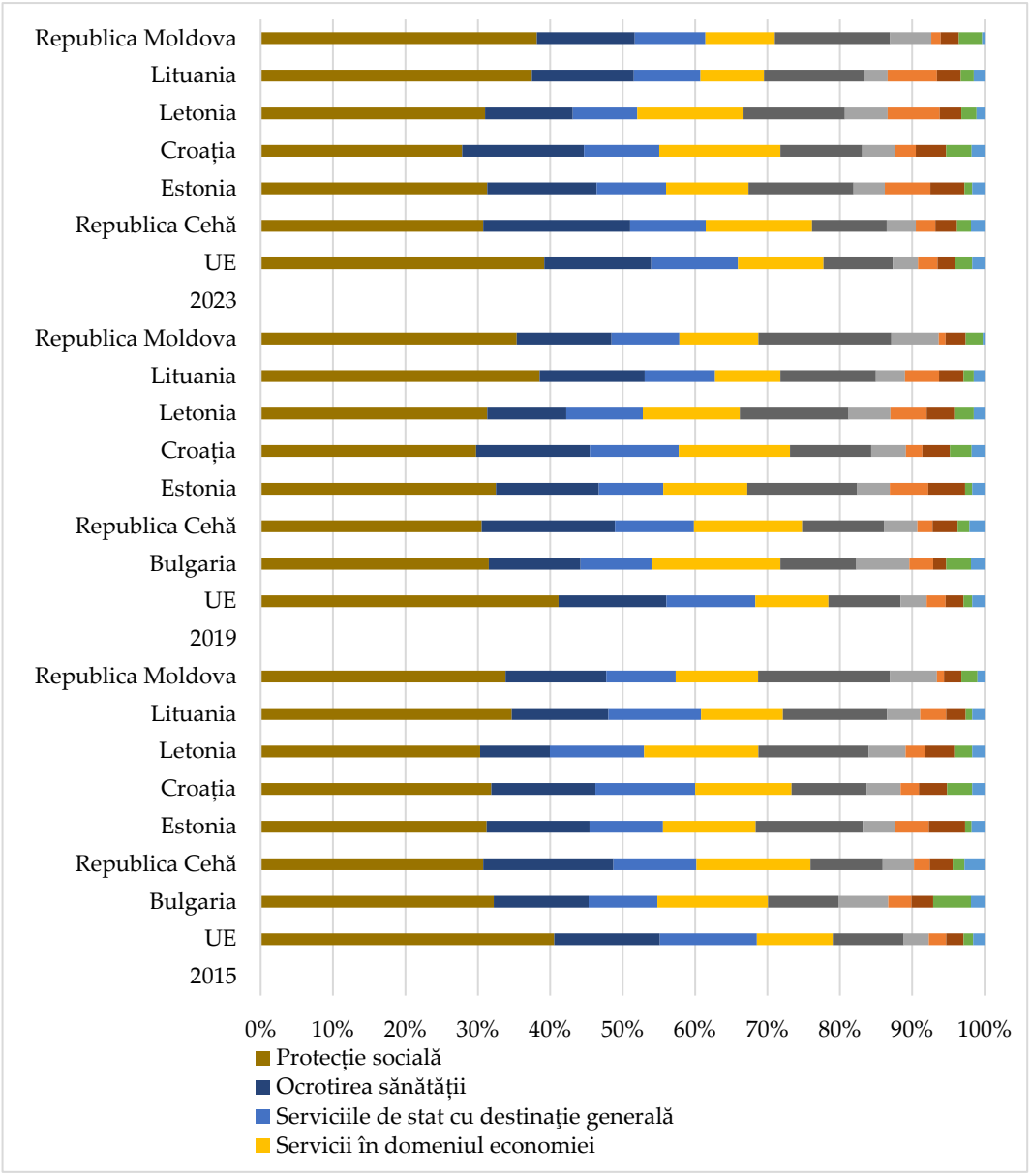
Țări	Serviciile de stat cu destinație generală	Apărarea națională	Ordine publică și securitate națională	Servicii în domeniul economiei	Protecția mediului	Gospodăria de locuințe și gospodăria serviciilor	Ocrotirea sănătății	Cultura, culte și odihnă	Învățământ	Protecție socială
2019										
UE	12,3	2,6	3,6	10,1	1,7	1,2	14,9	2,5	10,0	41,2
Bulgaria	9,8	3,3	7,3	17,8	1,9	3,4	12,7	1,8	10,5	31,5
Republica Cehă	10,9	2,1	4,6	14,9	2,1	1,6	18,4	3,5	11,3	30,5
Estonia	8,9	5,3	4,5	11,6	1,7	1,0	14,2	5,1	15,2	32,5
Croația	12,3	2,3	4,8	15,4	1,8	3,0	15,7	3,8	11,2	29,8
Letonia	10,6	5,0	5,8	13,4	1,5	2,7	10,9	3,8	15,0	31,3
Lituania	9,7	4,7	4,0	9,0	1,5	1,4	14,5	3,4	13,2	38,5
Ungaria	17,6	2,2	4,6	18,5	1,6	1,6	9,8	6,5	10,2	27,4
Polonia	10,1	3,9	5,0	11,6	1,3	1,3	11,7	3,3	12,0	39,9
România	11,7	4,6	6,1	13,5	2,0	3,0	13,8	2,8	9,8	32,6
Slovenia	11,9	2,2	3,7	10,9	1,3	1,0	15,3	3,2	12,4	38,1
Republica Slovacă	12,4	2,8	6,1	12,2	2,0	1,1	14,3	2,8	10,9	35,4
Republica Moldova	9,4	0,9	6,6	10,9	0,3	2,4	13,1	2,8	18,4	35,4

Tabelul A.3 (continuare)

Țări	Serviciile de stat cu destinație generală	Apărarea națională	Ordine publică și securitate națională	Servicii în domeniul economiei	Protecția mediului	Gospodăria de locuințe și gospodăria serviciilor	Ocrotirea sănătății	Cultura, culte și odihnă	Învățământ	Protecție socială
2023										
UE	12,0	2,7	3,5	11,8	1,7	2,4	14,8	2,4	9,6	39,2
Bulgaria	8,2	3,8	6,7	14,8	1,8	2,6	14,2	2,0	10,5	35,5
Republica Cehă	10,4	2,7	4,0	14,7	1,9	1,9	20,3	3,0	10,3	30,7
Estonia	9,6	6,3	4,3	11,4	1,7	1,1	15,1	4,7	14,5	31,3
Croația	10,4	2,8	4,6	16,7	1,8	3,5	16,8	4,2	11,3	27,8
Letonia	8,9	7,2	5,9	14,7	1,1	2,1	12,1	3,0	14,0	31,0
Lituania	9,2	6,8	3,3	8,8	1,5	1,8	14,1	3,3	13,8	37,5
Ungaria	20,7	3,8	3,4	18,6	1,2	3,3	8,2	5,2	10,6	24,9
Polonia	10,4	4,4	4,8	16,0	1,4	1,5	12,2	2,8	10,5	35,9
România	13,2	4,2	6,5	16,9	1,8	3,6	11,6	2,5	8,4	31,4
Slovenia	9,8	2,6	3,5	13,6	2,0	1,1	15,9	3,2	11,7	36,5
Republica Slovacă	11,4	2,5	5,0	15,4	1,9	1,1	13,6	2,4	10,3	36,4
Republica Moldova	9,8	1,3	5,7	9,6	0,4	3,2	13,5	2,5	15,9	38,2

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2025).*

Figura A.3: Structura cheltuielilor bugetare în Republica Moldova și în țări UE selectate, în 2015, 2019 și 2024 (% din valoarea totală)

Sursa: *Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2025).*

Bun de tipar 22.06.2026
Coli editoriale 11,65. Coli de autor 11,40. Coli de tipar 30,5.
Comanda nr. 45.

Serviciul Editorial-Poligrafic
al Academiei de Studii Economice din Moldova Chişinău,
MD-2005, str. Bănulescu-Bodoni 59.
fax. (+37322) 74-37-94, tel.: (+37322) 50-11-30
www.ince.md www.rses.ince.md